De Gerando Ágostné
Gr. Teleki Emma

*

Antonina és Attila könyve

A „TELEKI BLANKA KÖR"
ÖTÖDIK KIADVÁNYA

ANTONINA és ATTILA
KÖNYVE

IRTA: ANYJOK,
DE GERANDO ÁGOSTNÉ, GRÓF TELEKI EMMA.

Ára: 2 korona 40 fillér.

BUDAPEST,
LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA.
1899.

ELŐSZÓ.

E gyermekkönyv a kegyeletnek szent emléke. Megérdemelte, hogy új alakban kiadva, ismét a magyar gyermekek kezében forogjon, mert az első értékkel biró gyermekkönyv, mely magyar nyelven valaha megjelent! Magyar anya írta, külföldön, számüzöttségben, azért, hogy gyermekei s a többi száműzött gyermekek elevenen láthassák, érezhessék, gyermekolvasmányaikban is, főkép gyermekolvasmányaikban, a melyek oly fontosak, a magyar nép valódi szellemét.

S e könyv valóban a száműzött gyermekek imakönyve lett.

Azok, kik számára iratott, kegyelettel akarták újra nyomatni, hogy most már az összes magyar gyermekek élvezhessék.

A sors ezt nem engedte. Az, ki legméltóbb lett volna arra, hogy e könyvet uj alakban bocsássa közzé, nem végezhette be a kegyelet munkáját, így e teendő most már egyedül reám maradt, s én a „Teleki Blanka kör" nevében adom most ki.

A szövegen egyetlen egy szót sem változtattam. A halottak hagyatéka szent! Aztán e könyv egy oly időben iratott, egy oly időt képvisel, a mikor a nemzet leginkább volt önmaga, mintegy maga fölé emelkedett, legönzetlenebb, legfenségesebb, legfényesebb perczeit élte és e visszaemlékezés, e melegség jóltevő minden magyar szívre, minden lélekre

Nagy érdeme e könyvnek, hogy **igaz.**

Minden szava az életből van meritve, minden hőse valóban élt, nem a képzelet szüleménye.

A haza földjének leirása is élethü. Az ötvenes években még nem voltak oly kimeritő szakmunkák, mint most. Az irónő maga volt mindazon helyeken, a melyeket leír és személyesen gyüjtötte nagy türelemmel és szeretettel az adatokat.

Ezért élő hazát varázsolhatott a számüzött gyermekek sovárgó szemei elé, mert soha sem szeretünk úgy valamit, mint ha attól meg vagyunk fosztva s én **kegyelettel** *adom most tovább ez* **élő hazát**, *az új nemzedékeknek. Fogadják hasonlókép kegyelettel!*

De Gerando Antonina.

TARTALOM:

	Lap
Előszó	VII
A kis Ágost	1
Milla	3
A kis Elek	8
Estike és Gyula	11
Estike első évei	15
A kis Béla	17
A kis Sarolta	20
A Sarolta testvére	22
Szerénység	23
Engedelmesség	25
Nagylelkűség	27
Bátorság	29
Becsület	30
Bátorság	32
A kis művészek	35
A három éves kis Gyula	41
Napsugár	43
A kis Imre	44
Ákos, a kis honvéd	54
A vizsgálat	66
A kis szabaditók	87
Születésnap	102
Sziporka és Inda	125
Hazánk	137

Lap

Magyarország 1848–49-ben 151
A kis Ágost (másodszor) 174
A kis Gyula (másodszor) 181
A rendszerető Sára 183
Az érzékeny gyermekek 190
A kis gazdasszony 196
Kiváncsiság 201
Mária Bianka 213
A kis Ferencz 222
Első április 242
A kis orzó 260
A vásár 281
János, a jó fiu 302
A meglepetés 311
Erdély 320
Erdély 1848. és 49-ben 389
Kossuth Lajosnak, Magyarország kormányzójának menekülése és fogadtatása külföldön . . 432
Hazai történetek és adomák 453
A kis Ferencz, vagy az állhatatos tanuló . . . 468
A kaláka vagy a rejtekhely 481
A zavar 493
A szünidő vagy az áldozat 509
A könnyelmü 527
Mily nagy baj a félénkség 554
A barátság jutalma 581

ANTONINA ÉS ATTILA

KÖNYVE.

A KIS ÁGOST

Mintegy huszonkilencz évvel ezelőtt lakott Lyonban egy kis gyermek, ki jóllehet csak három éves volt, jelessége és okossága által tüntette ki magát. Egykor az édes atyja gyönyörü nagy vásárra küldötte, mely Lyonban tartatott. „Eredj, kedves kis fiam, mondá és végy magadnak ezen pénzen valamit, mi leginkább fog tetszeni!“ Mit vett a kis Ágost? édességet? játékot? nem, csak egy kis csuprot, mert, mondja, ebben levest lehet főzni beteg papámnak!

De nemcsak okosságának, jó szivének is adta már csodás jeleit. Kedves atyja gyön-

gélkedett; sokszor szomoru érzései valának, midőn eszébe jutott, hogy ezen legifjabb gyermekét talán fel sem nevelheti. Ilyenkor magához hivta kis fiát, térdei közé helyheztette és elmerült gondolataiba. A kis gyermek, mintha érezné, hogy jelenlétével enyhíti atyja fájdalmait, mozdulatlan várt néha egész órákig, mig atyja egy csókkal elbocsátotta.

Ilyen volt a kis Ágost már oly ifju korában. Később az iskolában háromszáz tanulótársa közt tüntette ki magát és nagy korában jeles iró lett belőle.

MILLA

A kis Anna gazdag emberek gyermeke volt. Egykor, midőn atyja egész családostól, nem szokott lakhelyén, de más jószágán mulatott, látott az udvarházat körülvevő szőlőben kis madárfiakat, melyeket összekötözött lábakkal a macska elibe vetettek. A kis Annának megesett szivecskéje a kis ártatlan állatokon, felvette azokat könyörületesen, de csak egyik élt közülök, melyet sietve leoldozott társaitól. „Csak verebek ezek a madarak", mondák a körüllevők, azt akarván értésére adni, nincs miért fáradni velök. De a kis Anna tudá, hogy a veréb is épen ugy szenved, mint más élő teremtés, s azért akart vele jót tenni. Az ellankadt madárkát kis fészekforma kosárkába helyheztette s vizet cseppentett szájába. Nemsokára kinyíltak szemecskéi. „Mit esznek a kis verebek ?" kérdé Anna tanitójától. — Legjobb lesz buzaszemet megrágni, felele az, és szájába tenni

Azonnal szerzett magának a fáradhatatlan leányka búzaszemet, megrágta s a kis veréb nyílt szájába tette. Nemsokára egészen feléledt a madár. Volt tehát a kis Annának madara, melyet Millának nevezett s mivel szüleivel haza utazott, a kocsi zsebében hozta el magával. A kis verebek nagy evők, valahányszor megnézte Anna Milláját, mindig tátotta szájacskáját, s mindig buzaszemekkel kellett tömni. A jó gond és ápolás növeszté a kis Millát, mig haza érkezett Anna, már nőttek tollai és nem sokára repdesett szobájában.

Anna egész nap mulatta magát madarával, rendszerint vállán hordozta. De mikor tanulnia kellett, akkor tanitója elrejtette a madarat kebelébe. A leczke végével a madár is előjött, még pedig titkos úton, mert a tanitó ruhája ujján vergődött át és kezénél bujt ki. Ha az Anna papája jött be a szobába, Milla mindjárt fejére ült, s sokszor kiment vele, de nemsokára visszatért, mert nem maradhatott távol asszonyától s nem vett eledelt, csak az ő kezéből. Egykor mégis csalogatta a madarat a nyitott ablak és a szabadság; elrepült. „Hol van Milla? hol van Milla?“ panaszolt Anna siránkozva, de nem találta sehol. Nehány órával később, midőn Anna

a kertbe ment, madárka ül vállára, minő madár volt az? Milla! — Másszor a nyeregre szállott le, midőn Anna lovagolni készült. Bizonyos levén benne a kis Anna, hogy madara mindig előjön, ha ki is repül a kertbe, oda is elvitte rendesen magával, s néha a földön ugrált a leányka után. Ezért még jobban szerette s még jobban kényeztette. Ha neve napját képzelte, szép fényes kalitkába tette, melyben kis czinedényekbe nádmézet, kendermagot, kölest, gyümölcsöt, négy-ötféle eledelt készített neki. De minden vigyázat és jó élet mellett mégis érte Millát is baj, mint mindenkit a világon. Egykor förösztötte Anna madarát egy kis edényben; miután Milla a vízben kiverdeste magát, a madarak szokása szerint, lelapult tollal, mint kis egérke, kiszökött az edényből s a földön levő rongyocskákba bujt, hogy megszáraszsza magát. Mig megszáradna a kis madár, Anna addig játszodott Klára testvérével; magát idegennek képzelte és testvére látogatására jött, nyájas idegen akarván lenni, sokat beszélt, járt elő s hátra, és ekkor véletlenül a kis rongyocskára lépett, melybe madárkája volt rejtve. A kis állat nagy visítással s véresen szaladt ki a ruhából. Képzelhetni Anna bánatját, maga bántotta kedves-kedves madarát, ke-

servesen sírt, felszedte a földről, csókolta, sokáig tartotta kezei közt; enni akart neki adni, de a madárka szája egy kevéssé félre volt nyomva, s nem igen foghatta a kemény eledelt, ezért tejben áztatott kenyérrel tartotta s a kis madár kevés idő mulva helyre jött, s megint csiripolt. De más, nagyobb baj érte nem sokára. Anna beteg lett, nem ápolhatta maga madarát, dajkájára bízta. A madárka nem tudván, miért van eltiltva kedves asszonyától, mindig feléje sietett. A téli ablakok közt lakott. Midőn tehát a dajka kinyitotta egykor a belső ablakot, kis Milla ujra asszonya felé sietett, s a dajka nem vevén észre, azt hirtelen betette s oda nyomta kis lábát. Milla visítva hullott le az ablak párkányáról. Ujra nagy-nagy bú s bánat volt; a kis láb erősen meg vala nyomva s csak alig csüngött a testen. Anna nem tudván, hogy gyógyitsa madarát, megint tanitójához folyamodott, ki két kis vékony fácskát vett s a beteg lábat közibe kötözte, remélvén, hogy talán igy meggyógyul. De nem lett jobban, hanem nem sokára elszáradt s lehullott. Most csak egy lába volt Millának, de minthogy a verebek nem lépnek, hanem ugrálnak, egy lábon is ugrálhatott s megint vig lett, csiripolt, s öt egész évig élt és mulattatta asz-

szonyát. Eltelvén az öt év, vénülni kezdett, nem ugrált s nem repdesett oly könnyen, s egykor felfútta magát. Anna látta s tünődött, mert gondolta, beteg Milla, s mivel épen zongora-leczkéje volt, kérte kedves mamáját, ki Anna mellett ült s tanitotta zongorázni, tartsa ölében Millát, mivel fázik, hogy melegedjék. A jó anya gyengéden ölébe helyezte a kis madarat, mely szunyokálni látszott. Anna zongorázott s mikor felkelt, madara is oda volt. Anna sirt s egész estve búsult. Más nap kis skatulyába tette s kertjébe temette el rózsafa alá.

Anna él még most is s jóllehet madara sirjának nyoma sem látszik többé, szive mélyében nem száradoztak el azon csirák, melyek gyermekkori ártatlan foglalatosságai közben fakadtak benne.

Szeress, gyermek, minden élő teremtést, ápold virágidat, légy védője minden elnyomott gyenge teremtésnek! Igy tágul kebled. Most az érzéketlen növényeket, az oktalan állatocskákat, majd családod, hazád, az emberiséget öleled.

A KIS ELEK

A hat éves kis Elek rendkivüli eleven s kedves gyermek volt. Szép kerekded arczát két eszes nagy fekete szem elevenitette, csinos termetü, éles eszü s kiváltkép jó szivü volt. Jó szivének minden alkalommal bizonyságát adta. Midőn bátyjának néha-néha büntetésül a szőnyeges asztal alá kellett rejteznie, kis Elek is oda jött hozzá, oda hozta játékait s mulattatta bátyját. Sokszor pedig, ha hosszasan tartott a büntetés, elaludt s fejecskéjét testvére vállára támasztotta. Egykor Imre, Elek bátyja, leczkén levén, a tanitó kérdezett valamit. De Imre nem tudott felelni. A kis Elek falován ugrált a szobában elő s hátra, éles eszénél fogva emlékezett arra, mit kérdezett a tanitó, mert már többször hallotta. Azonnal oda vezette tüzes ugráló paripáját, s megsugta bátyjának a feleletet.

A kis Eleknek egykor baja történt. Rendszerint magyar öltözetben járt, melyhez való kis csizmáját igen szűkre találták készíteni. Midőn az inas lehúzta, megrántotta lábát csipőjében, s Elek sánta lett, ezért nem ugrálhatott már többet. De jóllehet teste szenvedett a betegségben, lelke annál szebben fejlődött, mindig olvasott, s ha gyermekkönyvet adtak neki, nem jó néven vette. „Adjatok okosabb könyvet! mondá, ebből nem tanulok már semmit.“ Eleknek jó, áldott anyja volt, sokat búsult fia szenvedésén s utóljára elhatározta magát Pestre menni és fiát jó orvosokra bízni. Esztendeig mulatott itt, s szintugy ismerték már a Duna partján sétálók a kedves okos gyermeket, és kedves szép anyját; mert minden nap sétált kis fiával a Duna partján, ki, mivel nem járhatott, négy kerekü nagy kosárban huzatta magát, s kis kezére támasztotta fejét.

Betegsége alatt erős lelkének is adta jeleit a kis Elek. Egykor, midőn valami fájdalmas vágást kellett tenni csipőjén, még egy könycseppet sem hullatva, állotta ki az egész műtételt, nem azért, mintha nem fájt volna, mert igen fájdalmas volt, de azért, mivel észrevette, hogy anyja jelen van, és nem akarta búsitani szenvedésével.

Ily nagylelkü volt a kis Elek. Hogy meggyógyult-e ezen jeles kis gyermek, avagy betegsége áldozatja lett, a multak homályába rejtem előtted kis olvasóm. Mindenkép bizonyos lehetsz benne, hogy oly kitünő kis teremtés, mint a kis Elek, akár élve, akár halva, mindig boldog volt.

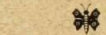

ESTIKE ÉS GYULA

Négy éves volt a kis Estike és másfél éves testvére a kis Gyula, kikről most beszélni akarok neked. kedves kis olvasóm. Látom, mosolyra vonul arczod. Szép vitézi tetteket fogunk most hallani, oly derék hősökről, gondolod magadban; ettek, jól aludtak, játszodtak minden nap! Igazad van, nem igen különbözik a gyermeki élet egyik a másiktól, de Estike és Gyulában egy volt, mi leirásra méltó: azon szép testvéri szeretet, melyet már oly gyenge korukban éreztek egymás iránt, s mely néha sugárzóvá deritette arczukat, s szikraként villogott lelkes szemeikben. — Midőn a kis Estike. vagy Esti, mint nevezé magát, először hallotta Gyula szavát, kérdezte dajkáját: „Micsoda szokatlan hangocska ez itt a szobában?“ — „Kis testvéred érkezett,“ felelé a dajka s azonnal öröm árasztotta el az ártatlan gyermeki szivet. Felemelt karokkal ment az őt látogató

nénje elébe. „Kis fiu van a szobában! mondá, de nem szabad elvinni.“ Boldogságát hirtelen azon eszme háborgatá, hogy talán megint eltávozand a kis vendég, s védőleg állotta el az utat az ajtóban. Estve a kis leány nem ágyában, de a szőnyegen akart hálni, mert ágyát kis testvérének kivánta által engedni s ez által ujra bizonyságát adta annak, mily távol van azon irigységtől, melyet az idősebb gyermekek rendszerint éreznek a későbbiek iránt. Nem sokára a kis Estike éldelte jutalmát angyali jellemének. Alig nyiltak meg a kis Gyula szemei, már szeretettel fordultak Estikéje felé. Ha sirt a kis legény, Estikét hivták, neki kellett kosárkája mellé ülnie s azonnal mosolyogva tekintett rá. Midőn beszélni kezdett Gyula, Esti volt az első szó, melyet kimondott, s távol volt minden önzéstől, mert ha szép képet mutattak neki, nem nézte meg azt, mig Estikét el nem hivta; ha ebédje érkezett, nem csillapitotta éhségét, mig testvére is jelen nem volt, és sietve hozta a párnát, melyre ez le szokott ülni. Ha bánatja volt, Estike vállára tette fejecskéjét s ott szüntek meg könyei.

Jóllehet Gyula még nem tudott sokat beszélni, szeretetét mégis jól ki tudta fejezni. Reggel, mint estve, Estike volt első gondo-

latja. „*Ió egelt* Esti“ volt az első szó, melyet mondott, midőn felébredt. „*Ió akát* Esti“ az utolsó, mielőtt elaludt. Egykor testvére nélkül akarák a kertbe küldeni. Gyula megállott az ajtóban: „Esti“ kiálta halkan gerlicze-hangon, s visszatért, megfogta kezeit s oly bánattal nézett szemeibe, hogy a kis leány megindulva nyakába borult s ezer csókkal vigasztalta. Másszor elhivták Estikét tanulni, mert már kezdett szótagolni, és az elvolvasott szót tudta betükkel kirakni. Midőn Gyula látta, hogy testvére eltávozik, s hogy magára marad, oly fájdalom ragadta meg hirtelen, hogy fejecskéjével földre borult és keservesen sirt. Hiába szólott neki mamája, hiába adott játékot a dajka, nem szüntek könyei, mig édes csókok nem vigasztalták, mert Estike hallotta testvére zokogó szavát, oda hagyá kedves tanuló asztalát s fejecskéjét épen kis Gyula feje mellé tette, ezt mondván neki: „Nem akarja Gyula, hogy tanuljak? no hát tanuljunk ketten,“ s elhúzá az asztal mellé, hol addig mondá el neki éneklő hangon *a e i o u*, mig ő is utána éneklé, s azóta minden nap leczkéztek egymással, egybefont karocskákkal ülvén egy székecskén mindketten.

Estike és Gyula állva, ülve, menve, min-

denütt és mindenkor a testvéri szeretet, a legszebb összhang regényes képét ábrázolák; sugár volt a leányka, zömök a kis legény, lobogós ingével s ezüst sujtásos dolmányával Kondor hajacska ékesité a Gyula fejét, hosszu selyem fürtök a leánykáét. Szelidség és erő olvadott egybe, midőn ölelék egymást, midőn angyali mosolylyal hosszasan egymásra pillantának, a fiucska feketén égő, a leányka szelidebben tündöklő szemecskékkel.

Gyermekecskék, kik talán kis korotokban ti is szeretitek egymást, akár mint ezen kettőnek, Estike és Gyula legyen nevetek, akár máskép hivjanak, ne hagyjátok soha hülni szeretetöket, tudjátok meg, hogy semmi sem ér fel széles e világon a gyermekkori pajtással, csak ez nem ismer félre soha, csak ez türelmes hibáitok iránt, mert tudja okát. Benne bizhattok mindig, későbbi akár mily édes kötelékeknek gyakran csalódás a vége. Szeressétek egymást éltetök fogytáig, mint Estike és Gyula gyermekkorukban szerették egymást.

ESTIKE ELSŐ ÉVEI

A bevégzett elbeszélésben Estikét és Gyulát irtuk le, de elfelejtettük mondani, mily kedves és okos volt kis Esti még igen ifju korában is, midőn még két évet sem ért el egészen. Hogy igazságtalanok ne legyünk, tehát következőt jegyzünk még fel ide.

Kis Esti ily ifju korában nagyatyja házánál lakott, és már korán szivta be magába az iránta való ragaszkodást; mert azt a nagylelkü kitünő embert egész háznépe forrón szerette és tisztelte.

Közel volt az uj év és ez alkalomkor a család minden tagja igyekezett valamivel meglepni vagy örvendeztetni a kedves nagyatyát. Estike anyja kis leányát is készité ezen napra, melyet a kis leány most ünnepelt legelőször nagyatyjával. Midőn felderült tehát a várt boldog nap, Estike gyönyörü kis veres köntösbe öltözködött, kis szőke haját jól megfésülte és kedves szüléitől ve-

zettetve bement nagyatyjához. Itt elvárta, hogy a család többi tagjai mind elmondják üdvözletöket és azután közeledvén, a legtisztább kiejtéssel és legkedvesebb kifejezéssel kis arczán, e kis versecskét mondá el minden hiba nélkül; ugy, hogy dobogó szivvel hallgató szülei és kedves nagyatyja szemeiben könycsepp csillogott, kivált midőn a kis leány az utolsó sornál ég felé emelte sugárzó szemeit:

Hej ha kis madárka volnék,
Oh be szépen csiripelnék,
Csiri-csiri-csiri-csen.

De csak éves Esti vagyok
És csak alig dadoghatok!
A nagy Isten éltessen!!

Elmondván versecskéjét kis Estike, szép festett madárkát adott nagyatyjának, ki mélyen megilletve, kebléhez szoritá unokáját és szüleinek szép jövendöléseket mondott kis leányok felől; a képre pedig felirta a versecskét azon jegyzéssel: e verset még két évet el nem ért kis unokám mondotta el.

A KIS BÉLA

A kis Béla egy kissé elkényeztetett gyermek volt, mert tapasztalatlan szülei mindenben kedveztek neki, minden kívánságát kielégitették és semmitől nem rettegtek annyira, mint egyetlen kedves fiacskájok könyeitől. Lehet tehát képzelni, mily akaratos, mily alkalmatlan volt néha-néha a kis legény, mert a legjobb indulatu gyermek is inkább unalmára, mint örömére van az embernek, ha rosszul nevelik. A házi cselédek sokat szenvedtek az urficskától, de még maga a gyenge anya is kénytelen volt sokszor felhagyni szándékával, ha fiacskájának nem tetszett. Sokszor midőn fényes estélyre készült és szépen öltözött, kénytelen volt honn maradni, mert Béla ugy akarta, ki megfogta anyja ruháját és nem hagyta eltávozni. Mint minden elkényeztetett gyermek, Béla igenigen kedvelte az édességet, s abból néha oly mértéktelenül evett, hogy beteg lett. Akkor

anyja erősen aggódott s hiv ápolása által ujra helyrehozta egészségét.

Bélában mindezen sok gyengeség mellett is, volt igen szép tulajdon, mely majd minden magyar gyermekben megvan, ha jelleme egészen meg nem romlott: mély becsületérzés, melynél fogva adott szavát soha sem szegte meg.

Az anyja, mint eszes asszony, ezen szép tulajdonát oly jól tudta használni, hogy sokszor mindennemű rossztól megóvta. Egykor atyja elvitte magával fényes bálba, anyja nem kisérhette el oda kis fiát, és csak becsületére megigértette magának Bélával, hogy akár minemű édességet kap, meg nem eszi, hanem haza hozza, mert sejtette, hogy mint mindenütt, ott is sok oly egyén lesz, kik kevésbé fognak gondolni kis fia igazi javával, mint pillanatnyi megelégedésével, s azért mindennemü csemegékkel meg fogják rakni. „Igérd meg becsületedre, hogy semmiféle nádmézet, vagy más édességet meg nem fogsz enni", mondá Bélának, midőn elbocsátá magától. „Becsületemre fogadom", dadogá a kis Béla. Állott is szavának a kis magyar gyermek. Két kis kezével erősen megszorította a felhalmozott veres, sárga, kék, stb. nádmézet, hogy el ne hullassa, s mind haza

hozta hivségesen anyjának, s midőn kérdezték a bálban miért nem eszik? azt felelte komolyan: „Becsületemre fogadtam, hogy nem eszem."

Szeretnék tudni, kis olvasóim, mi lett a kis Bélából? Nem szolgálhatunk vele. De ha ezen szép magyar becsületérzést mindig megtartotta, bizonyosan derék ember vált belőle. Sokszor csakugyan a legjobb indulat is megromlik a későbbi helyzetekben. Rossz társaság, rossz példa, fonák becsületérzés, melynélfogva szégyeljük a jó elv mellett megmaradni, melylyel mások számításból csúfot űznek, ez nem egy derék magyar gyermeket változtatott meg, ugy hogy hazájának gyalázatjára lett. Tanuljatok tehát kettőt e kis elbeszélésből: legyetek becsületszeretők, mint a kis Béla és kerüljétek a rossz társaságot.

A KIS SAROLTA

Sarolta szép, gyönyörü, eszes gyermek volt. Vastag barna fürtök ékesiték fejecskéjét, melyben két nagy fekete szem ép annyi érzés, mint észnek volt tűköre. Még kicsiny korában már több nyelven beszélt és fellengős lelke minden szavából kitünt. „Oh be boldog azon fűszál, mondá egykor, melyet anyám lába tapod.“ Ily költőileg tudta anyja iránti vonzalmát kifejezni. De fájdalom, ez a kedves kitünő leányka korán kimult a világból. Mint minden tüzes teremtés, béketürő nem volt, s nevelői elmulasztották megértetni vele, hogy akár mi eröltetésbe kerüljön a béketürés némely forró vérü személyeknek, ezen szükséges erényben mindegyiknek erős lélekkel gyakorolni kell magát, nehogy, mint szegény Saroltánál, szomorú következése legyen türelmetlenségünknek. Mint mondám, erre se nevelői, se szüléi nem tanitották; kitünő tulajdonainál fogva a kis leány annyira magához vont mindenkit, hogy csak

bámulni tudták s felejtették nevelni. Mi történt? Sarolta beteg lett, még pedig oly betegsége támadt, mely vigyázattal könnyen gyógyítható leendett, de ellenkező bánásmóddal halálos lehetett. Sarolta nem akart vigyázni. Hiába esedeztek szülei, nevelői, cselédjei: „Takarózzék be, kedves Sarolta!“ nem hajtott szavaikra, messze elhajtotta magától a takarót, valahányszor forróságot érzett és a jótevő izzadság kezdett volna jönni. A betegség tehát rossz fordulatot vett s kevés nap mulva végső pillanataihoz közeledett a kis leányka. Akkor mintegy felsőbb belátástól ihletve sajnálta türelmetlenségét, mely miatt ki nem fejlett élete oly korán szakadt. Mintegy sejtette, mit érhetett volna el e földön, ha élt volna. „Kinek hagyjam koronámat?“ mondá anyjának, ki kimondhatlan fájdalomba merülve állott gyermeke mellett.

Igy lett vége a szegény Saroltának! — Gyermekek, legyetek béketürők. Ti szelidek! nektek nem nagy erőltetésbe kerül; de ti tüzesek! szoktassátok magatokat korán erős lélekkel mindent eltürni, min nem lehet változtatni, csak igy hárithatjátok el a sok akadályt, mely éltetek szép utja elé akarna gördülni. Okosság és türelem sok rosszon vett hatalmat.

Ily szerencsétlenül járván Sarolta szülei legkedvesebb gyermekökkel, több figyelemmel nevelték a kis Josephát, kit kivált az önmagán uralkodni tudásban gyakoroltak. Josephában nagy hiba volt a bőbeszédüség, melynél fogva kis szája soha meg nem állott és sokszor unalmassá lett. Nagyanyja feltette magában, hogy ezen hibáját kiirtja. Igy szóla tehát egykor hozzá: „Joso! ha egész ebéd alatt nem szólsz és megállod nem felelni, akár minő kérdéssel kisértsenek, gyönyörü szép tintatartót veszek neked.“ Megkisértem! felelé a kis leány. Nagy ebéd volt nagyanyjánál, számos vendég jött, kik sok érdekest beszéltek és néha Josephát is megszólitották, tudván, hogy a kis leányt beszédre kell ingerelni. De Josepha összeszoritotta kis ajakát és nem felelt semmit egész ebéd alatt, miért is elnyerte a szép tintatartót és erősen megdicsértetett.

Gyermekek, tanuljatok tőle szilárdak lenni.

SZERÉNYSÉG

Anti és Mari testvérek voltak és jó anyjuknak minden öröme, ki jóllehet nem volt nagy birtoku, se nagy rendü asszonyság, mindazonáltal igen-igen jól nevelte gyermekeit.

Mari szépen zongorázott, kellemesen tánczolt, valamint öccse, Anti is; de a mondottaknál még szebb tulajdon volt a két gyermekben az illendőség és szerénység, melylyel mind otthon, mind idegenek előtt tudták magukat viselni.

Egykor atyjuk, anyjukkal és két gyermekével, valamely főrendü és nagylelkü ismerősük látogatására ment, ki magányosan és tudománynyal foglalkozva töltötte szép életét, és ki, mint minden igazán művelt ember, a szépet és jót mindenkiben becsülni tudta. A két kis gyermek sem volt tehát igen csekély előtte, hogy figyelmét magára ne vonja. Legnagyobb szivességgel fogadta őket és szép magaviseletökért meg akarta jutalmazni, miért is sok szép kis ajándékot hozott. „Vedd el, kedves Anti, ezen mozgó képecskék egyi-

két“ igy szólt a kis legényhez „mivel oly kedves gyermek vagy, meg akarlak örvendeztetni“. De a kis fiu nem fogadta el a szép ajánlatot. „Nem, mondá, utánam még más jó gyermek is jöhet ide, kit nem akarok megfosztani oly szép mulatságtól“. „Mást szerzek majd számára“, mondá az ajánló, de Anti még sem választott képet. „Mari nagyobb, válaszszon ő előbb“, kéré és testvérének hagyá az elsőbbséget.

ENGEDELMESSÉG

Jegyzet. Ez és a következő kis jelenések három-hat éves gyermekek számára vannak irva.

ANTONINA, ATTILA, } testvérek.
BÉLA, atyjok.
MARI, SÁNDOR, } vendégek.

BÉLA, ANTONINA, ATTILA.

Béla. Kedves gyermekeim, falura kell mennem, jól viseljétek magatokat távollétem alatt. Te Antonina, ne szaladj sokat, mert tudod, hogy köhögsz, te pedig Attila, ne egyél almát, mert hideglelős vagy. Isten veletek, kedves gyermekeim!

Antonina Jó utat, kedves atyám!

Attila. Jó utat, kedves atyám! (*Béla elmegy.*)

MARI, SÁNDOR (jönnek.)

Antonina. Isten hozott, kedves Mari, kedves Sándor, hogy vagytok?

Attila. Isten hozott!

Mari és Sándor. Jól, kedvesek. Mivel mulassuk magunkat?

Mari *(Attilához)*. Játszunk farkast.

Attila. Jószivvel. *(Játszanak)*.

Sándor *(Antoninához)*. Játszol te is velem?

Antonina. Nem, atyám nem engedi, mert köhögök.

Sándor. No tehát, egyél almát, az jó a köhögés ellen, épen van zsebemben, jer te is Attila!

Attila. Nem, atyám megtiltotta!

NAGYLELKÜSÉG

ANTONINA, ATTILA és SÁNDOR, testvérek.
MARI és BÉLA, szüléik.

ANTONINA, ATTILA, SÁNDOR (tanulnak).

ANTONINA. Jertek kedves testvéreim, játszodjunk, most már vége a tanuló órának. Ki fog meg? (*Szalad, lever az asztalról egy gypszet.*)

SÁNDOR. Jaj, mi esett le! a mama macskája! — Eltört! — Mit csináljunk?

ANTONINA és ATTILA. Beh nagy baj!

MARI, BÉLA (jönnek).

MARI. A szép macskám a földön eltörve!

BÉLA. Melyet épen én vettem neked, kedves Marim. Ki volt az a szerencsétlen, ki eltörte?

ATTILA. Én voltam.

SÁNDOR. Én voltam.

Antonina. Ne hidd édes apám, csak menteni akarnak, nem ők törték el, hanem én!

Béla. De kedves gyermekeim, hogy tudjam már, ki volt, mindegyik azt mondja, ő volt.

Mari. Jertek mind hárman, hogy öleljelek meg, nem nagy baj az eltört macska, de nagyobb öröm szép magaviseletetök!

BÁTORSÁG

ANTONINA, MARI és ATTILA, utasok.
SÁNDOR és BÉLA, tolvajok.

ANTONINA, MARI és ATTILA (járnak).

ANTONINA. Beh gyönyörü erdő ez, egy óra mulva Hosszufalván leszünk. El vagy fáradva?

ATTILA. Nem is érzem az utat.

MARI. Beh kedvesen csiripolnak a madárkák.

SÁNDOR *és* BÉLA (*messziről*). Megálljatok! pénzt ide!

Jegyzet. Ezen jelenést igen hamar kell mondani.

ANTONINA. Adjuk, csak ne ne bántsanak!

ATTILA. Nem adom, megverekedem!

ANTONINA. Még kicsi vagy!

MARI. Ketten vannak!

ATTILA. Nem baj! (*Puh, puh, lő.*)

(*A zsiványok elszaladnak.*)

BECSÜLET

ANTONINA, fogadósné.
MARI, szolgáló.
ATTILA, csikós, Antonina testvére.
SÁNDOR, Geszten Józsi.
BÉLA, kisbiró.

ANTONINA, MARI.

Antonina. Tégy poharakat az asztalra, kenyeret és a legjobb bort, ma jő testvérem a csikós, itt hajtja keresztül lovait a debreczeni vásárra; jól akarom fogadni, ki tudja, hátha pajtásokat is hoz?

Mari. Sajtot is tegyek?

Antonina. Azt is, a legjobbat.

ATTILA, (jő énekelve.)

Attila. „Hortobágyi pusztán fú a szél." Jó napot húgocskám, mindig frissen vagy mint a rózsa.

Antonina. Isten hozott, kedves bátyám, hol vannak pajtásid?

Attila. Másfelé mentek, csak azért jöttem erre, hogy lássalak

Antonina. Egyél, igyál hát, itt van minden.

Sándor (*jő*). Jó napot, földi! (*Leül az asztalhoz.*) El vagyok fáradva, bort ide! (*Esznek, isznak.*)

Attila. Az isten éltesse. Messziről jő kend?

Sándor. Épen a Geszten Józsi tanyájáról. (*Lárma künn: fogjátok el, fogjátok el!*)

Sándor. Földi, lehet-e kimenni erre?

Attila. Bátran. (*Sándor el.*)

Béla (*jő*). Ki van itt?

Attila. Én vagyok, hortobágyi csikós, szolgálatjára!

Béla. Mért bocsátotta el kend Geszten Józsit, ki itt ült az asztal mellett?

Attila. Mert nem volna becsület, azt elfogni, ki velem egy tálból evett és egy pohárból ivott.

Antonina. S nem adott semmit?

Attila. Nem, nem kértem, mert ez nem lenne magyar becsület.

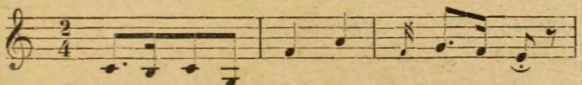

BÁTORSÁG

Erélyes atyának erőteljes fia volt a kis Miklós és nevelése megfelelt a büszke vérnek melyből származott. Erő mutatkozott egész termetén, széles szőrös kis melle, vastag nyakacskája, izmos karjai, egész zömök kis teste, kis Herculesre emlékeztetett és igen jól illett napbarnitott kis arczához, melyet két mélyen helyezett, villámló fekete szem ékesített. A Miklós atyja tüzes kedélyének leghevesebb lángja vala a szabadságszeretet, melynek képes volt mindent feláldozni, és tettel is megmutatta, hogy inkább kiván egész házanépével elveszni, mint igazságtalanságnak hódolni. Ily szellemben nevelte fiát is. Vas legyen teste, gondolá, hogy szabadsághőshez illő minden tulajdonnal összhangban legyen.

A kis Miklós atyja házánál legékesebb magyarsággal éltek, és igy beszélt kis fia is, ki már korán gyakorolta magát ünnepélyes alkalmakkor többek előtt szólani.

Képzelhetitek, mily ismeretes lehetett előtte minden magyar szó; de gazdag szótárában mégis hiányzott egy kifejezés, melylyel atyja nem akará hogy valaha megismerkedjék, ez a *félelem* szó volt. Rettegni soha se tanuljon fiam, azért ne is tudja mondani. Ezen érzést és ennek kijelentését kis Miklós tehát nem ismerte és majd meglátjuk, mily hasznát vette ennek. Néha atyja rendre felülteté kis fiát sok nemes vérü paripájára. A gyermek igen kicsiny volt ugyan még, hogy ezen tüzes méneket zabolázza és vad mozdulataikat megfékezze, de mégis le nem esett rólok; sörényükbe, néha farkukba is kapaszkodva lebegett rajtok a rendithetetlen fiucska a nézők borzadására, kik közül mégis egy sem merte emlékeztetni, hogy veszedelemben van, mig maga a nagylelkü atya le nem szállitá, ki titkon törülé le homlokáról a veritékcseppeket, melyeket a kétes kimenetel gyötrelme fakasztott.

Egykor fáradhatatlan atyja elvivé a kis Miklóst magával vadászni. Sok hajtó volt és már teleszekérrel vivék a zsákmányt, midőn az udvari vadász megsebesite egy vadkant közel a kis Miklóshoz. A dühös állat egyenesen a gyermeknek tartott és okvetetlen vége leendo ennek, ha a félelem fogalmát

ismerte volna. De ezt nem ismervén, mozdulatlan állott, gyenge fegyverét ellenségének szegezve és igy időt engedett a fiát mindig szemmel tartó gondos atyának, hogy ügyes lövéssel gyermeke lábaihoz teritse a szörnyü vadat.

Ily szép gyümölcsöt terem már korán a bátorság, de szebbeket érlelt még hősünk dicső életében, midőn elnyomott hazáját hosszu álmából felverte és a zsarnokok minden rémitései ellenében, haladó országa tántorithatatlan vezetője lőn.

Legyetek bátrak, gyermekek, a gyáva nagyot el nem érhet.

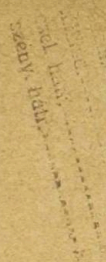

A KIS MŰVÉSZEK

Klára, Anna és Kálmán magányos falusi lakban nevekedtek szeretett szüléik szemei előtt, kik az iskolák hiányát mindennemü tanitókkal és mesterekkel pótolták. A többek közt zenemester is vala a háznál és ez nagy megelégedését találta tanitványaiban, mert mind a három kisded kitünő művészi hajlammal birt.

Klára zongorázott, Anna énekelt és gitárt tanult, Kálmán hegedült s mind a három néha a legszebb hangversenynyel lepte meg kedves atyját és anyját. Egykor szeretett szüléik névünnepe alkalmával a három testvér nagy készületeket tett. Már korán reggel hordták a tanitók a hangszereket lakuktól egy kevéssé távol eső növényházba és oda gyülének a tanitványok is és legtüzesebb gyakorlatokat tartának. Mesterök a *Tiszaháti kis leány* ismeretes magyar énekre készitett valamely igen szép négyes-dalt és azt akar-

ták a kis művészek zongorán, hegedün és gitáron betanulni. Az óhatjva várt ünnep estvéjén örömtől dobogó szivvel mondának jó éjt kedves szüléiknek és mig azok nyugalomra készülének, kinyiták lassan a mellékszoba ajtaját, hogy tanitóik és az inasok behordhassák lábujjhegyen a hangszereket. A mély csendben egyszerre gyönyörü hangok zengék el az atyjok előtt oly igen kedves dalt, minden fényes változásával együtt. Meglepve hallgaták a boldog szülék gyermekeik szép fáradozásait, kik hol elhaló bájoló hangokkal csalának ki örömkönyeket szemeikből, hol leggyorsabb és tüzesebb allegroval mutatták ügyességöket. „Éljenek a derék tanitók és szép előmenetelü tanitványaik," kiáltá boldog atyjuk a hangverseny végével, és mind a két szülő megilletve ölelé meg jó gyermekeit.

„Jó éjt kivánok, kedves atyám," mondá Kálmán és sietve eltünt. Klára és Anna szüléik mellett háltak és már lenyugodának, midőn egyszerre ők is, kik a meglepésben oly ügyesek valának, ujra meglepetnek legbájolóbb hangok által. Anna egy névre levén keresztelve kedves atyjával, a bekövetkező ünnep őt is illeté és kedves testvére, Kálmán, nem elégedett meg avval, hogy szüléi számára készüljön, de még kis testvé-

rének is akart külön örömet szerezni. Azért a szobájába vezető nagy folyosón egy második hangversenyt rendezett. Anna hallván a gyönyörű hangokat, öltönyéhez kap és mit talál elrejtve alatta? szép skatulyát teli piros nádmézes mandulával és köztök szép versecskét, melyben Kálmán óhajtja, hogy Annája viritson, mint egy deli mandulafácska. Anna másnap kedves testvére nyakába borult és nem győzte kérdezni, mikép tudott mindent oly ügyesen eltitkolni tőle, de Kálmán nem elégité ki egészen tudnivágyát, gondolván, majd másszor nem rejhetek el semmit tőled.

Nem csak a zenészet, de a rajz is nagy divatban volt a növekedő kisdedek közt és ebben Klára vala az utmutató, mert két évet töltvén nagyanyjánál városban, ott igen ügyes mester nagy tökélyre vitte kitünő természeti ügyességét. Klára már hazulról való eltávozása előtt is rajzolt, jóllehet rendes tanitója nem vala akkor, de hazajötte után igazán hiressé vált az egész környéken remekmüvei által, és atyja háza képcsarnokká lett. Nagy tüzzel adá elő buzgón hallgató testvéreinek, miket látott és tapasztalt távolléte alatt a müvészvilágban és őket szivesen oktatá. Minden szabad óra rajzra fordittatott tehát, két-három állás sem birta a sok kréta, ón, toll

s a t. készitményeket és kedves atyjok irószobájában már hely sem volt, annyi remekmű ékesité minden falát. — „Mikép nyerhessünk még időt? mondák olykor az igyekező nevendékek, a nap nem elég hosszu annyi foglalatosságra, az éjnek is kell pótolni azt, és ekkor a szobrok leábrázolása lenne leghasznosabb gyakorlás. — De honnan venni nagy lámpát, mely világitson eléggé szép műhelyünkben? A három testvér találós esze és erős akarata nem akadt fenn hamar valamely fogyatkozáson. Viaszgyertyákat kötének össze, mig két ujjnyi vastagságu szövétnek lett belőlök és ez lángolt a három tüzes művésznek közepette és mesterileg elrendelve legszebb árnyéklatokat idézett elő.

Midőn a rajz e nemében már nagy haladásokat tettek, a természethez fordultak és minden csinos arczu leánykát vagy legénykét lerajzoltak. Ott ültek néha a kis falusi előképek lesütött fővel, alig mertek lélekzetet venni, oly megfoghatatlan volt előttük, mit követnek el uraczkáik velök. De minél merőcbben ültek, annál jobban folyt a munka és néha felderültek ők is a közvigságnak közepette. A három kis művész evvel sem elégedett meg s vágyait már nagyobb tár-

gyakra is terjeszté. — „Fogasson be, kedves atyánk!“ mondák egykor hizelkedve, „lakóházát akarjuk lemásolni.“ — „Gyermekeim, gyermekeim, ne legyetek mindenben olyan tulságosak, éjjel-nappal rajzoltok már, most még a séta idejét is rajzzal akarjátok eltölteni.“ — „Csak ma, kedves atyám!“ — A jó atya befogatta tehát két legbiztosabb lovát valamely könnyü kocsiba és a rajzdeszkák, napernyők, kréta, ón s a t. felrakása után, vigan beülének a tüzes kisdedek. Alkalmatos helyt megálliták a kocsit és elszéledének; az egyik valamely halomra telepedett le, a másik a nagy fűben készitett magának műhelyt, ugy hogy a nagy úton elhaladó utasok csodálva hajlának ki kocsijokból, nem tudván, miért emelkedik itt-ott annyi napernyő a fűből. Nagy mulatságukra volt a fáradhatatlan kis művészeknek kalandos külsejök, melyet néha igen nevettek. Vigan tértek haza és történt, hogy sokszor egyik közülök megragadván a gyeplőt, tréfából elhajtott és a többinek gyorsasága segedelmével kellett helyét elfoglalni. A szaladók olykor mind egyfelőlről kapaszkodtak az alacsony nyeregkocsira és nagy nevetés közt érkeztek haza.

Ezen hasznos művészi foglalatosságok tu-

dományos igyekezettel párosulva szép kifejlődésre vezették csakhamar a három növendéket és mind a hárman az é részben oly megszorult szegény hazánkban a szépmüvészetek és tudományok nagy pártfogói lettek és sokat tettek ezeknek honukban való virágzására. Kálmán később még a rézmetszésben is igen kitünő lett és egész családjának készitett szép jelszavu pecsétnyomókat. Klára olajfestést gyakorolt nagyobbszerűen, ugy hogy párisi híres mestere műhelyében első volt. Anna a hangok és alakok országából a határos költői pályára ment által és ott igyekezett koszorut nyerni. Mind a három testvér örökös hálával emlékezett nagykorában is tudományos és művészeti hajlamaikat oly szépen elősegitő szüléikről és tanitóikról, valamint azon szent helyről, melyben folyt el gyermekségök, mert itt, a közönséges világi élettől távol, szép foglalatosságaik a tömegtől nem ismert eget deritettek felettök, benne találának később is enyhületet az élet viharai ellen és a gyászbaboritott házában csak ott viritott számukra örökös tavasz.

A HÁROM ÉVES KIS GYULA.

A kis Gyula, kit már ismertek, kedves kis olvasóim, három éves lett, mióta elkezdők irni e könyvet. És még mielőtt e gyenge kort elérte volna, már nagy kincstől fosztotta meg az ég, kedves jó atyjától. Búba merült anyja valamely kis német városban töltötte a gyásznak első hónapjait és itt néha az emlékezet keserü könycseppet facsart ki szemeiből. Egy estve, midőn épen keseregve ülne szobájában, kis fia szökdécselt előtte. „Kit sirat, mama? kérdé enyelgő hangon, papát?“ — „Őt“ felele anyja, körülszaladgáló kis fiának. Gyula ekkor lassan közelitett anyjához, egy mellette levő székre felállott és körülfogván kis karjaival, gyenge csókot nyomott nyakára. „Miért csókol Gyula?“ Kérdé anyja tőle. — „Mivel mama búsul!“ Viszonzá a vigasztaló kis angyal.

Máskor kijárt kedves anyjával és kis testvérével sétálni. Szép tavaszi idő levén, zsi-

bongtak körülötte a német kis fiuk. Gyula magyar dolmányban és bő gatyában járt és sarkantyus csizmát viselt. „Junge, wo ist denn das Pferd?“ (Kis legény, hol van lovad?) Kiáltának gúnyolva a német fiuk. „Istállóban“ felele kis Gyula nyugodtan, és elhaladt.

NAPSUGÁR

Oh jertek, jertek, ragyog már
Szobácskánk fényesen!
Besüt az arany-napsugár
Melegen, tüzesen!

Szép, áldott, drága, arany-nap!
Jaj, jaj, mint szeretem!
Menj hamis árnyék! óh nem kap
Már rajtad senki sem!

Le kell borulnunk fényire
Csókokat szórni rá!
Vagy inkább futni feléje
Mint anyánk mondaná

De szük, jaj szük kis szobácskánk!
A mezőre gyere!
Itt minden felől süthet ránk
A nap szép melege.

Szaladunk ottan és kitárt
Karokkal ölelünk
Sok fényes, fényes napsugárt,
Kedvet abban lelünk.

A KIS IMRE

Két embernyommal előbb, mint a kis Gyula, élt a kis Imre, kiről most akarok nektek beszélni, kedves kis olvasóim és a kit mint buzditó példaképet akarok szemeitek elébe tűzni, hogy szép esze, tudománya és erénye utánzásra sarkantyuzzon benneteket. Mert jóllehet az észt nem lehet igyekezettel megszerezni, mivel ez az Isten adománya, mégis lehet jól vagy rosszul használni és van elég oly egyén a világon, kik, habár Isten észszel áldotta meg őket, mégis hasztalanul töltik napjaikat. Ennek tehát ellenkezőjét lássátok e példában.

A kis Imre egyetlen fiacskája volt két kitünő szülőnek s testi mint lelki tulajdonai által megmutatta, hogy derék atyja és anyja érdemét egyesitette magában. Testalkatára nézve legszebb termetü volt: karcsu, egyenes, kezei, lábai szép alakuak, kicsinyek, haja selyem, kondor; bőre legfinomabb, ugy hogy

minden erecskéje kékesen látszott keresztül rajta. Homloka nagy, eszes, szemöldöke szegletes, szemei feketék s tüzet szikrázók. Egész képe igaz magyar. Lelki tulajdonai, kivált későbbi kifejlődésökben, még felülmulták a testieket. Villám sebességü esze, költői fölemelkedett lelke, áldott könyörülő szive és mindenek felett tántorithatatlan igazságu jelleme, ritka és valamely országban csak hosszu időszakokban előforduló teremtéssé tevék. — Első gyermekéveit gondos anyja szárnyai alatt tölté, kinek tiszta lelke mindenben jóra tudá inteni és testiképi is nagy gonddal nevelé. Mert a kis Imre erős fajnak késő sarjadéka vala és azért gyermekéveiben sokat gyöngélkedett; de ez lelki fejlődését nem akadályoztatá és még igen kicsiny korában mutatkozott már benne a tudományra és tanulásra való hajlam, minek egykor igen világos példáját adá.

Öreg atyja nagy megelégedését lelte kis fiában s ezért örömest szenvedte maga körül, midőn könyvvel kezében pihent kandallója előtt. Igy valának egykor ketten, midőn az inas vendégek érkezését jelenti. Igaz magyar udvariasságu atyja az érkezők elibe siet, egész szivességgel fogadja őket, de egy kevéssé elbámulva hallgatja lármás

vigságuk kitörését, kik ugyanis barátjokra tekintvén, egész erejökből neveténck. Ekkor a kis Imre atyja megpillantja magát és örömmel vegyült meglepetéssel látja, hogy tudós kis fia krétájával az egész ABC-t felirta magyar nadrágára. „Ebből nagy tudós lesz", mondának a barátok s segitének a csinos öltözet előbbi komoly szinét helyreállitani.

Nemsokára tanitót fogadott atyja a kis Imrének, de ez még ifju ember levén, sokszor ki nem tudja elégiteni a tüzes gyermek tudnivágyát. azért szülei más, éltesebb és jártasabb tanitóval felindulának Pestre s itt fiok testi és lelki fejlődése nagy léptekkel haladt elő. Eleinte ugyan híres orvosok tanácsára nem fáraszták a kis Imrét tanulással, de mindennemü kis örömet szerzének neki. Jó atyja vett számára, száz aranyon, igen jó kis török lovat, melyet egészen és igen csinosan felszerelve talált valamely pesti lókereskedőnél. Kedves anyja kis kutyát és kis madarat ajándékozott neki és minden estve elvivé magával a szinházba, hol igen jól mulatott kis fia. Napjai tehát igen jól teltek Pesten. Már korán kis madara szerzé neki az első örömet, mert édesen aluvó kis urának takarójára ült s óhajtva

várta, hogy felnyissa kedves szemeit. Ha késett, a kis okos állat addig tépegette ágya takaróját, mig felébredt és akkor a leghangosabb csicsergéssel köszönté. Másfelől a másik négylábu kis játszótárs is mindennemü ugrálással és farkcsóválással jelenté ki örömét. De kis Imrének nem volt ideje ekkor sokat mulatni két kis pajtásával, hamar felöltözött és sietett az udvarra, hol már készen várta szép barna török lovacskája és tanitója. Ketten messze-messze ellovaglának és örömmel szívák az erősitő reggeli léget. Hazajövetele után kétszer olyan jól esett kis Imrének a reggeli és azután játszással és egy kevés tanulással telt el a nap, mig estve kis madarának az ablak egyik szegletében kis fészket csinált a függönyből, melybe ez begöngyölve édesen aludt.

Néhány hónapi ily életmód után már annyira erősödött kis Imre, hogy több foglalatosságot is lehetett neki engedni. Ezért híres magyar zenészt, Lavotát, fogadák neki mesterül, ki hegedün a legszebb magyar dalokat huzatta el vele. Ezenkivül a pesti egyetemen híres tanárokat is hallgatott; mert akkor kis hősünk már elérte tizennegyedik évét, jóllehet nem tetszett meg rajta, mert igen gyenge alkatu vala. Az egyetemi taná-

rok elneveték magokat, midőn tanitója bemutatta nekik Imrét, mint ki leczkéikre fel akarna járni az egyetemre „Mit? ez a gyermek!“ kiáltának csodálkozva; de midőn tanitója megkéré őket, vizsgálják meg tanitványát, bámulva látták, hogy még korát tulhaladó tárgyakban is igen jártas, a miért is a legnagyobb tisztelettel voltak iránta és gyakran a nyilvános leczkék alkalmával például hozák fel többi nagyobb hallgatóiknak. Ily kitüntetés mind tüzesebb-tüzetesebb tanulásra gerjeszté Imrét. Mindennap négy órakor reggel kezdett már foglalkozni. Hamar haladott mindenben s nem sokára Erdélyben az enyedi főiskolán bevégzett minden tudományt, jóllehet csak tizennyolcz éves volt. Oly sokat tudott már ekkor, hogy három egész nap tartott a nyilvános vizsgálat, melylyel bevégezte tanulását. Az egész országból gyülének össze a legtudósabb emberek hallgatására, de mindeniknek várakozását még felülmulta a felserdült deli ifju, oly pontossággal és észszel felelt a tudományok minden ágából elibe adott kérdésekre. Nagy hire vala tehát e vizsgálatnak és sokáig fenmaradt emlékezete. Nem volt Imre most gyenge gyermek, de a legvirágzóbb ifju. A tudományokban való jártasságán kivül, bátor lo-

vas és lőhöz értő, jeles zenész és igen elmés és módos társalgó vala. Megtetszett tehát minden tartományban, melyeket tanítójával beutazott és a legnagyobb udvarok szívesen látták a jeles magyar ifjut. Öltözete ünnepélyes alkalmakkor mindig a fényes nemzeti díszruha volt. Imre utazásai közben még több ismeretet szerzett magának s az ifjak közönséges kihágásaitól esze s szive megóvta.

A kifejlődés majd tetőpontját elérve, tért haza utasunk, s telepedett meg számos jobbágyai közt. (Mert akkor a felszabadulás még nem volt kimondva.) Itt magányos lakában folytak le kitünő élte legszebb évei, mert itt volt alkalma lelke legszebb tulajdonát, az igazságszeretetet gyakorolni. Atyaként tisztelték alattvalói, cselédei, kik biztak benne, mint az Istenségben és kik negyven hosszú év alatt egyetlen egy panaszt sem emeltek ellene. Őrangyala volt az egész vidéknek, messziről folyamodtak hozzá az elnyomottak, a szenvedők, még a betegek is és senkit sem hagyott vigasztalatlan eltávozni magától. Mindenikkel beszélt legnyájasabban és számos foglalatossági közt erre is talált mindig időt. Mivel foglalkozott hősünk még most is? gondoljá-

tok talán kis olvasóim; most már nyugodhatnék annyi fáradozásai után. De tudjátok meg, hogy a tüzes eszü és lelkü ember előtt a nyugalom olyan, mint a halál, mindig feljebb és feljebb emelkedik és egész haláláig merit az emberi ismeretek nagy tengeréből, melyet gyakorta még meg is tágit. Olyan volt hősünk is, halála órájáig mind tanult. Ha háza rendezését, ha alattvalói ügyei kihallgatását bevégezte, kik közt néha igen elmésen tudá a békét helyreállitani, gyakorolta magát az orvoslásban. Sokszor jelent meg vigasztalóként a szegények kunyhójában; számos lovait, marháit csak maga gyógyitotta s többnyire oly szerencsésen, hogy a tanult orvosok megvallották, hogy többet tud náluk. Ugyanezt vallotta meg sokszor ez vagy amaz lelkész vagy törvénytudó is, ha alkalma volt hősünkkel a hit- vagy törvénytudományról beszélgetni, mert ezen száraz tudományokban is oly jártas volt, mint a tanult lelkészek és törvénytudók. A zenészek is, kikkel néha találkozott, mesteröknek ismerék; a legbajosabb zenedarabokat minden betanulás nélkül tudá előadni hegedün, melyen néha legszebben rögtönözött, valamint zongorán és gitáron, mert azt is tudta néha esze lángjánál fogva, a

mit nem is tanult. A rajzban legkevesebbet gyakorolta magát életében s mégis, ha iróónt vett kezébe, akármit igen szépen lefestett. De évek kellenének hozzá, ha bő ismereteit mind elő akarnók sorolni. Ha valami iránt habozott valaki, ha valamely drágakő, kép, óra, ló, könyv stb. becsét meg nem tudta határozni, csak hősünkhez folyamodott és felvilágositva távozott el tőle. Az ismeretesebb élő és holt nyelveken irt könyvekben oly jártas volt, hogy minden munkának legjobb kiadását ismerte és meggyüjtvén, e vagy ama iskolának ajándékozta, vagy tulajdon haszonvételre meggyüjtötte házánál és hogy számos könyvtárának minden könyve forgott kezében, ezt sok ezer jegyzéséből és észrevételeiből lehet megismerni, melyeket beléirt mindenik könyvébe és melyekből még késő maradékai is tanulhatnak. Ily szép és hasznos foglalatosságok közt teltek el számos évek mindenfelől áradó áldások közt, mig pályáját bevégezve, hősünk földi hajlékát odahagyá. Elhunytával a vidék fényesillaga áldozott le és sok szivből eredő könycsepp követé utolsó lakába.

Nem ok nélkül említém ezen elbeszélés kezdetén a kis Gyulát. Imre a Gyula nagyatyja volt; és ha Gyula nem csak képzelt

lény, de valóban él és fejlődik, oh mily jól esnék szivünknek, ha nagyatyja példájából is tanulhatna. Nem a tudomány, nem a fényes pálya, (jóllehet ezt is csodálni kell) érdemel leginkább koszorut, de az igaz lélek, mely az ingadozó korszellem közepette rendithetetlen követi az egyenes utat. Szín és tettetés a mostani világ, azért oly léha, oly keveset érő. Hősünkben semmi sem volt csak szín, de minden való Vannak emberszeretők, kik egész hirlapokat töltenek meg fényes fáradozásaikkal, mig közel hozzájok hallatszanak a titkon elnyomottak sóhajai! Az igaz emberszeretőnek, (mint e példából tanuljuk,) nem kell hirlap, zaj nélkül indul házról házra és segit, és zaj nélkül követik az ezerek áldásai sirjába. Igy van a magyarsággal, hazaszeretettel és minden erénynyel a világon. A magyar szent szokás és életmód nem kinai kőfal, ezt fenn is tartva lehet haladni az idővel, haladni, fejlődni, de nem elvásni, mint a kopott pénz, melyen már semmi bélyeg nincs. Férfiasabb a magyar öltözet, életmód, szokás, nyelv, mint a külföldi, ezért kell megtartani. A bő öltönyü, német beszédü, szükkeblü hazafi ritkán igaz magyar! Nem az az igaz hazaszerető, kinek e szent szó mindig ajkán forog, ki az

országnak egyik szélétől fogva a másikig bálványként imádtatik, habár a hazát sirjába is dönti, de inkább az, ki a hazaszeretet szent lángjától buzditva, korán, rejtekben, minden erény gyakorlata által, hősnek edzette magát. Az ilyen elég számitással fog birni, hogy a kedvező szempillanatot meg tudja várni, elég emberismerettel, hogy a segédkezeket meg tudja választani és elég erővel, hogy szerepet nem is játszva, hazáját a boldogság tetőpontjára emelje. Az igaz férfi testére nézve a puhitó kényelmet, lelkére nézve a világ széditő tömjénét meg tudja vetni. Üres fényen kap a sokaság, gyáva az, ki ennek áldoz, tévutra ez vezet, melyen czélt soha nem érsz. Nagy az, ki már a cselekedet kezdetén bizonyos a kimenetelről és el, tudja érni Igazság, egyszerüség, férfiasság nagyságra vezet, hazamentőt szül, habár csak késő unokában is.

ÁKOS, A KIS HONVÉD

A kis Ákos szüléi mindketten több hónap óta táborban valának, az akkori zavaros idők miatt, s kis fiokat városban lakó nénjére bizták. Itt Ákosnak nevelése nem ment oly rendesen, mint kedves szüléi házánál s a kis legényen igen megtetszett, mily kézben van. A katonai pontosság helyett, melyre szoktatá kedves atyja, rendetlenség mutatkozott Ákos minden tettén és egész külsején. Nénje, mint minden városi, későn szokott lefeküdni és későn kelt fel. Ákos, szüleinek parancsa ellenére, követé e rossz példát. Néha tiz órakor sem vala még felöltözve. Heverészsel, evéssel töltötte leginkább idejét, tanulásra nem gondolt, s beleunt tanitói már el sem jövének többé. A kisded elbutult, egészsége megromlott, öltözete ellepcsesedett s teste lomha lett. Talán örökre alászállott volna, ha bizonyos szerencsés körülmény jobb utra nem téritendé.

Szüléi aggódva emlékeztek fiokról, mert tudták rokonuk életmódját s csak kénytelenségből bizák kezére. Ezért minden alkalmat felhasználtak arra, hogy vele közlekedésben lehessenek. Szerencséjökre épen valamely kapitány indult, két őrmesterrel, a táborból Ákos tartózkodási helyére, önkéntes-csapat tanitására. Ákos szülei megkérék, látogassa meg fiokat, mit barátjok szívesen megtett. De jaj, mily szégyent vallott a kis legény ez alkalommal. Belép a kapitány csinos egyenruhájában, kardjával oldalán s mit lát? A legrendetlenebb szobát; kenyérdarab, félig megrágott alma, szennyes fehérnemű, saru, összetépett könyv, eltördelt gyermekjáték, szóval egész halom mindenféle lepi el a padozatot és e rendetlenség közepette, alig merem kimondani, hever Ákos egy ingben, alszik fényes nappal. Irgalmas Istenem! kiált a kapitány s megrázza az elhagyatott gyermeket; ébredj, szüleidről hozok tudósitást. — Oh hogy vannak? hogy vannak? Kérdé Ákos felócsulván álmából. — Jól vannak szüléid, felele a kapitány komolyan, de milyen helyzetben vagy te kedves fiam! hol van néned? Képes-e egy gyermeket igy elhagyni! — Néném már hamadnap óta fürdőbe ment, el akart vinni magával, de ruhámat épen az nap el-

szakasztottam s a szabó még nem készített mást. — Ugy tudom, szüleid mindennel ellátták elmenetelök előtt; de hagyjuk ezt abban! Lass ruhád után, mert holnap egész nap mellettem kell lenned. — Ákos felugrott örömében. Ne féljen kapitány bácsi, meg lesz minden. — Hat órakor érted küldöm az őrmestert, reménylem rendben lesz szobád. — Ezt mondván elsietett a kapitány. Nem aludt már Ákos többet. Felverte az egész házat: takaritsátok ki szobámat! mossatok meg! költsetek fel! holnap hat órakor készen kell lennem! Igy folytatá egész nap és eddigi rossz szokása szerint le nem feküdt idején, mert az nap már sokat aluván, nem volt álmos. Nem csoda tehát, ha más nap annak idején fel nem tudott ébredni. Az őrmester eljön hat órakor. Ákos mélyen alszik. — Fiam, mondja ekkor az érkező, nem készültél el? hát mikép jöhess most! — Ákos megijedve ébred fel. — Oh várjon! várjon meg! rimánkodott. — Azt gondolod, kis esztelen, hogy nekünk katonáknak várni lehet? a kiszabott időre jelen kell lennünk. Isten veled! gyakorlatra indulok. Ezzel elsietett. Ki irhatná le Ákos tünődését! Kapitány bácsihoz akart menni, de szállását nem tudta. Mégis elszaladt, kérdezte bácsiját minden embertől, senki

sem tudta utasitani. Végre haza került s egész nap sirt és búsult. Este eljött a kapitány. — Mily hibás fiu vagy, Ákos, mondá, hogy el nem tudsz készülni. Szép jelenetet mulasztál el, s elmondá: mikép az őt örömmel váró önkéntesek az erdő közepén, nemzeti zászlóval és bokrétásan jövének elibe és szép beszéddel fogadták, melyet ő is viszonzott. Azután a gyakorlatokhoz fogtak s azokban sok ügyességet fejtének ki. — Kár, folytatá a kapitány, hogy nem láttad őket, gyönyörü magyar legények, zenekar kisérte ki és be a városba. — Hát holnap nem láthatom? — Mindennap fognak gyakorlatokat tartani, de nem oly ünnepélyesen, mint mikor fogadtak. Lásd, Ákos, atyád derék vitéz, mily búban lesz ha megtudja elpuhultságodat — Oh ne irja meg, más akarok lenni ezután! — No meglátjuk, ha holnap hat órakor talpon találllak, s még pedig igen csinosan felöltözve, megbocsátok még az egyszer!

Ákos megtartotta szavát. Másnap igen tisztán elkészülve várta a kapitányt, ki maga jött utána, felülteté kocsijába s elvivé magával. Az nap is nagy éljen-kiáltással fogadták az erdőben. Az önkéntesek sorban állottak és az őrmesterek vezénylése mellett a hadmozdulatokat legpontosabban végezték.

Ákos elragadtatva szemlélte őket s hazatérve, megkérte a kapitányt, készittessen neki is egyenruhát. — Jószivvel édes fiam, mondá ez, csak azután meg ne szégyenits. — Harmad napra már honvédruhában ment ki Ákos az erdőre s oly figyelemmel nézte a tanuló önkénteseket, hogy mindent tudott s képes lett volna másokat is tanitani.

A következő nap vasárnap vala. Ekkor nem tartattak gyakorlatok, hanem a városban nagy mozgást okozott több megérkező huszárezred, melyek fényesen felszerelve, épen az Ákos lakával szemben felállottak és ezredesük parancsát várák. Soraikban sok hézagot okoztak immár a véres csaták, melyekben részt vettek; ezért ujonczokat akarának toborzani és körüljárák a várost. Ákos épen ablakán vala délután, midőn egyszerre megnyílik a városház kapuja és a Rákóczy indulója szivemelő hangjai hatnak el hozzá. Kiszalad az erkélyre és látja, mint jönnek ki a városházból a napfényben tündöklő huszárok, kik magyart járva és sarkantyuikat pengetve követik a gyönyörü nemzeti lobogót, melyet egyikök elől vitt. Azonnal nagy néptömeg csatlakozott hozzájok s be sem járták a város minden utczáját, midőn annyian felcsapának, hogy a kivánt szám kitelt. Nem toborzának

tehát többé, de víg zenével üdvözlék az ujonnan érkezetteket.

Ezen fényes jelenet kimondhatatlan mélyen hatott Ákosra, s szép gondolat ötlött hirtelen eszébe. Hát ha én is járnék oly gyönyörü lobogóval és engem is kisérnének zenészek, talán felcsapnának számos kis legények és egy kis csapatot tudnánk alakitani; megmondom kapitány bácsinak, valjon mit fog felelni rá! — Ákos közlé gondolatját vitéz barátjával és ez igen örült neki, mert reménylé, hogy ezen szép foglalatosság egészen kiveszi a gyermeket előbbi puhaságából, de nem mulasztá el eszébe juttatni, hogy vezér csak úgy lehet valamely gyermek, ha példás magaviselettel dicsekedhetik s ha minden tanitójának megelégedését birja. — Tanitóid pedig el is hagyának, mint hallám? mondá.

— Nem fognak elhagyni, jót állok arról, felele tüzesen Ákos. — No hát járj utánok, ez az első föltétel, s ha leczkéidet hiba nélkül folytatod, csak akkor beszélhetünk csapat alakitásáról.

Ákos minden tanitójához elment s nem sokára a legszebb bizonyitványokat hozta kapitány barátjának, ki szép nemzeti lobogót adott neki jutalmul s megigéré, hogy a zenét

is ő fogja fizetni. Nem vala tehát semmi akadály s Ákos kezdett toborzani.

Igen hazafias szellem uralkodott a városban. A gyermekek már régóta katonásdit játszottak és ezért mindjárt csoportosan felcsapának. Ákosnak rövid idő mulva már egész csapatja vala, kiknek a kapitány közbenjárásánál fogva a város adott csinos egyenruhát, kéket veres hajtókával és zsinórral. Dobot pedig Ákos maga készittetett igen szépet, mely nemzeti színre ki volt festve és melyen szép veres szalag csüngött. Kis puskát minden gyermek maga költségén szerzett magának.

A kis sereg el vala tehát készülve és Ákos egész csapatvezéri büszkeséggel vitte legényeit a gyakorlat helyére ugyanazon időben, midőn az önkéntesek is gyakorlatokat tartának. Itt három sorba állitá őket és dobszóra tanitotta: Könyök könyöket érjen! minden hátulsó legény nézze az előtte valónak nyakacsigáját! *egy-kettő, egy-kettő, egy-kettő!* harsogott. Midőn lépni tudának, akkor mozdulatokra tanitotta őket: *Csapat sorakozz!* és sorba állának a kis legények, tizedeseikkel együtt *Két hátulsó sor nyitódj,* s a harmadik sor nyolcz, a második sor négy lépéssel hátrált. A kis vezér elment köztük és igazitotta őket.

Két hátulsó sor zárkozz! vezényle, kijövén közülök s ujra egymás mellé állottak a kis sorok. — Akkor kiálta: *csapat vigyázz! bal láb előre! indulj! jobbra huzódj! balra huzódj! állj!* egymást fedezni kell! könyök könyöket érjen! *Csapat jobbra nézz! balra nézz!* a főtisztet szemmel tartsátok! — Kis szünet után ujra kiáltá: *Csapat bontakozz!* s minden második legényke egy lépéssel előre ment; *tömeget képezz!* s a kilépett kis legények ujra visszalépvén, szorosan állottak, mint a fal. *Tömeg csatlakozz!* a tömegek egymás mellé huzódtak. *Harczi járat!* sebes lépésben előre mentek. *Állj! Jobbra kanyarodj! balra kanyarodj! pihenj! igazodj! rohanj!* akkor egymást fedezve sebesen futának a kis legények.

Mikor a mozdulatokat tudták az Ákos kis vitézei, akkor puskával bánni tanitotta őket. A puskát bal kezökbe adá a sárkánynyal kifelé, ellenséget képzelt maga előtt s azért: *imához!* kiáltott legelébb s minden legénye féltérdre esvén és fegyverét bal karjába fogván csákóját baltérdére tevé s rövid imádságot magában mondott el. *Imától!* vezényle ezután, s mindegyik felállott és csákóját feltevé. *Töltéshez készülj!* midegyik leeresztvén puskáját, tölténytartójához nyult és szinből megtöltötte fegyverét. *Lábhoz!* ekkor

a puskát jobbfelől leereszték. *Súlyba!* kissé rézsut felemelék a fegyvert. *Karba!* karba fogák. *Tiszteleyj!* tisztelegtek. *Visszakozz!* helyre tevék. *Vállra!* vállra emelék. *Indulj!* indulának, mintha hosszu útra kellene menniök. *Szuronyszegezve rohanj!* és rohantak a derék fiuk, kik mindnyájan nagy tüzzel tanulának.

A roham végbevitele után ujra *sorakozz*, azután pedig *lábhoz* s végre *pihenj* vezényszóval az e napi gyakorlatot befejezte a csapatvezér. Meg kell emlitenünk, hogy a csapatalakitás fölesketéssel kezdődött, mely is ily formán ment végbe: A kis parancsnok *eskühöz készülj-t* vezényelvén, a kis legények fegyveröket földre ereszték, a csákót fejökről le s balkezökbe vevék, a jobb kézt s különösen annak három ujját (a hüvelyket, mutató- és közép-ujjat) feltartották s az elébök mondott esküt utánamondták. Ugy mint: Én N. N. esküszöm az élő Istenre hazámnak és az alkotmánynak hűséget. Esküszöm, hogy az ország törvényeit meg nem szegem, zászlómat soha el nem hagyom, előljáróim minden törvényes parancsának pontosan engedelmeskedni s katonai kötelességeimnek mindenben eleget fogok tenni. Isten engem ugy segéljen!

Az Ákos kis legényei, nehány hét mulva,

már igen jól tudták a gyakorlatokat s a kapitánynak nagy kedve telt bennök. Csodálta Ákost, ki oly puha, rendetlen kis teremtésből egyszerre szigorú vezér és jó tanuló lett, mert a napnak minden perczét használta, ugy hogy leczkéit sem mulasztotta el és mindenben szemlátomást haladott. Meg akará tehát örvendeztetni s midőn a kormányzó elnök a városba érkezett, megnyerte a városbirótól, hogy a kis csapat is kiálljon. Oly szép magatartást mutattak a kis honvédek az egész tisztelkedés alatt, hogy feltüntek a kormányzónak és nagy dicséretet arattak tőle.

Az igy buzditott gyermekek kettőztették fáradozásaikat és katonai gyakorlataikon kivül még kis ágyúk készitésével és golyóöntéssel is foglalkoztak. E végre sok czintányért megolvasztottak, melyet kiki szüleitől nyert. Nem sokára láthatjuk, mily hasznát vették a polgárok ezen mesterségöknek is.

Ekkor történt, hogy a városnak nagy veszedelme támadt, mert egyszerre meglepte az ellenség; de a polgárok nem hagyák magokat s minden utczában oly tüzesen folyt a harcz, hogy kevés idő mulva kiverék a rablókat. Ákos és pajtásai sem voltak munkátlanok. Mindenütt megjelentek, köve-

ket hajigáltak, sőt midőn a küzdőknek elfogytak golyóik, a magokéból látták el őket s vezetőik lettek az ellenséget rejtekéből kiüző polgároknak.

Csend lett a városban, a fáradtak nyugodtak, senki sem tartott uj megrohanástól s azért további ellenállásra nem adatott rendelet. Csak Ákos és csapatja nem akart haza menni, gyermeki makacssággal folytatták a szolgálatot s mintegy a város őreinek képzelék magokat. Egyszerre látják, hogy a várostól félórányira kiállitott táborszem meglepetik és levágatik. Az ellenség hirtelen visszatért és véres bosszura készült előbbi kudarczáért. Ezt látván a város kapuin kivül tartózkodó gyermekek, éles szemeikkel, rohanva elszéledtek és mindenfelé hirt adtak, ugy, hogy a polgároknak még épen jutott annyi idő, miszerint fegyveresen az ellenség elibe mehessenek és azt ujra szétverjék.

Ekkor tehát a gyermekek valódi védőangyalai valának a városnak és sok háziatya életének megmentői. Nyilvános köszönettel tiszteltettek meg a város részéről és Ákosnak vezéri, a többiek közvitézi érdemjel adatott, melyet még mai napig is megtartottak, s mint legdrágább emléket kincs gyanánt őriznek.

Az Ákos szülei igen örültek mindennek hallatára s alig akarák hinni, hogy az érdemjellel megtisztelt vitéz kis honvéd, valaha oly gyáva gyermek lehetett. Maga Ákos is csak alig hitte s nem jó szivvel emlékezett mult aljasodásáról, melybe soha többé vissza nem sülyedt. Jó tanuság ez azokra nézve, kik puhaság miatt nem fejtik ki szép tehetségeiket. Csak egy-két nap vegyenek erőt magokon és győztesek lesznek. És tapasztalni fogják, mily nagy különbség van a közbecsülés és szeretet és a köz-megvetés közt.

A VIZSGÁLAT

VAGY

A KIS HIBÁSOK ÉS A KIS PÉLDAKÉPEK.

SZEMÉLYEK:

EGRINÉ, gazdag özvegy.
JOSEPHA, 13 éves, } gyermekei
HERMINA, 12 éves, }
JULIA, 7 éves, }
GÉZA, 9 éves, }
KLÁRA, tanitóné.
BARTAL, hivatalnok.
BARTALNÉ, neje.
ETELKA, 8 éves, } gyermekei.
DÉNES, négy éves, }
BALOGH, tanitó.
ÁLARCZOSOK.

A történet helye Egriné városi háza. Bartal bérben lakik a felső emeleten.

1. FELVONÁS.

GYERMEKSZOBA.

I. JELENET.

JOSEPHA, HERMINA, JULIA, GÉZA, szappanbuborékot fujnak.

HERMINA. Oh mekkora buborékot fujtam, hajtsd Géza, hajtsd! *(Géza hajtja, de hozzá*

ér kezével és a buborék szétpattan.) Csak mindig szeleskedel, pedig mily gyönyörü szinekben ragyogott!

Julia. Szebb az enyém, ne érj hozzá Géza, Josepha, kérlek, hajtsd.

Géza. Én is segitek. Ne félj, vigyázok, már felment egészen!

Josepha. Fujjunk most mind a négyen egyszerre s meglátjuk, melyik megy feljebb.

A gyermekek fujnak s mind együtt hajtják, nagy zaj van.

II. JELENET.

Egriné jő.

egriné, az előbbiek.

Egriné. Vígan vagytok gyermekeim, nem jut eszetekbe, hogy ma van a vizsgálat napja és a fekete könyvet is átnézzük. Ha vigyáztok, még ma helyre lehet hozni a héten elkövetett hibákat, de figyelmesnek és erősnek kell lenni.

Géza. Igyekszünk.

Hermina. Géza épen most követett el szelességet, édes anyám!

Egriné. Még nem jött el a tanitó, még van időtök készülni. Gondolom, Juliának legtöbb erőre lesz szüksége, mert a héten kimondhatatlan sokszor hibázott.

Julia. Vigyázok anyácskám, hát ha én nyerem el a koszorút!

Egriné. Josepha és Hermina, ti két nagyok! mondjatok le ma a vetélkedésről, azon nemtelenről tudni illik, melynél fogva egyik a másiknak érdemét kisebbiteni kivánná; a héten csak kétszer vettem észre ezen hibát, és nem csodálkozom, hogy bele estetek, miután megismertem a városi intézeteket.

Hermina *és* Josepha. *Kezet adnak egymásnak.* Igérjük kedves anyám, hogy csak szeretet és igazság fog minket ezután vezérelni.

Egriné *megöleli őket.* Reménylem én is, hiszen nemes atyátok vonásait mutatja képetek. Nem láttátok Etelkát még ma?

Josepha. A kertben van a kis Dénessel.

Egriné. Kedves gyermek! Adjátok tudtára, hogy a mai napra ő is meg van híva.

Julia. És a kis Dénes?

Egriné. Ő is, máskép Etelka sem jönne. — Tehát egy óra mulva gyüljetek össze a nagy szobában.

El.

Julia. Lássuk a fekete könyvet, szeretném tudni, hányszor voltam feledékeny a héten?

Josepha. A kisasszonynál van a könyv, várj, elkérem. (*Kopogtat egy ajtón.*) Kedves kisasszony, szabad?

III. JELENET.

KLÁRA, kijön a szobából. AZ ELŐBBIEK.

KLÁRA. A könyvet kéritek, épen azt néztem át.

JULIA. Mondja meg, Klára kisasszony, hányszor hibáztam a héten?

KLÁRA, *olvas.* Julia hétfőn, kedden, szerdán és a hétnek minden napján elfelejtette elhozni irónát a tanuló szobába, vagy a mely nap elhozta, azon nap ott felejtette. A hétnek minden napján elfelejtette jól felülni a székre, mindig kedves mamájának kellett eszébe juttatni. A beszédben a héten majd mindennap hibázott feledékenységből és még a kis Dénest is hibás beszédre tanitotta. Igy hétfőn azt mondotta előtte: *pirit kenyér*, piritott kenyér helyett, pedig jól tudja, hogy kell mondani. Kedden.....

JULIA. Elég, elég, Klára kisasszony, már látom, nem engem fognak ma megkoszoruzni.

KLÁRA. Ha nem felejt el semmit ma egész nap, akkor lehetséges még a győzelem.

GÉZA. Hát én hányszor voltam szeles a héten?

KLÁRA. Oh kedves Gézám, sokra megy ez is.

GÉZA. Lássuk, kedves Klára kisasszony.

KLÁRA, *olvas.* Géza a hétnek minden napján becsapta az ajtót, midőn kiment a szobából. Szinte minden este leverte ezüst poharát karjával vacsorakor. Szerdán leugrott székéről, a gőzkocsit akarván megtekinteni, midőn jött Pestről, és székét feldöntötte, tejét elöntötte. Pénteken futkosva megfogta Julia köntösét és nagy lyukat szakasztott belé.

GÉZA. Én is megelégszem ennyivel; látom, nem leszek győztes.

KLÁRA. Hiszen tudja, kedves Géza, mit kell ma tenni, hogy nyerhessen.

GÉZA. Azt gondolja, Klára kisasszony, az oly könnyü, mikor vígad az ember, épen akkor szeleskedik még a legcsendesebb is.

JOSEPHA. Igaza van Gézának, magamról tapasztaltam.

KLÁRA. Ugy hát csak a jövő héten lehet reménység.

HERMINA. Mi nem is kérdezzük hibáinkat, mert mind tudom. Hétfőn asztalnál mondottam gúnyolva Josephának: hallod, mit erősítenek, hogy a vereses hajuak hamisak; s Josepha azt felelte: és a sárgás bőrüek meg szárazak, mind irigyek.

JOSEPHA. Megvallom, rosszul esett akkor Hermina megjegyzése.

KLÁRA. Josepha nem kezdette soha, de mindig csak Herminának felelve esett ezen csúf hibába.

HERMINA. Ma elkerüljük.

KLÁRA. Este fogjuk megtudni. Menjünk most a kertbe, mig eljön a mulatság ideje.

Mind el.

IV. JELENET

A szinpad Etelka szobájává változik. Dénes szőnyegen ül, Etelka betüket mutat neki az A B C-ből

ETELKA, DÉNES.

ETELKA. Micsoda betü ez?

DÉNES. O O O O!

ETELKA. Hát ez?

DÉNES. V V V V!

ETELKA. Hogy hangzik a V?

Dénes hangoztatja a v-t.

ETELKA. Hogy nevezik azon betüt, melynek neve is, hangja is van?

DÉNES. Mássalhangzónak!

ETELKA. Hát a többi betüt?

DÉNES. Magánhangzónak!

ETELKA. Mondd el a magánhangzókat.

DÉNES, *nagyon kinyitja a száját*, á, *kisebbre huzza*, é, *még kisebbre*, i, *még kisebbre*, o, *hegyesre csinálja* u.

ETELKA. Mondd el együtt ezen két betüt.

Dénes, *büszkén felnéz*: ov.

Etelka, *megöleli a kis Dénest.* Oh drága, drága fiu, olyan eszed van, mint a tüz. Ki mondaná, hogy csak tegnapelőtt kezdettem olvasni evvel a kis csodagyermekkel. Mily öröme lesz kedves anyánknak, ha hazajő.

Dénes. Dénes megteszi, mit mamája mond.

Etelka. Meg bizony kedves fiucska, de szeret is mamád.

Dénes. Hát papa?

Etelka. Ő is, hogy ne szeretne? De mit látok, kedveském, itt hibázik egy gombocska kis ingeden, mindjárt felvarrom, hogy anyácskánk ne fáradjon.

Hoz tűt, czérnát és varrja.

Dénes. Dénes nem szalad el, mig Telka nem engedi.

Etelka. De már megvan, szaladgálj Déneském. Itt a labda

Dénes, *görditi a labdát s megfogja, nagyot nevet.* Megfogtalak, hamis labda.

Etelka. Már rendbe szedem a szobát, nem sokára hazajönnek szüléink. Hadd lássuk, nem felejtettem-e el semmit? Kalapomat, keztyümet betettem a szekrénybe, valamint a Dénesét is, zsebkendőm itt van a zsebemben, a virágokat megöntöztem.

Dénes, *jön futva.* A tűt visszatetted-e Etelka?

ETELKA. Vissza kis kedvesem, mily csodálatos rendes gyermek ez!

DÉNES. Hát szedd fel a szálakat a szőnyegről.

ETELKA. Felszedem, jer segits.

Szednek.

III. FEJEZET.

Egriné jön s megáll az ajtóban.

EGRINÉ, ETELKA, DÉNES.

EGRINÉ. Igaz gyönyörüség, ha az ember látja ezen két gyermeket, úgy él, mint két galamb s mily okos, rendszerető mind a kettő. Nekem tanitóném, tanitóm van s még sem lehet annyi örömem, mint mikor ezen két angyalt látom. — Hol vannak szüleitek kedves gyermekeim?

ETELKA *és* DÉNES, *elibe szaladnak.* Isten hozta kedves néni!

DÉNES, *széket hoz Egrinének, egy kevéssé erőlködik.* Dénes elbirja a széket.

EGRINÉ. Ne erőlködjél kis angyal! le jösz ma játszani gyermekeimmel? és te is kedves leányka?

ETELKA *és* DÉNES. Örömest, örömest!

DÉNES. Dénes szép dolmányt öltött ma!

EGRINÉ. Ki öltöztetett?

DÉNES. Telka.

Egriné, *simogatja Etelka hosszu fürtjeit.* Mily ügyes vagy Etelkám! igazán lehet öröme anyádnak benned, mindenben segitségére vagy.

Dénes. Etelka ügyes leány!

Egriné. S mily tiszta, soha egy porszem sem látszik ruháján, és te is kedves legényke vagy Dénikém!

Etelka *és* Dénes, *Egrinére borul.* És te kedves, kedves néni vagy!

Egriné. Kedves gyermekeim, nem érek rá tovább mulatni, de ha haza jönnek szüleitek, mondjátok meg nekik, hogy várom őket a nagy szobában.

Etelka *és* Dénes. Megmondjuk.

Egriné. Isten veletek, kedves gyermekeim!

Etelka *és* Dénes. Táj, táj, kedves néni!

II. FELVONÁS.

Nagy szoba, egy asztalon vannak könyvek, földképek, rajzok, iratok. Az ablakban álló guéridon teli jutalmakkal és virágfüzérekkel.

I. JELENET.

EGRINÉ, GYERMEKEI, BARTAL, BARTALNÉ, GYERMEKEI, KLÁRA, BALOGH.

Egriné. Kedves Balogh, a szerint itélve a mit hallottunk, ugy gondolom, Josepha és Géza éredemelnek jutalmat?

Balogh. Magam is igy vélekedem.

Hermina. Ez bizony nagy igazságtalanság! Josepha nem tud semmit jobban, mint én!

Klára. Jaj Hermina! mit hallok? ezt feljegyzem a könyvbe.

Hermina. Hibáztam bizony!

Egriné. Kedves Gézám, add ide azon bársonyos könyvet. *(Géza az ablak felé szalad, de a guéridon lábában megbotlik, a guéridon felről, minden könyv és virág a földre hull.)* Mily szörnyüséget téssz ujra édes Gézám?

A gyermekek mindent felszednek

Julia. Nincs semmi baj.

Klára. De a könyvbe Gézának is jegyet kell tennem!

Géza. Tudtam, hogy ma győztes nem lehetek!

Bartalné. Nem nyerhetek bocsánatot Géza urfi számára?

Etelka *és* Dénes. Mi is kérünk Gézának bocsánatot!

Géza *megöleli Dénest és Etelkát.* Oh köszönöm kis angyalkáim, a törvényt nem akarom megszegni!

Bartal. Most az egyszer talán lehet kivételt engedni!

Balogh. Ha kedves anyátok is helyben hagyja, általános bocsánatot hirdetünk.

Egriné. Legyen tehát, de már vigyázzatok, nehogy ujra elvétsétek a dolgot.

Klára. Halljátok Josepha, Hermina, Julia, Géza, vigyázzatok magatokra, hogy egyitek se legyen se feledékeny, se kiváncsi, se szeles, se rossz indulatú. Ha ezen hibáktól megóvjátok magatokat egész este, mindeniteknek fején szép koszoru fog ragyogni és hiretek elterjed az egész városban.

Egriné. Kérem édes Klára adja, oda Gézának azon könyvet, mely Magyarhon leirása, és Josephának e másikat, mely történeti névtár.

Josepha *és* Géza. Köszönjük kedves jó anyánk.

Egriné. Most szaporán gyermekek, hordjátok el a könyveket és kezdjetek mulatni, mert kis vendégeitek megunják magokat.

Etelka *és* Dénes. Nem, nem!

Géza sug valamit a tanitónak, Hermina lábujjhegyen közeledik.

Klára. Hermina, Hermina! gondolja meg, hogy általános bocsánat van hirdetve.

Balogh. Igen jól van kedves Gézám, tegye meg, a mit gondolt. (*A társasághoz.*) Géza és Julia valamely talány megfejtésére szólitanak fel.

EGRINÉ. Fogjatok hozzá.

Géza, Julia elszaladnak.

DÉNES. Hová ment Géza bácsi és Julia néni?

ETELKA. Majd vissza jönnek és valami szép-pel meglepnek.

Géza bejön, kis gyökeres, leveles fát hoz és körül hordja a szobában. Utána Julia jön irott levéllel kezében.

JULIA. Falevél, falevél!

Az egész társaság nevet.

GÉZA. De soha életemben nem láttam oly kis esztelent.

JULIA. Jaj, jaj megfeledkeztem!

GÉZA. Már minden kedvemet elrontotta, mily szép lett volna, ha kis Etelka, vagy más kitalálandá!

EGRINÉ. Lásd édes gyermekem, mily sok kárt tehet oly megrögzött hiba, magam is reménylettem, hogy legalább ma este nem mutatkozik többé; már most meg nem engedhetünk.

Julia sir.

KLÁRA. Vegyen erőt magán kedves Julia, legalább ne rontsa el a mulatságot.

ETELKA. Szabad nekem is valamely szót feladni?

EGRINÉ. Nagy örömünkre lesz, kis angyal. kis Dénesedet viszed el magaddal?

ETELKA. Őt.

Elszalad Dénessel.

Bartalné. Engedelmet kérek, ha talán egy kevéssé együgyü lesz a kis Etelka találmánya. Szegény gyermek, nincs módom őt sokra tanittatni.

Egriné. Soha sem tesznek ezen kedves kisdedek olyant, mi együgyü lenne. Igaz lelkemre mondom, kedves Bartalnét és férjét boldog szüléknek tartom.

DÉNES

ugrálva bejön, kis poharat borral félig teli tart kezében.

Borban a bú mint a gyermek aluszik,
aluszik.
Magyar ember búsult már sok századig,
századig.
Ideje hogy ébredezzen valaha,
valaha.
Most kell neki felvirulni vagy soha,
vagy soha!

Utána Etelka jön, egy palaczk vizet tart kezében.

ETELKA

a szoba közepére állva és a palaczkot feltartva mondja a következő verseket.

Sok ezeren versezének,
Sok papirost rontának,
Majd mindenről van már ének,
Minden fünek és fának.....

Áldott jó viz, látd csak téged
Mindenik elfelejtett
Pedig a te szivességed
Mindenikkel sok jót tett! . . .

Éljen a viz! veszszen a bor!
Vizen van mostan a sor! . . .

Az egész társaság tapsol mind Dénesnek, mind Etelkának.

Hermina. Ez igazán szép!

Josepha. De mi az? tudod, Hermina?

Hermina. A bornak és viznek dicsérete.

Josepha, *nevet.* Csak ugy találod ki?

Egriné. Mi volt ez Julia?

Josepha megsugja neki

Julia. Bor-viz!

A társaság: helyes!

Hermina *bosszankodva fennszóval kiált.* Josepha sugta meg Juliának és neki a tanitó!

Balogh. Bocsánat édes Hermina, nem szólottam Josephához, de sajnálva kell emlékeztetnem, hogy Herminánk sem nyerhet ma koszorút.

Egriné, *Bartalnéhoz, simogatván gyermekeit* Soha sem láttam ily két kedves és okos angyal gyermeket. Látja, az enyéimben mily megrögzött hibák vannak. A kicsinyeken nem búsúlok még annyit, de a két nagyobb szün-

telen vetélkedik egymással s nem mondhatom, mily gyötrelmemre van ez. Istenem, Istenem, gyöngéd érzésnek, kiméletnek, mi nemes szivnek jele, nincs nyoma bennök.

Bartalné. Ne csüggedjen el kedves Egriné. Az a Pesten mulatás minden bizonynyal jó nem volt, de oly anya mellett helyre jönnek.

Mig a két asszony beszél, Klára és a tanító kiment és Dénest magokkal vitték. A gyermekek tanácskoznak.

Klára bejön, tüzes vaskalánt tart kezében és nagy mennyiségü rózsavizet önt rá. Az egész szoba megtelik jó illatú gőzzel.

A gyermekek. Jaj milyen nagy gőz van!

Klára után a tanító betaszitja a kis Dénest csinos kis kocsiban, mely segedelme nélkül a szoba közepéig gördül.

Egriné. Mi az gyermekek?

Josepha. Már nem mondom többé.

Géza. Az első füst volt.

Bartal. Hiszen a füsttől fáj az ember szeme.

Julia. A másik kis kocsi.

Hermina. Tudom, de nem mondom.

Josepha. Engem akar majmolni.

Klára. Ugyan megbúsitjátok kedves anyátokat? hagyjatok fel ily helytelen ellenségeskedéssel. Eredjetek inkább és találjatok valami szépet.

Josepha Hermina el.

Bartalné. Tudod Etikám, mi volt ez?

Etelka. Talán gőzkocsi.

A társaság. Helyes, helyes, okos kis gyermek vagy, te lössz ma nyertes.

Josepha, Hermina bejönnek, Josepha olajfaágat, Hermina kötést hoz.

A társaság mód nélkül tapsol, éljenek! éljenek! Egriné megöleli a két leányt.

Egriné. Oh mily jól esik ez szivemnek, szebb ötletetek nem lehetett!

Klára. Értitek kis gyermekek?

Géza. Az olajfaág béke.

Julia. És a kötés, kötés!

Dénes. Tehát béke-kötés.

A társaság: helyes! helyes!

2. JELENET.

Az ajtó megnyilik, csendes zene hallatszik és különböző álarczosok jönnek be, kik fel s alá járnak a szobában; a gyermekek körülveszik őket és ezer kérdést intéznek hozzájok.

AZ ELŐBBIEK, TÖRÖK, FINN, EGRI FÉRFI és ASSZONY, KINAI, AZ IGAZSÁG.

Gyermekek. Kik ezek? kik ezek? mit jelentenek?

Géza, *a törökhez*. Honnan jöttél?

Álarcz. A tenger mellől!

Gyermekek, *Etelkán és Dénesen kivül*. Ez

Béni kertész szava! le az álarczával! hadd lássuk, hadd lássuk!

Mind rátámadnak.

Egriné. Ha ilyen kiváncsiak vagytok, mindjárt vége szakad minden mulatságnak. Nézzétek ezt a két kicsit, nem szégyen-e, hogy mindenben ők a legkedvesebbek?

A gyermekek. Bocsánat, kedves anyánk!

Josepha, *a finnhez*. Te éjszak felé lakol, mert prémbe vagy burkolva.

Hermina. Mi találtatik hazádban?

Álarcz. Hölgymenyéttel, fejér és fekete medvével, jávorszarvassal, tengeri borjuval s több effélével szolgálhatunk.

Julia. S ezen kézijjal mit csinálsz?

Álarcz. Vadászok.

Etelka. Talán Finn vagy Lapp vagy?

Hermina. Rólad hiszik a német tudósok, hogy a magyarral egy törzsből származol?

Egri magyar álarcz közelit. Gyülésről jön. Öltözete: kék dolmány és nadrág, veres mellény, bojtos csizma, arany rojtos nyakravaló, oldalán kard, felhajtott karimájú kalapján háromszinü szalag. Dolmányát és mellényét fényes gomb és sujtás ékesiti.

Magyar. Ez a vastag fejü törpe kis teremtés legyen velem egy eredetü? Ki meri azt állitani?

A gyermekek módnélkül nevetnek.

MAGYAR. Nézzétek karcsú derekam, domborodott mellem, fekete szemeimet, hasonlítok-e hozzá?

TÖRÖK ÁLARCZ JÖN. Inkább mi vagyunk testvérek. *Kezet ád a magyarnak.*

JULIA. Mily szép süveged van!

TÖRÖK. Ez turbán.

GÉZA. Hát ez a selyem öltöny?

TÖRÖK. Ez káftán.

HERMINA. Mit tekertél derekadra?

TÖRÖK. Keleti sált, ebbe teszem pisztolyaimat.

Mutatja a gyermekeknek.

ETELKA. De mi oly jó illatú?

DÉNES, *felállott egy székre és simogatja a törököt.* A bácsi szakálla.

TÖRÖK. Rózsaolajjal kenegetem.

GÉZA. Szép vagy, de jobban tetszik nekem hazámfia!

A GYERMEKEK MIND. Éljen a magyar!

DÉNES. Be szép kardja van a magyar bácsinak.

MAGYAR, *veri sarkantyúihoz.* Még véres!

GYERMEKEK. Igy csörgött a harczban!

JULIA. Hol van társnőd?

Magyar elhozza az egri nőt.

JOSEPHA. Sárga csizmád, aranyos főkötőd,

melyen könnyü fátyol lebeg, himzett mellényed van! talán egri asszony vagy?

Magyar nő. Onnan való vagyok.

Josepha. Mind ugy jártok?

Magyar nő. Mások turbánformára tekert kendőt is viselnek fejökön, mert sokáig volt nálunk a török.

Julia. Be szép arany paszománt köti meg ingújjadat és ezen sok, ezerszinü szalag, mely ékesiti mellényedet!

Magyar nő. Még szebbet is fonunk hajunkba, mikor leányok vagyunk.

Hermina. Mit hoztál a győztesnek?

Magyar nő. Selyemmel és aranynyal himzett kendőt.

Julia. Ki hímezte?

Magyar nő. Vannak köztünk, a kik tudnak hímezni, még ágyneműt is különféleképen hímeznek.

Dénes. Hát te mit hoztál, magyar bácsi?

Magyar. Csákányt és kócsag-tollat.

Etelka, *más álarcz felé néz.* Oh be csodálatos álarcz ez!

Hermina. Nincs haja, csak feje tetején van egy kis üstök.

Josepha. S mily hegyes orrú sárga papucsa. Talán kinai?

Julia. Az lesz, bár adna nekem tusfestéket!

Géza. Vagy paradiesom-madarat és szép porczellánt!

Hermina. Sokat theázól, álarczos bácsi?

Julia. Sok altatót eszel?

Kinai. Csak avval élek!

Legyezi magát.

Etelka. Igaz, hogy hazádban az asszonyoknak majd nincs lábok?

Kinai. Egy dióhéjba elférnének lábaik.

Gyermekek, *nevetnek.* Nem szeretnénk ott lenni.

Görög öltözetű fejér álarcz közelit; kezében mérleg és bőségszaru van.

Álarcz. Az igazság vagyok, koszorúzni akarom közületek a legérdemesebbet.

Gyermekek, *mind széjjel futnak és Etelkát taszitják feléje.* Mi mind hibások vagyunk!

Álarcz. Nagy reménye van annak javulásra, ki hibáját elismeri. Igazat mondtok, egyitek sem érdemel ma koszorút ezen két kis angyalon kivül. (*Két gyönyörü koszorut veszen ki szarvából és Etelka s Dénes fejére teszi, kiket magas ülőhelyre vezet.*) Álarczosok, hozzátok adományaitokat!

Bájoló zene hallatszik. Egri férfi és asszony czifra gyermekcsákányt, tollakat és aranyos kendőt tesznek le a Dénes és Etelka lábaihoz. A török gyönyörü gyermekkardot és rózsagyöngyöt; a kinai kitömött para-

dicsom-madarat és szép porczellán edényt, a finn jávorszarvat és csigákat hoz. Dénes és Etelka csodálva kulcsolják össze kezeiket.

Bartal *és* Bartalné. Ez igen sok, nem érdemesek erre!

Egriné. Drága gyermekek, igaz példányai a gyermekkornak! Az Isten tartsa meg őket, és adja, hogy az enyéim tanulhassanak tőlök!

Igazság. Igy jutalmazom a szerénységet és erényt!

A függöny leereszkedik.

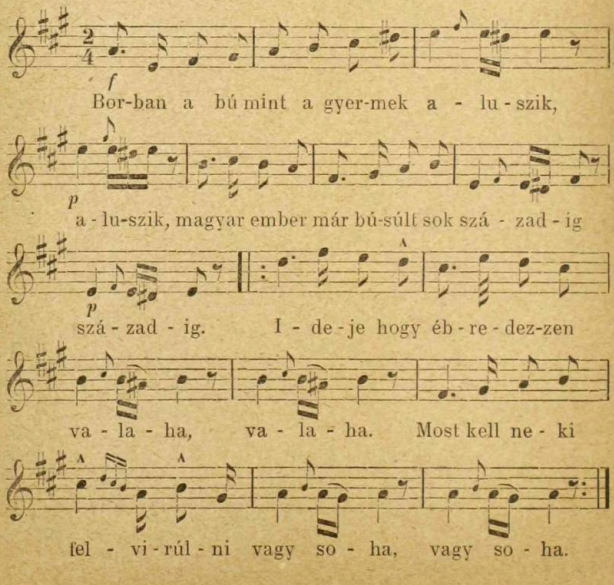

A KIS SZABADITÓK.

SZEMÉLYEK.

OCSKAINÉ, harczban elesett hadvezér özvegye.

ENDRE, 8 éves,
GYULA, 9 éves, } gyermekei.
IRMA, 12 éves,

LÁSZLÓ, Ocskainé nagyobbik fia, volt hivatalnok a magyar kormánynál.

ANTAL, favágó, a Bakonyban lakik.

JENŐ,
ÉVA, } gyermekei.

GRÁNÁTOS tiszt és katonák.

MARCZI, 13 éves,
FERKÓ, 12 éves, } zsiványgyermekei.

TÖBB kis kanász és juhász.

A történet helye a Bakony és Ocskainénak a Bakony szélén fekvő jószága.

I. FELVONÁS.

A szinpad a Bakonyt ábrázolja; oldalt kis kunyhó.

I. JELENET.

ÉVA, JENŐ.

Kosarat fonnak.

JENŐ. Kész kosarad, Éva?

ÉVA. Nemsokára.

JENŐ. No hát szedem a vadalmát.

Éva. De káka-kosarat is akarok fonni Irmának.

Jenő. Hozzak kákát?

Éva. Eredj, kérlek, hozz. (*Jenő el.*) Mily különös zaj hallik! — Szinte azt lehetne képzelni, hogy fegyver-zörgés.

Jenő, *jő.* Mit nézesz?

Éva. Nem hallod a zsibongást?

Jenő, *hallgatódzik.* Felmászom a fára, eredj a kunyhóba, hátha ellenség.

Éva el, Jenő a fán

II. JELENET.

NÉMET GRÁNÁTOSOK és FŐTISZT.

Főtiszt. Itt a Bakony közepén vagyunk, tízen a pápai utat álljátok el, az őrök előre menjenek, a többiek jobbra és balra huzódva várják a parancsolatot. Az egész Ocskai-családot el kell fogni, ha másutt nem lehet, a Sobri cserfájánál kell kézre keriteni. Vigyázattal kell lenni, hogy a család Ocskai Lászlóval ne találkozzék.

A katonák jobbra-balra el.

III. JELENET.

FŐTISZT, ANTAL fát hoz, JENŐ a fán.

Főtiszt. Kendé ez a kunyhó?

ANTAL. Enyém, szolgálatjára.

FŐTISZT. Ki részén van kend?

ANTAL. Oly szegény ember, mint én, csak dolga után lát.

FŐTISZT. Ha szereti kend életét és azt akarja, hogy kunyhója lángok martaléka ne legyen, ne merjen hirt adni az erre jövőknek, hogy fegyveres erő van a Bakonyban. A hitszegő Ocskai-család elfogására vagyunk rendelve; tudom, hogy talán kend is nyer tőlök fizetést, de mint mondám, ha tervünk nem sikerül, jaj kendnek és házanépének!

ANTAL. Uram, ma és holnap oda leszek, Pápára viszek deszkát, ha akarnék is, nem szólhatnék senkinek.

FŐTISZT. Emlékezzék meg szavaimról!

El. Favágó bemegy házába.

JENŐ. *leszáll a fáról.* Jó hogy tudom a tervedet, gyáva ellenség s apám ezt hidegen hallgathatta! Jóltevőinket hagyjuk mi elveszni? Bár jönne Éva!

ÉVA, *kijön a házból.* Mi volt ez, Jenő?

JENŐ. Mit mond atyánk?

ÉVA. Egészen oda van! nem is akar szólani!

JENŐ. Tudom az okát. Szegény apám! hadd el! hadd el! nem lesz bántódásuk! — Éva tudsz hallgatni?

Éva. Nem ismersz, Jenő?

Jenő. Igazad van kedves leány! ki kételkedhetnék benned? Tudd meg hát, Endrét, Irmát, Gyulát, anyjokat akarják elfogni!

Éva. Irgalmas Istenem, mit tettek?

Jenő. Meg nem foghatom, ha csak László nem hozta őket bajba!

Éva. Úgy lesz! úgy lesz! László soha sem akart hallgatni kedves anyjára.

Jenő. Nem is hallgathat olyankor senkire, mikor a haza hivja. De szeretném tudni: miért készülnek Ocskaiék erre?

Éva. Tudod mit Jenő, elviszem Irmának ezen csinos kosarat, mezei virágot szedek belé és egyszersmind megtudom az egész dolgot.

Jenő. Éppen erre akartalak kérni. Mondd meg nekik, vigyázva járjanak a Bakonyban s kivált a Sobri cserfáját kerüljék el, mert ott veszedelemnek vannak kitéve. Ha találkozom fiokkal, őt is tudósitom.

II. FELVONÁS.

Ocskainé lakhelye a Bakony szélén. Kert, mely a Bakonyban végződik.

1. JELENET.

IRMA, lúgosban ül, virágokat rendez el szép edénybe; ENDRE, GYULA, mindkettő honvédruhában.

ENDRE, *kis ágyut irányoz.* Erre Gyula, képezd jobb szárnyamat! —

GYULA. Állj meg Endre! jobban tudok az ágyuhoz! én leszek tüzér, légy te huszár.

ENDRE. De hol a lovam?

GYULA. Itt van, anyánk még kantárt is adott, még pedig aranyost.

Előveszi a fához támasztott pálczalovat.

ENDRE, *felül lovára.* Indulj!

IRMA. Jer Endre, szép bokrétát teszek fejére.

ENDRE, *közelit hozzá.* Oh be gyönyörü virágokat szedtél.

IRMA. Szegény anyánk olyan bús, talán felvidithatom evvel.

GYULA. Ne gondold azt Irma, László bácsi után búsul!

IRMA. Hát mikor jön?

GYULA. Már nem jöhet többé, mióta a gaz áruló letétette a fegyvert vitéz seregünkkel.

II. JELENET.

AZ ELŐBBIEK; OCSKAINÉ, levelet tart kezében.

Ocskainé. Kedves gyermekeim, szegény Lászlótól vettem tudósitást!

A három gyermek. Hol van? hol van?

Ocskainé, *lassan.* Magyarországban van, de ezt másnak nem szabad mondani.

A gyermekek. Ne féljen, kedves anyám!

Ocskainé, *mind lassan.* Nemcsak hogy hazánkban van, de még többet akar mondani! találkozni akar velünk.

Gyula. Nem lesz-e baja, ha ide jön!

Ocskainé. Épen az az aggasztó; ha ide jön, elfogják! ezért egyebet gondolt, a Bakonyban akar velünk találkozni. Halljátok, mit ir: „Az Isten nevére kérem, kedves anyám, ne foszszon meg utolsó áldásától, mielőtt kedves hazámat örökre elhagyom. Ma este alkonyatkor a Sobri cserfájánál leszek. Oh kedves anyám, jöjjön el oda Gyulával, Endrével és Irmával, hadd öleljem őket még egyszer, ki tudja, mikor tehetem ujra."

Endre. Teljesiti, kedves anyám, László bácsi kivánságát?

Irma. Ne is kérdezd, Endre!

Gyula. Tehát készülnünk kell.

Ocskainé. Kedves fiaim, vessétek le ezen honvédruhát, ennek úgy is lejárt már ideje! Vegyetek magatokra valami egyszerű és szembe nem tünő öltözetet. Irma, te is tedd félre fehér köntösödet, hogy meg ne lássa a kémlelő ellenség.

Endre. Fegyvert is viszünk?

Ocskainé. Mit ér a fegyver asszonynak és gyermeknek, csak arra kérlek titeket, útközben minden beszélgetéssel hagyjunk fel, szótlan és vigyázattal kell haladnunk.

A gyermekek. Bizzék bennünk, kedves anyánk, okosak és szófogadók leszünk.

Ocskainé. Még némely rendelést teszek; egy óra mulva útnak indulunk, készüljetek el addig.

El.

III. JELENET.

IRMA, GYULA, ENDRE.

Irma, *testvérei nyakába borul.* Egy óra mulva tehát örökre búcsut mondunk annak a kedves, szeretett László bácsinak!

Gyula. Ne sirj Irma, hiszen még jobbra fordulhat ügye!

Irma. Nincs remény, mivel maga mondja, hogy utóljára fog meglátni bennünket!

Endre. Mit vigyünk neki?

Irma, *kis képet veszen ki kebeléből.* Már feltettem magamban, atyánk kedves képét adom neki, talán védőangyala lesz.

Gyula. Én arany érdempénzemet adom neki, melyet az utolsó nagy vizsgálatkor nyertem.

Endre. Nekem nincs semmim!

Irma. Majd ád neked anyánk valamit. — Nem Éva-e, ki ott jön a fák közt?

Endre. Ő az.

Irma. Valjon mit akar?

IV. JELENET.

AZ ELŐBBIEK; ÉVA, kosarat hoz tele virággal.

Irma. Isten hozott, kedves Éva! már rég nem látogattál meg.

Éva. Engedjen meg, kedves kiasszony! őszszel sok a dolog. Ezen kosárkával akartam kedveskedni.

Gyula. Mily csinos és mily szép virág van benne!

Irma. Köszönöm édes Évám, de ma nem vigadhatok!

Éva. Mi baja van kedves kisasszonykámnak?

Endre. Mind búsulunk, s nem sokára . . .

Gyula. Endre, rakd félre ágyúdat.

Éva. Ne öntözzem meg virágait, kedves Irma kisasszony?

Irma. Nem, nem, édes Évám, anyánk sétálni akar a Bakonyban.

Éva. Ne tegye az Istenért! a Bakony tele van gránátosokkal, s ezek nem jóindulatúak.

Irma, *félre.* Oda van László! (*Nagy szóval*) Jer, tudósítsuk anyámat.

III. FELVONÁS.

A Bakony, egy felől zsivány-barlang.

I. JELENET.

MARCZI és FERKÓ.

Kövekkel játszanak a barlang előtt.

Marczi. Én vagyok nyertes, fizess!

Ferkó. Nem fizetek biz én, háromszor kell találni.

Marczi. Ki szabta azt a törvényt?

Ferkó. Mindig ugy játszodtunk!

Marczi. No hát vigyázz, újra hajitom a követ. (*Marczi hajit és talál.*) Győztem!

Ferkó. Rajtam volt a sor.

Marczi. Mind csak kifogás, jer birkozzunk!

Ferkó. Azt hiszed, erősebb vagy nálamnál?

Megfogják egymást. A bokor zörög.

Marczi. Ki jár ott? *Felelet kivülről*: híved! *meglátja Jenőt.*) Te vagy Jenő? mit keressz?

Jenő. Szeretitek Ocskai Lászlót?

Ferkó. Élünk-halunk érte. Egykor apám legényei hárman megtámadták. Maga volt csak, lóháton, de oly emberül tudta magát védelmezni, hogy a miéink csak bámulták. Az ily vitéz nem lehet más, mint Ocskai László, mondák s fogadták, hogy soha tőlök bántódása nem lesz.

Jenő. Most nagy veszedelemban van.

Marczi. Menjünk segitségére!

Jenő. Várj, Várj! Számos az ellenség.

Ferkó. Ha mindjárt százan lennének, sem félek.

Jenő. Mit akarsz tenni?

Ferkó, *előveszen a barlangból egy kilencz csövü puskát.* Lásd, ez az apám fegyvere. Nem vitte el csatába, mert mondá: maradjatok itt fiaim s őrizzétek lakásunkat s ha elesem, ez tiétek lesz.

Jenő. De mégis jobb volna még több bojtárfiúkat keriteni.

Marczi. Azt könnyen tehetjük. Kivált kanászokat hijjunk, mert jó fegyverök van.

Ferkó. Ne félj, a gulyások is derék fiúk. Andris és két pajtása a minap a legnagyobb bikával megbirkóztak.

Jenő. Elmegyek addig a Sobri cserfához. Ne késsetek! Mikor ideje lesz jönni, jelt adok.

Marczi. Vedd el ezen sípot, egy mértföldnyire is elhallik.

Jenő. Tehát ha sípolok, ott teremjetek, különben vége mindennek.

Ferkó. Ne aggódj! ugy rájok csapunk, mint a villám és széjjelverjük, ha mindjárt táltosok is lennének.

Jenő. Bízom bennetek; az Isten segitsen meg mindnyájunkat!

El.

Ferkó. Jer Marczi, siessünk, nehogy későn érkezzünk.

Mind a kettő el.

A szinpad a Bakony más részévé változik.

II. JELENET.

László, nagy cserfa alatt.

László. Itt vagyok hát ujra, szent hely, hol nevekedtem, hol minden falevél kedveseim nevét suttogja! — Sürü lombok, kik egykor a gyermek aranyálmait oly barátságosan hallgattátok, kik még csak két héttel ezelőtt bennem győztest üdvözöltetek, oh még csak egyszer legyetek kedvezők, védjetek szent árnyaitokkal egy gyenge asszonyt, három gyámoltalan gyermeket! — Mi zörgést hallok? — Talán anyám! nem — csalatkoztam! — Nem jő! — Lehet, hogy kéz-

hez sem kapta levelem! — Késő van már! — Soha meg nem látom. Nemsokára távoznom kell és kedveseim utolsó búcsuszavát sem hallhatom! — De most erre tart valaki! — Nem ők!

III. JELENET.

JENŐ, LÁSZLÓ.

JENŐ, *félre.* Istennek legyen hála, hogy megkaptam, megkérem, távozzék el innen. (*Nagy szóval.*) Kedves drága László urfi, emlékezik még Jenőre?

LÁSZLÓ. Isten hozott Jenő, örömmel tölt el e találkozás, jó jelül veszem.

JENŐ. Oh de nem véletlen, már van egy órája, hogy összejárom a rengeteg erdőt! kérni jöttem, távozzék el ezen helyről, ellenség leskelődik itt körül.

LÁSZLÓ. Az nem lehet! anyámat várom. Mit tudsz róla, még mindig itt van az ő jószágán?

JENŐ. Itt mulat mindig. Sokszor hallottam Endre és Gyula urfiaktól, hogy bár bátorságosabb lenne városon lakni, mégis kedves anyjok el nem hagyja a Bakonyt, mert, mint mondja, csak itt lehet reménye, hogy kedves fiát meglássa.

László, *törüli könnyes szemeit.* Kedves jó anyám, mennyi bút hoztam rád! oh engedj meg! Jenő, ha soha meg nem láthatnám, vidd meg neki szerencsétlen fia utolsó szavait! —

Jenő. Ne csüggedjen el, kedves László urfi, talán még meglátja.

László. Itt van találkozásunk helye, de félek, talán nem jöhetnek.

Jenő, *félre.* Csakugyan igaz volt sejditésem! (*Nagy szóval.*) Hány órára volt határozva a találkozás?

László. Hat órára.

Jenő, *nézi a napot.* Oh de hat óra még nem mult el!

László. Igazat szólsz? Ujra reménylek tehát. (*Néz a távolba.*) Micsoda leány jár ott?

Jenő. Éva húgom sietve jön!

IV. JELENET.

JENŐ, LÁSZLÓ, ÉVA szaladva jön.

Éva. Jenő, Jenő! Nem akartak honn maradni, hiában szólottam, már jönnek. Titkos útakon vezettem őket, azért késtünk oly sokáig!

László. Anyámról, testvéreimről beszélsz?

Éva. Mindjárt itt lesznek mindnyájan.

László, *égfelé emeli kezeit.* Hálát adok Istennek!

V. JELENET.

AZ ELŐBBIEK, OCSKAINÉ és GYERMEKEI.

Ocskainé és gyermekei közelednek, László elejökbe siet, mikor épen ölelni akarják egymást, nagy zaj támad s a gránátosok elszakasztják egymástól.

László. Hagyjatok, hogy csak egyszer öleljem meg anyámat, azután vigyetek akárhová, nem bánom!

Főtiszt. Ne ereszszétek egymáshoz!

Ocskainé. Fiam! fiam! ezt túl nem élhetem!

Irma, Gyula *és* Endre, *térdre hullanak a katonák előtt.* Ne bántsátok testvérünket!

A míg ez történik, a Jenő éles sípja hallik. Ferkó egyfelől a kanászokkal, Marczi másfelől a gulyásokkal keményen megtámadják a gránátosokat. László és Jenő is fegyerhez kap. Nagy zaj. Végre az ellenség elüzetik puska-lövés nélkül.

László, *anyja karjaiban.* Szegény anyám, mennyit kell szenvedned miattam.

Ocskainé. E gyermekek valának szabaditóink.

László, *a gyermekekhez.* Mivel háláljam meg nektek?

A gyermekek. Az Isten tartsa meg az Ocskaiakat, mindnyájunk jóltevőit!

Irma, Gyula *és* Endre, *Lászlón csüngve.* Ne hagyj el többé!

László. Távoznom kell, ha a fogházat el akarom kerülni.

Ocskainé. Követlek fiam; mikép élhetnék csendesen, ha te száműzött vagy! Jenő, Éva, menjetek jószágomra lakni atyátokkal együtt, már tettem rendelést elfogadástokra.

László. Induljunk tehát, mielőtt körülvesznek. (*A gyermekekhez.*) Ti mindnyájan hű kis barátaim! egykor meghálálom nektek vitézségteket.

A gyermekek. Az Isten vezesse békével és hozza vissza hazánk szebb jövendője virultával!

A függöny leereszkedik.

SZÜLETÉSNAP,

VAGY

A HAZAFIAS KIS TÉRITŐK.

SZEMÉLYEK:

JÁSZAI ANTAL, hajdukapitány.
BÉLA, 12 éves, } gyermekei.
ILKA, 13 éves, }
RÓZSA, orvos leánya, közellevő faluban lakik.
ÖDÖN, } pesti gyermekek, Béla,
MÁRIA, } Ilka rokonai.
BALÁZS, öreg szolga.
JANCSI, kertész.
Falusi nép.
A történet helye Jászai kapitány pusztai lakása.

I. FELVONÁS.

A szinpad ház előtti terrászt képez, jobbra balra virágos bokrok és kőpadok. Három üvegajtó nyílik a kertre; a középsőből, mely nyitva áll, Béla ugrálva kijön. Öltözete magyar.

I. JELENET.

BÉLA, azután ILKA.

BÉLA, *pengeti sarkantyúit és magyart jár.* Oh mily víg vagyok, mily gyönyörü napra esik kedves apám születésünnepe! jól fogunk mu-

latni. Kertész bácsit kell felkeresnem, mert roppant sok virágra van szükségünk.

Elszalad.

Ilka, *kinéz a szobából.* Béla, Béla! (*Kilép.*) De hol van az a kis eszeveszett, az egész házban keresem, minduntalan hallom sarkantyúját pengeni és még sem akadhatok rá! (*Kiált.*) Béla, Béla!

Elmegy.

Béla *jön más oldalról.* Hol van Ilka? reggel óta kiált s nem látom sehol!

Ilka, *jön szaladva.* Hála Istennek, hogy találállak, tanácskoznunk kell. De hallom atyánkat! — jer bújjunk el.

Elrejtőznek egy bokorba.

II. JELENET.

JÁSZAI; azután BÉLA, ILKA.

Jászai. Itt sincs senki, ezek a kis gyermekek egészen megzavarodtak, mióta rokonaikat várják és mi gyönyörüségök lesz azon kis bábokban. Megvárom őket!

Béla, Ilka kibújnak lassan a bokorból és megölelik atyjokat kétfelől.

Jászai. Kedves gyermekeim, mi dologban jártok? ma minden rend fel van forgatva; a reggelit meg nem ettétek, a kalitkákat ki nem akasztottátok.

Béla. Kedves atyám, már korán reggel óta tanulok, (*Félre*) téged leplek meg avval, édes apám! (*Fennszóval*) hogy el ne maradjak a leczkéktől.

Ilka. Én is tanultam és azután virágokat szedtem.

Jászai. Jó, hogy készen vagytok, mert nemsokára itt lesznek vendégeitek; fogadjátok őket igaz magyar szivességgel.

Ilka *és* Béla. Ne kételkedjék abban kedves atyám.

Ilka. Elküldök tüstént Rózsa, után ő is segiteni fog.

Jászai. Maradj, kedves leányom, úgy is arra kell mennem, majd elküldöm hozzád. Isten veletek, kedves gyermekeim.

Ilka és Béla megölelik atyjokat. Jászai el.

III. JELENET.

ILKA, BÉLA, azután RÓZSA.

Ilka. Kedves Béla, mit mond Balázs bácsi, hány leányka fog jönni?

Béla. A hogy mondók, nyolcz leányka és tizenkét fiúcska. Velünk együtt s ha Rózsa, Mária és Ödön is akarnak részt venni, huszonöten leszünk.

Ilka. Kedves atyánk igen-igen meg lesz lepve. Tudod verseidet?

Béla. Tudom, ma egyre azt tanultam.

Ilta. Hát kertészbácsi fog-e adni elég virágot?

Béla. Igen örömest.

Ilka. Nézd, mi hármunknak mily szép koszorut fontam. (*Kiveszi a koszorukat a bokorból.*) Mindegyik háromszinü, kivéve a Máriáét, mert ő nem akar magyar lenni, az igen közönséges, a mint mondja.

Béla. Már ha Ödön is igy gondolkodik, megverekedem vele.

Ilka. Kérlek, az Istenért, ne felejtsd el, hogy vendégeink, talán szép móddal térithetjük jobb utra.

Béla Kedves atyánk mondotta a minap, nem a gyermekek az okai, kik igen kedvesek, de a fonák nevelés. Képzeld, kedves Ilkám, ők, kiknek szüléi magyarok, eleinte még nyelvöket sem tudták, csak németül és francziául beszéltek.

Ilka. Látod Béla, mily különbség van az oly szülék és kedves atyánk közt, ki még most is erősen megfedd, ha csak egy hibás magyar szót is ejtünk, és ki, midőn az Ödön atyja ajánlotta, hogy fiával együtt neveltet téged, megköszönte. Nem, mondá, fiamból nem nevelek hontalant, neki előbb nyelvét, hazáját, nemzetét kell ismernie, mielőtt egyébre tanittatom.

Béla. De lesz is atyánknak ezért öröme ma, minden kedves dalát elzengjük.

Ilka. Hallom Rózsát, menjünk elibe.

A szobába szaladnak és azután kijönnek Rózsával együtt.

Rózsa. Ne félj Ilkám, majd gondom lesz, hogy vendégeid semmiben fogyatkozást ne szenvedjenek.

Béla. De nem tudja, édes Rózsa, mily különös teremtések.

Rózsa. Hogy-hogy?

Ilka. A hazait nem szeretik, csak a külföldit.

Rózsa. No úgy a papagály fog nekik legjobban tetszeni.

Ilka Kivált ha mondja: gaz német, gaz német.

Rózsa. Ha-ha-ha, ki tanitotta ily hamisságra?

Béla. Balázs bácsi, mert ő gyűlöli a németet, sokszor megszalasztotta őket.

Rózsa. Félek, vendégeid nem lesznek megelégedve, itt mindenfelőlről hazafiságra akadnak.

Béla. Már ma elválik, vagy ők is hazafiak lesznek, vagy mindörökké kerüljük egymást

Rózsa. Oly zsarnok, édes Béla?

Ilka. Mit Rózsa! te azt zsarnokságnak mondod, mi a gyermeki kebel legszentebb érzete? Hogy szeressem azt, ki hazámat megveti?

Rózsa. De ha nem oktatta őket senki.

Béla. Azért fogom oktatni őket, és ha mégis megmaradnak vakságukban, akkor . . .

Rózsa. Akkor, kedves Béla, még várni kell és nem kell mindjárt kárhoztatni. Apám mindig mondja, mikor a kisdedeket tanitom, Rózsám, Rózsám; ne kivánd, hogy a jó mag is mindjárt csirázzon, idő kell neki a kikelésre, de hidd el, el nem vész.

Béla *és* Ilka. Igazad van Rózsám, türelmesek leszünk.

IV. JELENET.

AZ ELŐBBIEK; BALAZS jön.

Balázs. Hamar, hamar, kedves urfi! kedves kisasszony! megérkeztek a vendégek

Mind. Menjünk elfogadásukra.

Elmennek.

II. FELVONÁS.

Kertre nyiló nagy ebédlő.

1. JELENET.

Több ur és asszony lakomáz. A gyermekek az asztal egyik végét foglalják el. Elragadó magyar zene hallatszik. Midőn a hangok elhalnak, Mária Bélához.

Mária. Bár huznának keringőt!

Béla, *borzadva*. Hu-hu-hu! Nem kedveli a szivemelő Rákóczit? Nézze, kedves Mária, atyám könnyez.

Mária. Hasitja füleimet.

Béla. A zene a tárogatót és a bérczi visszhangot utánozza.

Ilka. Oh Máriám, ha tudnád, a Rákóczi mit fejez ki, tudom, te is éreznéd!

Béla. Ezen keserves hangok kétségbe esett küzdést jelentenek, „fogadd el hazám, utolsó csepp véremet!“

Ödön. A hol jól élek, ott van hazám!

Mária. Ugy van édes Bélám, sok helyt jól él az ember, tehát mindenütt kellene áldozni vérét.

Ödön. Mily szép Salzburg és Ischl, a hol a nyarat töltöttük.

Mária. Oh Ischl, Ischl! csak ott van boldogság!

Béla, Ilka, bedugjak füleiket, vendégeik csodálva nézik. A zenekar tüzes magyart húz, számtalan éljen hallik az ajtó és ablakok előtt „Az Isten éltesse szeretett kapitányunkat, tartsa meg sok számos évekig a hajduság diszére!“ Gyönyörü magyar leányok virág- és süteménynyel megrakott kosarakat hoznak és az asztalra teszik, az urak pohárköszöntések közt felugranak az asztaltól és forgatják a magyar leányokat.

Béla. Jőjjön, kedves Mária, járjunk csárdást.

MÁRIA. Csárdást! Oh be rossz tonus!

Rózsa felugrik és elragadó módon járja a csárdást Bélával, az asztal végéről kiáltanak: „éljen Rózsa! éljen a derék magyar leány!“ Rózsa után Ilka járja Bélával, de kevésbé czifrán. Az urak és uri nők elszélednek. Rózsa, Béla, Ödön beszélnek a magyar leányokkal, Mari s Ilka előre jönnek.

MÁRIA, *Ilkához.* Ha neked lennék, soha sem engedném, hogy Rózsa tánczoljon.

ILKA. Hiszen akkor irigy volnék.

MÁRIA. Több becsed lenne.

ILKA. Az üres fejűek előtt. Azt hiszed, édes Mária, az eszes ember nem tekinthet-e szívünk belsejébe? akármi ügyesnek fitogtatnám magamat, látná asszonyi nemtelen szenvedelmeimet és hidd el, nem becsülne.

MÁRIA. Másként tanítanak minket a városban.

ILKA. Mindig hallottam, mi méltatlanul szentségtelenítik városban a virág-kort. Ha oda vágyódtam, apám mindig mondotta: maradj meg, kedves leányom, szép gyermeki ártatlanságodban, hidd el, ott a szép nem csak azon van, hogy asszonyi kisszerü ösztöneit kielégítse. Ott a testvér a testvérnek, a rokon a rokonnak vetélkedő társa és a tetszeni vágyás, az irígység, a gyermeket is már aggá teszi.

Rózsa, *hozzájok lép.* Kedves Mária, ma mind magyar ruhában leszünk, hiszem, nem akar külön válni.

Mária. De nincs magyar ruhám!

Ilka. Oh arról gondoskodtunk, még igen szépet készítettünk számodra.

Mária. Mutassátok meg.

Ilka, *Bélához.* Kedves Béla, mi felmegyünk szobámba, talán ti azalatt a készületeket vizsgáljátok meg.

Mind el.

II. JELENET.

Az ebédlő az Ilka szobájává változott, az ablakban virágok vannak és az Ilka iróasztala s azon a jelesebb magyar költők. Egy nagy állótükör oldalára fel vannak függesztve a magyar öltözetek.

MÁRIA, ILKA, RÓZSA.

Ilka. Látod, édes Máriám, ez a gyönyörü öltözet a Rózsáé, ilyent a sárközi asszonyok viselnek, a párta kivált gyönyörü s majdnem koronát képez a főn.

Mária. És ezen tömérdek szalag?

Ilka. Ez hátul függ, Tedd fel magadnak, kedves Rózsám. (*Rózsa felteszi.*) Milyen szép vagy!

Mária. *komolyan nézi.* Oh mekkora főt mutat!

Rózsa. Ugy hát nem ajánlom ezen öltözetet, kedves Mária, ha nem tetszik.

Mária. Nem fogok álarczoskodni!

Az iró-asztalhoz ül.

III. JELENET.

AZELŐBBIEK, ÖDÖN, BÉLA, jönnek egymást átölelve.

Béla. Ödön, derék fiu vagy, tudtam, nem maradhatsz meg sokáig azon fonákságban! — Mit tesztek, leánykák? Ödön mindenben nagy tüzzel részt vesz.

Ödön. Igaz, egészen el vagyok ragadtatva! én is magyar leszek ezután! adjatok magyar ruhát! sarkantyut! soha sem mulattam ily jól! — Az a tüzes magyar zene vérembe ment által! Mutasd, mutasd, kedves Bélám, hogy járják a magyart és azután Ilka lesz tánczosném!

Béla. És az enyém Mária!

Ödön. De hol van Mária? (*Meglátja.*) Mit olvassz? „Hazádnak rendületlenül légy hive, oh Magyar!“ Már értem, mi a haza! Csak ott van hazánk, hol nemzetünk mulat! kedves magyar népem, mikép tudtalak oly sokáig megtagadni!!

Mária. Bámullak Ödön!

Ödön. És nem hagyod helyben érzéseimet? még ezentul is külföldi tanitóink bilincsei

alatt akarsz maradni? te is megtérsz nem sokára!

Béla. De esteledik már, siessünk a készületekkel, jer Ödön, megteszem kívánságodat, addig felöltöznek a leánykák is. Isten veletek, ne késsetek.

El.

III. FELVONÁS.

Fákkal körülvett tágas hely, jobbra ülőhelyek. A kertész és Balázs virágfüzérekkel és koszorukkal beaggatják a fákat és az ülőhelyek környékét. A távolban határtalan térség látszik, az ég bíborban tündököl.

I. JELENET.

ILKA, mint jász-leány; RÓZSA mint al-torjai székely leány, két oldalról jönnek egymás után.

Jegyzet. Az Ilka öltözete: sárga csizma, aranyszövet párta, melyről temérdek selyemszalag csüng le. Selyemmel kihímzett mellényke Az ing ujja aranyos szalaggal megkötve. A Rózsa öltözete: fekete csinos csizma. Bársony szalaggal beszegett és gombbal ékesitett kék mellényke Fején, valamint lecsüngő hajfonadékában is virág. Nyakán finom ránczos ing, rajta veres selyemkendőcske, mely a mellénykébe be van húzva. Veres szoknya.

Ilka, *több koszorut teszen le egy padra.* Már nem sokára elkészül minden, csak a leánykák és fiucskák ne késsenek.

Kertész. Meg van-e elégedve, kedves kisasszony? Egész erőmből igyekeztem mindent legszebben elrendezni.

Ilka. Oh nem is lehetne szebben ékesiteni ezen helyet, köszönöm, jó kertész bácsi. (*Meglátja Rózsát*) Hol hagytad Máriát?

Rózsa. Az öltöző-szobában, igen meg van illetve.

Ilka. Mi miatt?

Rózsa. Előbbi kislelkűsége miatt, midőn meglátott ezen egyszerű székely-leány öltözetben.

Ilka. Kedves gyengéd érzésü Rózsám, igazán lehet mondani, hogy helyes tapintatod van. Nekem eszembe sem jutott volna, mi okozza a Mária kedvetlenségét.

Rózsa. Nem csoda, kedves Ilkám, nem laktál városban, mint én; oh, sok idő kellett nekem is, mig megértettem a világi leánykák nemtelen vágyait és kétszinüségét.

Ilka. Egyik sem lehetett barátnéd?

Rózsa. Nem, édes Ilkám, és eleinte ugy búsultam rajta, hogy majd beteg lettem. De kedves apám megfeddett: ugyan esztelen lennél, mondá, ha miattok csak egy könycseppet is hullatnál. Tudod, miért gyűlölnek? mert csinos és eszes vagy és fölemelkedett lélekkel birsz. Majd megyei orvos leszek, akkor

Ilkád minden városi léha ismerőseidet kipótolja. S úgy is van, kedves Ilkám!

Megöleli.

Ilka. De hát mikép vetted észre rosszindulatukat.

Rózsa. Oh Ilkám, egész estig kellene beszélnem, ha mindent akarnék felhordani: az ének, a táncz, atyám szeretete, a legkisebb, valamint a legszentebb tárgy felizgatta irántam való ellenséges szenvedelmeiket. Egykor valamely nemes szivü öreg úr ezt találta mondani leányának, ki magát mindenben elsőnek képzelte: Rózsának szebb hangja van, mint neked Azon szempillanat óta többé zongorához nem közelithettem nála s nem is akartam. — Néha, midőn másoknak látogatására mentem, egész órákig suttogtak és nevettek egymás közt, a nélkül, hogy csak számba is vennének s ha elbúcsúztam, mondák: ugy-e bár, vig kis társaság vagyunk? igen, gondolám magamban, de igen neveletlen is.

Ilka. Nincs ez ugy az egész világon. Most emlékezem, apám emlité, hogy a pesti nagyúri társaság az egész világon a legneveletlenebb, mivel Bécset majmolják és mint minden másolat, még az eredetinél is alábbvalók.

Rózsa. Ezt én is hallottam, legszörnyebbek

épen azok, kik legtöbbet diesekednek nyolcz százados nemességökkel! — De hagyjuk annyiban ezen kedvetlenségeket. Jó hogy egyikünk sem fog pesti lakos lenni. Bár Máriát menthetnők meg, mert igazán mély érzés van benne.

Ilka. Kisértsük meg még egyszer. Épen jön.

II. JELENET.

Az ELŐBBIEK, MÁRIA, mint sárközi magyar leány.

Jegyzet. A Mária öltözete: veres csizma, rajta himzett ezüst virág, fekete virágos szoknya, melyet alant több rend selyem-galand ékesít, zöld selyem mellényke arany paszománt-készülettel. Finom ing, mely a nyakán ráncos és melynek újjai csipke-módra ki vannak hímezve. Kihímzett finom kötény. Korona-forma fejér gyöngypárta, mely széles bársonyszalagra van helyezve és hátul megkötve. Onnan számtalan színes szalag csüng le.

Mária. Oh Ilkám! Rózsám! mily másnak érzem magamat köztetek, bár örökre itt mulathatnék, érzem, hogy nemesedem.

Ilka. Örvendek, kedves Máriám, hogy jól találod magadat itten. Nézd a leáldozó napot!

Mária. *elragadtatva.* Oh be gyönyörü a térség, esztelenek, kik gyalázzák! (*Távoli csengés hallatszik.*) Mit jelent ez?

Ilka. Talán a szomszéd falusiak jönnek szekéren az ünnepre.

Rózsa. Már gyuladnak a tüzek, ők lesznek minden bizonynyal.

III. JELENET.

AZ ELŐBBIEK, ÖDÖN, BÉLA, beugranak, csikós- és bojtár-öltözetben.

Jegyzet. Ödönnek öltözete: csinos csizma, bő kurta gatya, veres gombos mellény, ingújjai bővek, ezüsttel hímzettek. Fején kerek kalap, háromszinü szalag rajta, Oldalán igen czifra dohányos zacskó és tarka selyemzsebkendő. Kezében czifra ostor, mellénye nem gombolódik. A Béla öltözete szintolyan, csakhogy gatyáján hosszú rojt van és hogy mellénye kék; kezében csákány van ostor helyett, hátán sallangos tarisznya és kurta hímzett fejér szűr.

Ödön. Oh háromszor megáldott alföld! soha, soha nem is képzeltem oly örömet, oly gyönyörü életet!

Mária. Mit tettél?

Ödön. Oh Mária, le sem irhatom, repültem, repültem és a földet nem éreztem magam alatt.

Béla Kis tatár lovamra ült fel, mely egy darúval versenyt futott, érezte az esti szellőt, látta a madarat maga felett s akkor elsuhant, mint a lehellet.

Rózsa. Ez volt tehát a csengés, melyet hallottunk?

Ödön. Felségesen csengett az ezerkis ezüst hold és csillag és csengetyű gyönyörü szerszámján. És ezen könynü repülő öltözet. (*Béla nyakába borúl.*) Bélám! Bélám, esküszöm, soha többé városi majom nem leszek! nem bir engem rá többé soha senki, hogy én nyári hévségben lisztes zsákhoz hasonló lötyögő kabátban járjak, midőn ezüstrojtos repülő ingújjam oly ékes, oly szép. Vagy hogy festett czövekek közt futtassam lovamat, midőn itt csak az ég a határ.

Béla. Mária, te is osztozol Ödön érzéseiben?

Mária, *kezet adván Belának.* Tiétek vagyok örökre! A mióta itt állunk, megigézve nézem az elhaló esteli fényt, hallgatom a messziről ide elható hangokat, szívom a puszták balzsamát! egész életemben csak gyalázni hallottam a homokos, untató egyformaságu alföldet, most látom, mily fonákok az emberek, talán a városi szűk élet zsugorítja oly kicsire lelköket!

Ödön. Hát ha látnád még odább az áldást: kalászok tengere ingott előttem, ezüstgyapjas juhok legeltek ezrenként, vad ménesek gyűltek hosszu válúk körül . . .

Ilka. Most igazán hallok szekérzörgést, de ideje is, hogy gyűljenek.

Béla. Meggyujtom a tüzeket.

Elszalad.

Rózsa. Megkérem a társaságot, foglalja el helyeit.

El.

IV. JELENET.

Éj van. Számos tüz lobog a fák körül és a távolban, magyar nép gyül; közelgő ének hallik. Jászai és vendégei elfoglalják ülőhelyeiket, végnélküli éljenek üdvözlik mindenfelől. Az éneklő gyermekek megérkeznek a társaság elibe. Jász, kún és hajduvárosi öltözetben vannak. Két hajdúvárosi leányka és három fiucska előlép, virággal koszoruzott kévéket és sarlót, tengerit, mindennemü gyümölcsöt és virágot visznek. Egymást kisérve éneklik e következő verseket, melyek a Halászlegény zenéjére alkalmazhatók. A szinpad igen világos.

Szántóvetők osztályául idvezlünk,
A térségen tágan élni szeretünk!
Szellő hajtja bő ruhánkat szabadon,
Fogatunkkal repülünk a homokon. } *kétszer.*

Magyar gazdát az Isten is szereti,
Arany kalászt, dús legelőt birunk mi!
Kicsinyre nem nyomoritjuk lelkünket } *két*
Jármot nem hord a térségi lehellet. } *szer.*

Földmüvesnek ekéjére bőség vár,
Ha ugarát idejében szántja már.
Magyar kézre égi áldás háramlik,
Szenvedővel szívesen megosztozik. } *kétszer.*

Most a béke zsengéivel jöttünk el,
De e földet öntözzük majd vérünkkel!
Ha a vész jön, ekéből lesz kardvasunk,
Kalász helyett ellenséget aratunk. } (*kétszer.*)

Visszahuzódnak éljenkiáltások közt. A jászok és kúnok lépnek elé. Leánykák és fiuk virággal koszoruzott fegyvert visznek. Következő versek *Nem vagyok én kapitány* zenéjére vannak alkalmazva, minden versszakot fegyveresörgés kisér.

A nagy Mátyás vitézi
Jönnek most köszönteni!
Ha a hazát védni kell,
Készen állunk fegyverrel! (*kétszer*)

Lóra termett a jász, kún!
Gyalog ritkán jár otthon.
Az iskolás gyermek már
Tanulni lóháton jár! (*kétszer*)

Azért nyerünk koszorut,
Mikor lovunk pályát fut.
Ráhajolva repülünk,
Minden vivót megvetünk! (*kétszer*)

Ha csatára meghivnak,
Ifjaink felcsapnak
És a kerek földön át
Dicsőitik a hazát! (*kétszer*)

A jászok és kúnok hátrahúzódnak zajos éljenzések közt, és a magyar kézmüveseknek engedik által a helyet. A fiúcskák czifra nyerget és ostort, gyönyörüen kihimzett kis szürt és bundát; leánykák guzsalyt, minden szinü házi szövetet stb. hoznak. Debreczeni, szegedi és kecskeméti módra vannak felöltöztetve. Következő versek a *Megfogadtak Tarnóczára gulyásnak* zenéjére alkalmazhatók.

Kézmívesek serege is hozza itt
Szorgalommal készített remekeit
Ékes hazánk javára törekszenek } *kétszer.*
Szépet jót terjesztenek! }

Nem szük falak körében müveskedünk
A napfényen leljük mi is tág helyünk
Azért ragyog ezer szinben az áru } *kétszer.*
Bunda, ostor és saru. }

Magyar népe soha se is vegye át
A külföldnek éketlen bús divatját.
Nemes fényben kell mindennek csillogni, } *kétszer.*
A mig leszünk mivészi. }

A kézmívesek is háttérbe lépnek, őket is éljen-kiáltások kisérik. *Ilka*, *Mária*, *Rózsa*, koszorúkat tartván kezeikben, *Béla* és *Ödön* lépnek atyjok eleibe.

Következő versek a *Beállok én katonának* zenéjére vannak készitve.

Gyermekeid vidám serge,
Mint ifjuság lép elődbe.
Külön tájról sereglettünk,
Egyes zászlóra esküdtünk,
A hazának, szabadságnak szentelve! } kétszer

Midőn bú rongálja szived
És honunk sorsán elcsügged,
Bennünk derülj uj reményre
Szép lesz népünk jövendője!
A hazára, szabadságra esküszünk! } kétszer.

Jászai összekulcsolt kezeit égre emeli. Az egész társaság legnagyobb megilletődésnek jeleit adja.

És a ki gyász fátyolába'
Elvérzettjeit siratja,
Oh annak is gyötrött lelke
Enyhülését bennünk lelje!
Mert fogadjuk! — boszulói leszünk mi! } kétszer.

Halljad haza hű szándékunk:
Minden erényt gyakorolunk!
Hogy arra, a mi oly magas,
Bár érdemesnek találhass!
Add mi reánk, add mi reánk áldásod! } kétszer.

A gyermekek térdre hullanak, Jászai és a körülötte levők felkelnek ülőhelyeikről, Jászai kinyujtott kezeivel áldja gyermekeit. A gyermekek felkelnek, Jászai kebeléhez szoritja őket.

Jászai. Oh kedves gyermekek, hogy tudtok ily általános búnak idején annyi örömet önteni az emberi kebelbe! Köszönöm szeretteteket, köszönöm az Istennek, hogy oly tiszta, oly fellengős lélekkel áldott meg titeket. Igazatok van, ily ifjuságot látván, reményleni kell. És nektek is, kedves Ödön és Mária, kettős köszönettel tartozom. Mily öröme lesz atyátoknak, ha megtudja, hogy végre a külföld iránt való vonzalmatokról le akartok mondani, hogy ti is magyarok akartok lenni.

Ödön *és* Mária. Oh testestől-lelkestől hazánké vagyunk!

Jászai Könybe lábadó szemeitek biztosítnak arról, hogy igazat szóltok. (*Megöleli őket.*) Most, kedves gyermekeim és rokonaim, feleljünk meg ünnepélyes öltözeteinknek és végezzük be vígan ezen szép napot, hogy számos falusi vendégeitek is örülhessenek. A zenekar már várja parancsolataitokat.

Béla, *a zenészekhez.* Huzzatok friss magyart.

Gyönyörü zene mellett Béla Máriával, Ödön Ilkával, Jászai Rózsával járja a friss magyart. A falusiak is részt vesznek. Midőn néhány magyart eljártak, leereszkedik a függöny.

VÉGE.

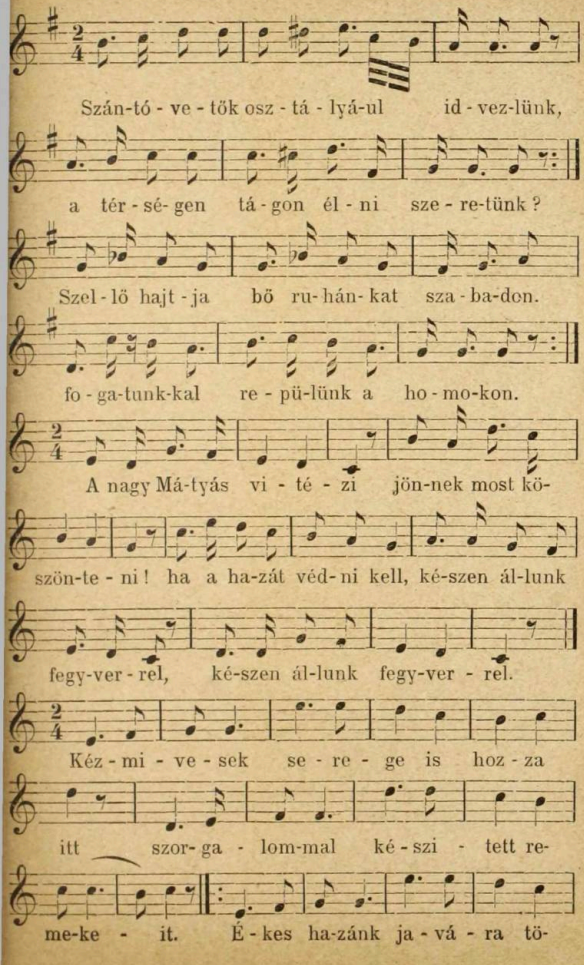
Szán-tó - ve - tők osz - tá - lyá-ul id - vez-lünk,
a tér - sé - gen tá - gon él - ni sze - re-tünk ?
Szel - lő hajt - ja bő ru-hán-kat sza - ba-don.
fo - ga-tunk-kal re - pü-lünk a ho - mo-kon.
A nagy Má-tyás vi - té - zi jön-nek most kö-
szön-te - ni ! ha a ha-zát véd-ni kell, ké-szen ál-lunk
fegy-ver - rel, ké-szen ál-lunk fegy-ver - rel.
Kéz - mi - ve - sek se - re - ge is hoz - za
itt szor-ga - lom-mal ké - szi - tett re-
me-ke - it. É - kes ha-zánk ja - vá - ra tö-

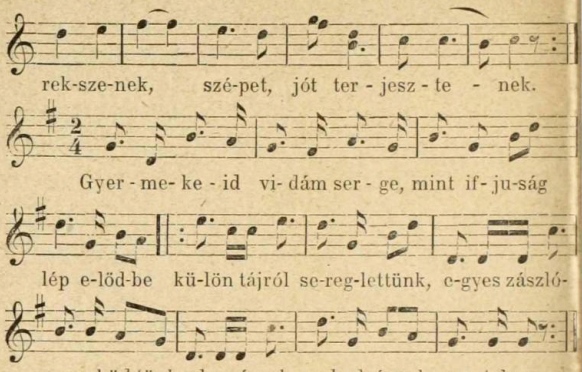
rek-sze-nek, szé-pet, jót ter - jesz - te - nek.
Gyer - me- ke - id vi- dám ser - ge, mint if- ju-ság
lép e-lőd-be kü-lön tájról se-reg-lettünk, e-gyes zászló-
ra es-küd-tünk,a ha-zá-nak, szabadságnak szen-tel-ve.

SZIPORKA ÉS INDA

BECSÜLETESSÉG ÉS GYERMEKI SZERETET.

Volt egyszer, hol nem volt, egy igen-igen szegény asszony; kis kunyhócskája a havasok torkában vala épitve és úgy csüngött a hegyoldalán, mint a fecskefészek az eresz alatt. Messziről alig látszott, mert sok galy és növény fedezte el, és csak ritkán emelkedett egy-egy kis füst a kürtőből, mivel a szegény asszonynak sokszor nem volt mit tenni tüzhöz.

Épen ez történt egy vasárnap is, midőn eszébe jutott, hogy bizonyosan lesz már gomba az erdőn. Elészólitotta tehát két gyermekét és mondá: Eredjetek az erdőre és hozzatok gombát és sóskát, a mennyit elbirtok, de siessetek, mert késő van már, én addig szerzek egy kis száraz ágat és mikorra haza tértek, jó tüz lesz. A gyermekek elszaladtak és nemsokára bementek a havas alján lévő nagy erdőbe. Sok gombát találtak és már majd

tele voltak kosaraik, midőn egyszerre beborul az ég és nagy zivatar kerekedik.

Sziporka, mondja Inda, a leányka, a kis fiunak, szaladjunk haza, mert félek! —

Ne félj! biztatja a kis fiu, még nincs késő. —

De majd nagy eső lesz! —

Nem baj! ülj valamely lombos fa alá. —

Nem, nem ülök le, mert ugy elveszthetjük egymást! —

No jer hát velem, még sóskát is kell szednünk. Sziporka keres sóskát s mind beljebb-beljebb nyomul az erdőbe. A förgeteg elhuzódott s a gyermekek egy nyiláshoz érnek. —

Be jó, mondja Sziporka, hogy erre jöttünk, erre is haza mehetünk és nincs olyan sötét.

Mennek, mennek, de a szegény gyermekek tudtukon kivül mindegyre távoztak a havastól, a helyett, hogy közelednének ahhoz.

Hosszu ez az út, mondja Inda, már éj van! —

Bizony félek, nem jól mentünk, ülj le kedves Indám, addig felmászom egy nagy fára és körülnézek. —

Körülnéz Sziporka és látja, hogy igen messze vannak kunyhójuktól. „Itt kell töltenünk az éjt, nincs mit tennünk!“ — Inda sirt. — Ne sirj, nézd ezt a szép kis galam-

bot, ez is elvesztette anyját, ott találtam a fán. — Inda vette a galambot és magához szoritotta s Sziporka nehény kenyérmorzsát keresett tarisznyájában s a kis galamb evett. — „Látd, mondja Sziporka, ugy nekünk is kerekedik majd ápolónk. Közel vagyunk itt valamely nagy faluhoz és szép út vezet oda". — Alig mondta ezt Sziporka, midőn lódobogás hallik és szép kocsi áll meg előttök.

„Kik vagytok, kedves gyermekeim? mond egy gyönyörü asszonyság, miért mulattok oly későn az erdőn? —

A havasról jöttünk le, felel Sziporka és elvétettük az utat. —

„No hát jőjjetek velem, majd gondoskodom rólatok." —

Felveszi a két gyermeket kocsijába és a szép tüzes lovak oly hamar viszik el őket, mint a szél Megállanak végre valamely tündöklő kastély előtt Bevezetik a gyermekeket gyönyörü szobába, hol teritett asztalt találnak és rajta mindennemű gyümölcsöt és sütemények.

„Egyetek, így szól a szép házi-asszony és nyugodjatok, azután majd holnap meglátjuk egymást." —

Ezt mondván elment ápolójok s a két gyermek magára maradt

„Inda, szól ekkor Sziporka, be gyönyörü kastély ez, soha sem láttam ily szobát, de szegény anyánk majd vár egész este. —

Bizony vár és tünődik, felel Inda, szaladjunk haza! —

Tudod mit, Inda: maradj itt, elmegyek egyedül, elviszem neki a gombát és sóskát és ezen süteményből egy keveset s visszajövök. Ha ketten mennénk, nem haladnánk oly hamar. — Eredj hát s mondd meg, mily szép helyre akadtunk. —

Sziporka kilopja magát lassan-lassan a kastélyból és szalad egész erejéből. De semmikép nem tudta, merre kell menni haza felé. Szerencséjére találkozik egy derék huszárral. —

„Huszár bátyám, kiált, ne sajnáljon felvenni lovára és haza vinni. — Hol van lakod? — A három sziklánál! — Jer hát épen arra megyek. — Sziporka megtölti zsebét kövekkel, gondolván: majd elhajtom evvel a kutyákat s felül a huszár mellé. Ügetnek, egyszerre nagy zaj hallik, dobszó és ágyú durranás. — „Fiam, itt az ellenség!“ mondja a huszár. — Verekedjünk hát! felel Sziporka. — Neki rohan a huszár vagy tizenkettőnek, forgatja kardját, minden csapással lever egy ellenséget és Sziporka is hajgálja köveit és segiti

vezetőjét. Végre megszalad az ellenség s tovább mennek. Megérkeznek a három sziklához. Sziporka leszáll s felmegy a havasra. Szegény anyácskája épen sirt a tüz mellett. — „Hol vannak kedves gyermekeim? miért küldöttem el őket! ki tudja, mi bajuk történt, talán soha többé nem látom meg őket.“ — Akkor kop kop, kopogtat valaki. Ki volt az? Sziporka. — „Itt a gomba és a sóska, kedves anyám, és hoztam még egyebet is.“ De hol van Inda? — Sziporka elbeszéli, hogy jártak. —

„Ez nagy szerencse, mondja az anyja, térj hát vissza kis fiam, hogy ott találjon a szép nő reggelre, s hogy el ne fáradj, elviszlek inkább egy darabig.“ — A jó anya vitte kis fiát a hátán s miután útba igazitotta hazatért. Sziporka viradtig megérkezett a kastélyba s bement szobájába, hol Inda még jól aludt. Ő is lefeküdt s pihent.

Reggel jött a szép háziasszony. — „Hogy vagytok, gyermekeim? Nem akartok még ma nálam maradni?“ — Jószivvel! felelének a gyermekek. — No jertek hát, majd adok nektek dolgot. Asszonyuk bevitte a gyermekeket a kertbe és mondotta: „Gyomláljatok itt, este tiz garast kaptok, ha az egész tábla meglesz.“ — A gyermekek gyomláltak, gyomláltak, s az

urinő azalatt tudakozódott, hová valók és kik szüléik? Megtudta, hogy atyjok királyi erdőcsősz volt, hogy később részt vett a szabadságharczban és elesett a csatában és hogy anyjok fonogatásból él és igen szegény. — „Szeretném megfogadni ezen két gyermeket, gondolá, ugy sincs senkim, de előbb meg kell tudnom, méltók-e arra. Egy kis próbára teszem őket, jól tartom, etetem, itatom, hadd lássam, eszökbe jut-e öreg anyjok!“ — Ugy tett az uriasszony, délben jól tartotta a két gyermeket azután zenészeket hivatott s járt velök a vadaskertben. Sziporka és Inda nem tudtak hova lenni örömükben, hallgatván a szép zenét és látván a szelid kis őzecskéket, melyek mivel látogatóik is kis erdei lakosok voltak, mindjárt megbarátkoztak velök. Egész estig mulattak és este, mivel meg vala gyomlálva a tábla, tiz garast kaptak.Ujra bementek a szép szobába, hol várta őket a vacsora. Midőn magokra valának, mondá Sziporka Indának:

Inda, feküdj le, fáradt vagy, sokat dolgoztál ma, de én nem alhatnám, elviszem ezen tiz garast szegény anyánknak.

Én is elmegyek mondá Inda. —

De el nem jutunk azután, te még kicsi vagy, csak maradj. —

„No hát mondd meg kedves jó anyánknak, hogy igen-igen szeretem s csak azért maradok itt, mert talán szerezhetünk neki egy kevés pénzt.“ A házi asszony meghallotta a gyermekek ezen beszélgetését, mert nem messze vala hálószobája s gondolta magában: igazán jó gyermekek ezek, de még más próbára kell tennem őket. — Sziporka haladt-haladt azalatt az uton, s gondolá: bár jönne megint valami segitség, mert különben haza nem érek. Akkor jön épen egy derék magyar szekeres.

„Bátyám, kiált Sziporka, vegyen fel szekerére. — Hová szándékozol? kérdé a kocsis. — A három szikla felé. — No jer hát, épen oda megyek! — Felvette szekerére s Sziporka nagy botot vett kezébe, gondolván, majd hasznát veszszük. Haladnak s egyszerre szörnyü zuhanást hallanak. A havasi patak kiáradt, mivel nagy esőzések voltak a bérczeken; oly erővel gördültek a hányódó hullámok, hogy egész szikla-darabokat sodortak el magokkal és se út, se híd nem látszott.

A szekeres megállott. Hajtson csak, mondá Sziporka, majd tapogatom az utat botommal. — Ugy tett. — Jobbra! — Balra! — kiáltott a kocsisnak. Ott gödör van! — Itt a híd! Ugy, hogy szerencsésen keresztül men-

tek az áradáson. Vissza más uton kell mennem, gondolá Sziporka s megérkezett anyjához.

A szegény asszony épen font s gyermekeire gondolt. Hol van szőke hajú kis Indám? sóhajta, valjon az a gazdag uri nő szereti-e ugy, mint én? lesz-e neki gondja, hogy a gyermek el ne romoljék. Kis Sziporkámat nem féltem, tüzről pattant az a fiu s korát meghaladva okos és ügyes. — Egyszerre kopogtat megint valaki. — „Te vagy Sziporkám? de majd beteg lész, ha minden éjjel ugy elfárasztod magadat.“ — Ne féljen, kedves anyám, szekeren jöttem, s egy kevés pénzt is hoztam. — Honnan vetted azt a pénzt? kérdé anyja megijedve, az Isten óvjon meg minden rossztól. — Ne féljen anyám, csak igaz úton akarok járni! — S elbeszélé, hogy dolgoztatta őket az a gazdag urinő s hogy fizette meg munkájokat este.

— Áldja meg az ég, mondá anyja, s forró könycseppet törült le szemeiből. — Indulj vissza, kedves fiam s ne jőjj holnap; már megérem egy darabig ezen kis pénzzel. — — Isten áldja meg, kedves anyám! mondá Sziporka és elment. — Jókor ért a kastélyba, mert ujra talált valami talyigát, melyre felvevék. Nagy hasznára is volt a talyigás-

nak, mert tudtára adta az áradást s más utat követtek. Inda aludt, mikor belépett a szobába s ő is lefeküdt s aludt.

Másnap az úrnő egy nagy fazék aranypénzt ásatott el kertébe s azután mondá a két gyermeknek: „Gereblyéljétek meg ezen táblát, este ujra tiz garast kaptok. A gyermekek kapáltak, gereblyéltek s egyszerre megkongatták a fazekat. — Mi az? mondá Inda. — Hadd lássuk, felele Sziporka s kiásta a fazekat. — Oh a szép pénz! mondá örülve Inda, s egész marokkal vett belőle. — Mit tessz Inda? kiálta Sziporka tűzzel, nem a miénk ez, hagyjuk meg jóltevőnknek. — De jó lenne kedves anyánknak! — Hadd el Inda, a rossz úton nyert pénzen nincs áldás. Eredj, hivd ide uj anyánkat. — Inda elszaladt s megmondá, mit találtak. A házi asszony bevitette pénzét és gondolá: ezen kisdedek igazán tiszta jó szivüek, megfogadom gyermekeimnek, de még várok egy kevés ideig. — „Kedves gyermekeim, mondá, éjjel nem jó künn járni, azért maradjatok honn, nappal dolgoztok, éjjel nyugodni kell.“ — Hogy tegyünk már? gondolák a gyermekek, mikép vigyük el a pénzt szegény anyánknak? — Ne tünődj Inda, anyánk nem vár ma, mert maga is mon-

dotta, nem jó kijárni s most a fonásból is kapott egy kevés pénzt, tehát maradhatunk egynehány nap, azután megsegit az Isten.

Következő nap a házi asszony nem küldötte a gyermekeket a kertbe, de szépen megmosdatta, megfésültette őket s azután a kis Inda szőke hajába gyönyörü szalagot fonatott kétfelől s szép kis ránczos szoknyát, fehér köténytt s színes mellénykét adott neki, a kis Sziporkának pedig sarkantyus csizmát s szép dolmányt. Azután sok szép képes könyvet hozott nekik s mondá: — Mulassatok, kedves gyermekeim, nemsokára tanitót is fogadok nektek s gyermekeim lesztek. — A gyermekek örültek, játszodtak s hamar eltelt a nap, de minden mulatságok közt mégis óhajtották titkon szegény anyjokat s ha jóltevőjük jelen nem volt, búsultak egy kevéssé. A házi asszony mindig ügyelt rájok s jól látta, hogy hű gyermekek s minden uj mulatságok közt is el nem felejtik anyjokat, csak nem merik mondani. — „Kedves gyermekeim, szóla tehát hozzájuk, ne búsuljatok, anyátoknak jól van dolga, egy tehenet és pénzt küldöttem neki. — A gyermekek uj anyjok lábaihoz borultak, s forrón ölelék, ugy hogy ez megilletődve fordult el tőlök. — Hadd lássam, gondolá, ha tudják, hogy

anyjok nincs már szükségben, fognak-e még gondolni rá? — Másnap tanitók jöttek a két gyermekhez, irtak, olvastak, számoltak, azután katonai gyakorlatokat tanult a kis Sziporka, Inda pedig font, szőtt, varrt, játszott az őzecskékkel, a fáczánokkal, a kis tengeri nyulakkal, vagy pedig virágait ápolta.

Igy telt el már két hónap, s a kis jövevények napról-napra szebbek s ügyesebbek lettek, ugy hogy minden ember bámulta őket s legboldogabbaknak vélte. De volt titkon mind a két gyermek szivében valami kiolthatatlan vágy, szegény elhagyatott anyjuk után. Nem akartak soha szólani, telhetetleneknek nem kivántaklátszani s mégis nagy-búsan feküdtek le minden este, s minden gyönyörüségük közt néha órákig siratták kedves anyjukat, jóllehet tudták, hogy nincs már szükségben. Egy vasárnap reggel belép nevelő-anyjuk szobájukba s miután mind a kettőt megölelte volna, meghivja őket sétára a kertbe. Szép tavaszi idő vala, ezer ragyogó virág viritott zöld gyepen, csörgedező patak mellett mentek a sétálók, kis ösvényen. „Tudjátok, mondá nevelő-anyjuk, ma épen két hónapja, hogy találkoztunk az erdőben. — Tudjuk, kedves anyánk, mondák a kisdedek s akaratuk ellen sóhajtottak, mert ujra elhagyatott szegény anyjuk

jutott eszökbe. — „Ezen napot meg fogjuk tehát ünnepelni, folytatá nevelő-anyjok, meglátom, meg lesztek-e elégedve. Egy kis kunyhót épittettem e végre ide a sziklák közé.“ — Valóban, az azelőtt vad helyen szép kis kunyhót láttak csodálkozva a gyermekek, mely ezer virágos növénynyel volt ellepve. — „Nyissatok be, kis reggelit találtok benne.“ — A gyermekek benyitnak s kit látnak? kedves anyjuk szoritja őket dobogó szivéhez. — „Oh szeretett drága anyánk, zokogának a kis ártatlanok, nem, nem, nálad nélkül boldogak nem lehetünk.“ — Együtt leszünk most kedves, kedves gyermekeim, mondá sirva a szegény asszony, áldott jóltevőnk ezen kunyhóval és e kis földecskével ajándékozott meg; mindennap láthatjuk egymást s örömmel fogom tapasztalni én is, hogy növekedtek, hogy fejlődtök.“

Sziporkából derék vitéz lett, kit tábori pajtási *égő gyertyának* neveztek, mivel éles esze s ügyessége ugy vezette őket mindenütt, mint az égő gyertya az embert a sötétben. Inda öröme s támasza volt mind a kunyhónak, mind a kastélynak s két szeretett anya közt folytak ártatlan napjai.

HAZÁNK

Tetszettek nektek, kedves kis olvasóim, azon kis magyar fiucskák és leánykák és azon nemzeti hősök, kikről eddig beszéltünk. Most hazájukkal ismerkedjünk meg, az áldott Magyarországgal, mely, hiszem, nektek is hazátok. Áldottnak mondják, mert bőséggel adott neki a jó Isten mindent, mi az ember táplálására szükséges és áldott még azért is mert szabad; szabad pedig azért, mivel a hős nemzet, mely lakja, csak igazságos törvénynek, de soha önkénynek nem hódolt.* Ezért szereti minden magyar ember oly forrón és mondja a költővel: „A nagy világon e kivül nincsen számodra hely!“ és ha messze országokból hazatér, leborul és buzgón csókolja a szent földet, melyen született és melyen halni kiván. Az áldott Magyarország-

* Ezen sorok szabadság-harczunk szomoru vége előtt valának irva. Bizton reméljük, hogy nemsokára ujra igazak lesznek.

nak mindent adott az ég, mit más országokban csak egyenként lehet megtalálni. Éjszak felé nagy hegysorok választják el a szomszéd Lengyelországtól, melyeket Kárpátoknak neveznek. Ezeknek ágazataiban találtatik a sok só, arany, ezüst, vas, réz stb. melylyel bővelkedik hazánk. Itt vannak rengeteg erdők és mindennemü vadállatok, barlangok, sziklák, borvizek, tavak, váromladékok és ép várak, kies vidékek, bányák, szőlők, egy szóval minden, mi hegyes-völgyes országoknak tulajdona. A Kárpátok alján terjed el a Hegyalja, melyen terem a híres tokaji bor. Az ország közepén gördíti a Tisza és Duna ezüst-habjait, melyek teméntelen malmokkal vannak megrakva és melyeken büszke gőzhajók járnak. Itt van az ország legnagyobb tava, a Balaton is és körülötte terjed el, mint bájoló éden, a legszebb vidék, mely van a világon. Termékeny fekete földön ingadoz ott az aranykalász, dús szőlők boritják partjait és felettök csüngnek számtalan változó hegyormokon a régi várak omladékai, melyek a mult korra emlékeztetnek és melyekről szép költeményeket irt Kisfaludy Sándor. Nem messze a Balatontól terjednek el a rengeteg Bakony erdeje százados fái. Itt hatalmaskodott hajdan a híres Sobri

zsivány. Mostani időben szent hely lett a Bakonyból, mert az 1848-diki szabadságharcz szerencsétlen kimenetele után, ide menekült számtalan magyar vitéz. Az ország déli részén foly a Dráva, mely Horvátországnak határa. Ennek partjait őserdők boritják, hol számtalan bojtár és kanász éli könnyü életét. A kanász vállán szür van, mely ezer szinü virágokkal és veres posztóval gazdagon ki van ékesitve. Tarisznyáján hosszu szijjak csüngnek, fegyvere a balta. Ha oltalmazni akarja magát, villám-sebességel tudja feje felett forgatni. Ha ellensége messze van, utána sujtja és majd mindenkor talál. Evvel öli meg néha-néha az idegen sertést is, ha szert tehet rá, melyet egy percz alatt darabokra vág és elrejt tarisznyájába. Gulyások is vannak ezen erdőkben, kik viz helyett tejet isznak, mivel néha több hónapokig sem hagyják oda az erdő csendes magányát. Ügyességök oly nagy, hogy három közűlök a legerősebb bikát is meg tudja győzni; megfogják szarvait és addig birkóznak vele, mig földhöz vágják.

Az ország fővárosa Buda-Pest, a Duna partján. Buda, a magyar királyok lakhelye legfényesebb volt Mátyás király alatt. Mostani időben ujra emlékezetes, mivel ez volt a

magyar szabadságharcz egyik legszebb jelenetének színhelye. De erről majd később. Pest ujabb és nagyobb város Budánál, napról-napra növekedik és nagy kereskedést üz. Pest alatt terül el a Rákos mezeje, mely a magyar előtt oly szent név. Itt jelent meg hajdan a nemzet egész fényében, midőn országgyülésre gyült, fegyveresen, lóháton, zászlóval. Itt választotta királyait. A Rákoson túl van az igaz Magyarország. Ott a határtalan rónán, hol csak ég és föld látszik, a gazdag alföldön, lakik az Árpáddal bejött magyaroknak igaz maradéka, a deli termetü, bátor, vendégszerető, nemes szivü magyar faj, mely soha jármot békével nem hordozott és nem is fog hordozni, mig fenn marad utolsó ivadéka. Erről mondja a dal:

Sik az alföld, mint a tenger,
Itt terem az ügyes ember!

De nemcsak derék emberek teremnek az alföldön, nagy bőséggel van itt minden, mi csak térségen található: megmérhetetlen kiterjedésü búzaföldek, melyeket kalászok tengere borit és a sötét levelü tengeri, vagy sürü keresztek és egymást érő széna-boglyák, dús legelők s rajta számtalan ménes, birkanyájak, szarvasmarhák, sertések, melyek

csoportosan járnak számos pásztortól és kutyától őriztetve és akármerre forduljon szemed, mindenütt ellepik a sima földet. Szép a róna reggel, midőn milliom harmatgyöngy csillog minden fűszálon és a ragyogó nap bíborral és aranynyal boritja el a térséget. Szép este, midőn már homályba borul a mező és csak a magányos gólya ezüstfehér-tolla csillog még távolban. Szép éjjel, midőn a mély csendben nem hallik egyéb, mint a vízimadarak visitása és a hold kétes világa tündérek országába varázsol téged.

Itt a végtelen síkságon mulassunk egy keveset, kedves kis olvasóm, mert tudom, benned is magyar vér buzog és e kedves helynek csak emlitésére is tágul már kebled, szívod a puszták ihletes balzsamát, érzed az éltető napsugárt és felemelt kézzel kérsz, ne távozzunk oly hamar a regények országából! Igazad van, regényes itt minden! Nézz körül, fénytengerbe borul a föld és az ég! — De mi tünik fel ott? reszket a távol láthatár, mintha gördülő hullámok árja boritná el! terjed, terjed, már elért hozzánk. — Eltünt — ott jelenik meg ujra: a távol falu tornya és berke megfordulva tükrődzik benne. Most az égen fut el a tüneмény, fény gyulad majd ott, majd itt, oh mi lehet az? mi oly tün-

déries, oly szép! — Mi lehet az? megmondom neked: a puszták lakói *délibábnak* nevezik, mely ragyogó szárnyakkal lebeg a térségen, mint keleti tündér. Az égető napsugár okozza e jelenetet, mely egész nap hevet áraszt a térségre és felgyúlasztja a légkört. — De figyelj most ide! mi cseng oly vígan ott a távolban? miért rendül meg a föld alattunk? — hat-hat lovas szekerek végtelen sorát látom! hová sietnek könnyü terhével? jer utazzunk velök. A megrakott szekerek közepette látok egy hölgyet puha ülésen. Lapot tart kezében és három-négy hallgató kapaszkodik a szekér oldalába. Kossuth búcsuját olvassa nekik, melyet ezek legnagyobb áhitattal hallgatnak és midőn a nő a lapot másolatban oda adja nekik, e szavakkal fogadják: „Ezt vasárnaponként fogjuk olvasni!“ Itt egy gémeskút nyujtja fekete karjait ég felé. Szekereseink megállottak, levették lovaik könnyü hámjait és azok nyargalva szaladnak a hosszan elnyuló két váluhoz, hol sorba állanak. De jönnek a szekeresek is a kút felé, útravalóról gondoskodnak és tele meritett csobánnal indulnak csak tovább. — Ujra megállunk? — Nem látod, hogy a nap délpontját elérte? — Hol a csárda? Nincs szükségünk rá! előtted a viruló rét. Szabad már

a lovak serege, nyeritve tünnek el a végtelen pusztán; nyuljunk el mi is egy kevéssé a hirtelen rakott tüz reszkető lángja mellett és fogadjuk el az oly szivesen nyujtott piritott szalonna-szeletet. — Eltelt a nyugalom ideje! Két gyermeket küldöttek a szekeresek a lovak után s ime már hallatszanak számtalan csengőik, vágtatva jönnek mindenfelől s nyeritve. Tündér, Bogár, Piros, Csillag, Ráró, Görgei! (a szabadság után valamely rossz lovat neveztek igy,) kiáltanak gazdáik és mindenik a maga lovainak abrakos tarisznyát akaszt fejére és vakarja. Két percz alatt ujra be vannak fogva és indulnak tovább. — Biborban ragyog most az ég, majd homály boritja. Körbe állnak szekereseink, békót tesznek lovaikra és két garasért fogadott kis őrökre bizzák. Ők magok a tűz mellé teritik bundájokat és szivemelő daluk messze elhallik a néma térségen. — Nézd, hogy gyúladnak számtalan tüzek a végtelen rónán. Ott is pihennek mindenütt derék pajtások. Emeld most felfelé bámuló szemeid, a csillagok ragyogó fénye özönlik rád. — De most szürke világgal válik már el az ég a földtől körül a tágas szemhatáron; halaványodik a csillagok fénye, hallik már a lovak csengése, útban vagyunk ujra, és a feljövő

nap első sugara távol talál nyugvóhelyünktől. — Isten veletek derék pajtások, bár késő maradéktok se utaznék másként, mint ti! — Tudom, elmerülve ily gondolatokba, meg meg akarnál állani, kis olvasóm és szemeiddel követni utitársaidat. Jer, Jer, nincs időnk rá! — Látod, sötét fellegek tornyosodnak az égen, hallik az égnek riasztó szava, a térségi vihar dühös lehelete felverte a sima föld színét, semmit sem látunk, hánykodó portenger minden, körülöttünk, melyet szi-szegve hasit a villám. Ne rettegj, még egy percz és távol van tőlünk a fergeteg! — Látd, ott messze, messze már tőlünk viszen sodorva fövényfelleget, mig eltünt a homokdomb és más támadt mellette.

Itt a csárda, térjünk be egy kevéssé. Szegény-legények és csikósok gyültek itt össze egy pohár borra. Mit tétovázol? a szegény legénytől tartasz? oh nem bánt, ha fedele alá befogadott. Egy gazdag uraság tisztje találkozott szegény-legényekkel az erdőn. Megkérte őket: segitsenek rajta, mert eltévesztette az utját. Bevitték tanyájokba, jól tartották étellel és itallal és kikisérték az erdőből, hogy baja ne történjék. Pedig oly időben volt ez, midőn erősen vadásztak rájok. — Halljuk, ezek mit beszélnek: Rózsa

Sándort, a híres zsiványkapitányt említik, ki kétszázad magával ajánlotta szolgálatját a magyar kormánynak és számtalan csatában részt vett a ráczok ellen. — „Geszten Józsi, ki Nagy-Kállóban fogva van, nem nyerte meg a harczra való engedelmet, nagyobb bűnökkel terheltetett. Pedig derék ember szegény. Piros Pista gaz pajtása ejtette csalárdul fogságba, jóllehet soha senkit sem bántott, kivéve a zsidókat.“ Jer, menjünk tovább. Kik ezen fekete pajtások? azaz csak kurta lobogós ingök fekete, mivel zsirba van mártva, bőrök alatta fejér, mint a patyolat; bő gatyájok kurta, és pengő sarkantyu ékesiti csizmájokat. De nem szükség kérdezni, kik ők, majd három ölnyi hosszu czifra ostoruk eléggé kimutatja, hogy lovakkal van bajuk. Csikósok ők, kik éjjel-nappal a mezőn mulatnak, hol minden tanyájuk hosszu bárányból bundájuk és minden mulatságuk pipájuk és czifra dohányos zacskójuk. — „Héj pajtás, hol van ménesed? — Nincs messze ide, kantár után jöttem be, mert egy csikót akarok megtanitani. — S hol a csikó? — A legelőn van. — S már kantárról gondoskodol? — Oh nem kell tanitására több, mint három óra. — Különös módod lehet!“ — Kis olvasóm, kövessük őt!

Ostor van kezében s kantár vállán. Már közelit ama pej csikóhoz, mely tüzes szemét vadul forditja feléje. Hátára ugrott s belekapaszkodott serényébe, még a pipát sem tette ki szájából. Jaj, mi merész ugrással kiván megmenekedni tőle a csikó; de nem sikerül. Most földhöz vágja magát, lovasa széjjel vetette lábait, a ló ujra felszökik, ujra levágja magát. Hiába, nem menekedhetik meg a szokatlan tehertől. Most dühében szaladásnak indul, már eltünt szemünk elől! nézd, már csak fekete pontnak látszik a szemhatáron. Közeledik ujra, tajtékzik szája, tüzet fú orrán, de fogy ereje, lerogyott már. A csikós a kantárt fejébe húzta, győzött rajta. Isten veled, rettenhetetlen lovas! — Forduljunk erre. — A róna sima pázsitján egy kocsi repül felénk. Két utas van benne. — „Megengeditek, hogy hozzátok csatlakozzunk egy kevéssé? — Oh szivesen, Debreczen felé szándékozunk menni. — De késő van már! — Nem baj, majd világit a hold.“ — Vígan halad a derék magyar előfogatos, forgatja ostorát kis lovai fejei felett és lábaik alig érik a földet. — De jaj, nagyot zökkent a kerék, ropog, eltört, dül, dül a kocsi! fogjuk! — Nem mehetünk tovább. Közel van ide valamely falusi lakhely, kérjünk szállást!

— „Isten hozta kegyelmeteket! nincs idehaza a gazda! mond egy szolga, de tessék betérni, szívesen látjuk. — Belépünk a szobába, szép karcsu leányka fogad atyja távollétében, szívesen kér, hogy helyet foglaljunk, eltünik, vacsorát akar késziteni, szegényke, szüléi távollétében érzi, hogy a ház becsületének fenntartása őt illeti, mi nem kis gondot okoz ártatlan fejecskéjének. Haza jött a gazda, engedelmet kér, hogy szegény fedele alatt jobban nem fogadhatja vendégeit. Eltünik ő is, látjuk, szalad a faluban ide oda, minden háznál gyüjt valamit, itt vajat kért, ott csirkét kölcsönözött, innen szitát, onnan zabot hozatott előfogatosunk lovainak. Talpon van az egész ház, már kész a vacsora és a szoba is. A gazda elköltözött a tornáczra. Őseitől öröklött aranyos és ezüstös selyemtakarók boritják az ágyakat. Vigan eszünk s hallgatjuk a vidék történeteit. Azután gazdánk jó éjt kiván, de maga még nem nyugszik le, még szekerünkről akar gondoskodni. Nincs kerekes a faluban, nem baj. Minden kerekét eléhozatja, választ belőlök és csak azután enged magának is egy kevés nyugalmat. De virad már, búcsut veszünk szives gazdánktól és indulunk tovább. Közeledünk Debreczenhez. Számtalan tanya

köröskörül, mindenik mellett gyümölcsös terül el és gémeskút látható. Kik birják ezen tanyákat? — A debreczeni polgárok, kik nyáron által majd mindnyájan odahagyják a város poros utczáit s mezei gazdákká válnak. A város széles utczái igaz magyar helységre mutatnak, nincsenek kövezve, csak az oldalon vannak deszkaösvények, melyek kivált őszszel szükségesek. Debreczen kereskedő hely, híres vásárai vannak s akkor leginkább szép fejér szappanát és zsirját veszik, mert a város teméntelen sertést tart, melyek néha sergenként hevernek a nagy téren. Vannak jó iskolái és gyárai. Az asszonyok bársonyfőkötőket viselnek, és azokra kék kendőket kötnek, mi egy kevéssé nagygyá teszi fejeiket. Jó hazafi érzelem van minden debreczeni lakosban, mit 1848. és 49-ben sokszor volt alkalmuk kimutatni. Temetője nagy helyet foglal el, kelet felé fordulnak a sírok és egyszerü fejfa jeleli mindeniket. Ily igaz nagy magyar város még több is van az országban: mint Kecskemét, hol a férfiak ingujjai majd a földet érik, és Szeged, melynek utczái és terei szélessége és nagysága még a többiéit mind felülmulja. Ez is kitünő kereskedő hely és jó hazafi város. Kisebb magyar városok is vannak számosan, mint

Jászberény a jászok közt, hol a Lehel kürtje van és a szabad hajdu városok. Ezekkel mind megismerkedel majd kis olvasóm, ha hazád földleirását tanulod, most csak azt szükséges még tudnod, hogy Magyarországhoz tartozik, mint a magyar kormány alatt avval egyesült, de azóta ujra külön szakitott tartomány, a hegyes-bérczes kis Erdély is, mely arany, ezüst és sóban Europának leggazdagabb országa. Az aranyat itt nemcsak a bányákban, de a folyókban, a kőben, a homokban, az utczai sárban, sőt néha a szőlőgerezdben is találják. Ezért neveztetik Erdély a mesében aranyhajunak. Itt laknak a hunok igaz maradékai, a vitéz székelyek, kik mindig fegyvert fognak és halhatatlanokká lettek a szabadságharcz alatt, Bem, vitéz lengyel vezérök alatt. Szomszédjaik nem magyarok, Németországból jött szászok foglalják el az ország szebb részét és nem ragaszkodnak illőkép uj áldott hazájukhoz, de többnyire legroszszabb indulattal vannak iránta, valamint az Erdélyt nagy számmal lakó, müveletlen oláhok vagy románok is, a hogy most nevezik magokat.

Ezt mind elmondván neked, kis olvasóm, fonalat adtunk kezedbe, mely után elindulva, majd tanulással és igyekezettel hazádat ala-

posan fogod ismerni, és igy azon nagy szégyent elkerülöd, hogy többnyire kis magyar gyerekeink többet tudnak Anglia, Franczia-ország, és más tartományok felől, mint önhazájukról, és néha idegen vidék magasztalásában találják kedvöket, midőn közelebb hozzájok szebbek vannak, de melyek nem híresek, mert ismeretlenek.

MAGYARORSZÁG 1848—49-ben

Most már kis olvasóm, midőn hazádról képzeted van és talán kis eszed is tágult egy keveset, mióta e könyvet forgatod kezedben, komolyabb történettel akarlak megismerkedtetni: az 1848-diki szabadságharczot, nemzetünknek örökös dicsőségét, akarom röviden leirni. Talán tudod már, vagy ha nem tudod, tanuld meg most, hogy őseink Ázsiából jöttek hazánkba, s magokkal hozának sok szép törvényt, mely a magyart mind egyenlővé és az országot szabaddá tette. Ezen áldott törvények alatt élének a magyarok mintegy 600 évig, mig szörnyü háboruk és veszedelmek, valamint a szomszéd uralkodók cselszövényei is, az osztrák herczegek fejére nem juttatták a magyar koronát, melyet hitlevél mellett adának által nekiek. Ezen hitlevél pontjai valának: hogy az országnak megmarad minden szabadsága és ősi alkotmánya, valamint régi határa.

Minden uj király kénytelen volt ezen szerződésre megesküdni és mig azt meg nem tette, addig a szent István (első magyar király) koronáját fejére nem tették és királynak el nem ismerték. Az uj magyar királyok, kik nagy önkénynyel uralkodának többi népeiken, nem szivelhették Magyarország szép szabadságait és azért nyilván ugyan nem, de alattomban annál inkább, kivánák azokat megcsorbitani és folytonosan megcsonkitották az ország alkotmányát minden úton-módon, ugy hogy a magyarnak számtalan sérelmei levének. A nemzet hiába terjeszté panaszait minden országgyűlésen a király elébe. Számos sérelmei közt egyik igen fontos az vala, hogy aranyát, ezüstjét elvivék az országból, valamint hadfiait is, és idegen földön kényszeriték hadakozni oly ügyek mellett, melyek nem érdeklék a nemzetet. De ezen legterhesebb sérelmei, valamint egyebek is, véget érének az 1847. és 48-diki országgyűlésen, mely években ugyan lángba borula az egész világ: a franczia k elűzték honukból Lajos Fülöp nevü királyukat; a németek lázongtak; Olaszhon felkelt és szilárdul csatázott szabadsága mellett; a csehek mozgának, és a magyarok fennszóval követelék jogaikat, a pozsonyi

országgyülésen, Kossuth Lajos működvén mellettök leginkább. Ezen országgyűlés törölte el az urbért és ajándékozta a földet örökösen a jobbágyokból lett szabad polgároknak.

Ekkor történt, hogy a pesti ifjuság megunván a vita hosszu útját, felkelt 1848-diki márczius 15-kén és rögtön megnyeré, mit a magyarok oly régóta követelének. A király megismerte az uj rendszert, és vala a magyarnak ujra nemzeti belügy-, igazság-, had-, tanitás-, kereskedés-, közlekedés-, pénz-, és külügyminístere és ministerelnöke, gróf Batthyányi Lajos, kit a király nevezett ki. De alig látszott a külföld csendesedni, Ausztria megbánta a magyaroknak adott engedményeit és minden kigondolható módot feltalált, hogy az országot ujra elnyomhassa. Felkölté titkon a magyarok ellen a ráczokat, kik az ország déli részén laknak, s ezek dulták-pusztitották szép hazánkat és a lakósokon kimondhatatlan kegyetlenségeket vittek véghez. Felkölté másfelől a horvátokat, és ezek Jellasich nevü bánjok alatt becsaptak az országba és tüzzel-vassal pusztitottak. Felkölté továbbá Erdélyben a dühös oláhokat, kik régi bosszujokat tölték a magyarokon és egész városokat felégetének és kira-

bolának, lakosaikat pedig kegyetlenül meggyilkolák. Felkölté éjszak felől a tótokat és azután felhivá a magyarokat csalárdul önvédelemre, titkon pedig fegyverrel, ágyuval, pénzzel segité az ellenséget, és a magyarok mindenfelől való szörnyü pusztulását hidegvérrel, sőt örömmel nézte.

A szegény ország ekkor végromlását el nem kerüli, ha a nemzet erélyessége és vitézsége meg nem mentendé. Kossuth Lajos szavára felkelt az egész nemzet és a lelkesedés minden osztályban egyforma volt. Mázsánként ömlött az ezüst és drágaság a főrendek kincseiből a haza oltárára, hogy a pénz hiánya pótoltassék és még nagyobb buzgósággal áldozá a szegény utolsó fillérét. A mesteremberek vetekedtek egymással a legjobb fegyverkészitésben és tüstént roppant gyárak támadtak, melyek fegyverrel látták el a csak kaszákkal és villákkal csatázó vitézeket. A tanulók odahagyák iskoláikat s elől rohantak mindenütt a halálba. Az osztrák zászlók alá sorozott magyar ezredek csoportonként tépék le a fekete-sárga zsinórokat egyenruháikról s özönlének a hazai sergekbe. A huszárok, kik Cseh-Morva-Gácsországban és Styriában valának, éltök veszedelmével vergődtek mindenünnen haza és sokan oda is

veszének, de a fennmaradtakat azután kimondhatatlan örömmel fogadák hazafiaik, és több napig ünnepelék mindenütt hazaérkezésöket. A harcz kezdődvén, a nők és gyermekek is részt vettek a közlelkesedésben. Az elsőbbek a sebesülteket ápolák, tépést készitének, sőt néha fegyvert is fogának. Az utóbbiak pedig nagy tüzzel betanulák a katonai gyakorlatokat, golyókat öntének és üdvözlék a hazatért győzelmeseket. Még a zsiványok is odahagyák erdeiket, a hazának ajánlván erejöket és éltöket.

Még 1848 julius havában, a veszedelem kezdetén megszavazta a pesti nemzeti gyülés a Kossuthtól kivánt 200,000 ujonczot és midőn az ország vesztét kivánó király ezen törvényt meg nem akará erősiteni, a nemzetgyűlés elfogadta Kossuth ajánlatát julius végén tartott éjjeli viharos ülésben, hogy tudni illik a nemzetgyülés határozata a királyi megerősités nélkül is teljesedésbe menjen. Minden falu, minden helység, minden város adott tehát harczosokat a hazának, kiket honvédeknek neveztek, ezen kivül minden falu és minden város honn maradt lakói is fegyvert fogának és nemzetőr név alatt védék határukat, vagy ha kivántatott, mozgó nemzetőrök lettek és a határon tul is hada-

kozának. Másfelől pedig számtalan önkéntes is védé a hazát, portyázó csapatok nevezet alatt és vetélkedve áldozá mindenki vérét és életét a szeretett hazának.

Ez vala a magyar gyalog-sereg, melyben halhatatlan hirnevet szerzett magának két zászlóalj: a kilenczedik vagy a veres sapkások és a harmadik; ha valamely vezér győzni akart, ezeket hivá segitségül, és tudjátok, kikből állott leginkább ezen dicső két csapat? Tanulókból! Ők néha, mint Szolnoknál, még a lovasokat is megrohanták és hátravonulni kényszeritették.

A lovasság is épen oly különféle és számos vala, mert az osztrák seregből általállott és külföldről haza vergődött huszárokon kivül, még valának ujonnan alkotott huszárezredek, mint:

Károlyi-huszárok, kiket gróf Károlyi István állitott, részint a maga költségén. Ezek 800-an valának. Egyenruhájuk búzavirágszin dolmány volt veres sujtással.

Bocskai-huszárok, kiknek toborzására a hajdu-városokban az ős Bocskai-zászlót tüzték ki, melyhez önként sereglettek össze százanként, mindjárt az első órában hetvenen. Egyenruhájuk búzavirágszin dolmány vala fejér sujtással és fekete prémes téli mente.

A vitéz Hunyadi-huszárok. Ezeknek egyenruhájuk: csikós-ing, lobogós gatya, búzavirágszin ujjas veres hajtókával, kerek kalap vala, s fegyverök hosszu karikás ostor, melytől leginkább rettegett a német és szaladt még a kozák is, ha csak hirét hallotta. Szörnyü csattanással és káromlásokkal szokták megrohanni az ellenséget, ki soha sehol sem állhatott meg előttök.

Lehel-huszárok, kik mind jászok voltak, csákójukra czimerül a Lehel-kürtje vala feltűzve rézből. Egyenruhájuk világoskék dolmány volt veressel.

Attila-huszárok. Továbbá:

Mátyás-huszárok, kiknek egyenruhájuk szürke dolmány vala veressel, később barna veressel. Kettős ujj volt dolmányukon, a felsőbb rövid és felhasitva. Ezek Radnánál csak 90-en 800 oláhot vertek meg. A Mátyás-huszárokat eleinte Kossuth-huszároknak nevezték.

Lengyel dzsidások stb.

A régi huszárok között különösen kitüntették magokat a Würtemberg, Vilmos, Sándor, Coburg, Nádor stb. nevüek.

Ebből állott a magyar lovas sereg, mely mindenütt halhatatlan vitéz tetteket vitt végbez. Minden veszélyt megvető bátorsággal

rohantak a huszárok majd mindenkor a náluknál sokkal erősebb ellenségre s meggyőzék, s néha csak kevesen is megszalasztának egész csapat németet. Nem hiába hiszi a huszár, hogy halhatatlan.

Alig alakult meg a magyar sereg, már győzelmes volt és első csatájában kétannyi ellenséget, többnyire horvátot, Jellasich vezérlete alatt, vert meg Velenczénél szeptember 29-én 1848-ban. A csalfa vezér látván a magyarok vitézségét, fegyverszünetet kért három napra és azalatt csúfosan megszökött a Bakonyon keresztül és Ausztriába menekült.

Vette észre ekkor a hitszegő Ausztria, hogy hiába uszitott kilencz oldalról ellenséget a magyarra, ez még sem hagyja magát elnyomni, de győzedelmesen kiveri ellenségeit. Megfeszitette tehát minden erejét, egyik vezérét a másik után küldötte (Windischgraetzet, Weldent stb.) roppant sereggel, hogy a magyaron erőt vehessen; de hasztalan: csatázva nőtt a magyarok ereje és vitézsége és jóllehet eleinte fegyver és vezér nélkül voltak, rövid idő mulva mindennel ellátták magokat. Külföldi vezérek is jöttek a magyarok segitségére. Ilyen volt a híres lengyel hős, Dembinski, ki Felső-Magyarországon rendezte a csatákat és győzelmeket. Ő vivta Windis-

graetztzel február 27-én az első nagyszerü csatát, mely csak a Görgei engedetlensége miatt nem volt győzelem. Windischgraetz tartotta meg a csatahelyet, de oly móddal, hogy magok a németek mondák: csak még három ily győzelem és semmivé vagyunk téve. Windischgraetz mégis dicsekedett győzelmével császárjának, és ez rögtön nyilatkozatot bocsátott ki, melyben a magyar törvényt és alkotmányt megsemmisité. Ezért mondák ki a magyarok Ausztriától való függetlenségöket 1849. évi április 14-én Debreczenben, nyilvános ülésben, a helvét vallásuak templomában.

Más vitéz lengyel vezér volt Bem, ki 1848. november 4-én jöve álruhában Bécsből Pozsonyba, a honnan Erdélybe ment és ott átvette a fővezérséget Puchner és Urbán osztrák vezérek ellen. Ezen ellenségeit oly fényesen és oly sokszor verte meg, hogy rövid idő mulva kiverte az országból. Erdélyben a vérszomjas oláh, a rosszindulatu szász és később a segitségül hivott muszka is egyesültek az osztrákokkal a magyar kiirtására. De ezen hitszegő ellenséget mind semmivé tevé Bem, ki ugyanis december 25-én visszafoglalta Kolozsvárt, január 24-én győzött Stolzenburgnál, február 9-én a piski hidnál

tiz órai csata után, február 27-én Marosénynél, hol Urbánt megszalasztá. Március 14-én bevette Szebent, március 15-én, a magyar szabadság évnapján, győzött Verestoronynál, hol kiverte Puchnert és a muszkát Erdélyből, március 20-án, saját neve napján, bevette Brassót s ezennel bevégezte az első erdélyi hadjáratot. Ezek voltak a vitéz Bem tábornok győzelmei, ki maga már éltes ember volt, de mindazáltal vakmerően vitéz és kimondhatatlan ügyes.*

A magyar vezérek közt pedig kitüntették magokat: Perczel, ki Abonynál, Szőregnél, Péterváradnál, Szent-Tamásnál, Becsénél, a római sánczoknál s más több helyeken győzött; Kis Ernő, a perlászi hős, kit dicső győzelme után fényes ünnepélylyel fogadának Pesten. Asztalos Sándor, ki Aradot rohammal foglalta vissza, lobogót és kardot tartván kezében. Nagy Sándor, ki Debreczen mellett az utolsó csatát vivta a muszkákkal, hol 8000 magyarral három óráig dicsőségesen tartá meg a helyet 80,000 muszka ellen. Aulich, kinek önzéstelen hazafisága, szilárd-

* A fegyverletétel után Törökországba menekült Bem és török lett. Halála történt Álep városában 1850-ben december 11-én. A számkivetett párisi magyarok gyászt öltöttek vitéz vezérök megtiszteltetésére.

sága és republicanus gondolkozása a hajdani Róma nagy jellemeire emlékeztetett. Ez vitéz és tanult vezér volt. Dessewffy Aristid, ki személyes vitézsége és szeretetreméltó magaviselete által közkedvességben állott. Ő különösen Kompoltnál és Turánál tüntette ki magát. Az elsőbb helyen egy osztály német lovasságra huszáraival ráütvén, saját kezével két osztrák tisztet levágott; Turánál pedig a muszka lovasság ellen vezette ujonez huszárait s ezeknek élén vágott be a sokszorta számosabb ellenség soraiba. Klapka, a nagysarlói csata után komáromi várparancsnok, ki nemcsak kitünő, bátor, de épen oly megfontolt vezér volt.* Damjanics, ki mindig szuronyszegezve vezényelte a derék magyar honvédeket rohamra, még az ágyukra is, úgy hogy a németek elbámultak oly bátor nép előtt és ágyuikat még meg sem tölthették. A rácz születésü Damjanics és Földvári keze alatt fejlődött a halhatatlan kilenczedik és harmadik zászlóalj. Az első vívta

* Komárom volt a levert magyar utolsó reménycsillaga, mert ezen fontos pont hódolt legutóljára az osztrákoknak. Fájdalom, a várfeladás feltételei nem könnyitettek a nemzet szomoru sorsán, mivel, kivéve a vársereget, még csak egy hazafi élte vagy vagyona sem biztositttatott.

a nagyszerü szolnoki győzelmet is 1849. évi márczius 5-én, melylyel kezdődött a szabadságharcz fényes korszaka. Itt vetélkedének a harmadik és kilenczedik zászlóalj, ki rohanjon elől; a sors a kilenczediket érte s az a Szózatot danolva rohant. Ekkor mondá Damjanics legényeinek, midőn korán reggel csatára kirendelé: „Nem baj fiuk, ha nem is reggeliztek mind, majd ebédelünk Szolnokon!“ és csakugyan délre Szolnok be volt véve. Ezen győzelmes ütközetre több nagyszerü csata következett egymásután. *Hatvan, Tápióbicske, Isaszeg, Vácz, Szőny* és *Nagy-Sarló*, melyek folytán az osztrák hadsereg tönkretétetve, az osztrák határszélig megfutamlott. A nagysarlói győzelmes csata után *Komárom* vára is felszabadult az ostrom alól. Guyon az oroszlánbátor irlandi fi, egy huszárcsapattal áttört az osztrák táborvonalon s megvitte a várörségnek felszabadulása hirét, mire az örömittas őrsereg ösztönszerüen ünnepélyt ült, lélekemelőt, nagyszerüt. Az ágyuk parancs nélkül órahosszant dörögtek a várfalakról, zene és éljenkiáltások hirdeték a felszabadulást, s a lakosok térden állva fogadák Guyont és huszárait, midőn bevonult a várba.

Az isaszegi győzelem után hagyák oda a németek Pestet, csak Budán hagyván

hátra várőrizetet. Megmenekedvén tehát Pest a németektől, az Aulich seregosztályához tartozó huszárok bevonultak a városba, kiket a lakosok túláradó lelkesedéssel fogadtak. Ölelék, csókolák a szabaditó vitézeket, simogaták lovaikat, virág-, toll-, kendőkkel felczifrázák, sőt valának főrendü asszonyok, kik arany karpereczeiket is oda nyujták nekik. Ekkor Pest városának majd minden ablakából földig érő nemzeti zászlók lobogtak s a Rákóczi buzditó zenéje hallatszott a nap és az éj minden órájában, melyet sarkantyupengés s néha fáklyás ifjak követtek. Ilyenkor még a pesti gyermekek is kiállának szürke-veres egyenruhájokban, Hunyadi-csapat nevezet alatt. A magyar tábor a Rákoson volt s a lakosok vendégszeretőleg mindennel ellátták. Ez történt április végén. Nem sokkal azután május 4-én ostromolni kezdé Görgei Budavárát; mit megboszulandó, Henczi Pest városát ágyuztatta, úgy hogy sok szép épület összedüle, a lakosok pedig kénytelenek voltak a város erdejére költözni. Ennek vége lett május 21-kén, mert ekkor történt Budavár dicső bevétele a magyar honvédek által. A harcz éjjeli 1 órakor kezdődött. Záporral ömlöttek az ostromlókra a golyók és kövek, de vissza nem

ijeszthették a vitéz harczfiakat. Lajtorjákon mászták meg a falakat s a derék Leiningen ezredes kiáltá az utána felmászóknak: „Ne kövessetek!“ félt, hogy nehéz sulya miatt összetörnek a lépcsők. A türelmetlen ifju magyar sereg reggel felé tette meg az utolsó rohamot halhatatlan vitézséggel és hajnalban nemzeti háromszín lobogott a vár ormain. Henczi golyó által megsebesitve mintegy 3000 katonájával elfogatott. Ekkor rendelé Kossuth Lajos kormányzó: „Zúdúljanak meg a harangok országszerte, hirdessék a magyar szabadság fegyvereinek győzelmét!“ És meg is zúdúlának a harangok, fényes ünnepélyek tartattak minden helységben és városban, koszorúk, zászlók lobogtak minden ablakból, zene hallatszott reggeltől estig; s az örömnek közepette megnyíltának a városházak kapui, fényes nemzeti zászlót vivének deli huszárok, kiket zenekar követett; pengetve sarkantyúikat járák a magyart az utczákon végig s örömittasan csapának fel mindenütt a magyar ifjak, hogy a csatákban elhullottak helyét pótolják. Sőt voltak oly tizenhárom, tizennégy éves gyermekek, kik sirtak bánatukban, ha gyenge koruk miatt visszautasiták őket; és voltak anyák, kik egyetlen egy gyermeköket önként ajánlák a

hazának. Igy folyt a magyar szabadságharcz, ily tűzzel, ily elszántsággal, ily lángoló hazaszeretettel. E nagy korszak vége felé a még be nem vett Arad vára is hódolt a magyar fegyvernek és Erdélyben még a vad móczok (havasi oláhok) vezére, Janku, a havasok királya, is hajlandó volt a békére és készült lejönni Vidra nevű győzhetetlen sziklás fészkéből. Igy verék le a magyarok minden ellenségeiket. Miután számtalan csatában győzelmesek lettek volna, majd az egész ország ki volt takaritva az osztráktól. Az osztrák császár ily végveszedelmében a muszkához fordult és tőle kért segitséget. Ezen utolsó már régen, kétszázezernél többel is készen állott a határszélen. Benyomult tehát a muszka igen nagy erővel, de az annyi győzelem által megedzett magyar sereg, mely szabadságért és hazáért buzgott, bízott szellemi erejében és nem rettegett. A rohamra oly jól betanult honvéd, a büszke huszár, a számtalan győzelmeket kivívott vezérek, mindnyájan harczszomjasan és óhajtva várták a végső eldöntő nagy csatát! — De ezen csatát kedves olvasóim, nem küzdheté az éltét hazájának oly örömest áldozó magyar! — Alig telt belé egy hónap, ezen vitéz sereg, mindenétől megfosztva, koldulva, volt kénytelen éltét táp-

lálni, vagy rabigába fűzve, hon és szabadság helyett egy idegen zsarnok zászlóját követni. A büszke huszár könnyes szemmel oldá le kardját oldaláról, melylyel annyi ellenséget semmivé tett, sirva válék el hadi társától, derék paripájától, mert a semmitől meg nem rettenő huszár, a sereg villáma, is rab volt. És vig szabadságdal helyett csak e szavakat lehete hallani szájából: „Temető lett az én hazám!“ — Nem loboga többé nemzeti zászló a városok tornyain, nem hallatszott nemzeti zene és kard-csörgés. Az általános öröm helyét bitófa és vérbiróság foglalá el, és a babérkoszoruzott vezéreket hóhérkéz végezé ki. A nemzeti kormány elbujdosott, a honnmaradtakat, öreget, ifjat, vérpadra hurczolák, a forgalomban levő magyar bankjegyeket eltilták s így az országot véginségre juttatták. És ezen szörnyü romlásnak, a győzelemnek közepette, tudjátok gyermekeim, mi volt az oka? a hazaárulás! és tudjátok, ki volt a hazaáruló? Görgei! legyen átkozott neve!

Görgei, szepesi fi, Ausztriában nevekedett, később Bécsben királyi testőr lett. Mindenütt szép tehetségei, de szivtelensége, irigysége és nagyravágyása által is kitüntette magát. És ezen utolsó szomoru szenvedelmei birhatták, a haza szent nevét becsülni nem tudót,

végső szörnyü tettére is. Oh anyák, kik elmulasztjátok gyermekeitekben a hazaszeretet szent vallását ébreszteni, de minden módon törekedtek őket úgy nevelni, hogy elsőségre, vagy anyagi jólétre vágyódjanak, kik remegve lesitek az alkalmat, fiaitokat előmozditani, a hatalmasoknak tetszeni tanitjátok és hogy annál hamarább czélt érjetek, a haza szent földjétől távol, Ausztriába, Bécsbe küldtek őket nevelés végett, nézzétek itt egy undoritó példáját ily törekedésteknek! * A lelkiösmerettől mardosott árulót milliók feláldozott élete, egy ország, a világ átka sujtják; ha mindennel bővelkedik is, fő dolog hiányzik: a becsületes név, és még maradéka is bélyegzett lesz a világ és Isten előtt. — De mondjuk el rendre e siralmas történetet: Görgei a szabadságharcz kezdetekor mint főhadnagy lépett át a magyar hadseregbe és bátor fellépése által rövid időn emelkedett vezérségre, de csakhamar engedetlenséget tanusitott a magyar kormány iránt. Midőn a bölcs, a harczedzett Dembinski jött a magyarok segitségére és átvette a fővezérséget, mindig Görgei volt az, ki irigységből minden tervét megzavarta és igy mindenben ártal-

* Ezen szavak nem a Görgei anyját illetik, ki derék asszony volt és korán meghalt.

mára volt a haza szent ügyének. Miatta nem vált a kápolnai csata fényes győzelemmé: Görgei a Dembinski és a haditanács parancsait megvetve, a sereg jobbszárnyával majd semmi részt nem vett a csatában és igy a Dembinski és Damjanics erőlködéseit sikeretlenné tette. Később ujra Görgeinek Kossuth iránt való engedetlensége volt az oka, hogy a nagysarlói csata és Komárom felszabaditása után, a felbomlásnak indult osztrák sereg nem üldöztetett és semmivé nem tétetett, hanem majdnem az egész hadierő Buda ostromlására fordittatott. Görgei Budavár bevételével akarta magát dicsőiteni és nem gondolta meg, hogy Bécs városa falai alatt halhatatlanná lehetett volna. Kossuth még ekkor sem hitte, hogy Görgei áruló, jóllehet minden intés és parancs sikeretlen volt, hogy az osztrákok ellen végcsatát küzdjön, még mielőtt a muszka benyomulna az országba. Csakhamar, junius 18-kán 1849-ben be is nyomult, Gácsország felől, Paskiewics herczeg vezérlete alatt százezernél számosabb muszka sereg s ugyanazon időben Erdélybe is mintegy 50,000 főnyi orosz csapat tört be. Ily roppant számu ellenséges haderők ellenében csak gyors egyesitésében minden magyar seregnek, lehetett még győzelmet remény-

lení. Ez okból meghagyá Kossuth a seregparancsnokoknak, hogy csapataikat késedelem nélkül összpontositsák. Görgei e rendeletnek is ellene szegült, s igy a hazát veszni hagyta, mert egyenként ellen nem állhattak a seregek a tulnyomó ellenséges erőnek. Ha Görgei ideje korán csatlakozik Perczelhez, ki Vysocki és Dessewffivel mintegy 26,000-ből álló erővel Czegléd körül táborozott és lejebb nyomulva a többi őt óhajtva váró tábornokokkal, ugy bizton lehete reményleni, hogy az egyesült magyar sereg a haza ellenségein diadalmaskodni fog, mert senki sem rettegett a buta kifejezésü, járomba fogott zsoldosoktól, kiknek szolgai alázatosságuk és torkosságuk, valamint külsejök nagy ellentétet képezett a szabadságért vivó, ügyes, deli termetü honvédekkel és önkéntesekkel! Minden harczfi az eldöntő csatát óhajtva várta, de Görgei Komárom alatt vesztegelt.

Az ujra előre nyomuló osztrákok, a magyarok hohérja, Haynautól vezérelve és a muszkával egyesülve, junius 28-án elfoglalák Győrt, hová az ifju császár, Ferencz József, is megérkezett serege élén. Görgei julius 2-án vívott meg Komárom környékén az osztrák és muszka sereggel, minek következtében a Buda bevétele után Pestre költö-

zött kormánynak hidegvérrel tudtára adta, hogy a fővárost nem védheti többé. A kormánynak tehát Szegedre kelle levonulnia. Végre annyi engedetlenség meggyőzte a kormányt arról, hogy ha Görgei továbbá is fővezér marad, a haza a legkomolyabb veszélynek lesz kitéve. Az engedetlen tábornok tehát egy rendelet által, fővezéri hivatalától megfosztatott és helyébe Mészáros és melléje Dembinski rendeltetett fővezérnek. Azonban eme rendelkezésnek sem vetette magát az áruló alá, sőt inkább haragjában kijelentette, hogy többé a kormánynak engedelmeskedni nem fog, hanem saját belátása szerint intézkedik. Ujra csatázott tehát az osztrákokkal, julius 11-én az ácsi erdőben és ujra vesztett. Patakként ömlött a vére a derék magyar seregnek, mely szokott elszánással küzdött a tuĺnyomó erővel, de hasztalan! A hitszegő vezér most átlátta, hogy csak keletfelé törhet még keresztül az ellenségen, mi sok küzdelem után elvégre sikerült is. Ezen oldalról Váczig hatolt már a Gácsország felől benyomult muszka és itt Váczon, Görgei két nap, julius 15-én és 16-án küzdött szörnyü csatát. Végre pazarolván derék huszárai és honvédei éltöket, győzött és éjszakfelé fordult. Mivégre? Nem a haza megmentésére, de, hogy annyi

kiontott vér után gyalázatos czélját, a fegyverletételt végbe vihesse. Tekervényes utakon vezette derék seregét, szörnyü fáradalmak által kifárasztotta, mig végre Világosnál körülvétette magát a muszka által és igy kényszeritette a szinte két annyiból már csak 25,000-re fogyott seregét a fegyvert letenni. Augusztus 13-án Világoshoz közel, csatarendbe állitotta derék katonáit és igy szólott hozzájok. „Látjátok, körül vagyunk véve, többé nem harczolhatunk; eddig dicsőségesen csatáztunk, katonai becsületünknek eleget tettünk, szabadságunk meglesz, ti fegyvereiteket letéve, békével haza mehettek!“ De a vitéz sereg, kivált a huszárok, iszonyu átkokat mondtak nevére, ki oly gyalázatot hoz rájok. Egész csapatok fegyveresen elhagyták a tábort; sokan megcsókolván pisztolyaikat, főbe lőtték magokat; a harmadik és kilenczedik vitéz zászlóalj sem akarta megadni magát, de végre ez is kénytelen volt engedni. Görgei nem az osztrák, hanem a muszka előtt tette le a fegyvert s eleinte a fogoly lett magyar sereg türhető bánásmódban részesült, de alig telt el néhány nap s imé az osztrákoknak adatott által. Ezen időpontnál kezdődik a kegyetlenségek sorozata. A szegény honvéd besoroztatott az osztrák hadseregbe, a szol-

gálatra nem alkalmas éhenhalásra juttaték. Köntöseiktől megfosztatván, miután egyedüli pénzök, a magyar bankjegyek, eltiltattak, a nyomor végszélére sodortattak szegény vitézeink, úgy, hogy tiz pengő forintért sem kaphattak egy falat kenyeret, házakhoz befogadásukat pedig kemény büntetés alatt eltiltották. Igy jöttek 12,000-en Debreczenbe, kik több hétig csak nyers káposztalevelekkel táplálkoztak. Midőn útjukban oláh falukon kellett keresztül menniök, az oláhok agyon akarák verni őket. Ott ültek a derék kúnok és hajdúk az utczaszegleteken, várván, hogy valamely hazafi könyörüljön rajtuk. Utánuk jöttek szegény huszárok lovaiktól s fegyvereiktől megfosztva és kénytelenek a dinnyehéjakat felszedni, hogy éhen ne haljanak. * A fő-

* A magyar nagylelküségének és szabadságért való lelkesedésének kitanulása végett mondunk itt egy-két szót ezen 12,000 hazatérő honvéd hangulatáról.

Egyik közülök, tolnai fi, sorban ült pajtásaival az esőben és pihent, midőn egy asszonyság megszólította. A tolnai igy felelt neki: „Sokat szenvedtünk bizony, három hete hogy jövünk, már nyolcz napja, hogy kenyeret nem láttam, csak nyers tengerivel és káposztalevéllel néha egy-két szilvával táplálkoztam; feleségem, gyermekem van otthon, s már több egy événél, hogy nem láttam, mégis ha a magyar ujra kezdene szabadságharczot, megyek ismét én is, *mindig az igazság mellett volt a magyar!*“ Képe ezen utolsó szavaknál gyönyörü kifejezést váltott. Igy nyilatkoztak mind ezen szegény honvédek ezer szenvedés közt.

tiszteknek még szomorubb sorsuk volt, mert ezeket a gyalázatos Ausztria mind rendre kötél által kivégeztette Aradon. Kötéllel és golyóval dühöngött az osztrák kormány és annak gyalázatos képviselője, Haynau, minden hivatalt viselt egyén és még azok ellen is, kiket maga nevezett volt ki, mint gróf *Batthyányi Lajost*. Igy kellett meghalniok a hóhér keze által a legkitünőbb kormányférfiaknak, mint: *Csányi*, közlekedési minister; *Perényi*, felsőházi elnök; *Jeszenák*, kormánybiztos; és a vitéz vezéreknek: *Damjanics*, *Kis Ernő*, *Nagy Sándor*, *Vécsei*, *Dessewffy* és más számtalanoknak. Igy lettek a deli harczfiakból szomoru rabok, kormány fejeiből földönfutók és igy lön a virágzó országból egy tátongó sir. — Serdülő magyar ifju, sejdited-e, mi legyen hivatásod?!

A KIS ÁGOST

Kedves kis olvasóm, nem lesz talán ellenedre, ha újra nagy pártfogónk gyermekkoráról szólok. Nem akarnálak ugyanis megfosztani azon nagy örömtől, hogy egy szép gyermekélet minden feljegyzésre méltó vonásait ismerjed, azért elmondom neked röviden, a mit tudok róla.

A kis Ágost, kedves atyja kimultával, korán jutván árvaságra, első gyermekéveit kedves anyja szárnyai alatt tölté s ekkor fiui szeretetének sokszor szivreható jeleit adta; bús anyjának minden módon vigasztalására kivánt lenni, mely szép szándéka oly jól sikerült, hogy a gyermekben büszke öntudattá vált, mily áldott befolyással van a szomorkodóra.

Egykor a kis Ágost jelen volt, midőn atyja házánál összegyült számos jó barát keserge a kedves anyját ért nagy csapáson. A gyermek közeledett a beszélgetőkhöz és biztos hangon ezt mondá nekik: „Kedves anyám

sokat szenvedett ugyan, de bennem teljes vigasztalását leli."

Máskor férfiasságának adta szép jelét, midőn már négy vagy öt éves korában magát anyja védőjének képzelé. Kedves anyja ugyanis, Párisnak kevésbé népes részében, nagy épületben lakott bérben és közös tartáson vala másokkal együtt. Mikor az ebédlőből szállására akara menni, mely a második emeleten volt, nagy, széles, puszta folyosókon kelle elhaladnia. „Engedje meg, hogy elkisérjük, mondá a hazamenőnek több férfi ismerőse, az út nem bátorságos." De fia, hallván az ajánlatot, felkiálta: „Szükségtelen anyámat elkisérni, mert kisérem én." — És mit tennél, ha anyádat megállitanák? — „Kiáltanék, mondá bátran a gyermek, és ha nem engednének, megmarnám az alkalmatlankodók lábikráit."

Nagyobb korában a kis Ágost erős lelkének és kedves anyja iránt való szeretetének még szebb jeleit adta. Távol attól, hogy az eddig anyja mellől el nem mozdult gyermek irtózva gondolt volna az iskolába való felvételére, hős módon készült el arra és azon elhatározott akarattal, hogy ott is jó anyja könnyebbitésére és megelégedésere mindent elkövet, mi kitelik tőle.

Ez időtájban, mikor tudniillik Ágost a versailles-i tanodába készült, kedves anyja egykor legjobb barátnéjával a Tuileriák szép kertjében ült és beszélgetett, Ágost pedig előtte foglalván helyet, a sétálók nézegetésében gyönyörködött. A két asszony, ugy vélvén, hogy a gyermek figyelme egészen el van foglalva, tartózkodás nélkül beszélt. „Bár, mondá Ágost anyja, kivihetném, hogy fiam a kormánytól nyert fél ösztöndij helyett egészet kaphatna. Nem tudom, kihez folyamodjam e végett, vagy micsoda lépéseket tegyek. „Soha se vesződjék avval kedves anyám, mondá Ágost, hirtelen megfordulván székén, az én gondom lesz az, hogy az egész ösztöndijat elnyerjem.“ Igazat mondott a derék gyermek. Midőn kedves anyja egy év mulva fia iskolai tartozását lefizetné, örömmel érté, hogy most utóljára fizetett. Kérdésére: miért nem kell másszor is leróni az illetményt, azt felelék a tanodai hivatalnokok: mivel fia szorgalma, állandó igyekezete és jó magaviselete által az egész ösztöndijt megnyerte és ezt csak magának, nem pedig pártfogói közbenjárásának köszönheti.

A kis Ágost 8 éves korában hagyván el kedves anyja házát, egyszerre szülei gyen-

géd ápolás helyett, kemény tanodai rendszert és nehány száz féktelen és nálánál mind idősebb pajtás üldözéseit tapasztalá. Az akkori iskolákban megvolt még azon sajnos szokás, hogy minden jövevénynek szörnyü kisérleteken kellett keresztül mennie, a tanulók uj társukon minden bántást elkövettek, még verték is. A szegény kis Ágost előbb elkábult egy kevéssé, de nemsokára nekibátorodott és magát derekasan védvén, kevés idő mulva oly tekintettel birt, hogy senki sem merte többé bántani. Még nagyobb bátorságnak okáért pedig egy nálánál sokkal idősebb pajtáshoz fordult és azt kérdezte tőle: akarsz-e védőm lenni? — Pajtása elfogadta ajánlatát, a miért is Agost őt olasz nyelvre tanitotta, mert ebben, kedves anyja római születésü levén, igen jartas volt. Igy segitett magán a kis tanuló, ki ezután csak örömet lelt ott, hol más sanyarog. A közös tanulás, a közös játszás szabad ég alatt inyére volt a semminemü fáradságtól vissza nem rettenő gyermeknek és tanulói pályáját hamar bevégezé.

Szünnapját kétszeres örömmel tölté kedves anyja és testvérei körében. Nővérei közül az ifjabbik gyönyörü gyermek vala, finom bőre alatt mintegy látszott, hogy kering pi-

ros vére, kék erecskék lepék el hálókint gyenge képét és nyakát, selyemfürtök lobogának vállain, valahányszor eljöve öcscse látogatására, bámuló tisztelettel fogadák pajtásai és saját öcscse is csak lovag módjára bánt vele. Ha Antonina, igy nevezék Ágost nénjét, ki csak egy évvel vala idősebb ennél, legkisebb vágyat mutatott valami iránt, azonnal megszerzé azt neki hű lovagja és térden állva adá által szive kedveltjének. Mikor Antonina hímezett és tűjét elejté, egész készséggel szedé fel azt mellette álló és parancsaira váró vitéze, ha pedig Ágost a leczkék végével vagy vizsgálat után, fényes bizonyitványt hozott az iskolából, akkor Antonina tüzé fel büszke vitézére a nyert érdemjelt. Ilyenkor mulatságra készüle együtt a két testvér. Antonina gyönyörü haját fodrász fürtözé és inkább csúfitá, mint szépité, mert lépcsőként raká egymásra a fürtöket, de segitett rajta a mindig víg és eszes leányka. Alig lépett ki az ajtón feszes szépitője, rózsás finom ujacskáival hirtelen ujra fodoritá haját, mig természetes szépségben simula gyönyörü kis arczára és nyakára. Ekkor hü lovagjának kezet adva, indult kedves anyja és nénje után.

Ágost legédesebb mulatságai közé tarto-

zott Franconi czirkuszának szemlélése. Őket látván, kis barátunk szokatlan hevüléssel vett részt az előadásban, kivált, ha, csaták ábrázolásakor, francziák, lengyelek vagy magyarok küzdének, mert egyaránt szereté már, ily kicsiny korában is, e hős nemzeteket..

Ily nagy csatában egykor francziák és osztrákok viaskodának és az előbbiek szinlelt futással ámiták elleneiket. Ágost, ki épen a sorompó mellett ült, a futást igaznak képzelé, azonnal tüzes képpel egész erejéből kiáltott nemzetbelijeinek: „Rajta barátaim, vigyázzatok, az ellenség üldöz benneteket, ne hagyjátok magatokat, rajta! rajta!“ Végre a francziák győztek és akkor öröme épen oly zajos volt, mint előbb aggódása.

Mikor a szünnapok végével az elválás ideje közelitett, szívszakadva búcsuzott el egymástól a két testvér és gyönyörü levélkékbe önté keservét.

Nemesérzésü vala Ágost mindenben, mint láthatjátok a felhozottakból, azonkivül magaviselete módosságára nézve a vele egykoru gyermekek közül egyik sem ért fel vele. Már tíz éves korában érdekesen beszélgetett és midőn kedves anyja megbizásából ez vagy amaz ismerős látogatására ment, nem győzék a barátok anyjának eléggé

magasztalni, mily illedelmes, módos és eszes fia van.

E szép tulajdonok Ágostban éveivel együtt mind nevekedtek, úgy hogy nagy korában tökéletes férfivá tevék, kinek áldott társalgása feledhetetlen örömmel tölté el barátait és ismerőseit.

Magyar gyermekek, igyekezzetek nagy erényein kivül lelki gyengéd miveltségét is tekintve, áldott nyomait követni.

A KIS GYULA

Ujra ismerős! kiáltjátok. Miért ne? Ha ujra érdemes, hogy előtökbe vezessem? De róla még alább bővebben, itt csak azt emlitjük röviden, mily szép hasonlatosság van némely nemes érzésre nézve a kis Ágost és a kis Gyula közt.

Gyulácska már négy éves korában magát kedves anyja védőjének képzelé. Azért, midőn emez egykor valamely hamislelkü sütőinassal vesződék és a vakmerően tagadónak csalását hosszas beszédben megmutatni igyekezék, édes nyugvóhelyét alig elhagyott kis fia mellette termett és addig el nem mozdult anyja mellől, mig őt szobájába be nem kiséré. „Miért jött ki Gyula a hidegre? kérdé anyja aggódva. — Mert félt, felelé testvére, hogy ama rossz sütő megfeledkezik a mama iránt tartozó tiszteletről.“

Másszor orczátlan fiuk üldözék Párisban az idegen ruhában járó kis magyart. Mind

közelebb és közelebb tolongának és végre ütéssel is akarák illetni, de a mint felemelék kezeiket, a csapás vétségből Gyula anyját éré, s a bűnösök azonnal elfutának. A kis Gyula, látván, hogy büntetlen bántották kedves anyját, elkomolyodott s: „Mit tett volna apám?“ kérdé megilletődve és sokáig merengett.

A RENDSZERETŐ SÁRA

Sára és Károly testvérek valának és példás szeretetet éreztek egymás iránt. A tágas háznak, melyben laktak, egy szobája tetszett Károlynak leginkább, az, melyben Sárája töltötte ártatlan napjait. Itt mulatott legjobb szívvel. Mi volt az, mi Károlyt oly ellenállhatatlanul Sára körébe vonta? Az asszonyi szép erényeknek legszebbike, lelki és testi tisztaság. Minden szép volt, mi Sárához tartozott, fehérneműje gondosan rendezve szekrényében, ruházatján soha sem pecsét, sem feslés, tollai, rajzónai, papirosa tiszta fiókban, könyvei szép sorban a könyves polczon. Sára korán tanulta meg kedves atyjától, hogy a könyv szent dolog, mert lelki tápot ád sok ezernek, avval tehát kiméletlenül bánni nagy müveletlenség jele. Ezért vigyázott oly jól kis könyvtárára; nem találtatott ott hiányos könyv, melynek lapjai vagy elszakasztva vagy elveszve lennének. Sára és Károly jól tudták, hogy az ujonnan bekötött könyvet nem kell hátratörni, mert lapjai kiszakadnak az enyvből, és hogy az olvasás alatt a lapokat nem kell meghúzni, mert könnyen kitéphetők. Ezt

mind számbavette a rendszerető kis leány, könyveit soha sem használta játszószerül, azoknak lapjait el nem keverte, be nem hajtogatta, és azért évekig járhatott azokkal, a nélkül, hogy csak legkevesebbet is elrontotta volna.

Egykor Sára szülei Pestre utaztak és Károlyt is elvitték magokkal, Sárát pedig nagyanyjánál hagyták. Sirva vált el a két testvér egymástól, de annál édesebb volt a viszontlátás. A mikor szülei kocsija gördült a Sára nagyanyja udvarába, akkor örömében majd megrepedt a boldog gyermek szivecskéje. Kedves anyja megrakva tért vissza a fővárosból. Sára gyönyörü kerek szalmakalapot kapott, melylyel boldogan szaladgálhatott az udvaron és a kertben, és kapott még kimondhatatlan szépségü tintatartót, a tintás és rézporos edényke ezüstös volt, szép csengetyüvel a közepén és mind a három tárgyacska tükörfényességü, tarkászöld mázos táblán állott, melyet szép horgos ezüstös fülnél fogva lehete felemelni. Sáránk nem tuda hová lenni elszéditő örömében, egész éjjel csak kincseivel álmoda és reggel majd semmivé tevé a tuláradó boldogság érzete. Nagy gonddal tölté meg pompás irószerét és azonnnal kezdé használni, a nélkül, kedves gyermekeim, hogy el-

keverte volna, de sőt egy egész év lefolyta után sem volt még pecsét azon. Ily szerencsésen járt az, ki Sárának adott valamit, a szerető gyermek ápoló gondját a holt és eleven világra egyaránt kiterjeszté.

Károly és Sára untalan játszó- és tanulótársak levén, az évek teltével mind több és több kötelékkel csatoltattak egymáshoz, együtt álmodák legszebb álmaikat. Megszabaditjuk a hazát, esküvének egymásnak, mikor hallák (jóval 48 előtt), mikép sanyargatják honfitársaikat. „Irj felhivót, mondá olykor Károly Sárának, ki ismerte testvére fellengős lelkét. És Sára irta a felhivót, mely igy kezdődött:

Magyarok a szabadságnak
Vitéz, hősi fiai,
Kik nem voltak puhaságnak,
Nem egy német rabjai stb.

Az ihletes költemény közepén ez fordult elő:

Im, a nap fényes világa
Most is még a hajdani
Porig égető sugára
Most is Pannoniat süti.

De lakosai nem azok,
Lakosai változtak stb.

Mi által a kis szerző azt akará tudtokra adni honfitársainak, hogy nekik is oly állhatatosaknak kell lenniök, mint a napnak és nekik sem szabad eltérniök a vitézség és dicsőség pályájáról és miután meginté, hogy a nemzeti szokást el nem hagyván, térjenek meg a külföldről és egyesüljenek a rabbilincs széttörésére, ezt kiáltá nekik:

„Kardra akkor pajtásaim,
Hulljanak nép lánczai,
Kardra, kardra, magyarjaim,
Szabadságnak fiai!“

Sáránk e hazafias felhivása megnyeré Károly jóváhagyását és a két gyermek rendre mondá el, nagy buzgósággal.

Senki sem sejdité a háznál, mivel foglalkoznak a testvérek. Ekkor történt, hogy Sára egy este lefeküvén, hallja a mellékszobában háló kedves atyja szavát, ki verseit olvassa el édes anyjának. „Ezt Napoleonról tudja, mondá atyja kedves anyjának, mikor e két sort olvasá. Im a nap fényes sugára.“ *

* Napoleon Auszterlicz mellett nagy győzelmet vivott ki; mikor későbbi csatákban katonai ereje fogyni kezde, azt kiáltá nekik: „Im az auszterliczi nap!“ miáltal dicsőségökre emlékezvén, ujra győztek.

Sára csodálva hallgatá atyja előadását és felkiáltásait. „De mikép jutott kedves apám verseimhez?“ mondá magában. Ekkor látta, hogy a fiók üres, melybe rejtette költeményét. „Kivette innen,“ folytatá elmélkedését és megvárta a reggelt, mikor is kedves atyja megölelvén hős gyermekét, visszaadta neki verseit.

Kevéssel ezután ujra megvált a két ifju. Károlynak városi iskolában kelle bevégeznie tudományos pályáját. Elbúcsuzott tehát Sárájától és keserüségét avval enyhité, hogy ennek minden kis költeményét szivén vitte el magával. „Isten veled kedvesem!“ kiáltá testvérének az udvarról, midőn az érzés miatt színéből kikelt arczczal nézett utóljára Sára felé. „Hordozzon az Isten békével!“ felelt ez sirva és setét zugba vonult, hol sokáig hullottak keserü könyei. Sára vigasztalhatatlan volt, se pajtása, se tanitója! mindene oda vala! bezárkózott kis szobájába és ott annyit tanult és fáradott, el akarván fojtani búját, mig terhes beteg lett. Betegsége csak akkor fordult meg, mikor kedves anyja egy reggel Károly levelét nyomta kezébe, ki ezeket irta bús testvérének:

„Kedves Sárám!

„Nem nagyobb változás lehet rád nézve a más szobába költözés, mint reám nézve a városi lakás; te csak az épület más részébe vonultál és ugyanazon egy fedél alatt vagy kedveseiddel, én messzebb telepedtem le, előttem uj, de nem oly édes világban, mint a hajdani! Sok hegy magas teteje fedi el előttem kedves hazámat és a Szamos zugó habjai választanak el kedveseimtől. Nem éldelhetjük már együtt a falu örömeit, egyedül vagyok *városban!* ez a mi szomorít! Csak abban a szempillanatban vagyok boldog, mikor a hajnal felváltja az éjt, mikor a nap bíbor sugarai ékesítik csendes szobám falait, mert akkor elgondolom: ezen ragyogó nap, ezen elevenítő sugarak öntenek uj erőt hazám lakóiba is, ugyan ebben a fényben tündöklik szüleim, testvéreim szobája. De mikor ki akarok lépni szobámból, hogy nézegessem meg balzsamot lehelő virágaidat ragyogó reggeli fényökben és gyönyörködtessem szemeimet a sok ezer harmatcseppel tündöklő pázsiton, ujra szomoruságba merülök, mert virág és pázsit a tornácz kemény kövezetévé és a fák zöld boltozatja a város kopár falaivá változik, valamint a madarak dicső reggeli

éneke a városi nép zsibongásává és azonnal felébredvén gondolataimból, a valóság szomoru képe van előttem. De hasztalanok panaszaim, mert a mint Horácz mondja „non tamen infectum reddet quod fugiens semel hora vexit.“ (Nem semmisitheti meg azt, mit a repülő óra már reánk hozott.) Azért tehát béketűréssel elvárom az időt, a mikor megint nálatok lehetek. Addig is minden jót kivánván, maradok téged

holtig szerető testvéred,
„Károly.“

Sára e szép levél elolvasása után erőt vett magán, kigyógyult betegségéből és nyugodtan megvárta kedves testvére visszatértét. Végre haza is jött és örömmel ölelte ujra kedves szüleit és kedves testvéreit.

AZ ÉRZÉKENY GYERMEKEK

Margit és Zsigmond testvérek valának és főkép jó szivök által tünteték ki magokat más gyermekek felett. Még beszélni sem tudott a kis Margit, mikor már barátságos jellemének csalhatatlan jelét adta, mert valahányszor enni kapott, mindig nyujtotta kis száját a körülötte lévőknek, nem akarván falatját lenyelni, mig nem osztozott másokkal. Mikor pedig gypsz-szobrot hoztak elébe, akkor elevennek képzelvén azt, addig nyujtá feléje kis karjait, mig körülfoghatta és azután ezer csókkal mutatta ki iránta való szeretetét.

A kis gyermekek rendszerint kegyetlenek az állatocskák iránt, mivel el nem gondolják, hogy azok épen ugy éreznek, mint ők magok. Margitot és Zsigmondot ebben is kivétel gyanánt kelle tekinteni. Minden állatot szerettek és a gyengéket gondosan védték. Egykor a két éves kis Margit kis döglött

molyt látván a szoba padozatján, azt vélte, hogy a kis állat alszik és azonnal őrzője gyanánt lefeküdt melléje és kis ujjaival védfalat képezett körülötte. Igy várt csendesen egy egész órát, mig mamája értésére nem adta, hogy a kis moly már nem él többé. Másszor, nagyobb korában, köles-szemnyi nagyságu csigát talált este ágyán. „Zsigmond, mondá kisebb testvérének, mit csináljunk e kis csigával, meg fog halni itt a szobában?“ — „Leviszem a kertbe“, felele Zsigmond. — „Igen setét van künn, várjunk reggelig, tegyük addig e levélkére.“ Igy gondoskodván a parányi csigáról, elaludt Margit. Mi volt a jószivü kis leány első gondolatja, mikor reggel felébredt? — kis csigája. Korábban kelt fel, mint rendszerint szokott, csakhogy kis védenczét a fűbe vihesse.

Margit és Zsigmond mindig igyekező gyermekek valának; egykor rendkivül jól tanulván, kedves anyjok mindegyiknek megengedte, mulasson a hogy tetszik. Zsigmond a kertbe ment szaladgálni, Margit pedig az ebédlőben mulatott. Kedves anyja kevés idő mulva keresztül menvén az ebédlőn, kérdé leányától: „Mit mivelsz, kedves Margitom? Mód nélkül csendes vagy.“ — Mit tett Margit? a játszás idejét eltöltötte tintába hullott

kis lepke megmentésével. A tintás üveg szája kicsiny volt, nem igen sikerült neki tehát, hogy onnan kisegitse a lepkét, jóllehet minden módon megkisértette, hosszu összesodort papirost eresztett a tintába, de hiában fáradott, mig kedves anyja segitségére nem jött könyörületes leányának, ki lepkéje megmentésében gyönyörködött rövid idő mulva.

A két gyermek minden szeretett állat között a lovakat kedvelte leginkább és e szenvedélyök nekik sok keserves könybe került, valahányszor bántották kedvenczeiket. Ezt ugyan a házi kocsisok ritkán tevék, mivel meg volt tiltva, de annál nagyobb gyötrelemmel nézte a két gyermek az idegen fuvaros kegyetlenségét. Ilyenkor Margit és Zsigmond még igen ifju korukban oly jajgatást vittek végbez, hogy néha megszüntek a kocsisok dühöngni.

Történt olykor, hogy a kisdedek tulzott érzékenysége bajt is szerzett. Egykor csikókból álló fogattal utaztak szüleik, az út igen rossz volt és a kocsi megakadt a sárban. Az ifju lovak meg ijedvén e szokatlan akadálytól, nem huztak, hanem ágaskodtak és majd szétszaggatták hámjaikat. „Vágj reá!“ mondá Margit atyja a kocsisnak. De alig engedelmeskedett ez

ura parancsának, mind a két gyermek oly sírásra fakadt, hogy talán még baja is történik, ha meg nem szünt volna a lóhajtás. Nem vala tehát mit tenni, türelmesen várni kelle a szomszéd faluból keritett ökröket, melyek azonnal meginditák az utasokat. Ez túlzás volt minden bizonynyal, de a kisdedek mentésére fel kell hoznunk, hogy ekkor még nem valának értelmes teremtések, felnővén, lemondának a szerfeletti érzékenységről és ekkor igazán szép indulat fejlett ki bennök.

Pál és István, Zsigmond barátai, közel levő faluban laktak és egykor épen halásztak, mikor Zsigmond látogatásukra jött. A virgoncz fiuk oly jól mulattak, hogy végre tréfálni és verekedni kezdének és, mi szörnyüség volt, az eleven halacskákkal ütötték egymást. De ez nem volt Zsigmond inyére: „Hagyjatok fel e játékkal, mondá, vagy azonnal eltávozom. Jól esnék neked, folytatá az idősebb Istvánhoz fordulva, ha egy óriás veled labdáznék vagy bunkó helyett veled csapdosna másokat?“ István a ki tulajdonkép jó indulatu gyermek volt, általlátta hibáját és megengesztelte kis barátját.

Ha érzékenységök néha bánatot is szerzett e két angyal gyermeknek, másfelől sok szép öröm kútfejévé vált, mert ők jobban

örültek mindennek, mint mások és kivált játékaikban néha a költői fellengezéshez közeledtek. Igen kicsi korukban a szobában kertet képzelvén, körüljártak abban és virágokat szedtek, vagy képzelt babér-koszorut, melylyel szüleiket megkoszorúzták. Másszor felemelt karokkal szaladgáltak, hogy kis madarak búza-szemeket szedegessenek kis tenyereikről. Megint másszor a tavaszt énekelték: telet képzeltek, bundákba és köpenyekbe burkolóztak, de nem sokára látván a tavasz hirdetőjét, a fecskét, öröm-kiáltással üdvözlék; most nő a fü, virágok nyilnak és a nap éltető fénye örvendezteti a természetet. Ekkor eldobván lepleiket, elébe szaladnak a napnak és zajosan üdvözlik.

Nagyobb korukban még szebbek voltak ötleteik. Mert ekkor bánatot vagy örömet, foglalatosságot vagy eseményt ábrázoltak. „Mutasd az esőt!“ monda Zsigmond Margitnak, és ez azonnal szalada, mintha védelmet keresne a fergeteg elől, kendőjét két karjával kiterjesztve tartván feje felett. „Mutasd a bánatot“ monda Zsigmond ujra. Margit lesütött fővel és leeresztett karokkal járt. Margit Zsigmondtól a harcz ábrázolását kivánta, azonnal csapdosott Zsigmond kis kardjával ide s tova s néha sebesülten hullott le

a szőnyegre. Mikor Margit a békét kivánta, akkor testvére derült arczocskával sétált, két kezecskéjét csendesitő módon mozgatván maga előtt.

Ki tanitotta őket minden érzés és jelenet oly helyes ábrázolására? A szív, mely nélkül, mint mondja egy nagy író, az eszes ember lángész nem lehet. E ritka kincsből eredett nálok mozdulataik kelleme is, mely e két gyermeket ellenállhatatlan kecscsel ruházta fel.

Gyermekecskék, kik tetszeni akartok, legyetek jószivüek, mint Margit és Zsigmond.

A KIS GAZDASSZONY

Kis olvasóim, láttatok már gyermeket, kinek nyolcz éves korában a háztartásban hasznát lehessen venni? Ha nem, nézzétek a kis Gizellát, ki egykor, midőn kis mezővárosban lakó elszegényedett anyja csak egy öreg szolgálót tarthatott, minden teendőre felügyelt anyja házánál, ugy, hogy ez, habár nem is fáradott maga, mégis semmiben fogyatkozást nem szenvedett. Az öreg Kata a városban lakott és csak nehány órányi szolgálatra jött Gizella anyja házához, mindazáltal emennek reggelije mindig készen volt már korán reggel. Alig virradott, Gizella felkelt, vette a konyhából a tejes csuprot és indult tej után. Azután kenyeret hozott a kamarából, s findzsákat a pohárszékből és miután minden készen volt, hívta kedves anyját és testvérét, Gergelyt s együtt reggeliztek. „Mily hideg a kezed, Gizellám, mondá leányát sajnáló anyja, ma deres a föld, hideg van, mégis korán

künn jártál." — Nem baj, nem baj, csak egyék, kedves anyám, nem kaptam tejet ott, hol mindig veszünk, azért kellett kevéssel tovább mennem, de Gergely elkisért. — Megmondom Katának, hozza el ő a tejet. — Ne tegye, kedves anyám, oly mulatságos tejért menni, kezem fázik ugyan, de még sem vagyok beteg. Igaza volt Gizellának, soha sem vala viritóbb egészségben, mint a mióta annyit fáradott, a mozgás, a jóltevő reggeli lég pirosra festették szép kis arczát. Reggeli után mindent elszedett Gizella és az edényt a konyhába rakta, hogy mossa meg Kata, mikor eljön. Nemsokára megérkezett az öreg, de Gizella ezért még sem nyugodott, mert nem bizott ezen uj cselédben, mindent maga előtt vitetett végbe, hogy semmiben hiba ne történjék. Felment vele a hálószobába és megvetette kedves anyja ágyát. „Ide kell még szalma, ezen lepedő nincs eléggé meghúzva, rázza fel a vánkost." Igy parancsolgatott untalan és nem szünt meg igazgatni, mig bizonyos nem volt abban, hogy kedves anyja és öcscse jól fognak hálni. Ágyvetés után takaritás következett, mi egy kevés bajjal ment véghez, mert Kata nem látott nagyon jól, hiába tette fel pápaszemét, a por mind a szobában maradt, Gizella hosszu pálczát vett

tehát kezébe és mutogatta Katának, hol hagyott el valamit. Azután lement az öreggel a konyhába és nézte, hogy mosogat. Kata feledékeny vala, hiába tanitotta Gizella mindennap: ez pohártörlő, ez tányértörlő, tizzel van megjegyezve; mihelyt kis asszonya eltávozott, összevétett mindent. Itt fogok tehát állani, gondolá Gizella magában, mig dolgát elvégezte. Igy gondoskodott Gizella mindenről, ugy hogy ezen gyenge szolgálat mellett is gyönyörü rend volt anyja házánál.

Azt vélitek, gyermekeim, hogy Gizella gazdasszonykodása mellett nem tanult? Csalatkoztok. Gizella Gergelylyel együtt szépen igyekezett a tanulásban is. Mind a két gyermek már irt és olvasott három nyelven, számolt, tudta hazája történetét, a szentirás kezdetét, egyszóval sokra ment mind a kettő és ha Gergely ismétlés közben valamiben megakadt, ekkor ujra Gizella volt a segitő.

Egykor vendéget várt Gizella anyja és megparancsolta Katának, takaritson még szorgalmatosabban, mint rendszerint szokott és mossa meg az ablakokat mindenütt, mig sétálni viszi gyermekeit. Szép napfény vala, Gergely és Gizella szökdinceltek örömükben, mert anyjok a szomszéd faluba készült ott lakó barátnéja látogatására. „Csak ki ne

törné Kata ablakainkat, mig oda vagyunk", mondá Gizella anyja, mikor feltette kalapját. — Bizony félő, hogy kitöri, felele Gizella, tudja mit, kedves anyám, inkább honn maradok és felügyelek Katára. — De a séta használni fog egészségednek, ma sokat irtál és tanultál. — Majd szaladgálok a kertben, hagyjon itt, kedves anyám, öröme lesz hazajövetelekor. Valóban honn maradt a magát mindig másért elszánó kis gazdasszony, és segitett Katának, tartotta székét, hogy az öreg le ne bukjék ablakmosás közben, és a sétálók visszatértéig mindent szépen elvégzett, ugy, hogy anyjának nagy öröme és megelégedése volt.

Ilyen kedves gondos leány levén Gizella, korán aratta ennyi jósága jutalmát, mert az egész város szerette és bámulta őt. „Tudjátok, mondák a szomszédok, egyik a másiknak, Gizella még vásárolni is jár; mikor anyjának gyertyára, nádmézre, vagy egyébre van szüksége, nem fárad maga soha, Gizella veszi a pénzt és öcscse kiséretében eljárja a boltokat és mindig a legjobb árut választja, árát pedig szépen kiszámitgatja és még egy krajczárban sem csalódik." Gizella mindig jól vásárolt és még ajándékkal is tért vissza, mert minden ember igyekezett kedvében járni e derék kis leánynak.

Ezért Gizella boldog gyermek volt és szépen nőtt fel kedves anyja és minden rokona és ismerőse nagy örömére.

Kövessétek példáját gyermekek, legyetek gondosak és fáradhatatlanok, mint ő.

KIVÁNCSISÁG

Ferkó jó szülőknek gyermeke vala és ő maga is sok jó tulajdonnal birt : tiszta, rendes volt, szivességet mutatott minden ember iránt, nem hazudott, nem csalt, csak egy szörnyü és ő reá sok szégyent háritó hibával birt, a kiváncsisággal. Ferkó már elérte tizenegyedik évét, esze fejlődött, átlátta, milyen csúf hibával bir és igyekezett elszokni attól. De úgy járunk, ha korán nam veszünk erőt rossz tulajdonainkon, szokássá válnak és akkor nehéz kiirtani. Hat éves gyermekről is, ki például rendetlen, azt szokták a sokat tapasztalt emberek mondani, már késő őt rendre szoktatni, már nem katonának való, mert a katonának mindenek előtt rendhez kell tudnia, de hát még tizenegy éves gyermek, mi módon irtsa ki oly régóta megrögzött hibáját? Minden küzdése mellett is, nem volt tehát oly uj tárgy a háznál, mely magára ne vonta volna figyelmét és

melyet akarata ellen meg nem vizsgált volna Ferkónk. Hányszor történt, hogy anyja az éléskamrában ujonnan bekötött mézes vagy befőttös csuprát tele találta méhvel vagy hangyával. „Ki járt itt? mondá, ki bolygatta ezt az edényt, melyet oly szorgalommal bekötöztem? Cselédem nem tehette, mert nincs nála a kulcs, mernék fogadni, hogy megint te vagy a bűnös, meg nem állhattad, hogy bele ne tekints ezen uj fazékba, midőn kenyér után küldöttelek. Hej Ferkó, Ferkó, még nagy szégyent fogsz vallani e nagy hibád miatt."

Ferkó nem volt hazug, sirva vallotta meg anyjának, hogy csak meg akarta nézni, nem szilvaiz van-e azon uj edényben és midőn kibontotta, nem tudta többé bekötni. Másszor még rosszabbul járt gyenge kis barátunk. Egykor Lengyelországból érkezett vendég atyja házához, ki épen Pesten mulatott. Régen ismervén Ferkó atyját, az idegen általadta neki váltólevelét és megkérte, vegye fel az őt illető összeget. Szilágyi (Ferkó atyja) veszi a váltólevelet és minthogy már késő volt a bankárhoz menni, leteszi iróasztalára ujonnan vett érczkutyája alá, másnap reggel pedig korán megy el hazulról bort vásárolni. Ferkó minden reggel be szokott

jönni atyjához, hogy megölelje és jó reggelt kívánjon. Zordon őszi idő volt épen az nap, szél fútt, apró eső esett, az öreg Jancsi, takaritván ura szobáját, szép pattogó tüzet rakott a kandallóba, igy okoskodván; uram majd általázva jön haza, reggeli után ujra el kell mennie, jó lesz egy keveset megmelegednie. Ferkó a hogy belép, nem látja atyját, hanem azonnal megpillantja az uj érczkutyát. „Mi lehet az? mondja magában, ezt még nem láttam, oh de gyönyörü fekvő agár, hadd lássam tulsó oldalát is. Azonnal kezibe veszi és forgatja minden felé. Ekkor a szél kitolja az ajtót, melyet Ferko roszszul tett volt be, az ablak is kinyilik és a légvonat Szilágyi ur minden iratát lesepri asztaláról és lengyel barátja váltólevelét épen a lobogó lángba hajtja. Ferkó szörnyen megijed, szalad mindenfelé, felkap, a mit felkaphat és ujra az érczkutya alá teszi, de a váltólevél oda volt. Szilágyi, hazajövetele után, üdvözli nejét és fiát, reggeliz egy keveset és sietségében észre sem veszi Ferkó kisirt szemeit. Irószobájába megy, hogy elvegye a váltólevelet. De hiába keresi, nincs sehol. „Sarolta, mondja nejének, nem tudod, ki járt szobámban, ide tevém Jablonski váltólevelét s ime, nem kapom sehol,

talán maga járt el dolgában. — Jablonski korán elment hazulról, hogy a vashidat vizsgálja meg, nem hiszem, hogy itt járt volna, talán megint szerencsétlen Ferkónk bántotta irataidat. — „Hiszen azt még soha sem merészelte, viszonzá Szilágyi, kérlek, küld hozzám.“ Az atya csak megpillantja fiát, már tudta egész baját. „Szerencsétlen gyermek, mondá, nem tudod, mit követtél el, itt ötszáz forintnyi váltólevél volt, gondosan lenyomtattam ezen érczkutyával, hol van most? Ferkó zokogva borult atyjára: „Egy darab papiros a kandallóba repült, felele kétségbe esve, midőn kezembe vettem az érczkutyát.“ — Mily szörnyü átok az a kíváncsiság! hát nem tudod, hogy a *gyermeknek soha soha semmihez sem szabad nyulnia*; hogy mersz te másnak szobájában valamit kezedbe venni? A minap nénédnél látsz uj lámpát, hozzá kapsz, az üvegcső félre csúszik, néned megfogja, de ugy megégeti kezét, hogy elejti és eltörik, másszor csinált virágokat találsz nagyanyádnál, azokat is megragadod, kezedben maradnak és többé a mohval és poronddal megtöltött kosárba be nem szurhatod. Nem leczkéztelek-e mind a kétszer egy óráig, nem mondottam meg neked, mily szégyent hozasz reám, magadat illendően nem viselvén,

nem tanitlak-e arra, mióta a világon vagy, hogy gyermeknek nem kell semmihez nyulnia, csak ahoz, mi az övé, mert nem tudja, mily kárt tehet; a mit ma elkövettél az ötszáz foritomba fog kerülni; méltó dolog-e az, hogy annyi kárt tégy nekem? Büntetésed az lesz, hogy kis lovat nem veszek számodra, mert a mely pénzt lovad megvételére akartam forditani, avval most barátom veszteségét fogom kipótolni, már gyalog járhatsz, ugy is lovashoz nem illik következetlennek és gyengének lenni. Eredj szobádba és kérd az Istent, adjon neked erőt, hogy szokjál el hibáidtól.

Ferkó sokáig emlékezett atyja szavaira s néhány hónapig megállotta, hogy kiváncsi ne legyen, de midőn Pestről elutazott egész családjával együtt, midőn ujra falun lakott és uj társai, uj mulatságai voltak, kiváncsisága is feléledt megint és minden tartózkodás nélkül vizsgált meg mindent, a mit még nem látott, sőt még csúfabb hiba is fejlődött ki benne, mert most nemcsak látni, hanem hallani is akart mindent, a mit nem tudott. Kevés idő alatt minden ember tudta, hogy a kis legény előtt semmi fontos dologról nem kell beszélni, mert a gyermek fülel. Azért más szobába ment mindenki,

hogy beszélgethessen. De kíváncsi Ferkónk ez által még kíváncsibb lett és azon gyalázatos szokást kezdette felvenni, hogy az ajtókon hallgatódzott s néha minden becsületet felejtve, még a kulcslyukon is benézett. Egykor nagybátyja jött atyja házához, oly szándékkal, hogy öcscsének nagy örömet szerezzen, ha érdemesnek találja reá, mert szüretre el akarta vinni magával. „Milyen most Ferkó ?“ kérdezte bátyja atyjától, midőn Ferkó kiment a szobából. Atyja úgy vélvén, hogy fia távol van, tartózkodás nélkül adá elé bátyjának reményeit és félelmeit, megvallotta fia jó tulajdonait, de nem titkolta hibáit sem s már szinte oda igérte vendégének, midőn annak fia fel akarván keresni pajtását, kiindul a szobából s mit lát ? szörnyü meglepetésére, a hallgatódzó Ferkót találja az ajtó megett, ki mint egy nyomorult bűnös felemeli két kezét és ugy rimánkodik, el ne árulja, hogy oda bujt. De pajtása iszonyu hahotával elszaladt atyjához és elmondta neki Ferkó hős tettét, s elutazásról nem volt többé szó. „Dehogy viszem el, mondá nagybátyja, hogy gyermekeimet is elrontsa, nem kell nekem kém házamnál.“ Igy fosztotta meg magát Ferkó majd minden örömtől, élete bús volt, mert mindenki elkerülte a

vele való társalgást, a nagyok unták alkalmatlan hibáját, a kicsinyek gúnyolták s még sem irtotta ki magából szörnyü hibáját, nagy gyalázaton kellett elébb keresztülmennie, hogy végre elhagyja.

Tavaszszal sok rokon gyült atyja házához, a vendégek közt gyermekek is valának. Vilma, Henrika, Tamás, György, Antal, kevés különbséggel majd mind Ferkóval egyidősek. A két leány kimondhatatlan vig és elmés volt, szegény Ferkónak meggyült baja, mert tréfájoknak szüntelen ő volt tárgya. Egész nap suttogtak, egész nap titkolództak, a mit máskor, jól levén nevelve, nem tettek volna, de most szántszándékkal tevék, azért, hogy gyötörjek a kis kiváncsit. Ferkó tetette magát, mitha számba nem venné a leányokat, de ők oly természetesen tréfáltak, hogy mindegyre küzdött magával, igyekezzék-e kitalálni, a mit rejtenek, vagy ne is figyeljen reá, mivel csak tettetik magokat. Közel ült egy este hozzájuk, midőn Vilma suttogá Henrikának: „A nagy fa alá a kertbe.“ — Hány órakor? kérdé Henrika — Tiz órakor, felelé barátnéja. — Elhozom a seprőt és a vaslapátot, csak anyánk ne venné észre. — Anyánktól nincs mit félni, de félni kell a pajtástól,“ mondá mosolyogva és Ferkóra

pillantva Vilma. Másnap reggel, sokkal tiz óra után, szaladgálnak a leánykák a kertben és kit találnak a bokorban közel a nagy fához? Szegény Ferkót, ki mind ott leste őket, mig ők már nem is emlékeztek esteli tréfájokra. A kis hamisak majd két óráig nevették és boszantották az oktalan kis leskelődőt és látván, mily könnyen csalhatják meg, mind több meg több cselt forraltak és Ferkónak még csak egy nyugodt pillanatja sem volt. Megkisértette ugyan végre, hogy mind hazugságnak vegye suttogásaikat, de akkor a kis csintalanok igazán meglepték egygyel is, mással is, úgy hogy Ferkó ujra figyelni és leskelődni kezdett. Az öt gyermek pedig összebeszélt, hogy olyan szégyent tegyenek rajta, mely után bizonyosan elhagyja rossz szokását. Megkérték kedves gazdájokat, hozasson a gyógyszertárból edző tentát, melyet le ne lehesen mosni és egy félre eső szobába vonultak egy este, hogy ott kisérteteknek öltözködjenek. Ez a tréfa is csak csel volt, hogy Ferkót oda csalják. Két nap óta beszéltek már félszóval és intéssel szándékukról. Ferkó kitudta, hogy másnap este valami nagy dolgot fognak a sárga szobában elkövetni. Néha belopódzott napközt és látott ott kivágott tököt, viaszgyergyát, palástokat,

kendőket. Néha találkozott Vilmával, ki hozott valamit köténye alatt, de mihelyt meglátta Ferkót, azonnal másfelé ment. Máskor Henrika vagy György lopódzott be a szobába.

Mit akarnak ott? gondolá magában Ferkó, talán megtudom Antaltól. Antal legkisebb volt társai közt. „Jer kertembe Antalocskám, mondá neki hízelkedve Ferkó, jó gyümölcsöt adok neked ott.“ Antal jószivvel elment Ferkóval, de midőn az evésközben kérdőre vonta, észrevette, mit akar gazdája és óvatosan felelt. Ferkó nem tudhatott meg semmit és egész nap hiába törte fejét. „Nem baj, meg kell tudnom, mit követnek el ott! csak zárkozzanak be, majd meglesem őket.“ A gyermekek szándékosan egy kis lyukat hagytak a folyosóra szolgáló ablak függönyében, hogy Ferkó azon benézhessen, homlokát épen az ablak fájához kellett támasztania egész erejéből. A leánykák kevéssel a kijelölt este előtt szokott elmés módon épen abbeli félelmöket közölték suttogva egymással: valjon Ferkó nem fog-e benézni a folyosóról a sárga szobába? Ferkó azonnal elhatározta magában, hogy egész este a folyosón lesz és mihelyt neszt hall, azonnal bekandikál a szobába. A csel minden remény felett sikerült. A gyer-

mekek majd egy óráig játszottak és öltözködtek a szobában, mondván, hogy holnap meglepik szüleiket. Ferkó pedig mindent látott és ez egyszer boldogan és megelégedve feküdt le. Szegény fiu nem tudta, mily gyalázatra virrad másnap. Az ebédlő Ferkó szobája mellett volt, ki minthogy későn feküdt le, későn is kelt fel, ugy hogy már az egész család össze volt gyülve reggelire. „Hol van Ferkó? kérdé atyja, hát ő nem vett részt tegnapi mulatságtokban? — Nem volt velünk, mondá Vilma. — Oh hiszen Ferkó már nem is mulat velünk, folytatá Tamás, csakhogy ne gondoljuk, hogy kiváncsi, akármibe fogadok, hogy tegnap olvasott vagy irt, mig mi vígadtunk. — „Talán homlokára irt fel valamit," mondá gúnyolva Henrika. Ekkor megnyílik az ajtó és Ferkó kijön szobájából szép fekete *kiváncsi* felirással homlokán. Nem is képzelhetni azon nevetést és azon zajt, melylyel fogadták társai. Micsoda diszjelt hordozasz magadon? ki tisztelt meg címeddel? kiáltának mindnyájan. Ferkó megelégedve mosolygott, mert azt vélé, csak azért oly lármásak pajtásai, mivel mindent látott és hallott tegnap este. Azonközben kocsi robog az udvarra és uj vendégek érkeznek, Ferkó legjobb barátjai. Kétszeres örömmel repült eléjök,

mivel rajta szüntelen kikapó társait már egy kevéssé megunta. De mily nagy volt csalódása és meglepetése, midőn azok is iszonyu lármás hahotával üdvözlik. „Hát mi lelt, mi lelt? kedves barátunk, igy kiáltának, mit irtál homlokodra?“ Ekkor vette észre Ferkó, miért nevet minden ember rajta. A tűkörhöz szalad és dörzsöli homlokát zsebkendőjével. De hiában, örökösen ott ragad azon borzasztó szó. Nem volt mit tennie, szobájába vonult és ott keservesen sirt és búsult. Barátjai vigasztalni akarták: „Jer ki Ferkó, hiszen már úgyis tudjuk, hogy hallgatództál, de felejtjük ez egyszer, jer ki közinkbe.“ Hiába a szégyen és gyalázat majd elnyomta a szegény hibást. Egész három napig sem jött ki szobájából, mert azon tinta beedzette magát bőrébe és le nem ment, mig végre anyja könyörülvén rajta, valamely erős szerrel le nem mosta. Ez keserves javitás volt Ferkóra nézve, de igen hasznos is. Ezután valóban elkerülte csuf hibáját. Befedett, betakart dologhoz többé soha hozzá nem nyult. „Elég az, hogy betakarták, tudom, nincs közöm ahhoz,“ mondá magában és azonnal másfelé fordult. Ha két ember beszélt egymással, szerényen félre vonult, ha pedig valaki betette az ajtót és ugy szó-

lott mással, akkor Ferkó messze ment az ajtótól. „Nem akarok semmit is, se látni, se hallani, egyébbel foglalkozom inkább, mondá magában, mint avval, a mi nem nekem való, több nyugalmam lesz és több becsületet aratok így.“ Szegény Ferkó, bár elébb lettél volna ily okos, ugy-e bár? kedves olvasóm. Nincs-e minden gyermeknek elég tanulni valója, nincs-e elég tárgy, a mi szép és dicsőséges dolog, ha tudja és megtanulja? mily együgyü azon kisded, ki olyan dologért fárad, mely nem neki való, mily sok kedvetlenségnek és szégyennek teszi ki igy magát. Ugy-e bár, kedves kis olvasóim, egyiketek sem lesz kiváncsi és mindegyiktek nemes tudnivágyát, az az olyant, melynek tárgya fontos és hasznos, csak tanuló óráitokban vagy kedves szüleitek és tanitóitok társaságában elégititek ki.

MÁRIA BIANKA

A kis Mária Bianka kitünő magyar gyermek volt, s képén hordozá derék nemzete bélyegét. Fekete tüzes szem, gyönyörü finom, egy kevéssé sasorr, hosszukás kép, mely kivált felserdült korában a bíbornál is lángolóbb színben égett, hollószin haj, gyönyörü termet. Ilyen volt Mária Bianka, kit az ég minden szép tulajdonnal felruházott. Villámsebességü eszének már korán adá jelét, valamint éber lelkének is. Négy éves korában, mikor más gyermekek örömest nyugosznak kis bölcsőikben, Mária Bianka nem aludt sokat. Mindennap négy órakor kellett őt már felöltöztetni és lámpavilágnál elvezetni a gyermekszobából a nagy terembe, hol bátran mozoghatott és játszhatott a nélkül, hogy szüleit felköltse. Magányosan játszott itt a kis leány, kinek élete első éveiben se társai, se testvérei nem valának, azért fejlődött lelke komolyabban, mint más vígabban élő gyermekeknél szokott történni és néha bú is szál-

lotta meg kis szivét. „Lefestetlek, kedves Biankám“ mondá neki egykor szerető anyja. — Miért? kérdezé, hozzásimulva a kis leány. — Hogy majd mikor távol lész, legyen meg képed. — „Oh nem hagylak el soha!“ mondá zokogva a gyermek, kit az elválás szomoru eszméje mélyen meghata. Komoly vala tehát a kis Bianka és magányában korán edződött hős lelke önállóságra és erőre. A gyermeki lélek és szív olyan mint a lágy anyagból készült tárgy, az első beyomás megmarad rajta, azért vala azon bú és azon komolyság, melyre már gyermekkorában hajlandó volt, ifjuságában is észrevehető Mária Biankán, mikor társalgási nyájassága és elméssége nem derité lelke árnyait.

Kis hősnénk szüléi Magyarország szélén levő jószágukon laktak többnyire, csak a telet töltötték városban a kis Bianka kedves nagyanyjánál, ki forrón szerette eszes kis unokáját és az őt meglátogató vendégeknek szívesen bemutatta. Ilyenkor a kis Bianka módosan köszöntötte a vendégeket és mikor nagyanyja kivánta, hosszu verseket mondott el nekik oly kifejezéssel és oly hanglejtéssel, hogy jól látták a vendégek, hogy a kis leány minden szót ért és nem beszél csak papagály módjára. Kimondhatatlan kedves volt Bianka

kivált akkor, mikor elmondá, miként hullott a gondatlan ifju légy a tejfeles fazékba anyja intésére nem hallgatván, ki óvta, ne közeledjék az édes tengerhez. A kis légy halálán mindig elfogódott a kis szónok, ki mindig nagy dicséretet arata.

Nemsokára megszünt a kis Bianka magánya. Társnéja érkezett, Ágnes dajkájának Anna nevü leánya. Anna néhány évvel idősebb volt Biankánál és e körülménynek is befolyása volt arra, hogy ez utolsó játékai ezután is életidejét tulhaladó komolyságra birták. Anna és Bianka szoros barátságra léptek egymással, mindig együtt töltötték idejüket. Mikor Bianka reggelizett, Anna mellette ült és Bianka távol volt az önzéstől, hogy kedves társnéjával ne osztozzék. A Bianka findzsája malom volt, melyről szüntelen folyt a tej a findzsatálba Anna számára. Igy osztozott vele a kis Bianka, ki mindenben nagylelkü és bőkezü volt. Anna is komoly, de még inkább érzékeny jellemü vala, regényes lelke örömest tulszárnyalt a gyermekkoron, ezért a két kis barátné majdnem mindenkor nagynak képzelte magát és a kert hosszu fasoraiban andalogva sétált vagy énekelve és megható dalaikat egy kis gitáron képzeletben kisérték.

Még egy harmadik társné is nevelé csakhamar a kis kört, Lila nevü gyönyörü báb. Nagy vala Lila, majd olyan, mint egy valóságos gyermek, szép hosszu haja, pompás öltözete, piros képe és kék szeme. Anna asszonyának nézé ezt a felséges bábot és mind a két gyermek pontosan felelt meg számos kötelességének. Este le nem nyugodott addig, mig kedves asszonya puha ágyba nem feküdt, reggel első gondja volt Lila körül megtenni a kivánt szolgálatot. Nappal pedig Anna, mint hű komorna, csak asszonyának dolgozott, varrt, hímzett nagy szorgalommal. Egykor Bianka hallja, hogy Anna munkája közben nagyon jajgat. „Mi lelt Annám?“ mondá. — Megkelt ujam és módnélkül fáj, valahányszor öltök, felelt emez. — Hadd félbe munkádat! — javaslá barátnéja. — Mit mondana asszonyom, kinek szüksége van e gallérra? már csak bevégzem; és Anna valóban fájós ujjával addig hímezett, mig el nem készült a gallér.

Ha játékban is már komoly volt kis hősnénk, sejdithetjük, mi lehet későbbi foglalatosságaiban. Számos mesterei erről tanuságot tevének, mert olykor minden igyekezetök mellett is ki nem elégithették tüzes tanitványukat. Ez történt kivált a számvetésben.

Bianka éles esze óriás léptekkel haladt e nagy tudományban, ugy hogy kevés idő mulva nemcsak a mennyiségtant (mathesist), de az algebrát is tanulta. Sőt még földmérési feladatokat is könnyüséggel megfejtett. Egykor kedves atyja valamely földjét akará megméretni, miben a megye tisztjei teljességgel nem boldogultak. „Kisértsd meg leányom, nem fejtheted-e meg e feladatot?“ mondá atyja Biankának. A tüzes gyermek azonnal foglalkozott a mondott tárgygyal és nemsokára az egybegyült férfiak szégyenére megmondá, mekkora a darabokra szabdalt föld. A számvetésen kivül a többek közt még a festésre is nagy hajlammal birt felserdült hősnénk. Falusi lakhelyén mesterekre ugyan szert nem tehetett, de magára gyakorolta magát és sokra ment. Könyvekből meritett utmutatás után a rajznak minden nemét kitanulta, rajzónon, tollon és krétán kivül, rajzolt ezüst vesszővel is kutyabőrre (pergamen) és ily módon gyönyörü képet készitett, mely két tanuló gyermeket ábrázol. Müvésznénk azt olvasá egykor az ujságban, hogy három összeillesztett tűvel igen finomul és a hollótollnál még sokkal jobb módon lehet rajzolni. Azonnal megkisértette és az atyja könyvtárában meglevő *Musée Napoleon* után készitett

gyönyörü képet *la Leçon d'armes, par Raphaël.*

Bianka szülei látván leányuk rendkivüli képességét, elhatározták, hogy őt további előhaladás végett Budára küldik nagyanyjához s megnyervén ez utóbbitól, hogy házánál elfogadja, leányuknak tudtára adták, mi változásra kell készülnie. E véletlen tudósitás meglepé a gyermekkort alig meghaladt leányt; szüleitől, testvéreitől kelle megválnia, odahagyni atyja házát, melytől eddig még el nem távozott volt soha. Szomoru érzésre gerjedt, de az ifju kebelben ezer meg ezer ki nem elégitett vágy küzd mindenkor a kedves fészek és a szeretett családhoz való ragaszkodással és ha azt el sem fojtja, mindazáltal módositja. Igy lőn Biankánál is: búját enyhité a nyugtalan és reménytele várakozás, melylyel az ifju a jövendő elébe megy. Öreg nagyanyja szeretett leányát, Bianka anyját, meglátogatandó, maga jöve unokája után, ki most először lépte által hazája ismert határát.

Pesten ügyes mestere akadt kis művészünknek, s ennek buzgósága azonnal határtalanná vált. A rajz már ki nem elégité, olajfestéshez fogott, de az olajnak kellemetlen a szaga. Mit tegyen szegény, hogy megki-

mélje attól kedves nagyanyját? A budai vár falán épült kis városi kert, melyből gyönyörüen látszék a Duna egész méltóságában és tulsó partján Pestnek zsibongó tere, leve a művészet szenthelye. Itt kis mulatóház fogadá hű ölébe számos festőszerét. Mindent nyujta e menedékhely; elragadó kilátást, csendet és nyugalmat, csak egygyel nem birt, jótevő meleggel. Télnek idején jeges légköre még a buzgóság tüzétől sem enyhült és szegény Bianka fagyos ujjal fagyos lábbal folytatá untalan munkáját. Nem gondol az ifju testi szenvedéssel, ha lelke táplálódik, most vala tanulónk legelőször a tudomány forrásánál, bőven meritett belőle. Festésen kivül zenészettel is foglalkozott nemcsak gyakorlatilag, de elméletileg is A külföldi zenész, kivált az, ki művészetének alapját a nagy hirü Chevet uj modora szerint veté meg, nem is sejditi, mily nehézséggel jár nálunk a zenetan magyarázata. Mit Chevet könnyüséggel általános szabályok szerint alapit, azt nálunk részletesen kell iszonyu fáradsággal könyvnélkül tanulni, s igy rettenthetetlen hősnőnknek mindennap számtalan összhangot kelle megtanulnia. A nap nem vala elégséges ennyi foglalatosságra, az éjnek kelle a napot pótolnia. Bianka festett nappal, zenészettel

foglalkozott éjjel és néha késő éjszaka dőlt le ruhástól egy pamlagra, idejét a levetkezéssel és felöltözéssel nem akarván vesztegetni. Igy folytatta tanulását majd két évig és mindenben kitünő volt, bámulatosan haladott. De mi történt? a tulsággal sietőnek akarata ellen is pihennie kelle és keserves pihenés vala az, mert csaknem a sír szélére vezeté. Test és lélek vagyunk, ezt fájdalom! számba kell vennünk mindörökké, a lelkes ifju gyakran elfelejti, testével nem gondol és drágán lakol érette. Az éjjelezés, a mozdulatlanság fejébe tóditá ifju művészünk minden vérét, terhes beteg lett, vért hányt több hónapig és egy egész év kellett hozzá, hogy kigyógyuljon. Vége vala tehát minden igyekezetének, Bianka se nem mozdulhatott, se nem szólhatott és még élete is veszedelemben forgott. Kedves szülei haza vivék és gonddal ápolák. Kigyógyult végre kedvesei körében, de tanulási pályáját oly hamar nem folytathatá. Lemondott tehát egy időre a művészetről és olvasással s tudományokkal foglalkozott, mig végre alkalma lett egykor Párisban egészen kifejlődni és hazája diszére fáradozni. Párisból hazatérvén Mária Bianka, ott gyüjtött tapasztalásait, más fejlődő leányokkal közölte, kiket maga körül egybe-

gyüjtött és igy a művészetben és tudományban oly hátralévő hazánk javára munkált, mert ő benne is, mint minden igaz magyarban, a honszeretet lobbant fel kiolthatatlan lánggal, miután fejlődési pályáját bevégezte.

Ez vala tehát, kedves kis olvasóm, Mária Bianka szép életének első gyümölcse. De még nagyobbra hivá el az ég; örök igazságában megengedé, hogy szabadság-harczunk szomoru vége után, buzgó honszeretete tanuságául, nagy szenvedőink sorába lépjen.

Most börtönben dicsőiti szent hazánkat, hol büszke lelkét semminemü nélkülözés és sanyargatás meg nem töri.

Áldjátok gyermekeim, dicső nevét és kérjétek meg a nagy Istent, ruházzon fel benneteket, kedves hazánk javára, hasonló tántorithatatlan nagy lélekkel.

A KIS FERENCZ

Háromszáz évvel ezelőtt élt Frankhonnak *Touraine* (mondd Turén) nevü szép tartományában egy kis fiu, kit Ferenczcnek nevezének és ki igen okos volt. Kedves atyja jól birá magát, mert szőlőgazdaságon kivül még korcsmárosságot is vitt *Chinon* (mondd Sinon) nevü kis városban. Sok utas, sok szomjas jára-kele a *chinoni* korcsmába, hol a gazda vendégeinek tulajdon földén termesztett igen jó borral szolgált, kis fiát pedig, mint gondos jó atya, nem nevelteté köztök, hanem házához mintegy mértföldnyi távolságra eső szőlőjében tartotta, mely közel volt a *seuillé-i* (mond szöllyé-i) apátsághoz. Itt teltek tehát a kis Ferencz boldog évei. Képzelhetitek, mennyit szaladgált atyja gyönyörü szőlőjében és mily andalogva hallgatta az apátság harangjai kongását, melyek már korán dologra és imára hivták lakóit. Atyja vinczellérei magyaráz-

gatták a kis legénynek, hogy azon setét falak belsejében tudós és szent emberek laknak, kik különben jól élnek és semmiben fogyatkozást nem szenvednek. „Oda kell menned, ha tanulni akarsz“ mondák tréfálva Ferencznek és a mig eljönne a tanulás ideje, vígan enyelegtek kis kedvenczökkel. Ez most is sokat tanult jó kedvü és fáradhatatlan pajtásaitól, atyja nagy szőlőjében majd minden szőlőtővel megbarátkozott, mindeniknek leveléről ismerte gyümölcsét; mert minden szőlőfajnak különféle alaku levelei vannak, sok levél pillás, más sima, ez éles, az tompa fogu, ez kevés, az sok karélyu. Látta itt, mily gondosan ápolják a szőlőtőket, mivel tudják, hogy édes gyümölcscsel hálálják meg a fáradtságot. A bortermesztés sok bajjal jár, a táblák beültetése, kapálása, minden egyes tő karózása, metszése, homlitása, kötözése, őszszel földdel befedése számos foglalatosságot nyujt a szőlőmivesnek egész éven át. Ezt mind tapasztalta és tanulta kis Ferenczünk. De hát még szüretkor mennyi dolog volt. Ilyenkor éjjel is nappal is alig nyugodtak vinczellér barátjai, korán reggel jöttek puttonokkal hátukon és kaczorral kezeikben és szedegették a szép áldást. Egy puttonba kövérszőlőt, másba leányszőlőt,

másba kecskecsecsüt, meg másba verest, mint a milyen a bakator, vagy feketét, mint a milyen a budai szőlő, szedtek, éles kaczoraikkal lenyesvén a nehéz gerezdek kocsányait, a hulló szemeket pedig átengedvén kis Ferencznek, ki szájába szedegette, vagy néha atyjától nyert kis puttonába gyüjtötte. Az asszu szemeket ujra külön választották a serény vinczellérek és ezeket gondosan kitapodván, ebből készitették az oly kedves izü asszuszőlőbort, mely hasonlit a tokajihoz és melyet, valamint emezt kis átalagokba szűrik. Szedés után zsákokba tölték a szőlőt és ezeket kádakba rakván, vigan tánczoltak rajta egész éjszakánként, mert Ferencz atyja kijött ilyenkor a városból több zenész kiséretében és ezek tüzesen húztak a szüretelőknek, kik erejök gyámolitására néha-néha édes mustot szörpölvén, mértékre szöktek kádaikban, sőt gyakran rögtönzött énekszóval is kisérték munkájokat. A szőlőskádak gerendákra valának helyezve és belőlök, kis csőn keresztül, más kádakba csordult az édes must, melylyel sok szép hordó megtelt, a törkölyből pedig lőrét vagy máslást készitettek, az az a zsákokban levő kinyomott szőlőt nagy sajtóba tevék és az onnan kifolyó mustot külön hordóba szürték, mivel nem

olyan jó, mint az első leve a szőlőnek. A kisajtolt törkölyt halomra rakták, hogy majd pálinkafőzésre használják. Ez mind igen érdekelte kis Ferenczünket, ki mindenben részt vett és végre diadalmasan kisérte a megtelt hordókat atyja tágas szép pinczéjébe, hol kétfelül hosszu sorban állottak a csinos vasabroncsos hordók, melyek közül sok rémitő nagy, majdnem negyven csebres is volt. Köztük bujkálni, a szép különböző alaku faragott csapokat nézegetni, ebben telt hősünknek kedves mulatsága. De jaj, mily ijedséggel szaladt ki a pinczéből, midőn néha a forró uj bor nagy pukkanással széljelvervén egy faabroncsos hordó dongáit, kiáradt a száraz pinczébe. Mikor pedig a forrás után a hordók száját beszádolni és bepecsételni készültek, akkor Ferencz lábtókra mászott és nézegette, hogy szívják lopóval a bort kóstolóra, nincs-e íze? jónak találván azt, beverték a szádlófát és atyja pecsétjével lepecsételték. Sok gyertya égett ilyenkor a pinczében és világosra deritette a setét boltozatot.

Szüret után nehány napot városban töltött Ferencz s ilyenkor csodálva látta, mennyire becsülik a vendégek atyja jó borát. Hosszu asztal körül ülve poharaztak iszonyu nagy-

ságu billikomokból és ezen óriási serlegek közül a legnagyobbat atyja ürité ki egy huzamban, az asztal felső végén magas ülésen elnökölvén és vendégeit példájával ivásra bátoritván. A kis Ferencz soha se felejtheté el ezen víg lakomákat, melyekben annyi szomjasok találtak enyhülést, nagy korában szép mesékben irta le azokat és igy halhatatlanná tette, de még többre is ment nagykorában. Követve atyja példáját, ő is itatta a szomjasokat, azon különbséggel, hogy atyja a testi, ő pedig a lelki szomjat csillapitá. Ezt miként tette, majd meglátjuk, kedves kis olvasóm, ha kedved lesz hősünket a gyermekkoron tul is kisérni.

Igy mulatozván a kis Ferencz, visszatért szőlőjébe, miután többi városi mulatságai közt az örök emlékezetü pogácsasütőt is gyakran meglátogatta volna; kedves szőlőtövei most éköktől megfosztva édes gerezd helyett csak kétágu kanyarodott kacsaikkal fogadák kis hívöket, de Ferencz evvel nem gondolván, ezeket is rágcsálta jó izüen szaladgálás közben és a száraz venyigéből néha pattogó tüzet rakott.

Időjártatva megnőtt kis hősünk s egyszerre ébredett benne a tanulás vágya, atyja engedelmével beállott a seuillé-i barátokhoz

és itt kezdé tudományos pályáját. Uj világban éle Ferenczünk e szerzetesek közt, de nem találá magát egészen helyén, őszinteség és ártatlan vígság helyett ugyanis komoly kétszinűséget és tettetést szemlélt vagy együgyü buzgóságot, mely mind a két tulajdon nem volt inyére. Társai közül csak egyiket kedvelte meg igazán az egyenes szivü és jó kedvü János barátot, ki azt javaslá barátjának, folyamodjék máshová, ha igazán haladni akar.

Követte tanácsát buzgó ifjunk és atyja házától elbucsuzván, a távolabbi Bamette (mondd Bamett) nevü kolostorba zárkózott. Itt sokra ment fáradhatatlan tanulásával, méltán mondhatták róla, hogy éles esze ugy emészti a könyveket, mint a tűz a száraz ágat, csak hogy hamu helyett örökös fénynyel lobbanó láng lett belőlök. Tanulótársai közül négy ifjat kedvelt meg annyira, hogy élte fogytáig szoros barátság egyesité őket. Ennyire megszeretvén a tudományos életet, kész volt Ferencz a szerzetes-ruhát felölteni a fontenay-i (mond fontenéi) apátságban, de még idején változtatta meg szándékát, észrevevén, hogy nagy tudománya gyűlölség tárgyává tette őt az összes barátok előtt.

Hősünk korában, azaz a tizenhatodik század elején, melyben élt Ferencz, elkezdődött már a setétség és a világosság küzdelme. Kevéssel ezelőtt fedezte fel a nagy Columbus az ujvilágot (1492-ben), melynek létét a pápák századok óta tagadták. E nagy esemény tehát nagy csorbát ejtett a szentatyák csalhatatlanságán, valamint vallásuk hatalmán, mivel sok eszes ember, látván gyarlóságukat, kételkedni kezdett tanaik igazságán. De még másfelől is jött világosság a papok által eddig homályban tartott népek közé. Egy Mainczban született Guttemberg nevezetü német, feltalálta 1440-ben Straszburgban a könyvnyomtatást. Mindenki akadály nélkül terjeszthette tehát véleményét nyomtatott példányokban és a római szentegyház lánczai alul való felszabadulás közeledett. Mintegy félszázad mulva ugyanis kezdette Luther Németországban az anyaegyháztól elválását, mely a hitujitás (reformatio) alapitásával végződött. Képzelhetni tehát, mily gyanusan tekintettek a fontenay-i szerzetesek minden tudósra, kivált olyanra, ki, mint Ferenczünk, két uj barátjával együtt, az evangéliomot eredeti nyelven, azaz görögül, olvasta. A római szentegyház, eltérvén nagy részben Krisztus urunk tanitásá-

tól, megtiltja híveinek a szentkönyvek olvasását. Számos üldözések után a fontenay-i barátok végre annyira mentek, hogy hősünket örök fogságra vetették, melyben okvetetlen elvész, ha valamely derék barátja erővel rárontván a zárdára és fogházát megnyittatván, onnan ki nem szabaditja. Örökös hálával tartozott Ferencz ezen hív barátjának, ki a haláltól megmenté. Felhagyott ezután a szerzetes-élettel és tanári székben terjeszté hallgatói hasznára tudománya kincseit. Élete délpontján ugyanis Montpellierbe indult az orvostan megtanulása végett, hol később tanár is lett. Nagy tudományának híre már megelőzé, alig lépe be egy nagy terembe, melyben füvészetet tanitának, azonnal minden szem feléje fordult. A tanárok elnémultak oly nagy tudós előtt, ki szép élte több évét a növények vizsgálatának szentelte. Buzgón kérék, folytatná helyettök a félbeszakadt tanitást. Sok vonogatás után végre engedett kérésöknek és oly elragadtató módon beszélt, hogy tanitvány és tanár díszmenetben kisérék szállásáig.

Két évi tanulás után Ferenczünk Lyonba költözött, hogy a nagyhirű *Dolet* nevü könyvnyomtató által kinyomassa tudományos vizsgálatait és régi könyvek fordítását. E derék

könyvnyomtató is növelé Ferenczünk barátjai számát és a két barát egymást kölcsönösen buzditá, mert a könyvnyomtatás akkori időben épen olyan veszedelmes vala, mint a könyvirás. Tudósunk uj barátja nem szünt meg kéréseivel ostromolni őt, bocsásson önirta munkát közre, melyet azonnal kinyomtat.

Az időpont, melyben élt e két buzgó férfi, szomoru vala. A vallásos üldözések miatt nőttön nőtt a szabadgondolkozásuak veszedelme, bebörtönözése, tüzzel-vassal pusztitása. Másfelől dögvész, háború, mindennemű sanyaruság érte a művelt nemzeteket, kik a törökök Európába való berontása miatt végveszélyhez közeledtek, megmaradásukat egyedül a magát elszánó hős magyar nemzetnek köszönhették, melyet a vész elején, küzdés és győzelemre vezetett, mint ragyogó csillag, a halhatatlan Hunyadi János. Ferenczünk látá, hogy bús egykoruival több jót nem tehet, mint ha nevetve tanit, ezért kezdé irni mulattató meséinek hosszu sorát, melyek tréfás és fájdalom! a kor nyelvéhez magát alkalmazó, irásmodor leple alatt nagy és szent igazságokat rejtenek el és melyeknek vezéreszméi a szín és tettetés, valamint a vakság gyűlölete és a józan észnek való hódolás.

Eddig vakon fogadák el a tudósok a régiek tanait. Ferenczünk tudományos vizsgálatai, de még inkább minden előítéletet czáfoló és gúnyoló vasvesszeje töré széjjel legelébb a vak hit békóit. Hogy megismerkedjél munkái közül valamelyikkel, meséiből egyet, kevés módositással, előadunk számodra, kedves kis olvasóm, ez életirás után.

Ferenczünk, nagy munkái közben is, sokszor emlékezett meg kedves hazájáról, melyet jó atyja elhunyta után is gyakran meglátogatott. Nagyobb utakat is tett, három ízben járván be Olaszországot, barátja, I. Ferencz franczia királynak követe, társaságában, hol is utasunk nagy szerepet játszott. De végre, ennyi fáradozások közben, korosodott és nyughelyre vágyódott, melyben csendesen áraszthassa embertársaira nagy tudományát. Hatalmas barátjai befolyása által nyert is igen kedvezőt, Párishoz közel eső *Meudon* (mond Mődon) nevü helységben, melynek lelkészévé neveztetett ki. Azonnal hívei közé vonult, kiknek szentelé ezután jótevő élete minden perczét. Ez volt Ferenczünk dicső pályája, melyen jóllehet üldöztetve és máglyán kivégzett barátai miatt sokszor mélyen elszomorodva, mégis örökös megnyugvást lelt, mert mintegy előre érzé,

hogy fenmaradó lelke századokon keresztül világot derít embertársaira. Sejditése beteljesedett, késő unokái, igazságszerető korszakunk szellemének hódolva, most méltányolják igazán nagy életének fontosságát.

MESE

Egyszer volt, hol nem volt, egy hatalmas király, kinek gyönyörü fia lett. A kis fiu olyan különös tulajdonságu volt, hogy mihelyt a világra jött, azonnal nagy szomjasan kiáltozott: adjatok inni! adjatok inni! A keresztelésre összegyült vendégek, kik épen hosszu asztal körül vígan lakomáztak és a gyermeknek adandó néven tanácskoztak, ezt hallván, egy akarattal azt mondák: nevezzük Nagytorkunak és ez lett a gyermek neve. Azonban a kisded napról-napra több-több italt kivánt, úgy hogy alig volt dajka a föld kerekségén, ki őt kielégithette volna. Ezért nem tudom, hány tehenet hozattak, melyeket számos asszony szüntelen fejt, hogy Nagytorkut itassák, de ő mind e mellett kiáltott: inni! inni!

Egykor ujra nagy vendégség volt atyja házánál, mely miatt mindenki annyit fáradott, hogy a gyermeket elfelejtették. Nagy-

torku roppant ereje miatt nem szalaggal, hanem lánczczal volt bölcsőjéhez lekötve; de ez nem akadályoztatta kiszabadulását, mert az éhségtől ösztönöztetve a bölcső fenekét addig rugta, mig kirugta és akkor talpra állván, bölcsőjével hátán bement atyjához és az asztalon lévő minden ételt egyszerre felkapta. Látván a vendégek, mondák: ezt a gyermeket már nem kell többé bölcsőbe fektetni és azóta szabadon járhatott és olyan nagy és nehéz lett, hogy nem volt dajka a világon, ki elbirta volna. Atyja tehát ruháztatta kis fiát, mihez két embernek való szövet kellett és azután kis kocsit készittetvén számára, sétálni vitette. Ekkor Nagytorku jól mulatván és boldog levén, csakhamar úgy megnőtt, hogy kevés idő mulva nagy fiu lett. Atyja tehát tanitókról gondoskodott és az ország minden széléről összehivatta a tudósokat, hogy fiát tanitsák. Folyt a tanitás éjjel-nappal, a tanitók régit, ujat, mindent tanitottak minden létező nyelven és néha olyant is, mit magok sem értettek, úgy hogy szegény Nagytorku végkép elkábult és majdnem egészen együgyü lett. Ekkor történt, hogy más királyfi jött atyja látogatására. Lássuk, mennyivel tud fiam többet, gondolá a király magában és kérdőre vonta

a két ifjat. De nagy csodájára fia egy kérdésre sem felelhetett, hanem elpirult, akadozott, mig társa egész bátorsággal és módossággal felelt mindenre, a mit kérdeztek tőle. A király, látván ezt, elküldé a négy tudóst és fia nevelését Dolgerő nevü derék férfira bizta, ki a két ifjat együtt nevelte és egyszerre helyrehozta szegény Nagytorku eltompitott eszét. Minden üres szót elkerülvén, keveset, de hasznost tanitott és a megtanultat azonnal alkalmaztatta. Ezáltal annyira gyarapodott tanitványa ereje és értelme, hogy nemsokára gyönyörü fiu lett belőle. Tanitója ekkor tanitványát egyetemre vinni készült, mibe atyja jószivvel beleegyezett. Épen ez időtájban küldött az egyiptomi király atyjának egy gyönyörü lovat, mely akkora volt, hogy négy hajót kelle épiteni elhozatala végett, mert mindenik hajóba csak egy lába fért be. Ezen lovat adta atyja fiának uti paripául és igy szerencsésen elindult tanitója és tanulótársa meg inasa kiséretében. Az óriás ló minden lépéssel egy mértföldet haladott és csakhamar rengeteg erdőbe ért, hol a sürü fa miatt alig látszott a napvilág. Számtalan légy és darázs zsibongott azon sürüségben és csipdesték Nagytorku paripáját, mely kénytelen volt farkával magát le-

gyezgetni. De valahányszor csóválta farkát, mindannyiszor levert egy sor fát, ugy hogy mig keresztül törtek, a nagy erdőn nem hagytak egy fát sem magok után.

Az ifju utasok elérkeztek végre Párisba, hogy ott folytassák szépen elkezdett fejlődésöket. Látván a nép az idegeneket, és kivált Nagytorkut rémitő nagyságu lován, annyira tódultak körülötte, hogy Nagytorku unalmában felült a Notredame templom tornyaira és ott hintázta lábait. Ekkor a tátogó nép nem férhetvén többé hozzá, lassan-lassan elszéledt. De Nagytorku leszálltakor levette a torony harangját és lova nyakába akasztotta. Erre szörnyen elrémült a párisi nép és követséget követségre küldött hozzá, adja vissza harangjait, mit az végre meg is tett.

Dolgerő igyekező tanitványát most Nagytorku neve helyébe Tudszomjasnak keresztelé, mivel látta, hogy távol van minden torkosságtól és inkább lelki vágyait igyekszik kielégiteni és ezután bölcsen kezdé elrendezni a napot, úgy hogy mindenre jusson idő. Reggel felkeltekor, mi korán történt, a szentirásból olvasott tanitványainak nehány mondatot és buzditotta őket, használják jól a napot, ne engedjenek a restségnek, léhaságnak. Azután felügyelt, hogy illendően el-

készüljenek, miután mértékletes reggeli után felkisérte őket az egyetemre, leczkék hallgatására.

Igy tanultak: nyelveket, földiratot, természetrajzot, történetet, természettant, számtant, algebrát, mértant s egyéb mennyiség-tudományokat, rajzot, az avval járó távlattannal együtt, költészetet, bölcsészetet, vegytant, boncztant, sebészetet s általában az orvosi tudományokat, továbbá csillagászatot, jog-, oklevél-, érem-, országlástant, népgazdászatot, hadtudományt stb. Tanulás után testi gyakorlatra intette őket: úsztak, vívtak, lovagoltak, czéloztak, labdáztak, tekéztek, birkóztak, szöktek, másztak, tánczoltak, s ezek után szép zenegyakorlat közben várák az ebédet. Délután elkiséré őket a műhelyekbe: itt látták a festőt, képfaragót, aranymüvest, fegyvergyártót, kovácsot, lakatost, timárt, szűcsöt, takácsot, vargát, szabót, asztalost, esztergályost, műszerészt. Máskor a kereskedőt, gyárost, építészt, kertészt látogatták meg. Egy szóval, minden mesterséggel és minden keresetággal megismerkedtek. Néha pedig falura kirándulván, szemügyre vették a földmüvelést, ló- és méhtartást, barom- és juhtenyésztést, bortermelést, vadászatot és halászatot. Este összegyűlve szobáikban vagy

nehány tanulótársaikkal egyesülve ismételék beszédközben, mit tapasztaltak naphosszant és alkalmazák, kiki a maga országára.

Igy elmélkedének minden országbeli a maga hazájáról esténként tanitójával, és készültek, hogy valaha sok tudományuknak hasznát vehessék. Elkisérvén vendégeiket, Dolgerő és tanitványai soha sem mulaszták el a magas ég boltozatját tekinteni és lélekben a világegyetem mindenható teremtőjéhez felemelkedni, hálát adván neki egy hasznosan töltött uj napért és kérvén, engedje, hogy ezután is haladhassanak a fejlődés örvendetes utján. Ily buzgó imádság után csendesen lenyugvának, édes álomban erőt meritendők a jövő nap uj kötelességei teljesitésére.

Közbenközben idegen uracsok is jöttek Tudszomjas látogatására, kik magok is messzeföldről jövének a nagyhirü Páris megvizsgálására. „Mi czélja utazástoknak?“ kérdé őket Tudszomjas. — Nevelésünket akarjuk itt bevégezni, felelének. — És hol laktok? — Az idegenek a város fényesebb tereit és utczáit nevezék meg. — Ugy messze vagytok a iskoláktól. — Nem is tudjuk, azok merre vannak. — Mit ismertek tehát Párisból? — A szinházakat, mulatóhelyeket. — És itt akarjátok nevélésteket bevégezni? —

Vannak mestereink, és a fennmaradó időt ebédeken, estélyeken töltjük. — De lehetne e mellett a híres tanárokat is hallgatni vagy derék tudósokkal társalkodni! — Csak egymással társalkodunk, alig érnénk rá érdekes emberekkel megismerkedni. Későn végződnek a szinházak, bálok, estélyek, rendszerint reggel felé fekszünk le, tizenkét óráig alszunk, akkor reggelizünk, azután tanulunk franczia vagy angol nyelvet, zenélünk vagy rajzolunk egy keveset és ujra ebédre vagy mulatóhelyre indulunk. — Ezt nevezitek ti tanulásnak? — De a tapasztalás is tanit, mulatságaink közben látjuk a franczia nép jellemét és kényelmeit, melyeket majd nálunk is igyekszünk terjeszteni! — Ti nyomorult pulyák, megérdemelnétek, hogy két ujjam közt összemorzsoljalak, mondá felindulva az óriás, elpuhult testetekben nincs sem lélek, sem szív, és üres fejetekben legkisebb észnek nyoma sem vehető észre? Nagy város salakja közt forogtok és azt nevezitek, a nép jellemét kitanulni. Mondjátok inkább, hogy igy cselekesztek, mert romlottságra hajlandóbbak vagytok, mint egyébre és még dicsekesztek, hogy hazátokba viszitek a külföldről a romlottság csiráit. Ide jöttök az ész és felvilágosodás kutfejéhez és a helyett, hogy az azt terjesztő

nagy emberekkel megismerkednétek, egymást gyámolitjátok vakságtokban és léhaságtokban. Ki innen, gyáva képviselői nagy nemzeteknek, ne ámitsatok senkit üres szóval, vetkezzetek ki szennyeitekből vagy elseperlek titeteket a földszinéről! — Igy dühöngött méltán Tudszomjas. A reszkető uracsok elhalványodtak ijedtökben és félvén, hogy Tudszomjas utoléri őket, nem mertek szokott aljas mulatóhelyeikre elballagni, hanem alázatosan eljárogattak az iskolákba, hol csakugyan nem tanultak semmit, mert az előadott nagy és komoly dolgokból egy szót sem értettek.

Ily szép igyekezettel folyván Tudszomjas haladása, kevés idő mulva majd minden tudományt kitanult. Ekkor vette kedves atyja levelét, ki segitségére hivta, mert megtámadta az ellenség. E vitának következő eredete vala. Birodalma tőszomszédjai irigy szemmel nézék népe jólétét, ki mázsánként ása ezüstöt, aranyat, minden nemü kincset a föld gyomrából, a földszinén pedig termeszte: igen jó bort, gabonát, s egyéb veteményt. Ezen irigy szomszédok alkalmat kerestek, hogy a határos dús földet elnyelhessék és ekkép fogtak a dologhoz. Megraktak számos szekeret mézes pogácsával és csemegével és

szomszédaik búzaföldein vagy bányáik és szőlőik alatt elhajtván, igy szólottak hozzájok : „Jertek, egyetek pogácsáinkból és csemegéinkből és testvéresedjünk, úgyis népetek fele velünk egy törzsből származott és inkább hozzánk tartozik. Azért mézespogácsáink helyébe adjátok ide nekünk gazdag földeiteket, mi pedig titeket testvéreknek nevezünk. De a dús földek lakói, látván ármányaikat, a helyett, hogy hazájok földjét adnák, karófákkal fogadták őket. Látván ravasz küldöttjeik, hogy így nem boldogulhatnak, haderővel jöttek úgynevezett testvéreik ellen és gazdag földeiket igyekeztek elfoglalni. Mihelyt hírül esett ez Tudszomjasnak, azonnal hazájában termett jó lován és alkalmazván Párisban tanult hadtudományát, könnyü szerrel megveré az ellenséget. Ez megesvén, kedves atyja megengedé neki jutalmul, épitsen a szabadságnak templomot, melyben összegyüljenek minden nagylelkü, tudós, igazságszerető barátjai. Ezen gyülőhelyet hamar felépitvén Tudszomjas, ily felirást tett reá :

Igazak, eszesek, nagylelkü barátok,
Imé vallástoknak templomát látjátok ;
Be ide vitézek, asszonyok, tudósok,
Véretek' szent ügyért örömmel áldozók !

Akármily nemzetnek legyetek gyermeki,
Jertek a testvérség frigyére esküdni!

Népetek zászlóját fennhordva gyüljetek,
Nemzetiségteken alapszik erőtek.
Szokásra, erényre, kik vagytok régiek,
Haladó világra pedig korbeliek,
Nézzétek! hazátok határit örökre
Őrzi a testvérség szentséges fegyvere.

Ti pedig, henyélők, fukarok, reszketők,
Álmenedékteket ármányba keresők,
Árulók, csalárdok, kis lelkük, kétszinük,
Kik miatt özönnel ártatlan vér omlik,
S ti az úr világát csufoló zsarnokok,
Soha e szentséghez közel ne álljatok!

Ily mesét irt Ferenczünk, a többi közt, terjedelmes munkájában, melyet némi módositással adánk elő neked, kedves kis olvasóm és melyből tiszta szivvel kivánjuk, hogy szép tanulságot meríts. E könyvecske végén szólunk majd oly munkáról, melyben hősünkkel bővebben ismerkedhetel meg, ha kedved tartja.

ELSŐ ÁPRIL

SZEMÉLYEK.

TORNAI JÁNOS
RÁKHEL, neje.
ZSIGMOND, BORBÁLA, } gyermekei.
MARGIT, kulcsárné.
JAKAB, öreg szolga.
DEMETER, FARKAS } rokonok, egy házban laknak.
HAGYMÁSI Ferencz.
GIZELLA, neje.
MALVINA, leánya.
INASOK.

A történet helye valamelyik város Magyarországon.

I. FELVONÁS.

Szoba Tornai házában.

1. JELENET.

ZSIGMOND, JAKAB.

Zsigmond. Magyarázd meg jobban, kedves Jakabom, miért kell nekem ma óvatosnak lennem? Mit szándékoznak tenni pajtásaim?

Jakab. Nem mondották meg nekem szándékukat, édes öcsém, csak tudom, hogy április elsején sok tréfát űz mindenki.

Zsigmond. tréfáltak veled is?

Jakab. Bizony emlékezem, mikor boldogult nagyapád egyszer a városba küldött, hogy kérjek számára a gyógyszertárból egy üveg *élet légszeszt*, még pedig olyant, melyet 1855-ben rendelt Kassai orvos. Elmentem mint együgyü ifju s képzelheted, mily nevetéssel fogadtak a segédek.

Zsigmond. Hát nem vetted észre, hogy még el nem értük 55-öt?

Jakab. Nem bizony, az ifju ember szórakozott. Másszor pedig Margit anyó szedett rá, mint nagyváradi árusné, bukaresti libatojást hozott, mondván, hogy néném küldötte s mutatta czéduláját. Nem kételkedhettem néném kezeirásán, csak csodálkoztam, miért kell négy garasos tojást vennem. De mondám magamban, „külföldi.“ Mikor azután bevittem kedves anyádnak, ugy nevették mindnyájan, hogy nem tudtam, hova lenni szégyenemben. Margit is jelen volt. Hát bolbogtalan, mondá, nem láttad, hogy Margit vagyok? — A pénzt mai napig sem adta vissza és azóta megesküdt, hogy minden évben pénzt fog csalni tőlem.

Zsigmond. Ugy hát vigyáznom kell, de hát ha én szedhetnék rá valakit ?

Jakab. Kisértsd meg, meglátjuk, léssz-e elég ügyes ?

II. JELENET.

MARGIT (*mint koldus,*) AZ ELŐBBIEK.

Jakab. Hogy mer ez az ember ide feljönni ?

Zsigmond. Nem talált senkit az előszobában.

Jakab. Addig töltöm az időt beszélgetéssel, mig kárt vallunk.

Margit. Az Isten nevében kérem, könyörüljön rajtam, Kis-Martonból jövök, házam lángok martaléka lett, nem maradt semmim, csak koldusbotom. Itt van útlevelem.

Jakab. (*Beletekint, félre.*) Nem is jelentem meg uramnak, csak elutasitom, nehogy megfeddjen (kivesz zsebéből néhány garast és a koldusnak adja.) Távozzék el hamar, mert nem szokás, hogy a koldusok ide feljöjjenek.

Margit. Köszönöm alázatosan, az Isten áldja meg ezerszer. (Leveti burkolatját nagy hahotával.) Nem mondtam-e meg, hogy minden évben pénzt csikarok tőled.

Zsigmond. Hahaha, ki gondolná azt, hogy te vagy, hamis Margit ; Jakab épen most említé, mikép tudsz csalni.

Margit. Hát az urfi nem ismert meg ?

Zsigmond. Nem is képzeltem, hogy te lehess.

III. JELENET.

FARKAS, *mint kereskedő, nagy csomóval hátán, szakállas, bajuszos*

AZ ELŐBBIEK.

Farkas. Nem tetszik-e valamit vásárolni? Van czérnám, pamutom, vannak angol tűim, szép selyemkendőim, zsebkendőim, asztalneműm, egy szóval, mindenféle szükséges árum.

Jakab. Jaj Istenem, mindjárt pórul járok, minden ember feltoppan ide, nem is képzelem, hogy mernek mind bejönni.

Margit. Kedves Zsigmondom, szólitsa Borbálát, talán vásárol valamit, magam is szeretnék zsebkendőket venni.

Zsigmond el, a kereskedő kirakja holmiját, Borbála és Zsigmond jönnek.

IV. JELENET.

BORBÁLA, AZ ELŐBBIEK.

Borbála. Isten hozta kegyedet, mutasson angol tűket és finom czérnát.

Zsigmond. Nekem csak selyemre van szükségem, hogy csattanót fonjak ostorom végére.

Margit. Én meg zsebkendőket kérek.

Jakab. Elsietek, nehogy uram megfeddjen. Kedves Margitom, ha lát vagy egy szép veres kendőt, vegye meg számomra.

Margit. Itt van igen finom virágos kendő.

Jakab. Ez épen jó, de nem érek rá, vegye meg, kedves nénikém.

Margit. Majd adok neked nénikét! hiszen két oly éltes vagy, mint én.

Jakab el.

Farkas. Nem tetszik-e ezen szép kendő? nincs hozzá fogható.

Margit. Hogy adja, kereskedő uram?

Farkas. Nem drága, csak két rosz forint.

Margit. No hát megveszem ajándékba annak a bohó Jakabnak, majd kicsalom tőle az árát.

Kifizeti.

Borbála. Ez a czérna épen megfelel szükségemnek, valamint ezen tű is. Olyan, mint a milyent kedves nagyanyámtól kaptam. Most már ellátom magamat.

Farkas. A kis skatulyák mind egyformák, mind Londonban készülnek; a czérnával együtt másfél forint az ára.

Borbála. *(Kifizeti.)* Igen örülök ezen jó vá-

sárnak, anyám emlité, hogy az ilyen tű három forintot is megér.

Zsigmond. Itt van tíz garas, ezen matring selymet vettem, ára rajta van.

Farkas. Köszönöm szívesen.

Összerak mindent, el.

IV. JELENET.

JAKAB, AZ ELŐBBIEK.

Jakab. Uram elment lovagolni.

Margit. Itt van, háládatlan, ezen gyönyörü kendő, ajándékba kapja.

Jakab. Köszönöm Margit asszony, ezt majd meghálálom. (*Megnézi kendőjét.*) Mi az Isten csodája, hiszen nevemre van megjegyezve, talán csak nem az, mely szekrényemben volt. Várjon, várjon, semmirevaló asszony, ma már másodikszor akar rászedni.

Borbála. (*Megnézi tüit.*) Hiszen ez a skatulya is az enyém, itt alól rajta van nevem, nagyanyám maga irta rá. Hát hogy rabolta el tőlem az az ember.

Jakab. (*Margithoz.*) Már az csak igen sok, te merész teremtés, még asszonyodat is megcsalod.

Margit. Csupa ártatlan vagyok, engem is rászedtek.

VI. JELENET.

DEMETER, AZ ELŐBBIEK, azután Farkas.

Demeter. Hahaha! ti bolondocskák! Farkas úgy nevet, hogy majd eldől, ti mindeniktek a magatok holmiját vettétek meg.

Farkas jő.

Farkas. Első április! első április!

Zsigmond. Csak nem hittem volna, hogy igy járjunk, ezt meg kell boszulnunk. Jertek velem.

Demeter. Nem hagyjuk magunkat, meglesünk titeket.

Jakab. Hallom uramat.

Margit. Ez még soha sem történt rajtam.

Mind el.

II. FELVONÁS.

Nappali szoba.

I. JELENET.

TORNAI, RÁKHEL.

Tornai. (*Levelet tart kezében.*) Tudod kedvesem, micsoda levelet kaptam.

Rákhel. Nem bizony, talán kedves anyád ir.

Tornai. Dillon ir Párisból, végre elhatározta magát, hogy kedves anyjától megvál-

jék és elfogadja ajánlatomat, kevés nap mulva útnak indul, nejével együtt.

RÁKHEL. Oh milyen öröme lesz Borbálának és Zsigmondnak! Tudják már, hogy jönnek tanitóik?

TORNAI. Még nem mondottam meg nekik.

Inas jön, levelet ad Tornainak.

TORNAI. (*Elolvassa a levelet.*) Add hamar kalapomat és botomat. Isten veled kedves Rákhel, sietve megyek a vendégfogadóba, mert Dillon megérkezett, ime tudtomra adja. Nem mert mindjárt ide szállani. Azt mondja, előbb kipihen egy keveset a fogadóban nejével együtt.

RÁKHEL (*az inashoz*). Mondd meg szaporán Borbálának és Zsigmondnak, hogy jőjjenek le ide.

Tornai és az inas el.

II. JELENET.

RÁKHEL, azután BORBÁLA és ZSIGMOND.

RÁKHEL. Ezen véletlen megérkezés sok bajt szerez nekünk, még nem készitettünk el semmit.

Borbála, Zsigmond jönnek.

RÁKHEL (*gyermekeihez*). Tudjátok, mi ujság? megérkezett a tanitó és a tanitóné, néhány percz mulva itt lesznek.

Borbála. Jaj nekünk! nem készültünk el még, édes anyám azt mondá, hogy csak egy hónap mulva várjuk őket.

Rákhel. Nem tudtam, hogy annyira sietnek. Nézd meg szaporán, rendben van-e azon varró-asztalka, melyet tanitónéd szobájába akarok tenni.

Borbála. Csak selyem és tű hiányzik még.

Zsigmond. Borbálának könnyü, ő csak selymeket készit, de nekünk az egész latin nyelvtant, meg a történetet kell ismételnünk, mivel édes apám azt irta Dillon urnak, hogy ezen két tudományból bátran megvizsgálhat bennünket.

Rákhel. Talán nem kezdi el mindjárt leczkéit.

Borbála. (*A varró-asztalt rendezi.*) Nézze, kedves anyám, tetszik-e igy minden.

Rákhel. (*Megnézi.*) Igen jól van, ebben az osztálykában pamut, emebben czérna, abban selyem, itt jegyző-vászon, itt gombostű, itt varrótű, most még csak tükör és olló kell ide. Mondjátok meg Margitnak, hogy menjen és vegyen szép tükröt és ollót.

Zsigmond. Az iróasztalt én rendezem.

Rákhel. Jó szivvel felhatalmazlak arra, te pedig Borbála, gondoskodjál tanitónéd ágynemüjéről.

Borbála. Értem, kedves anyám, azonnal megyek Margithoz.

El.

Zsigmond. Csak az iróasztalt készitem el s azonnal szaladok Farkasékhoz, hogy ismételjünk és készüljünk.

Rákhel. Tedd meg azt, kedves fiam, mig én franczia könyveket választok a könyvtárból Borbála számára.

El.

III. JELENET.

ZSIGMOND, FARKAS, DEMETER, egy csomó könyvet hoznak.

Farkas. (*Megfogja fejét két kezével.*) Jaj, jaj, be rossz vége van a mi víg napunknak!

Zsigmond. Miért jajgatsz úgy? mivel tanítód érkezik?

Farkas. Hát nem mondottam meg neked már sokszor, hogy egy szót sem tudok latinul. Mióta kedves apám városba küldött, mindent elfelejtettem és Borbála azt mondja, hogy Dillon ur mind csak latinul fog beszélni.

Demeter. És még micsoda latin nyelv lesz az! a ki tudná is, meg nem értené.

Zsigmond. Borbála csak visszaadta nektek a reggeli tréfát, soha semmit sem hallottam

erről. Különben Dillon úr nem fog párisi módra beszélni latinul, mert ő külföldön nevekedett.

Farkas. Az az iszonyu hosszu franczia történet! már megtanultam vagy tizszer és még sem tudom. Ugy-e bár, Lajos Fülöp volt az a király, kit kivégeztek?

Zsigmond. A világért sem, hiszen az XVI-ik Lajos volt.

Demeter. De talán IV. Henrik.

Zsigmond. Oh messze vannak egymástól, IV. Henrik a — hadd lássuk csak micsoda században élt?

Keres a könyvekben.

Demeter. Bár az ujabb franczia történetet tudnók!

Farkas. Bár a latin hajtogatásokat tanultam volna meg!

IV. JELENET.

TORNAI, AZ ELŐBBIEK.

Zsigmond. Isten hozta, kedves apám! Dillon ur nélkül jő?

Tornai. Nem találtam a vendégfogadóban, sétálni ment, de meghagyta, hogy mintegy óra mulva tiszteletünkre lesz, megyek és tudósitom e felől kedves anyádat.

El.

Farkas. (*Megragadja könyveit és körülszalad, kettőt olvasván egyszerre.*) Első hajtogatás āre, második ēre, harmadik ĕre, negyedik ire. Nagy Károly nyolcz században Krisztus urunk születése után.

Demeter. Az egész könyvet egyszerre szeretném elnyelni.

Farkas. Meg nem emészthetnéd.

Zsigmond. Hát ha az egész csak tréfa és nem jön senki.

Demeter. Ki merne atyáddal igy tréfálni?

Zsigmond. Már ha igaz, akkor ne úgy tegyetek, a kézikönyveket mind még se olvashatjátok el, hanem feleljetek kérdéseimre.

Farkas. Igen, de mindkettőnket kérdezd egyszerre, hogy kevesebb időt vesztegessünk.

Zsigmond. És azalatt ti kérdezzetek engem.

Mindhárman nevetnek és összevissza kiáltanak.

Zsigmond. Hogy nevezték Franczia országot a rómaiak idejében? hány hajtogatás van a latin nyelvben?

Demeter. A természet melyik országához tartozik az emberevő czápa?

Farkas. Mennyi idő alatt kerüli meg a nap a földet? akarom mondani....

V. JELENET.

RÁKHEL, GIZELLA, MALVINA, BORBÁLA, AZ ELŐBBIEK.

RÁKHEL. Micsoda zsidóvásár ez?

GIZELLA. Ugy látszik, nagyon tüzesen tanulnak az ifjak.

RÁKHEL. Oh kedvesem, mindnyájan szörnyü készületben vagyunk, egy óra mulva érkeznek meg párisi tanitóink.

BORBÁLA. Képzeld, kedves Malvinám, egy óra mulva franczia tanitóném lesz.

MALVINA. Mit fogsz tenni elfogadására?

BORBÁLA. Már tettem roppant készületeket, az egész házat felzavartam.

RÁKHEL. Hogy-hogy, Borbálám?

BORBÁLA. Igazat szólok, anyácskám, de hosszas lenne itt előadni, majd meglátja, egy bútor sincs szokott helyén.

MALVINA. De hát ha füstbe megy párisi tanitónéd eljövetele?

FARKAS. Bár menne a tanitóéval együtt.

BORBÁLA. Oh, attól nem félek.

GIZELLA. De néha csalódik az ember abban is, a mire legbiztosabban tart számot.

BORBÁLA. Csak ijeszteni akar nénikém, ma már nem szednek rá többé.

Rákhel (*Gizellához*). Malvinád is fog részt venni a leczkékben, ugy-e bár, kedves barátném?

Gizella. Köszönöm szives ajánlatodat, már csak hadd érkezzék előbb meg, azután tervezzünk.

Malvina. Én is azt gondolom, anyácskám, ne felejtse el, kérem, megmondani a papa megbizását.

Gizella. Igazad van leányom. Kedves barátném, férjem engedelmet kér arra, hogy ő is jelen lehessen a két idegen elfogadásakor.

Rákhel. Szívesen látom, ezer örömmel fogadom, ezt nem is szükség mondanom.

VI. JELENET.

TORNAI, AZ ELŐBBIEK.

Tornai. (*Üdvözölvén Gizellát és Malvinát.*) Azt hiszem, jönnek a vendégek; arra kérem a becses társaságot, ne sajnáljon az ebédlőbe menni, ott egy kis ozsonnát készitettem.

Gizella. Örömest követjük szives gazdánkat.

Tornai vezeti Gizellát, mind el.

III. FELVONÁS.

Nagy ebédlő.

HAGYMÁSI, mint franczia tanitó, fején nagy fekete süveg, álla fel van kötve fekete kendővel; TORNAI, RÁKHEL, GIZELLA, BORBÁLA, MALVINA, ZSIGMOND, DEMETER, FARKAS.

Megrakott asztal körül ülnek.

HANG *az ajtó előtt.* Tűz, tűz! ég a hálószoba, a függönyök lángba borultak.

Margit, Jakab, más inasok keresztül rohannak az ebédlőn, csebrekben vizet hordván, az egész társaság az ajtó felé tódul.

RÁKHEL. Segitség. Irgalmas Istenem, ments meg benünket!

MARGIT. (*Visszatérve.*) Hiszen nincs semmi baj, ez is csak tréfa.

JAKAB. Nyoma sincs a tűznek.

HANG *az udvaron.* A ménlovak kiszabadultak az istállóból.

Az inasok ujra szaladnak az udvarra.

ZSIGMOND, FARKAS *és* DEMETER. Megyünk mi is segiteni.

HANG *felülről.* Nincs miért.

INAS. A lovak meg se mozdultak.

TORNAI. De ki lehet azon szemtelen, ki bennünket annyira zaklat? Keressétek meg mindenütt és hányjátok ki az udvarból.

Hang *az ablak felől.* Meg nem kaptok.

Tornai (*Hagymásihoz*). Engedjen meg, kedves úr, hogy ekként fogadom, ily zavar még soha sem történt házamnál. Tessék parancsolni e frissitő csemegékből.

Rákhel. Kimondhatatlanul sajnálom, hogy kedves neje annyira sinlődik, talán a hosszu út oka ennek.

Hagymási. Köszönöm szives részvétét, reményleim, nemsokára helyrejön.

Tornai. Engedje meg, hogy mutassam be tanitványait. Ez itt fiam, Zsigmond és ezek kedves rokonaink, Farkas és Demeter.

Hagymási. Már sok szépet hallottam felőlök, mindjárt egy kis vizsgálathoz fogok.

Hang *Farkas felől.* Bár soha se látnálak.

Zsigmond. (*Megdöfi Farkast lassan.*) Illetlen vagy.

Farkas (*lassan*). Nem szólottam.

Tornai. Talán jó lesz elébb még pihenni, nehogy fogfájása nevekedjék.

Hagymási. Soha sem pihenek.

Hang *Zsigmond felől.* Verje meg az Isten!

Hagymási Tessék?

Tornai. Fiam!

Zsigmond. Lelkemre mondom, nem szólottam.

Tornai. Kedves rokonaim, ha ti lennétek

azon háborgatók, kénytelen volnék titeket elutasitani.

HANG *felülről.* Ne bántsd őket.

BORBÁLA. Egész bolondok háza.

HANG *felülről.* Igaza van.

TORNAI. Nem állhatom tovább, mindenütt felkeresem a háborgatót.

HAGYMÁSI. (*Leveti süvegét és kendőjét.*) Itt áll előtted.

Az egész társaság felugrik, nagy zavar.

ZSIGMOND. Nincs tanitóm?

TORNAI. Hát Dillon úr levele?

HAGYMÁSI. Első április; egy hét óta gyakorolom magam irása utánozásában.

BORBÁLA. Nem lesz párisi tanitóném.

HAGYMÁSI. Híre sincs.

A GYERMEKEK MIND. Oh hamis, hamis bácsi!

RÁKHEL. Ez mesterül van kigondolva. De hol vannak czinkostársai?

HAGYMÁSI. Tudok a hasbeszéléshez.

RÁKHEL. Soha sem hiszem.

HANG *az ajtó előtt.* Margit! Jakab! szaporán hozzanak négy palaczk tokaji bort.

Margit és Jakab szaladva jönnek és hozzák a bort.

AZ EGÉSZ TÁRSASÁG. Ha-ha-ha! de ilyen furcsát soha sem láttunk.

FARKAS. Felséges tréfa.

Borbála (*Gizellához*). Igaza volt nénikémnek.

Malvina. (*Borbálához*). Hát feldúlt bútoraid!

Demeter. Hát sok fejtörésünk!

Farkas. Nem baj, gyönyörü vége van.

Tornai. Minthogy már bort is hozattunk, szenteljük a bolondságnak.

Tornai megtölti a poharakat. — A társaság kongatja poharait.

Hagymási. Éljen minden áprilisi bolond!

A függöny leereszkedik.

A KIS ORZÓ

SZEMÉLYEK.

ACZÉL ISTVÁN, bujdosó, most szénégető, hajdan a jószág birtokosa.
GERGELY, fia.
MÁTYÁS, gazda.
KATALIN, felesége.
BENEDEK, SÁRA, ESZTER, gyermekei.
NÉMET, mostani birtokosa a jószágnak.
BERNÁT, JOHANKA, gyermekei.
OROSZ, felügyelő.

A történet helye hajdani nagy uradalom Magyarországon, melynek egy részét most Német birja.

I. FELVONÁS.

Erdő.

1. JELENET.

GERGELY, BENEDEK.

Íjakat készítenek. Gergely húrt von egy gyönyörü íjra.

BENEDEK. Oly ügyes vagy, mintha valósággal íjgyártó lennél.

GERGELY. Miért akarsz most íjászkodni?

Benedek. Bernát és Johanka mind csak azt játszák és megigértem, hogy mára szép új íjakat készítek.

Gergely. (*Ellő egy nyilat egy fába.*) Látod, mily jól találtam.

Benedek. Mindenben jártas vagy, sokszor csodállak.

Gergely. Nem az én érdemem.

Benedek. Bár minden ember lenne oly szerény, mint te.

Gergely. Ne dicsérj pajtásom! sokra tanítottak engem egykor.

Benedek. Messzünnen jöttetek ti ide?

Gergely. Sokat tébolyogtunk és végre újra a szokott helyre tértünk vissza.

Benedek. Édes apám egy év óta lakik ez uradalomban.

Gergely. Én tíz évig laktam benne.

Benedek. Hogy értsem azt, Gergelyem?

Gergely. Nem találtad ki már régóta? Nem látod, hogy itt minden ösvényt ismerek?

Benedek. És a földnek tulajdonát, épen mintha hajdani ura lennél.

Gergely. Igazad van!

Benedek. De hogy mertek itt letelepedni?

Gergely. Apám így szól: ha el is veszünk, legalább kedveseink sírjainál hullunk el!

Benedek. Oh mily megilletve hallom ezt!

már értem, miért virítanak újra azon elhagyatott sírok!

Gergely. Minden éjjel ott dolgozunk.

Benedek. Vigyázzatok, észre veszik a változást, a bedült hantok most magasok, az elszáradt gyep kizöldült, a kis ösvény meg van takarítva, a cziprusfák tövében rózsák nyílanak, bájoló hely most azon bús magány.

Gergely. A szeretet lelkesíti, ott nyugosznak anyám és testvérem porai! (*Megijedve körülnéz.*) Ha Német tudná, még e szent hamvaktól is megfosztana!

Benedek. Ő birja hát, mi egykor a tiétek volt?

Gergely. Úgy van, hajdan mint apám szomszédja és barátja sokszor járt hozzánk, látta jólétünket, és az irígység kigyói kezdék őt mardosni.

Benedek. Talán akkor forralta tervét, hogy titeket megbuktasson.

Gergely. Már a szabadságnak régóta vége volt, apám pere alól felmentve, mikor egyszerre jó embereink megintenek, meneküljünk minél hamarabb, mert alattomos elleneink mindkettőnknek vesztére törekednek.

Benedek. Mit hozhattak volna fel gyermek ellen?

Gergely. Nem tudom, apám nem akart el-

hagyni magától; még azon éjjel távoztunk el innen, összegyüjtvén hamarjában, mit elvihettünk magunkkal.

Benedek. De szép házatok, bútoraitok, földeitek!

Gergely. Még annál drágábbat is felejtettünk itt! anyám kedves képét.

Benedek. Azt semmi módon el nem vihettétek volna.

Gergely. Kicsinybe vala festve zsebórában. Kedves anyám szép órát vett egykor számomra. „Gergely, mondá, mikor Phaedrust érteni fogod, ezen órát ajándékozom neked és hogy örökösen emlékezzél anyádról, képemet foglaltatom belé."

Benedek. Milyen volt az óra kivülről?

Gergely. Gyönyörü aranyóra, kis gyémántokkal köröskörül. Minden este szekrényemben szoktam szegre felakasztani, ne hogy leverjem, ha ágyam mellé teszem és képzeld ott felejtettem.

Benedek. Miért nem bíztad meg barátaidat, hozzák el.

Gergely. Két órával eltávozásunk után lefoglalák jószágunkat. Apám élet- és jószágvesztésre vala itélve, és Német, talán szörnyü ármánya jutalmául elnyerte minden ingó és ingatlan javainkat.

Benedek. Borzasztó aljasság.

Gergely. Jer folytassuk dolgunkat, beszélgetést hallok.

II. JELENET.

ACZÉL, OROSZ, AZ ELŐBBIEK.

Orosz. Mi köze kendnek azon hantokhoz?

Aczél. Istenfélő ember vagyok, szentek előttem a nyugvók hamvai.

Orosz. De ha urunk azt parancsolja, nem köteles ő a lázadók csontjait őrizni, hordja el a szél azokat, vagy vigyék el magokkal Amerikába.

Aczél. Hát ha megfordul a koczka és uraddal is ekkép bánnak mások.

Orosz. Ne félj, mély gyökeret vert már.

Aczél. Semmi sem állandó és az Isten igazságos.

Orosz. Nem jön vissza a bolondok országa, széljel verte a szél azon könnyü polyvát. De ha kend nem akarja tenni, majd keresek mást.

Aczél. Azon esetre inkább én vállalom fel ezt a nehéz munkát, több kimélettel fogom végbe vinni, mint más.

Orosz. Kiméletre nincs szükség, csak a mint mondám, hogy nyoma se látszassék a síroknak. Dolgozzék hamar, urunk jól megfizeti.

Aczél. Sietek, a mennyire lehet.

Orosz Jól van, tehát majd hozom a díjt.

El.

III. JELENET.

ACZÉL, GERGELY, BENEDEK.

Aczél *(Gergelyhez.)* Szeretnék beszélni veled, kedves fiam.

Gergely. Oh szóljon Benedek előtt, hűséges ő és mindent tud.

Aczél. Hallottátok, mi új szörnyűséget gondolt ki Német?

Benedek *és* Gergely. Iszonyodva hallottuk.

Gergely. Mit fog tenni kedves apám?

Aczél. Összeszedem poraikat és örökre eltávozom e gonoszlelkű ember szomszédságából.

Benedek. *(A Gergely nyakába borul.)* El kell hát válnunk örökre, kedves, kedves pajtásom.

Gergely. Jertek velünk ti is.

Benedek. Alig telepedtünk meg itt, nem mozdulhat oly könnyen egész háznép.

Aczél. Ne hagyja el fészkét, ki nem kénytelen!

Gergely. Örökké emlékezni fogok rád.

Benedek *(sírva)*. Oh mily lelkemből gyűlölöm azon gonosztevőt, ki vagyonodat elrabolta.

Aczél. Bizzál az Isten igazságában. Jer fiam, lássunk munkához.

Benedek. Isten veletek.

Mind el.

II. FELVONÁS.

Gyermekszoba.

I. JELENET.

BERNÁT, JOHANKA, azután BENEDEK.

Tarkára festett tegez van hátukon, keresztbe vetett selyemszalagon csüng, a tegezben sok színes nyíl van.

Bernát. Már csak az íj kell, azonnal indulunk a kertbe és vadnépet játszunk.

Johanka. Majd elhozza Benedek.

Bernát. De ugyan késik.

Johanka. Szépet készít. Én is megtanulok nyilazni.

Bernát. Én már tudok, akár hollót is lelőnék.

Johanka. Azután kitépem tollait.

Bernát. Teheted! azt mondja apám, igen jó gyakorlat a nyilazás, mert a ki nyillal talál, az jó puskás is lesz.

Johanka. Hallom Benedeket.

II. JELENET.

BENEDEK *két nagy ijjal kezében*, AZ ELŐBBIEK.

JOHANKA. (*Elébe ugrik.*) Mutasd, mutasd, jaj be gyönyörü!

Elveszi a szebbiket.

BERNÁT. (*Kirántja kezéből.*) Ez engem illet.

Küzdenek.

BENEDEK. Ugy hát egyiket sem adom.

BERNÁT. De elveszem erővel.

BENEDEK. Ez a köszönet. Mit is várhatnék egyebet, ily fajtától!

JOHANKA. Ne haragudjál, megegyezünk.

Odaadja Bernátnak a szebbiket.

BENEDEK. Tudom, hogy te engedsz mindörökké, de ez nem igazságos. Húzzatok sorsot.

BERNÁT. Urad vagyok!

BENEDEK. Igen, a macskák ura!

BERNÁT. Megmondom apámnak.

BENEDEK. Tessék, ugy nem jövök többé.

El akar menni.

BERNÁT *és* JOHANKA. Maradj Bénikénk, meglátod, jók leszünk, jer a kertbe.

BENEDEK. Nem kell tanulnotok?

BERNÁT. Mindjárt megkérdezem apámtól, mennyi ideig maradhatunk. Épen jön.

III. JELENET.

NÉMET, AZ ELŐBBIEK.

NÉMET. Mily czifrák vagytok, Isten hozott Benedek, te készíted ezen íjakat?

BENEDEK. Nem nagy munka.

NÉMET. Csak szemeiteket ki ne lőjjétek.

BERNÁT. Nem lövünk egymásra, csak fákra és majd madarakra.

NÉMET. Azt a sültet meg nem eszszük.

JOHANKA. Dehogy nem, kedves apám, majd meglátja.

BERNÁT. Meddig szabad a kertben időznünk?

NÉMET. (*Kihuzza óráját.*) Most három az óra.

JOHANKA. (*Rádül atyjára.*) Mutassa kedves apám, ezen ragyogó órát.

NÉMET (*leülve*). Hiszen már számtalanszor láttad.

Mutatja az órát.

BENEDEK. (*Forr magában.*) Oh!

BERNÁT. Ugy-e bár, tetszik neked is.

JOHANKA. Nyissa ki kedves apám!

NÉMET. Belsejét is ismered már!

BERNÁT. De nézze, kedves apám, itt is van nyílója.

NÉMET. (*Megnézi.*) Igazad van.

Megnyom egy rugót és egy kis kép kipattan.

JOHANKA. Be szép kép! hadd lássam, hadd lássam!

NÉMET. Ezt nem is tudtam, de majd kilököm innen.

JOHANKA. Ezen gyönyörü képet? kár volna.

NÉMET. Hallgass, nem tudsz hozzá, addig leteszem irószobámba, ne nyuljatok hozzá, most el kell mennem.

BERNÁT. Értjük kedves apám, megyünk a kertbe.

NÉMET. Maradhattok mintegy óráryit.

JOHANKA. Isten vezesse, kedves apám!

A gyermekek megölelik, Német el.

BERNÁT. Jertek a kertbe.

Mind el.

A színpad Német irószobájává változik; a szoba közepén a fal mellett Német iróasztala, felette az óra szegre akasztva.

I. JELENET.

BENEDEK *jön*

BENEDEK. Hála Istennek, hogy elszabadulhattam tőlök! Itt vagyok végre s nem megyek el üres kézzel. — Lelkiismeretem nem háborgat, ezen vad bitor nem érdemel egyebet! — de mit mondok, ha ezerszer többet tennék, sem boszulhatnám meg gonosz csíu-

jait! — *(Megfordul félig az iróasztal felé.)* Ott van, még egy lépes s enyém, vagyis inkább övé. Oh kedves pajtásom, érted többet is mernék tenni!

Elhatározott lépéssel megy az asztal felé és elveszi az órát. El.

II. JELENET.

OROSZ *azután* NÉMET.

Orosz. Itt sincs uram, ma sokáig oda marad, de hallom jön már!

Német. Jó napot hű szolgám, örülök, hogy találtalak, sok mondani valóm van.

Orosz. Teljesitettem parancsolatját a kitakaritás iránt.

Német. Felvállalja az öreg szénégető?

Orosz. Nagy nehezen, ő is bizony cseveg istenfélésről, szent porokról s effélékről, de végre mégis azt igérte, megteszi.

Német. Jól van, jobb így, mint ha a falusiakhoz kellene folyamodni, köztök még nagyobb híre lett volna a dolognak.

Orosz. Adhatok-e húsz forintot az öregnek?

Német. Bátran, csakhogy minden nyoma elpusztuljon. Jó hírt hozok az emlék felől is, épen most jövök a kerületi kapitánytól. Döntse fel, zuzza szét, mondá, bár azon ku-

tyáknak minden nyoma elveszne az országban. Úgy nemsokára semmi sem fog háborgatni csendes birtokomban.

Orosz. Nem is tudtam soha kitalálni, mit jelentsen azon nevetséges kő.

Német. Az 1840-diki nagy áradáskor a Tisza elboritotta az egész vidéket, dühös hullámai e falu minden utczáját ellepték, a lakók a házfedelekre, a templom tetejére menekültek, de minden órán nőttön nőtt az áradás, és bizonyos halálnak valának kitéve. Már huszonnégy óráig voltak a lakók ily helyzetben. Gyenge házaik roskadozni kezdettek, mikor Aczél életveszélylyel evezett segitségökre kis nyomorult csónakon, az éheseknek eledelt nyujtott, a rettegőket befogadta csajkájába és biztos helyre vitte. Egy egész nap fáradott, untalan küzdvén a hánykodó habokkal, mig minden embert megmentett. Beszélte nekem sokszor, mily nehéz volt a házfedelek, kémények mellett elevezni, szűk utczák végéig és mily nehezére esett egyszerre minden embert meg nem menthetni. Erős lélekkel kellett a rimánkodókat visszataszitani, nehogy csónakja elmerüljön. Ez mégis megtörtént, a városon kívül azon a helyen, hol emléke áll. De akkor is megmentette uszással maga és társainak életét.

Orosz. Már értem hát, miért van rajta: „A háládatos lakosok Aczélnak“. Most talán Amerikában emelnek neki oszlopot.

Német. Ott nem bánom, akár százat is. (*Megfordul íróasztala felé.*) Mi az? órám nincs a szegen? talán az asztalra tettem. (*Keres.*) Itt sincs! meg nem foghatom, hol lehet. Látta-e, mikor bejött a szobába?

Orosz. Mikor bejöttem, már nem volt ott az óra.

Német. Vajjon ki járt itt távollétem alatt?

Orosz. Mindjárt megtudom az inasoktól.

El.

Német. Ez különös dolog, meg nem foghatom, cselédeim közül nem tette senki.

Orosz jő.

Orosz. Egyik szolga azt mondá, Benedekkel találkozott kevéssel megérkezésünk előtt, mikor épen kijött ezen szobából.

Német. De mi keresete van neki itt?

Orosz. Nem tudom! azonnal elfogatom.

Német. Kénytelenek vagyunk így tenni, csak szaporán, nehogy elszökjék.

Mindketten el.

III. FELVONÁS.

Mátyás házában tiszta paraszt szoba, nagy asztal, körülötte padok, magas ágyak hímezett vánkusokkal, virágos ládák, a fogason czifra kendők, képek; belőlfűtő nagy tűzhelyes kályha.

I. JELENET.

KATALIN, SÁRA, ESZTER *fonnak*, MÁTYÁS, BENEDEK.

MÁTYÁS. Ugy hát nem csodálom, hogy olyan bús vagy, kedves fiam.

BENEDEK. Bár mehetnék velök, de családomat sem akarom elhagyni.

SÁRA *és* ESZTER (*félretevén guzsalyaikat*). Hogyan Benedek, te el akarsz minket hagyni?

KATALIN. Azt Benedek nem tenné a világért sem.

SÁRA. Épen most mondja, kedves anyám!

ESZTER (*simogatva testvérét*). Nem, ugy-e Bénikám, szeretsz minket?

SÁRA. Szeretett egykor, de mióta avval a csinos Gergelylyel barátkozik, ránk sem néz.

BENEDEK. Nincs miért irigykedned, nem fogom többé látni.

KATALIN. Ne búsulj kedves fiam, a becsületes ember kötelessége teljesitésében talál vígasztalást.

Mátyás. És ki tudja, ha ezen új zsarnok igen sokat háborgatja a falusiakat, innen is elköltözünk.

Benedek. Bár tennők, kedves apám, a bűn körében nem lakhatik az ember csendesen.

Mátyás. Verd ki hát a bút fejedből, házamat soha szégyen nem érte, iparkodó cselédem mindig becsületemre volt; dolgozzunk, forgolódjunk, majd jobb időt ad az Isten.

Benedek (*kinéz az ablakon*). Mit akarnak ezen szolgák?

Mátyás. Körülveszik a házat!

Katalin. Irgalmas Istenem! Orosz van velök.

Sára *és* Eszter. Jaj nekünk!

II. JELENET.

OROSZ, AZ ELŐBBIEK.

Orosz. (*Megragadja Benedeket.*) Hol van az óra?

Mátyás. (*Kirántja fiát kezeiből.*) Mi jognál fogva nyúl fiamhoz?

Orosz. Uram arany óráját lopta el.

Mátyás. Hogy meri házamat így megbecsteleniteni?

Orosz (*Benedekhez*). Ha elő nem adod az órát, elviszlek.

KATALIN. Csak holt testemen keresztül.

OROSZ. Hogy mernek így ellenállani, mindjárt szólítom a szolgákat.

BENEDEK. Ne fáradjon, így is elmegyek.

SÁRA. Maradj, kedvesem, hát ha bántanak.

ESZTER. Azon vérszopók igazságot nem ismernek.

BENEDEK. Nem félek tőlök.

MÁTYÁS. Igaza van fiamnak, a becsületes ember nem retteg semmitől.

Megöleli atyját, anyját, testvéreit.

BENEDEK. Induljunk, kész vagyok.

Orosz, Benedek el.

MÁTYÁS. Követem fiamat.

KATALIN. Nem tartóztatlak, kincsem, az Isten hatalmas oltalma alá fog venni bennünket.

SÁRA *és* ESZTER (*megölelvén atyjokat*): Hozd vissza hamar Benedekünket.

MÁTYÁS. Mindent elkövetek, hogy kiszabadíthassam.

El.

A szoba börtönné változik.

I. JELENET.

BENEDEK, *asztal mellett széken ülve, fejét karjára támasztja, azután* MÁTYÁS.

MÁTYÁS. (*Megfogván fia kezét.*) Mit kellett hallanom, fiam? csakugyan rád sül, hogy te

vetted el az órát. Már ideje, hogy meghaljak, eddig a nyomoruságban is boldog voltam, omlott vérem bús hazámért, elhullottak pajtásaim, véreim oldalamnál, de a szeplőtelen név öntudata fentartotta bennem a lelket, most nincs mire támaszkodnom, tiszta házam meg van fertőztetve, a Mátyás fia tolvaj!

Benedek (*lábaihoz borulva*). Engedj meg, apám, hibáztam-e eddig valaha? nem tanusíthatja-e az egész falu magaviseletemet? Nem bizhat-e rám minden ember halom aranyat, jönnék-e valaha kisértetbe, hogy abból egy mákszemnyit is elvegyek?

Mátyás. Ezt hittem eddig, az egész vidék irigyelte tőlem jóra menő serdülő fiamat, józan, fáradhatatlan Benedek mindenben, mondák sokszor szomszédaim és jól esett öreg apádnak; nem igy szólanak már ezután!

Sír.

Benedek (*félre*). Oh a bünnek minden gyötrelmét érzem s mégis tudom, hogy hibás nem vagyok. (*fenszóval.*) Atyám, bizzék ezután is, a szín ellenem van, lelkem tiszta, esküszöm az Isten szent nevére.

Mátyás. Úgy teszek, fiam! hiszen nem lehet másképen, csak keserves hozzászoknom az érdemetlen lealázáshoz.

Porkoláb jön.

Porkoláb. Elég már öreg, menned kell, új látogatók jönnek.

Mátyás. Isten veled, szegény, szegény fiam.

Megöleli, el.

II. JELENET.

SÁRA, BENEDEK, ESZTER

Sára *és* Eszter. (*Benedek felé szaladnak és megölelik.*) Nem hiszünk a hazugságnak.

Sára. Ártatlan vagy!

Eszter. Azt mondják, te vetted el az órát, ugy-e Benedekem, nem igaz?

Sára. Szólj kedvesem! mondd meg az igazat, vagy ha talán nézegetted, mondd meg, hová tetted?

Eszter. Benikám, anyánk keservesen sír, szólj valamit, hadd vígasztalhassuk.

Benedek (*simogatván testvéreit.*) Sárám, Eszterem, hiszitek, hogy szeretlek titeket, hogy szeretem atyámat, anyámat?

Sára és Eszter. Hiszszük, hiszszük, hogy ne hinnők.

Benedek. Tehát ne háborgassatok, ne kérdezzetek, mert nem szólhatok, legyetek bizonyosak abban, hogy, ha elkerülhetném, nem hoznék annyi bút szüleimre.

Sára. De rosszul fognak bánni veled, Benedekem.

Eszter. Nem ismered gonosz elnyomóidat.

Benedek, Készen vagyok mindenre.

Sára *és* Eszter (*sirva*). Mitevők legyünk? a zsarnok lábaihoz borulunk!

Benedek. A világért sem, nem ott van helyetek! Távozzatok el innen minél hamarább.

Sára. És téged kezei közt hagyjunk!?

Eszter. Ezt nem teszszük! együtt kell élnünk, halnunk!

Benedek. Gyötörtök. — Ha szerettek, mentsétek meg atyámat és anyámat.

Sára. Sokat kivánsz, Benedek!

Eszter. Tennéd-e, ha helyzetünkben lennél?

Benedek. Higyjetek nekem, másként nem cselekedhetem.

Sára. Legyen meg hát akaratod és oltalmazzon a mindenható.

Eszter. Isten veled, kedvesem, vérző szivvel távozunk el tőled.

Mindketten megölelik, el. — Porkoláb az ajtóban.

Porkoláb. Ujra van vendége, reménylem, kedves atyja meg fog jutalmazni ennyi kedvezés miatt.

III. JELENET.

BENEDEK, KATALIN *gyászban.*

Fekete szoknyája, mellénye, ingújjai fekete fátyollal megkötve, fején fekete kendőcske, mely hátra van kötve.

BENEDEK. *(Eltakarja képét két kezével.)* Gyászt öltöttél, kedves anyám?

KATALIN. Nem vagyok már az a büszke Katalin, ki örült egykor viritó házának, a halálnál is nagyobb csapás ért.

BENEDEK. Irgalom, anyám!

KATALIN. Napjaim reménye, az, kit gondosan neveltem, kiben napról napra élesztém a magyar becsületet, hogy családja és hazája dísze legyen, az hoz szégyent ősz fejemre.

BENEDEK. Ne folytasd anyám, megölsz.

KATALIN. Jobb a halál, fiam, mint a gyalázat! azt hiszed, hogy anyád meggyalázva élhet?

BENEDEK. Csendesedjél anyám, vallomást teszek neked, megmondom azt, mit senkinek sem mondottam, őrizd hű kebledben, mert két ember élete függ e titoktól. *(Lassan.)* A szénégető Aczél! az övé minden, mit Német elrabolt, visszaadtam az órát hajdani urának, s ők eltávoztak már.

KATALIN. *(Kebléhez szoritja fiát.)* Hálát adok Istenemnek, a legfőbb boldogság a tiszta öntudat. Értem, mi ösztönzött e tettre s értem nagylelküségedet is, tiszta hirnevedet

áldoztad fel a barátságnak. — Hibáztál, de nemes szándék inditott rossz útra. — Ne tünődjél, odavetjük vagyonunkat a vérszopóknak és kiváltunk a fogságból. Isten veled!

II. FELVONÁS.

Nagy terem.

ACZÉL, GERGELY, MÁTYÁS, KATALIN, BENEDEK, SÁRA, ESZTER, NÉMET,

ACZÉL. (*Odaadja az órát Németnek.*) Itt van órád, alávaló barát, Aczél vagyok, képemet kivettem (*Benedekre mutatva*), e gyermeket ne merd bántani, ment lészsz tőlünk, a gonoszság szomszédságában becsületes ember nem élhet, mindnyájan eltávozunk; üldözz, ha tetszik, az Isten igazságos, éldeled bűntetteid gyümölcsét, de belső biród most is furdal.

NÉMET. (*Reszkető hangon.*) Gyötrelmes találkozás!

ACZÉL. Induljunk, kedveseim!

GERGELY *és* BENEDEK (*átfont karokkal*). Nem választ el senki többé.

ACZÉL, MÁTYÁS *és* CSALÁDJA (*körülállván Gergelyt és Benedeket*). Hálát adunk urunknak; visszaadád gyermekünket, kegyelmeztél a kis orzónak, kinek cselekedetében nem a szándék, csak az ezköz vala bűnös.

A függöny leereszkedik.

A VÁSÁR

SZEMÉLYEK:

SÜVÖLTÖS IMRE, gazda.
JÁNOS, MIHÁLY, TAMÁS, } fiai.
ÁDÁM, kocsmáros.
ZSUZSI, kocsmárosné.
ERZSÉBET, szegény leány,
ERDÉLYI, utas,
MÁRIA, neje.
ZSÓFIA, ANTONIA, } leányai.
Földmivesek, vásárosok, falusi nép.

A történet helye magyar helység.

1. FELVONÁS.

A színpad paraszthház előtti tért képez, oldalt Süvöltös Imre tornáczos háza, előtte pad, melyen ül gazdája, fiai körülötte vannak, az egyik a lépcsőzeten ülve lószerszámot foldozgat, a másik kaszát köszörül, a harmadik ostort fon.

I. JELENET.

SÜVÖLTÖS, JÁNOS, MIHÁLY, TAMÁS.

SÜVÖLTÖS. Bizony rossz idő volt az, fiam, mikor annyi küzdés után reményünk egy-

szerre hanyatlani kezde, mindegyikünk mindenét feláldozta. Engem ugy vittek a harczba, mint a milyen itt vagyok, egy ingben, botot adának kezembe és úgy küzdöttem, nem távolabb a tűztől, mint tűzhelyünk ide. Jószivvel mentem és mennék ujra minden perczben. De mit értünk vele? hazatértem után egyszerre el volt lepve az ország, muszka népek csaptak be hazánk szivéig.

Tamás. Nagy volt a muszka sereg, kedves apám?

Süvöltös. Bizony nagy! a muszka zászló alatt jöttek kozákok, cserkeszek, persák, törökök.

Mihály. Irja le nekünk, kedves apám, ezen népeket külön-külön.

Süvöltös. A cserkesz rokonnak tartja magát a magyarral és öltözete sokat hasonlit a miénkhez. Hosszu ezüst szegélyzetü dolmánya inkább régi magyarforma, sujtása nem volt, csak csinosan kivarrott tölténytartója mellén két felől, mely veres vagy zöld selyemből vala készitve. Gazdagon kirakott ezüstös kard csüngött karcsu derekán, de nem lelógólag. Gyönyörü török pisztolyai többnyire hátul valának övéhez szurva

János. A kozákokra emlékezem, jártak itt is. Bő gatyájok volt, de bokájok alatt meg-

kötve, kicsiny, könnyű lovaikon úgy szaladtak, mint a villám, hosszú lándzsát forgatván fejök felett.

Süvöltös. Igazad van, olybá képzeltem őket, mint a majmokat, szünet nélkül mozogtak és vad sikoltással rohantak előre.

Mihály. De a persa lehetett szép!

Süvöltös. Oh az gyönyörü volt. Le nem szállott lováról, még ha vásárolt is. Egykor Debreczenben járok, hát jön egy persa rohanva, felső ruhája kihasitott és veres selyemmel béllelt ujjai repültek, picziny lába fényes kengyelbe volt vetve. Egyszerre kirántja kardját és belé szúr egy dinnyébe. „Mi az ára?“ kiált hazája nyelvén. A szegény kofa hátra veti magát és fele árán ajánlja, csak hogy megmenekedjék tőle. A persa kihúz egy hosszu selyemerszényt és kifizeti, s int oláh szolgájának, hogy vigye el a dinnyét.

Tamás. A muszka is ilyen szép volt?

Süvöltös. A muszkának csak lovasságát szerettem. Mindenik ezred más-más szinü lovon járt. Az egyiknek lovai mind fehérek voltak, a többinek pej, fekete, sárga. Tömérdek ágyuik úgy valának felszerelve, hogy soha szebbet nem láttam, kereke zöldre festve s ágyuik után jöttek hosszu sorban a lengyel zsidók, kik prédára tartottak számot.

Mihály. Hát a muszka nem rabolt?

Süvöltös. Hogy ne az Istenért! itt e helységben minden háznál megállottak megrakott szekereikkel, mindent elvittek; szalonnát, életet, a mit csak kaptak, úgy hagytak mint az árvákat, semmink sem maradt.

János. És édes apám még követte is őket.

Süvöltös. Ugy van, kedves fiam, két ökrömmel hajtottak el egész a Tiszáig, úgy megraktak, hogy nem birta a szegény marha s ha szólottam egy szót, döftek, ütöttek, mig szegény jószágom le nem dőlt kinjában, akkor szurdosták lándsáikkal. Igy folyt ez két nap, de mikor még a Tiszán is által akartak hajtani, akkor kezeikben hagytam az ostornyelet és eljöttem csak magam.

Mihály. Szegény anyánk búsult, ugy-e bár?

Süvöltös. Elfogta szegényt a bú, nem is mertem közeledni hozzá, mihelyest meglátott, sirva fakadt.

János. De volt öröme is, mikor az a jó asszonyság megajándékozta édes apámat.

Tamás. Oh beszélje el, kedves apám, hogy történt az?

Süvöltös. Mindig kerültem szegény feleségemet, mivel semmim sem volt, mivel vigasztaljam. Egykor a korcsmában vagyok és ér-

keznek derék magyar utasok, Péter bátya is tudja még.

János. Igenis! ő hallgatta azon két kis ártatlan gyermeket, ki oly szépen énekelte:

„Csapj fel pajtás önkénytesnek“ és
„Beállok én katonának.“

Sokszor említi, mikor elvégezték dalukat azok a kis kedves magyar gyöngyszemek, kinyujtotta reájok karjait és mondotta: „Megáldlak először, megáldlak másodszor, megáldlak harmadszor, hazám édes reménye!“

Süvöltös. Hol vannak ők most? talán szamüzetve! Anyjok és testvére megilletve hallgatták, miket mondottam veszteségeinkről. Egyszer bementek a belső szobába, én meg haza felé indultam, mikor az asszonyság viszszahí és ötven forintot nyom kezembe. „Áldja meg az Isten porait is,“ mondám kezére borulva, elébb nem akarám elvenni, de oly szívesen adta, hogy végre csak megtartottam.

Mihály. Anyánk csak szerzett valamit azon a pénzen?

Süvöltös. Áldás volt rajta, felvettük magunkat, de mikor azután szegény Erzsébetemet rabolták el ellenségeink, szegény anyja túl nem élheté ezen csapást. Szegény leányom! már négy éve, hogy semmit sem tu-

dok felőle, s minthogy ezen helységbe kellett költöznünk, már ha hazakerül is, ránk nem talál.

Tamás. Ne búsuljon apám, visszajön! gazdasszonyunk lesz még, meglátod, nem hiába tettük el kedves anyánk virágos szoknyáját és szép guzsalyát. Erzsi fogja lefonni gyönyörü lenét.

Mihály. Mi hija lenne akkor boldogságunknak? igyekezetünket még a rab föld is megjutalmazta, tele csűrünk, bő termésünk alatt hajlik a padlás.

Süvöltös. A földmivelő, fiaim, mindig boldog áldott hazánkban, csak igyekező legyen. Mennyi roppant terhet, adót fizetek most és mégis reménylem, elhunytamkor mindenikteknek két-két ökröt hagyhatok, úgy hogy ti is egykor igyekezettel jó gazdák lehettek.

János. Ne emlitse elhunytát, kedves apám!

Süvöltös. Ha Erzsébetem visszajönne, nem óhajtanám a halált, de így puszta a ház.

Tamás. Reméljen, apám.

Süvöltös. Fiam, a sok beszéd közt elfelejtjük, hogy vásárra kell mennem. Gombos mellényt akarok nektek venni, mert vasárnaponként szeretem, ha szépen jártok.

János. Köszönjük, kedves apám. Hozom tehát botját és tarisznyáját.

Süvöltös. Jól van, fiam. Ti addig gyüjtsétek fel azt a kis szénát. Isten veletek!

János. Hordozza az Isten békével, kedves atyánk! (*Testvéreihez.*) Jertek szaporán, dolgozzunk.

Szénahányó villát és gereblyét vesznek, mind el.

II. FELVONÁS.

Korcsmában, szoba.

I. JELENET.

ZSUZSI, MÁRIA, ZSÓFIA, ANTONIA.

Mária, Zsófia, Antonia asztal körül ülnek és gyümölcsöt esznek.

Zsuzsi. Jobb körtvélylyel is szolgálhatok, kedves asszonyom.

Mária. Köszönjük, ennél szebb nem kell. Itt terem?

Zsuzsi. Itt bizony az udvari kertben.

Mária. Ki lakik ez udvarházban?

Zsuzsi. Puszta már néhány év óta, mind elhaltak, elszéledtek lakói. Jó ura volt hajdan, szárnyai alatt nőttem fel, forradalomkor a fellázadt óláhság elől menekült s vissza nem tért iöbbé.

Zsófia. Itt is laknak románok?

Zsuzsi. Laknak, kedves kisasszonyom, hajdani uram földesurok volt, szerették, tisztelték egész élte fogytáig, de akkor elcsábitva,

szintugy körülvették családostul együtt, hogy lenne kezesök. „Ne hagyj el urunk, mondák“ és minden éjjel négy őr állott udvara körül; de egykor azon hir szárnyalt, hogy távoli czinkosaik reánk akarnak törni, nem volt urunknak mit tennie, eltávozásról kellett gondolkozni. Még most is látom a hosszu sor kocsit, szörnyü sirással és jajgatással kisértük, mintegy éreztük, hogy meg nem látjuk többé.

Antonina. És nem jött vissza?

Zsuzsi. Nem kedveském, elhalt rövid idővel eltávozása után és mi itt rossz időt értünk.

Mária. Talán nem volt védője e helységnek?

Zsuzsi. Senkink sem volt. A férfiak mind csatában, itt pedig rendre oláhok, németek, muszkák parancsoltak. Kivált nekem meggyült bajom, midőn italom elfogyott, életem sem volt bátorságban, kivont karddal parancsoltak mindent s ha mondám, hogy nincs, akkor reám akartak rohanni.

II. JELENET

ERDÉLYI, ÁDÁM, AZ ELŐBBIEK.

Erdélyi. Megjártam az udvarházat, igen szép alkalmatos lakhely Ha neked tetsze-

nék, kedves Máriám, megvehetnők és az év egy részét itt tölthetnők.

Mária. Nem is tudtam, hogy eladó, igen tetszik nekem ezen vidék.

Antonina és Zsófia. Vegye meg kedves apám, nagy örömet szerez vele.

Erdélyi. Majd meglátom. Mondja meg korcsmáros uram, ki az a szép magyar leány, ki oly búsan varrt ott egy szobában?

Ádám. Idegen, kedves ur, nehány hete hogy hozzánk került, a mint mondja, sok bajon ment keresztül.

Erdélyi. Talán a háboru alatt hagyta oda hazáját?

Ádám Mint mondja, csendesen élt kedves szüleivel egy közellevő helységben, midőn először csaptak be a muszkák éjszak felől az országba.

Zsuzsi. Olyanok voltak azok, uram, mint a sáskák, eldőltek az utak mellé, mintha záporeső verte volna le őket, a meleget nem türhették.

Ádám. Szegény Erzsébet, igy nevezik az idegent, épen mosott a patakon, mikor keresztül vág ezen egy német tiszt. „Jó léssz te mosónénak!“ mondá és felragadja kocsijára. Hiában sirt, hiában rimánkodott, ölelhesse meg még csak egyszer kedves szüleit, nem kegyelmeztek neki.

Zsuzsi. De a leány ügyesebb volt rablóinál. Midőn negyed napra azon német a határon is túl akarta vinni, használta egykor, késő este, elszenderedését és leszökött a kocsiról és hirtelen egy sűrü bokorba rejtezett.

Ádám. Igy megmenekedett ugyan rablóitól, de haza nem térhetett, se pénze, se gyámola nem volt. Elvergődött egy közellevő városba és ott addig szolgált, mig egy kevés pénzt gyüjtött, melylyel eddig eljött.

Mária. De miért nem megy haza most, mivel közel van.

Zsuzsi. Arra törekszik, éjjel-nappal varr, mert mondja, elébb még gyüjt egy keveset, hogy tisztességes ruházatban jelenhessék meg övéi közt.

Erdélyi. Miért sir oly keservesen?

Ádám. Véletlenül megtudta, hogy kedves anyja meghalt távolléte alatt.

Zsófia. Szegény, szegény leány!

Antonia. Mily jó szivvel segiteném.

Mária. Küldjön utána, kedves korcsmárosné.

Zsófia. Mi fogjuk haza vezetni.

Antonia. Mi fogjuk ruházni. Oh alig várom!

Ádám. Azonnal eredek utána és elhozom ide; de félek, nem lesz már az udvaron, mert emlité, hogy a vásárra megy, hol mellényeit árulja.

III. FELVONÁS.

Vásár. — Hosszú szin alatt töménytelen csizma, nyereg, lószerszám van kirakva, sátrakban árulnak mézeskalácsot, tarka kendőket, szalagokat, másutt vannak vásznasboltok, pálinkás sátrak, hol magyar legények, oláhok, czigányok isznak. A szinpadnak másik oldalán magyart járnak, ifju legények forgatnak szép magyar leányokat, hátrább kis czigányfiu verseket rögtönöz tágas körnek közepette. Erzsébet elől ül kis asztal mellett és mellényeket árul.

1. JELENET.

FÖLDMIVESEK, *beszélgetnek.*

Első Földmives. (*Csizmát tart hóna alatt, kezet adván egy másiknak.*) Adjon Isten jó napot földi! Pest felől jön kend? Mi ujság arra?

Második Földmives. Ott is csak úgy zsarolnak mint itt, kivált a bélyegdijjal szörnyen rontják az embert.

Harmadik Földmives. Valljon még soká fog ez igy tartani?

Negyedik Földmives. Most még dohányt sem termeszthetünk, a hogy akarunk.

Első Földmives. Hallották kendtek, mi történt Debreczenben?

Második Földmives. Nem hallottuk bizony.

Első Földmives. A kormány, néhány héttel e rendelete után, hogy dohányunkat csak hivatalnokainak adjuk el kiszabott áron, az egész országban dohánymagot osztogattatott, mint tudják kendtek, hogy számára minél több dohányt termeszszünk. Mit tettek a debreczeniek? A magot mind elégették ugyanazon a téren, hol a forradalom után bankjegyeiket égették el az osztrákok. „Inkább soha se dohányozzunk, mondák, mintsem nekik hordjuk dohányunkat.“

A többi Földmivesek. Éljenek, mi is úgy teszünk mindnyájan

Urnő. (*Közikbe lép.*) Visznek-e kendtek közül sokakat katonáknak?

Második Földmives. (*Ez hajdu, mente van hátán és pengő sarkantyu csizmáján.*) Vinnének bizony, de nem megyünk, a java még hon van Odább állunk, ha észre veszszük, hogy jönnek a tisztek, és csak eltávozásuk után jövünk elő.

Urnő. Nem helybeliek valának azok, kiket Pesten kivégeztek, mivel nehány bujdosót befogadtak?

Első Földmives. Bizony asszonyom, szomszédom volt az egyik, nem tett egyebet, csak egy éjjel adott szállást valamely becsületes utasoknak.

Urnő. Szőrnyüség, a mit elkövetnek.

Harmadik Földmives. Azért mégis nyitva áll házunk minden szerencsétlennek.

Urnő. Az Isten áldja meg a magyart!

Földmivesek. Mindörökké! Még jobb időt érünk, a magyart soha le nem verték.

Urnő. Az Isten áldja meg kendteket!

El.

II. JELENET.

ERDÉLYI, MÁRIA, ZSÓFIA, ANTONIA.

Megkerülik a vásárt.

Erdélyi. Gyönyörü nép lakik erre.

Mária. Igaz alföldi, pedig már Debreczenen túl vagyunk.

Erdélyi. Láttad Mária, a német vámszedőket, mily csúfak, a gazság képeiken szemlélhető.

Zsófia. Mennyire különböznek ezen derék magyar néptől.

Antonia. Vajha már letelepedtünk volna itt!

Mária. Álljunk meg egy kevéssé itt a tánczosok közt, vígan vannak.

Erdélyi. Csak az ifjak, az öregek búsak.

Egyik tánczos „Hej-huj magyar ember“ nótájára ezt danolja:

Hej-huj szép virágom,
Osztrák kötődik vele,
Jer karomba, nem tanácslom
Hogy galambom' elvigye!

Rózsámé szivem,
Életem a hazáé,
Ej haj, hadd éljen!
Ejha mindörökké!

Hej-huj, egyet járunk,
Egy kortyot rabföldünknek,
Lánczainktól fél zsarnokunk,
Mert fegyverként zörögnek.
Rózsámé szivem, s. a. t.

Hej-huj, jer virágom,
Tüzesebben járjuk el,
Holnap talán ugy találom,
Hogy karom a harczra kell!
Rózsámé szivem, s. a. t.

Földmivesek kongatják poharaikat „Éljen a haza“ fölkiáltás között, melyre mások azt felelik: „Mindörökké.“

Egy Földmives. Hallgassatok, itt jön az osztrák vizsla.

Másik Földmives. Ne mocczanjunk, mert elhurczolnak.

Erdélyi (*Máriához.*) Nem sokat gondol e lelkes nép zsarnokaival.

Egy Földmives. Komoly képe van a németnek, talán nem csiphetett el senkit.

Mária. (*Tovább halad.*) Nézd Zsófia, ott ül egy szép leány s mellényeket árul, talán épen Erzsébet.

Zsófia. Ő lesz, ő lesz, kedves anyám.

Antonia. Szaladjunk oda szaporán, vásároljunk mi is mellényeket.

Erdélyi. Hogy adja leányasszony, e szép gombos mellényt?

Erzsébet. Három forinton, szolgálatjára.

Mária. Csak három forint és ily czifra?

Erzsébet. Nem a legjobban van bizony varrva, magam készitem.

Antonia. Mily szerény e kedves leány.

Zsófi. (*Előveszi erszényét.*) Itt van három forint, e szép verest választom.

Antonia. (*Ő is előveszi erszényét.*) Én meg e gyönyörü sujtásost.

Mária. Én kettőt veszek.

Erdélyi. Én meg hármat.

Erzsébet. Oh! köszönöm uraságtok kegyességét, de talán csak segiteni akarnak rajtam?

Mária. Te vagy talán azon idegen, ki haza kiván vergődni?

Erzsébet. Az legforróbb kívánságom.

Erdélyi. Tudjuk történetedet, kedves leány; jer velünk, mi haza viszünk téged.

Mária. Anyád leszek.

Zsófia *és* Antonia. Mi pedig testvéreid.

Erzsébet. (*Sirva.*) Szentséges Istenem! hogy érdemeltem ennyi boldogságot?

Mária. Nem vagy-e érdemes reá bátor és erényes magaviseleted miatt?

Erdélyi. A korcsmában vagyunk szállva, ha itt az eladást elvégezted, jer hozzánk.

Mária, Zsófia *és* Antonia. Viszontlátásig, kedves Erzsébetem!

Mind a négyen el.

III. JELENET.

SÜVÖLTÖS *jön*, ERZSÉBET.

Süvöltös. (*Körüljárja a vásárt.*) Addig beszélgettünk, mig már szinte későn jövök, nem látok mellényt sehol is! — Ejnye, mikép boszankodom, üres kézzel csak nem akarok hazatérni, ma este gyűlnek az ifjak hozzánk és az enyéimnek nem lesz csinos öltözetök. (*Megpillantja Erzsébetet.*) De itt van egy kis leányzó, ki mellényt árul. Megszólitom. (*Kö-*

zeledik hozzá.) Hogy adja kend, leányasszony, e mellényeket?

Erzsébet. Három forinton.

Süvöltös. Szép munka, megéri a pénzt. Válaszszon nekem hármat.

Erzsébet. Igen szivesen.

Kitesz hármat.

Süvöltös. Minthogy olyan szépek és igen jutányosak, talán magamnak is veszek egyet, Megnézem, van-e elég pénzem. Épen három forintom van még.

Koldus. (*Jön.*) Az isten nevében kérek egy kis segitséget! Gazdag ember voltam, de az osztrákok lerombolták házamat, mivel egy menekültet befogadtam, most négy éve.

Süvöltös. Még jó, hogy fogságra nem vitték kendet.

Koldus. Hurczoltak egy darabig, de volt egynéhány garasom, avval kiváltottam magam.

Süvöltös. Már csak adok neki, majd másszor veszek mellényt.

Ád a koldusnak.

Erzsébet. Hiszen tessék venni még egy mellényt, majd megfizeti másszor; asszonymellényeim is vannak.

Süvöltös. Köszönöm leányasszony, már nincs szükségem reá.

Veszi a három mellényt.

Erzsébet. (*félre.*) Ezen derék ember csak a koldus miatt fosztja meg magát szükséges ruhaneműjétől, ingyen adok neki egyet. Nem tudom, mi vonz ellenállhatatlanul hozzá. (*Felkél és közelít Süvöltöshez, szép mellényt tartván kezében.*) Fogadja ezt el emlékül!

Süvöltös. *Kalapot emel.* Nem, kedves leányzó, ezt nem teszem, köszönöm szivességét.

Erzsébet. (*Megismeri atyját.*) Apám! apám!

Nyakába borul.

Süvöltös. Erzsébetem! (*Melléhez szoritja.*) Szentséges Istenem! visszaadád leányomat.

Erzsébet. Mily véletlen találkozás! mi vezet ide, kedves apám?

Süvöltös. Ide költöztünk tavaly nyár óta, telket vettem itt.

Erzsébet. Hát testvéreim?

Süvöltös. Jól vannak, de ne kérdezz többet!

Erzsébet. (*Eltakarja képét.*) Tudom kedves apám, legyen meg az Isten akarata, nyugosznak a holtak.

Süvöltös. Ne keseritsük ezen édes szempillanatot. Jer haza, ott elbeszéled négy évi bujdosásodat.

Erzsébet. Követlek apám, csak előbb tudósitom azon derék családot, mely oly nagy jót akart tenni velem.

Süvöltös. Elkisérlek oda, kedves leányom.

Mindketten el.

IV. FELVONÁS.

Süvöltös házában tág szoba, egyik oldalán nagy asztal, körülötte padok; a falon rézmetszések, a kápolnai csata és egyéb hazafias tárgy; nagy ágy, azon czifra vánkos, mellette szép festett láda, melyen teménytelen tulipán és más virág; a nagy kandalló mellett Süvöltösné guzsalya virágokkal felczifrázva. Egy fogason szép kendők, az asztal meg van rakva gyümölcscsel és csemegékkel.

SÜVÖLTÖS, FIAI, ERDÉLYI, családostól.

Zsófia és Antonia virágokat tűznek Erzsébet hajfonadékába és homlokára.

Antonia. (*Megöleli Erzsébetet.*) Mily szép vagy, kedves leány!

Erzsébet. Nem érdemlem ezt, kedves kisasszony.

Zsófia. Ne nevezz minket kisasszonynak, estvéreid vagyunk.

Mária. Nem hittük volna, hogy ily víg ünnepre jövünk e faluba.

Erdélyi. Derék testvéreid vannak, kedves Erzsébetem.

Erzsébet. Ugy megnőttek, hogy alig ismertem reájok. (*Közikbe áll és Mária felé vezeti.*) Oh! be boldog vagyok, kedves asszonyom.

János. Betelt Tamás jövendölése.

Mihály. Soha sem kételkedtünk, hogy hazatérsz.

Tamás. De ma éppen nem reménylettük ezen nagy boldogságot.

Süvöltös. *(Ég felé emeli kezét.)* Adjunk hálát a jó Istennek!

Erdélyi. Tele van pitvarod ifjakkal, kik üdvözölni akarják a hazatértet.

Süvöltös. Siessünk elejökbe.

A szinpad udvarrá változik, számos magyar nép, kivált ifjak, leányok, mind virágosan. Egy fa alatt zenekar, a társaság kilép Süvöltös házából.

Ifjak. Üdvözlünk, szeretett Süvöltösünk kedves leánya, fogadd e virágokat tiszteletünk jeléül!

Erzsébet. *(Veszi a bokrétákat.)* Köszönöm ifju barátim, az Isten fizesse szeretetöket.

Leányok. Ne hadd el többé testvéreidet, e lánczok kötözzenek meg örökösen.

Körültekerik virágfüzérekkel.

Meglett férfiak. E kévét hoztuk számodra búzaföldeinkről, hadd, hogy mi adjuk első kenyeredet.

Erzsébet. Oh! mily jól esik ennyi szeretet.

Asszonyok. *(Szép lent hoznak Erzsébetnek.)* Ezt számodra hoztuk a mezőről, engedd, hogy kedves anyád emlékeért mi lássuk el először lennel guzsalyodat.

Erzsébet. Kedves anyám lelke él bennem, szeressetek, mint a hogy őt szerettétek.

Süvöltös. Huzzátok, czigányok, ünnepeljük vigan e szép napot.

Erdélyi. Engedd, kedves gazdám, hogy mi is részt vegyünk a közörömben. Leányaim, járjatok magyart azon derék ifjakkal.

Elvezeti Jánost Zsófiához és Mihályt Antoniához, Tamás Erzsébetet viszi. A zenekar friss magyart húz, leányok és ifjak vigan forognak.

Mária Ily gyönyörü ünnepet soha sem értem.

Süvöltös. Dicsőitem az Istent, ki megengedte, hogy oly szép vásárfiát hozzak gyermekeimnek.

A függöny leereszkedik.

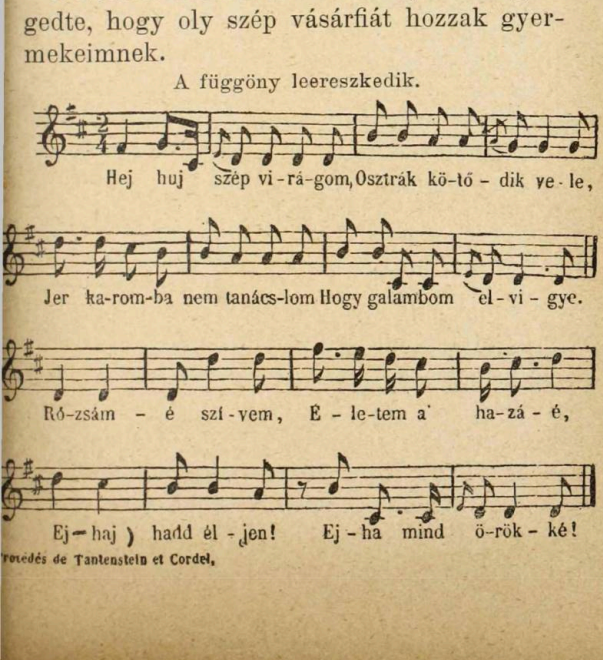

Rotedés de Tantenstein et Cordel.

JÁNOS, A JÓ FIU

Mintegy harmincz évvel ezelőtt élt Erdélyben, a székelyföld Háromszék nevü székében, Gidófalván, mely nincs messze az Olt vizétől és Szepsi-Szent-György mezővárostól, egy derék székely huszár-kapitány, ki ifju korában 1815-ben a franczia ellen egyesült osztrák, porosz és muszka hadseregekkel összejárta Európát és Párisban is volt, hol megtanulta és megkedvelte a franczia nyelvet. (Kalandjai emlékéül még most is meg van házánál néhány Párisból hozott ezüst terítéke.)

Ezen derék kapitánynak volt egy kis fia, kit Jánosnak hivának és kit szülei nagyon szerettek. Kedves atyja hosszas utazásai alkalmával sok ismeretet és tapasztalást szerezvén, magára vállalta kis fia első nevelését s benne is, mint többi gyermekében, mindenek felett nemes önérzetet és munkaszeretetet kivánt ébreszteni. A kis Jánost az

Isten jó érzékeny szivvel és tüzes észszel áldotta meg, szépen felelt meg tehát kedves atyja törekvéseinek, úgy hogy már négy éves korában nemcsak minden betűt ismert, hanem olvasott is akármilyen magyar könyvből, de sőt még sok gyönyörű magyar költeményt és sok szép franczia mesét mondott el egész szónoki komolysággal az atyja házához érkezett számos vendégnek, kiktől, valamint kedves szüleitől, mindig sok dicséretet aratott. Egykor a vitéz kapitány, meg akarván jutalmazni szorgalmatos kis fiát, szép kis fakardot hozott neki ajándékul és krétával lefestette neki az ajtóra a huszárok hat kardvágását,

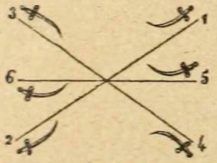

melyeket kis fia oly ügyesen utánozott, hogy nemsokára képes volt pajtásai vezérévé lenni. Gidófalvának egy része dombon van, más része alantabb fekszik. A dombon terjednek el a huszárezredek tanyái és köztök a kapitányi ház is. E domb volt tehát János játékainak színhelye. Ide gyűltek derék paj-

tásai, kiket a szabad székely nép gyermekeiből választott magának, mivel ezek több igazságszeretettel birtak, mint az elkényeztetett uri gyermekek, s azért jobban szerette őket amazoknál. A magyar nép józan esze és szabadságérzete ezen kisdedekben is mutatkozott. Ők mindig a legérdemesebbet választották vezéröknek; és többnyire János nyerte meg közszeretetöket. Kis hősünk leánytestvéreivel és pajtásaival egyforma szépen bánt és ezért atyja még inkább szerette és nagy kitüntetésre érdemesitette, midőn legjobb paripájára felültette és körülhordozta a széles udvaron, mi által a kis legény igenigen megkedvelte és megszokta a lovaglást.

De hibáznánk, ha Jánosunkat mindig csak dicsérnők, mert mint minden gyermekben, volt bizony benne is csintalanság elég: hol a tintatartót vette elé és nagy fekete bajuszt mázolt magának kis képére, hol a kézdi-vásárhelyi jó mézes pogácsát fürkészte ki és mind egy cseppig elosztogatta pajtásainak. Ilyen hibáiért kedves atyja keményen megfedte, de kedves anyja, ki egy kevéssé bálványozta kis fiát, mindenkor kisegitette a bajból, vagy elrejtvén őt, mig atyja méltó haragja csillapult, vagy helyrehozván hamarjában, a mit vétett.

Egy este mégis igen rosszul járt vigyázatlan kis vitézünk: a tágas udvar pázsitján legelt egy szép csikó, mely hogy el ne szaladjon, almafához volt kötve. János játszott mellette. Egyszerre hozzá ér hátulsó lábához, a csikó nagyot rug és Jánost épen homlokán úgy találja, hogy elkábulva hanyat bukik. Kedves anyja kiszalad szobájából és látván fia elkábulását, úgy megijed, hogy elájul mellette és buktában magát szörnyen megsérti. János egész életében el nem felejtette kedves anyja iránta való szeretetének e szép jelét, mindig forrón szerette kedves anyját és még férfi korában is minden parancsának lelkiismeretesen engedelmeskedett. Mindamellett János pajzánkodó kedvét nem zabolázhatta meg mindig, ki hol kakaspulykákkal, hol bivalyokkal keverte magát bajba. Ezen utolsó vad állatok közül egyet addig ingerelt egykor, veres kendőt lobogtatván szeme előtt, hogy az megdühödve neki rohan a gondatlan gyermeknek és okvetetlen összetapodja, ha kedves anyja kétségbeesett sikoltására az istállóból kiszaladó béres el nem kergeti.

Igy folynak János gyermekévei anyja gyengéd szeretete és atyja férfias szigora által egyaránt gyámolitva, mig végre eléri nyolcza-

dik évét. Ekkor kedves atyja tudományos vagy törvényes pályára akarván inditni kis fiát, elküldé Brassóba, szász iskolába, hogy ott latin és német nyelvet tanuljon. De János semmiképp meg nem kedveli a szászokat és mihelyt kedves anyja látogatására jön, addig unszolja őt kéréseivel, mig ez ujra haza viszi magával. Kedves atyja nem vette jó néven fia ezen állhatatlanságát és elhatározta magát, hogy katonának nevelteti, mi miatt elküldé jövő évben a kézdi-vásárhelyi katona-iskolába. Itt sem volt János boldogabb mint Brassóban, az iskolában létező kemény rendszer nem volt inyére, mi miatt elkedvetlenedett és majd semmit sem tanult. A német tanárok, kikre, csak önérdekét tekintve, bizza Ausztria a derék székely ifjakat, mégis adtak Jánosnak jutalmakat, mert kedves atyjának kivántak kedvében járni és vizsgálatkor majd mindig másodiknak vagy harmadiknak tevék. A tanárok közt voltak csakugyan némelyek, ugy mint a harmadik osztálybeliek, kik hajtottak az igazságra és Jánost egykor egész hétre szamárpadra ültették. Hasznos volt e büntetés dicsszomjas kis tanulónkra nézve, e percz óta könyveihez látott és túltett pajtásain a tárgyak gyors felfogásában.

Nagy csapás érte ez időben kis Jánosun-

kat. Kedves atyja, két évi nyugalmaztatása után, meghalt. Édes anyja elhozatta tiz éves fiát az iskolából, hogy még egyszer meglássa boldogult atyját a nyujtó padon.

Háromszéken a Feketeügy mentében szörnyü veszedelmes szél fú, melyet a lakók Nemerének neveznek. Ily szél érte Jánost útjában és talán életének véget vetende, ha hirtelen farkasbőrbe nem burkolták volna.

Megérkezvén gyászos házába, a gyermeket annyira meghatotta kedves anyja és testvérei kimondhatatlan levertsége és szomorusága, hogy néma búban állott kedves atyja koporsója mellett és fogadta magában, soha ezután kedves anyját nem szomoritja többé, de minden erejét oda forditja, hogy árva testvérei istápja lehessen.

Szavának állott János. Alig tért vissza az iskolába, olyan jól tanult, hogy mindig első volt osztályában. Szünóráit pedig boldogult atyja emlékének szentelte és sok buzgó imában kérte az Istent, adjon neki nyugalmat és vigasztalja kedves anyját és testvéreit. János olyan jól viselte magát az iskolában, oly szerény, oly szorgalmas volt, hogy semmi panasz nem levén ellene, kedves anyja ebbeli örömében elfelejtette nagy búának egy részét. Nemsokára aratta fia jó

magaviselete és igyekezete jutalmát, mert engedelmet nyert a bécsi katonai főiskolába való felvételére.

Sírva búcsúzott el a tizenkét éves gyermek kedves anyjától és testvéreitől és újra feltette magában, hogy örömére lesz árva családjának. Fogadását most is híven teljesitette. Alig érkezett meg hetven tanulótársai közé, jóllehet nyelvöket nem tudta olyan jól, mint ők, mégis mindjárt az első hónapban első lett osztályában és nyolcz év lefolyta alatt soha senki által nem hagyta magát felülmulni, hanem untalan első volt mindenben és mindenki szeretetét megnyerte. Tanárai és előljárói igen-igen meg voltak elégedve Jánossal, nemcsak szorgalmatos és rendes volt, de még tanulótársait is szüntelen jóra buzdította, társai pedig szerették az igazságos és szerény ifjat, ki, ámbár gyorsabban tanult náloknál, soha sem dicsekedett képességeivel, hanem inkább egész készséggel oktatta azt, kinek szüksége volt tanítására, és más hibáját sohasem fedezte fel ok nélkül, hanem igyekezett azt jóvá tenni. Magát ugyan nem hagyta soha megbántatni, de ő sem bántott meg senkit, azért nem is voltak ellenségei. Feladatait pontosan végezte, üres idejét pedig arra forditotta,

hogy mást segítsen. Tiszta, rendes volt, s mikor nem kellett tanulnia, együgyü játék helyett inkább erősitő testi gyakorlást folytatott, lovagolt, úszott, ugrott, tánczolt stb. Ha hibázott, igyekezett hibáját még nagyobb figyelem által helyrehozni.

Igy felelt meg híven kedves anyjának és testvéreinek tett fogadásának. Nyolcz év mulva ezen jó anyát az a kimondhatatlan öröm érte, hogy felserdült és tanulását dicsőségesen bevégzett fiát Brassóban, mint főhadnagyot ölelhette. Derék fia most is éppen oly szeretettel ragaszkodott hozzá és éppen oly engedelmes volt iránta, mint nyolcz évvel azelőtt, mikor mint tizenkét éves gyermekét bocsátotta el magától.

Kilencz új év elteltével még nagyobb örömben részesült ezen jó anya, mikor 1849-ben most férfi korát elért fiát, mint tábornokot üdvözölhette. Bem híres téli hadjárata után, mely alatt a hű anya fia és a haza megmaradása végett mindennap buzgó imában fordult az egek urához, fia négy évi távolléte után a híres erdélyi hadsereg élén, mint annak második parancsnoka vonult be, babérkoszoruzottan Brassóba, kedves anyja házához.

*

Gyermekek, ti nagyobbacskák, kik nemsokára jó anyátok szárnyát elhagyván, iskolába készültök, kövessétek mindenben e' jó fiú példáját, legyetek szorgalmatosak, szerények, igazságosok, szívesek, mint ő, meglátjátok, őszinte fáradságotoknak hasonló dicső jutalmát veszitek.

A MEGLEPETÉS

Kis szinjáték egy felvonásban, előadatott a Thiais-i kertben szeptember 2-kán 1857-ben.

SZEMÉLYEK

APALIN, 13 éves,	testvérek. Szobrász özvegye leányai, kinek műhelye a városban van.	ANTONINA.
MAGDOLNA, 12 éves,		CECILIA.
BORBÁLA, 10 éves,		MÁRIA.
BÖZSE, 7 éves,		ZSUZSANNA.
ADORJÁN, 16 éves,	a leányoknak unokavérei.	ATTILA.
TIVADAR, 14 éves,		HENRIK.
DEZSŐ, 13 éves,		ÁRMIN.

A történet helye erdei lak; tér az erdőben. Egyfelől a lakóház, másfelől veteményes kert.

I. JELENET.

APALIN, *térdel; jobb oldalán* MAGDOLNA *virágot tűz hajába; bal oldalán* BORBÁLA *virágot tart kötényében;* BÖZSE *elől ül és bokrétát köt.*

MAGDOLNA. Még egy rózsát, Borbálám, és megvan a hajék.

BORBÁLA. Itt van szép négy bimbós.

APALIN. Ez anyám négy leányával.

BORBÁLA. De ezen virágok együtt vannak, mi pedig elváltunk kedves anyánktól.

Bözse. Jaj, ha anyánk többé vissza nem jönne!

Apalin. Bizony késik, már itt kellene lennie.

Magdolna. Ti mindig féltek, nem ment-e el már sokszor és mindig visszajött?

Feltüzte a virágot, Apalin feláll.

Apalin. De születésem napján még soha sem hagyott ide.

Borbála *(megölelve Apalint)* Ne búsulj, mig előjön, mi ünnepeljük.

Magdolna. Tegyük, tegyük, ez jó gondolat; ülj le ezen fatörzsre, mert te most királynénk vagy.

Apalin *(leül)* Ime ülök, de azután mit csináltok?

Magdolna. Megörvendeztetünk.

Apalin. Mivel?

Borbála. Majd meglátod.

Bözse *(oda nyujtja tüzérkéjét, Apalinra borul)*. Soha sem foglak bosszantani.

Apalin *(megcsókolja)*. Köszönöm Bözsém, ez a legjobb ajándék.

Magdolna és Borbála *(megfogván egymás kezeit)*. Példádat fogjuk követni mindenben.

Apalin. Kedves jó testvéreim, bár jobb példát adhatnék nektek.

Bözse. Anyánk vagy, mikor magunkra maradunk.

Apalin. Méltatlanul kell azon szerepet felvállalnom, mióta kedves anyánk, jó atyánk elhunytától fogva, egész nap távol van.

Magdolna. Ne mondd méltatlanul, nem vagy-e közülünk legszelidebb?

Borbála. Mi ketten akármint törekedjünk, mindig búsitjuk anyánkat.

Magdolna. Nem Borbálám, te nem vádolhatod magadat, hiszen engedelmes jó leány vagy, de én feltételeimnek soha sem tehetek eleget.

Apalin. Tudjátok mit, fogadjunk egymásnak javulást, igy ünnepeljük legszebben születésem napját.

Bözse. Apalin! megigérem neked, hogy leczkémet mindennap fél óra alatt megtanulom.

Magdolna. Én meg fogadom, akármit parancsoljon drága kedves anyánk, zúgolódás nélkül teljesitem.

Borbála. Én Bözsére fogok ügyelni, mint egy anya.

Apalin. Én igyekezni fogok, hogy a háztartásban minél tisztább és rendesebb legyek; és most mulassunk, mig anyánk előjön. Mit játszodjunk?

Összeölelkeznek, zörög a falevél, a leányok előre futnak.

Mind. Anyánk, anyánk!

II. JELENET.

ADORJÁN (*mint rabló*), *az előbbiek.*

(A leányok megijedve megállianak.)

ADORJÁN. Ki lakik e házban? (*a lánykák nem felelnek. Apalinhoz*) Te vagy a gazdasszony?

APALIN. Nem én vagyok.

ADORJÁN. Hol vannak a gazdák? (*a leánykák nem felelnek, Adorján kirántja handsárát*) Feleltek vagy nem?

MAGDOLNA. Nincsenek hon.

ADORJÁN. Hol vannak cselédeitek?

BORBÁLA. A mezőn.

ADORJÁN (*forgatja fegyverét*). Feleljetek, mert rosszul jártok! hol az éléskamara?

APALIN. Üres.

ADORJÁN (*megfogja Apalin karját*). Ételt, bort, vagy jaj neked!

MAGDOLNA, BORBÁLA, BÖZSE. (*térdre hullanak.*) Ne bántsd testvérünket.

ADORJÁN (*egy kis sípot megfú. Tivadar, Jenő jönnek.*) Pajtások, verjétek fel a házat, hozzatok eledelt. (*Tivadar, Dezső el. Bözséhez*) Hol van anyád pénzes ládája?

BÖZSE (*alig lihegve*), Itt van (*adja erszényét*).

ADORJÁN. Nálad tartja pénzét?

Bözse. Vedd el, vedd el pénzemet, csak anyánkat ne bántsd.

Magdolna, Borbála, Apalin (*mind adják erszényeiket*) Megelégszel evvel ?

Adorján. Ez csak kezdete aratásomnak.

Tivadar, Dezső hoznak bort, hust, kenyeret, szalonnát, földre raknak mindent.

Adorján. (*pajtásaihoz.*) Hány tehenet kaptatok a pajtában ?

Tivadar. Kettőt és két idei borjut.

Adorján. Az istállót megvizsgáltátok-e ?

Dezső. Két csézás van benne.

Adorján. Külön rekeszben van egy arabs csikó, arra vágyódom leginkább.

Magoolna és Apalin. (*Egymásra pillantanak, halkal*). Honnan tudja e zsivány, mink van ?

Tivadar. Elviszszük magunkkal.

Adorján. (*Apalinhoz.*) Mutasd meg a kincses ládát.

Apalin (*intvén testvéreinek.*) Nem vagyunk gazdagok, kincsünk hogy lenne ?

Adorján. Elrejtve tartjátok.

Magdolna. Miért rejtenők ? mai napig soha senki sem zaklatott itt.

Adorján. Fiuk, hozzatok kapát és ásót, (*a gyermekek csodálva intenek egymásnak.*) A mig eljönnek, addig holmi apróságokat fo-

gok előkérni tőletek, kedveseim. (*Bözséhez*). Kis angyalom, nyakadon csüng egy kis aranypénz, ne sajnáld ideadni.

Bözse. Már erszényemet feláldoztam, még emlékemet is el akarod venni?

Tivadar és Dezső ásót és kapát hoznak.

Adorján. Melyik a fa?

Apalin. Nem tudom.

Adorján. Majd megkapom, de most éhes vagyok, tizenkét óra óta nem ettem, legények, készitsetek ebédet.

Tivadar és Dezső háttérben tüzet raknak, kenyeret, szalonnát szelnek és kis meghámozott pálczanyársat készitvén, felhuzzák reá a szalonnát.

Tivadar (*Dezsőhöz.*) Van-e hagymád?

Dezső (*a kertbe szaladván*). Itten van. (*Kihuz hagymát*).

Tivadar. (*felszurván a pálcza végébe*). Ez ízletes falat lesz. Adj sót és paprikát.

Dezső (*keres tarisznyájában és odaadja.*) Nesze.

Ezalatt Adorján ékszereik előadására sürgeti a leánykákat.

Adorján. Leánykáim, adjátok elő őszintén minden holmitokat, mivel láthatjátok, többet tudok, mint gondoljátok.

Apalin. Vedd el mindenünket, csak kedves anyánk vagyonát kiméld meg.

Dezső. Ne hozzak vagy egy fejér tyúkot a ketreczből ?

Tvadar. Azt a kis bóbitást, mely nagyon kövér.

Borbála. Épen az enyémet.

Dezső. A szürke nagyobb.

Bözse. Azt nem adjuk.

Adorján. Hacsak nem kénytelenségből de siessünk, mert nem érünk rá tyúkot melleszteni.

Tivadar. Kész az ebéd, kapitány. (*Kiteríti szürét abrosz helyett.*)

Adorján (*leül a földre, szel a kenyér-, szalonna- és hagymából, melyet együtt megesznek*). Üljetek ide leánykák, izleljétek a zsiványebédet.

Apalin. Köszönjük, nem vagyunk éhesek.

Adorján. Egyfelől zsiványok, másfelől hölgyek, mily szép társaság.

Magdolna (*halkan Apalinhoz*). Ülj le, addig elrejtem a fa odvába.

Apalin. Jőjjetek testvéreim, nézzetek különös étkeket.

Mind letelepednek, kivéve Magdolnát.

Adorján. Tessék, piritott kenyér, melyre olvasztott meleg szalonna van cseppentve. (*Magdolnára figyelvén*). Szép fák ezek, de a

legszebb az, mely felé indultál, szép galambon.

Magdolna (*meghökkenve megáll*). Üres madár fészket tettem oda, remélvén, majd kis szárnyas vendég száll belé.

Adorján. De mit rejtettél a fészek alá?

Apalin. Mit lehetne oda rejteni?

Adorján. Nem-e bogláros fülbevalót?

Magdolna. Ugy tudsz mindent, mintha örökösen köztünk lettél volna, légy hát ura mindenünknek, csak anyánkét ne vedd el.

Adorján. (*Apalinhoz*) Tőled kincsem, csak övedet kérem el, melybe nagyanyád klárisos tűjét gyurtad.

Apalin. Azon szent emlékre is vágyódol?

Tivadar (*felkelve*). Lássunk munkához, melyik a fa?

A leánykák mind felugranak, kezeiket összekulcsolva.

Leánykák. Ne bántsátok fáinkat!

Adorján. Ássatok ama legnagyobb alatt.

Mikor a leánykák mind kinyujtott karokkal kérőleg Adorján felé fordulnak, emez leveti álarczát.

(*A leánykák elkiáltják magokat*). Adorján, de minket igy ijeszteni!

Magdolna. (*Tivadar és Dezsőre mutatván.*) Hát ők sem zsiványok?

Tivadar és Dezső. (*levetik álarczaikat*). Alázatos szolgáitok vagyunk.

Borbála. Ez igen sok.

Bözse. Honnan jöttetek? Hát nem voltatok Olaszországban?

Adorján. Már egy hete, hogy hon vagyunk. Anyátok küldött hozzátok, hogy jelentsük, csak holnap jöhet haza; de nénétek a házban van, helyét fogja pótolni.

Apalin. Menjünk, üdvezeljük nénénket.

Magdolna. Köszönjük urficskák, hogy olyan szépen végeztétek anyánk megbizását.

Borbála. Már akár jól, akár rosszul, de meglepetést nagyot szereztek nekünk.

Vége; leereszkedik a függöny.

ERDÉLY

E könyvecske első részében, midőn hazánkat irók le neked, kedves kis olvasóm, a hely szüke miatt, csak röviden említők Erdélyt. Most ennek leirásához fogunk, hogy a helylyel megismerkedtessünk, melyen 48- és 49-ben halhatatlanná lettek e kis ország derék lakosai, kikről majd a hely leirása után fogunk szólani. Magyar hazánkat, végtelen rónái miatt, gyakran a sík tengerrel hasonlitjuk egybe. Épen ennyi joggal mondhatjuk, hogy Erdély magasan feltornyosodott hánykodó habok mozdulatlan képét idézi elő, mert magas bérczeiről tekintve, egymást érő sziklák és hegycsúcsok végtelenségét szemléljük. A magyarországi nagy rónán egyszerre magas hegyek bástyája emelkedik. Ez Erdély, melyet éjszak, kelet, nyugot és dél felől a Kárpátok ágazatai környeznek és melynek kiterjedése 1008 négyszeg mértföld.

Az Erdélyt mindenfelőlről óriási védfal

gyanánt környező hegyek csak itt-ott nyilanak meg, szűk szorosokat képezve. Ily bajos bejárásu szorossal, tizenegy nagyobb és néhány kisebbel bir Erdély. Dél felé van a Vulkán, Verestorony, Törcsvár, Temes és a kisebb Bodzai szoros. Kelet felé Ojtoz, Gyimes, Tölgyes, Borgó. Éjszak felé Radna, Sztrimbuj. Nyugot felé a Vaskapu híres szorosa. Azonkivül bajos bejárásuak még a Dobrai-ut, mely Magyarországból Dévára megy, a Királyhágó, melyen keresztül Nagyváradról Kolozsvárra jut az ember és a Szamos szorosai, melyek az ország éjszaki széléről Deésre és Kolozsvárra vezetnek.

A hegyes-bérczes Erdély völgyei és lapályai is oly magasak, hogy határhavasai Magyar- és Oláhország felől sokkal emelkedettebbek, mint belső oldalukon. Ezért Erdélynek egy folyója sem foly be az országba, hanem mind kifolynak, a rólok elnevezett völgyeken keresztül görditvén sebes habjaikat Magyar- és Oláhország felé, hol a Tiszába és Dunába szakadnak. Három nagy völgye van Erdélynek, melyben három nevezetes folyója foly: éjszak felől a Szamos-völgye, a benne folyó Szamossal, az ország közepén a Maros-völgye a Marossal és délfelé az Oltvölgye Olt folyójával. Ezenkivül van néhány

lapálya is, mint Torda mellett a Keresztes mező, Hunyad vármegyében a bájos Hátszeg vidéke, Brassó körül Brassó vidéke vagy az úgynevezett Barczaság, Szászvároshoz (szászul Broos) közel a Kenyérmező és a Székelyföldön Háromszék. Továbbá az Oltba szakadó Feketeügy Háromszéken, a Szeben Szeben mellett, a Balázsfalván egyesülő és a Marosba szakadó Nagy- és Kis-Küküllő, a Fejér-, Fekete-, és Sebes-Kőrös az ország nyugoti részén, az Aranyos ugyanott és még más kisebb folyók kis völgyeket öntöznek. Az ország rakott utjai a völgyek mentét követik, de onnan eltérve csak meredek vagy lejtős és oldalast elmenő bérczi utakon haladhat az ember, vagy mélység mellett elvonuló ösvényeken, melyekről a dús ország csodáit és kincseit kényére szemlélheti. Völgyeiben kristály-források mellett gazdag búza-földeket érlel a forró napsugár, hegyoldalait pedig nemes bort termő szőlők boritják, vadonjaiban a hatalmas természet dúlása, valamint lakott vidékeiben a hajdankor egymást felváltó nyoma töltik el érdekkel a vizsgálódót. Ki tudná ezen örökösen gazdag föld minden növényét, erdői, tavai, folyói minden állatát, bányái minden kincsét felszámlálni? Érczei közül, mint csak Erdélyben találhatót, megnevez-

zük a telluriumot, melyen az arany irást képez. Erdély aranyérczei közt gyönyörü alakuak vannak, melyeket sok erdélyi tudós gyüjt. Néha az arany lemez-, néha moh-alakban van a kőzeten, néha fonadékot képez, néha betüforma, néha tiszta és igy gyakran nagy mennyiségben találtatik. Egy utas, gróf Teleki Imre, látott egykor Oláhpiánon egy 1801-ben tálált darab aranyat, melyben csak egy huszonnegyed rész vegyiték volt és mely $10^{1}/_{3}$ pizetet nyomott. (Egy márkában 53 pizet van, tehát mintegy ötödrész márkát.) Vannak továbbá Erdélyben aranyon, ezüstön, telluron, ónon, rézen, vason kivül, mindennemü drágakövek, szép amétisztek, gyönyörü kristályok, kéneső, márvány, alabástrom, bazalt, csepegőkő és némely vidékein gyönyörü kövületek. Zaránd megyében, Baszarabasza helység határán, gyökerestől kővé vált és két-három láb vastagságu fatörzsökök találtatnak, Prévalény nevü falu vidékén pedig, ugyanazon megyében opál-szinü kövületek vannak.

A hajdankor maradványait illetőleg említenünk kell a Mithras régi persa Isten tiszteletét ábrázoló féldomboru kőfaragásokat, melyek Európa tudósai előtt nagy becsü ritkaságok. Ezen Istenséget a görögök és rómaiak is befogadták vallásukba és a napnak

képe alatt imádták. Tizenkét ilyen mithrai kőtábla találtatott Erdélyben, néha tiz-tizenkét lábnyi mélységben, mi régiségét biztositja, mert a lakott föld szine minden embernyomnal feltöltetvén, valamely régiség kora földalatti helyzete után itéltetik meg. Erdélynek régi pénzei közül legnevezetesebbek a Sarmis dák király pénze, ki Nagy Sándorral háboruskodott és tőle megveretett, és a Kozonok és Lysimachok, mely utóbbi aranypénzek a görög birodalomban verettek és Lysimach, Nagy Sándor vezére, később Macedonia és Thracia királya által kerültek Erdélybe, ki Dromichoetes dák királytól elfogatván, váltságául sok pénzt fizetett neki. Erdélyi hazánkban hajdan sok kincs rejtezett. Mikor Trajan római császár elfoglalta Dáciát, annak királya, Decebal, a monda szerint, a Sztrigy vizét más árokba eresztette és a folyó üres medrében boltozott üreget épitvén, kincsét bele rakta, azután a vizet előbbi medrébe bocsátotta, de titka, jóllehet a napszámosokat mind megölette, elárultatott és Trajan kivette kincsét.

Ugyanazon kis folyóban találtak 1543-ban valamely halászok, Piski nevü falu mellett, roppant nagy kincset, 40000 Lysimachot, azonkivül sok veretlen aranyt s a t. Ez a

kincs Martinuzzi püspök kezébe került, ki Miksa császárnak is egy részét általengedte.

A hajdani persa király, Darius kincsét is Erdélybe helyezi a monda, mely szerint egy kolozsvári lakos, Varga Pál, megtalálván azt a gyalui hegyekben, hirtelen meggazdagodott.

Mintegy 60 évvel ezelőtt találtak a vajdahunyadi kamarajószág * Muntsel nevü kis hegyében, mely nincs messze a Marostól, sok Kozont és köztök néhány Lysimachot, de a találók nem akarván kincsöket az Approbata ** törvény szerint kincstartó hivatalnak beadni, beolvasztották. A kamara és más kincsvágyók ásattak a hegyben és mélyen a föld alatt patakra, erdőre, egy kis kövezett körszinházra és góth felirásokra akadtak.

Még más régiséget is találtak más megyében. Abrudbányának Lety nevü hegyoldalában találtak 1790-ben elhagyott bányaüregben, viaszszal bevont latin-iratú fatáblákat, melyek könyvformára összekötvék és tartalmok szerint itélve a második századból Lucius Verus római császár idejéből valók. Ennyi ritkaság Erdélyt a régiségbuvár előtt

* Az ország jövedelmeit a királyi kincstár vagy kamara kezeli. Ezen jövedelmek egy részét ingatlan javak képezvén, ezek kamarai jószágoknak neveztetnek.

** *Approbata* az erdélyi törvénykönyvnek egy része.

igen érdekes tartománynyá teszi. De a természetbuvár is épen annyi érdekkel folytathatja vizsgálódásait, mivel itt más országokban nem létező terményeket szemlélhet.

Az országot sokajku népfajták lakják, ugy mint: magyarok, székelyek, szászok, oláhok vagy románok, örmények, czigányok, zsidók. A három elsőbbet egyesült nemzeteknek nevezik, mivel 1545-ben a tordai országgyülésen egyességre léptek, hogy magokat kölcsönösen megsegitsék a törökök ellen. Közülök mindegyik külön földet bir és a nagyszámu oláhokat és czigányokat kebleikre fogadják. Az oláhok leginkább a magyar és szász földön elegyednek a lakósok közé és 1848 óta az egyesült nemzetek jogaiban osztoznak, valamint az örmények is, kik hazafias indulatúak és Ebesfalvát * és Szamosujvárt népesitik. A magyarok földjöket vármegyékre és vidékekre, a szászok és székelyek pedig székekre és részint vidékekre osztják.

A magyar földnek fővárosa Kolozsvár, melynek vidéke kivált gyönyörü búzát terem. Ezért nevezék a várost hajdan kincses Kolozsvárnak. Kolozsvárt az egykor itt tanyázó római

* Ma Erzsébetváros.

katonák Clusanak nevezék, minthogy egyfelől a Szamos, másfelől magas hegyek zárják el bejárásait, innen ered tehát román neve Klus. Később szászok telepedének meg a városban és kőfallal keriték körül, mely falak, valamint nagy kapuit védő tornyai még most is fennállnak. Közülök a hidutczai négyszegü fekete torony legépebb, még meg vannak azon nagy lánczai, melyekkel egykor elzárák az utat.

De minden régiségei között legnevezetesebb és örök emlékü maradó azon ház, melyben 1443-ban hazánk legnagyobb királya született, a dicső Mátyás király. A kolozsvári nép büszkén tekint ezen nagy emlékü épületére. A hidutczán kimenve és a Kis-Szamoson átkelve, a fellegvárba ér az ember, melyet most katonai laktanyává változtattak. A hegy alján levő üregekben, valamint a város tulsó külvárosában, számos czigány telepedett le. Közülök az utóbbiak a város zenészeit képezik. Itt lakik az ügyessége miatt elhíresedett Moti, ki hegedüjén, magára vagy társaival együtt szívszakadó módon húzza az erdélyi bús Rákóczit, mely sokat különbözik a magyarországitól. Moti előtt a vén Csucsuj járt házról-házra és reszkető hangját hegedűjével kisérte. Hajdan, mi-

kor a magyarok török-módra hosszu szakállt viselének, sok kolozsvári ház előtt fapadok valának, melyeket *szakáll-szárasztónak* nevezének, mivel délutáni mosdás után itt szárasztá az urak szakállaikat a napfényen.

Kolozsvárt minden hitfelekezetnek, ugymint: katholikusok-, reformátusok-, unitáriusok- és a szász lutheránusoknak templomaik és iskoláik vannak. Van azonkivül Kolozsvárnak különös jóizű kenyere és híres káposztája. Az erdélyi kormányzó (Gubernator) Kolozsvárt lakik.

A város tordai kapujának Tordára vezető útján kiindulva, a Felekre érünk, mely nagy hegy a fellegekkel határos, innen van hihetőleg neve. Az egész hegy színe finom fövényből áll és azon itt-ott malomkő-nagyságu gömbölyü kövek találtatnak, néha kettő összefüggő, melyek széttörve, keményebb kö zepet mutatnak. A kövek oly gömbölyüek, hogy nyilván csak azokon gördülő habok adhattak e köveknek ily alakot, annál csodálatosabb, hogy számuk a magassággal nevekedik és a hegytetőn a legtöbb van, csakhogy itt laposabbak. Sokáig fejtegették a tudósok e talányt; miért van a hegytetőn vízmosta kő? Hogy egykor víz lepte el az egész tájékot, abban mind megegyeztek, mert a

meggyűlt temérdek víz lefolyását még most is bizonyitja két erőszakos hegyhasadás. A Felekből eredő kis patak ugyanis Túr nevű falunál a tordai hegylánczon levő oly sziklafalon tör keresztül, melynek magassága 50 öl, szélessége pedig legalább 600 ölre megy. A hasadék keskeny és meredek és egy kevéssé kigyóforma. A hegy éjszaki oldalán, Túrnál kezdődik és keleti lejtőjén végződik, Koppánd nevü falunál. Sok ezer év kellett hozzá minden bizonnyal, mig a vidéket ellepő habok ily erőszakos kifolyást törhettek. Hihető, hogy a mészkőből álló hegy már ki volt vésve tulsó oldalán vízmosások által és így könnyebben ronthatott keresztül a hegyek közé szorult ár, mely a leírt hasadéktól egy órajárásnyira kelet felé új nyilást tört, csakugyan a tordai hegylánez keleti oldalán. Ezen utolsó nyilást az országban közönségesen *Torda-hasadék* név alatt ismerik. Patak rohan azon keresztül és sok monda neveli hírét, jóllehet az elsőbbnél csaknem kisebb.

Ennyi tehát bizonyos, hogy víz lepé el egykor Kolozsvár és Torda vidékét. Mindazáltal senki sem magyarázhatá meg, mi módon érhette el a víz a Felek tetejét, melynél nagyobb hegyet még a szemhatár szélén sem fedezhet fel a szem a vidéken. Honnan

gördültek tehát e gömbölyü nagy kövek a hegytetőre és onnan a hegyen szét? Az ujabb idő érthetővé teszi, mit a hajdankor ki nem magyarázhatott, tudniillik: mikép kerülnek csigák, kagylók, vízmosta kövek, a magas hegyek tetejére? Ezen kérdés még a nagy Voltaire-t is annyira háborgatá, hogy teméntelen röpiratban értekezett a felől. Az ő idejében ugyanis a tudósok azt állíták, hogy tenger lepé el a hegyeket, mit Voltaire helyes tapintattal szüntelen ellenzett. „Miként állithatjátok, mondá, hogy tenger folyt volna a Himalaya tetején? Igaza volt, másként jutnak a hegyormok tengeri terményekhez. Mintegy harmincz vagy negyven évvel ezelőtt fedezte fel egy nagy franczia természetbúvár, Beaumont Ilyés a hegyek eredete történetét, kinek felfedezése felől következő sorokat közölt hazafiaival a nagy csillagász, Arago. Most már közönségesen elfogadott vélekedés az, hogy a hegyek felemelkedés által keletkeznek, tudniilik erőszakkal kicsúcsorodnak a földgyomrából, szétszaggatván a földszinét.

Mióta ez a nagy felfedezés el van fogadva, azóta eddig megfejthetetlen nehézségek eltüntek a tudományból. Mert most már kimagyarázható, miért vannak csigák és kagy-

lók a legmagasabb hegyek tetején, annélkül hogy feltegyük, miszerint tenger lepte volna el a magas hegycsúcsokat. Mihelyt a természetbuvár helybenhagyja a hegyek felemelkedés által való képezését, igen sok érdekes vizsgálódás ötlik elébe. Azon kérdés támad pl.: minden nagy hegylánczegyidőben keletkezett-e? a tudós Beaumont Ilyés éppen e kérdésekkel foglalkozott és minden arra mutat, hogy tökéletesen megfejtette.

A föld rétegei, ugyanis, mindig bizonyos rendben következnek egymás után és négy nagy osztályt képeznek, melyeknél fogva keletkezésök idejét meg lehet határozni. A sík földön ezen rétegek vizirányosan következnek egymás után, de hegyes vidékben vízirányosságuk megbomlik, mig végre a hegyek oldalain néha majd függőleges vonalokat képeznek. A rétegek nem alakulnak függőlegesen, ezen állásuk bizonyitja tehát, hogy az előbb vízirányos rétegek hirtelen felemelkedés által váltak harántékosakká vagy függőlegesekké. Mennyiségök- és minőségökből a hegy keletkezése idejét lehet meghatározni és ebbeli vizsgálódások bebizonyitották, hogy a földgömbön nagy hegylánczok keletkeztek egyidőben, még pedig gyűrűformára körül övedzvén földünket. Igy tehát a Pyrenaeusok,

az Apenninek, a Dalmát és Horvát hegyek és a Kárpátok egyidejüek, a németországi Érczhegység mindezeknél régibb, a Himalaya pedig ifjabb. A Cordillerák hegyláncza az uj világban e rendszerben helyet nem találhatott, miért is Beaumont azt véli, hogy keletkezése legkésőbbi. A hegyek hirtelen felemelkedését Beaumont Ilyés a többek közt az által is bizonyitja, hogy a telepföldekben található tengerparti kovák, melyek rendesen tojásdadok és a lapály rétegeiben feküsznek, a hegyek rétegeiben fennállanak, mi arra mutat, hogy a földréteggel együtt hirtelen felemelkedtek.

Könnyü tehát most megfejteni, miért van a feleki hegytetőn több vizmosta kő, mint alján, mivel a hegy köveivel együtt egyszerre kiemelkedett a vizből és idővel legördült egy-egy gömbölyü fövénykő oldalára. De térjünk vissza Tordára.

Torda, mely sóaknáiról hires, az aranyat hordó Aranyos partjain épült régi római, *Salinae* nevü város romjain. A régi város helye még két századdal ezelőtt látszott egy kis dombon, melyet a lakók várnak neveznek. A koppándi vízcsatorna romjai pedig még most is léteznek, mely Tordához két órajárásra eső faluból igen jó vizet nyertek a rómaiak.

Ugyanők utat is épitettek Torda mellett, mely egész épségben megvan. Ennyi bizonyság és még e mellett számos itt talált régiségek, valamint a rómaiak által művelt sóbányák üregei kétségtelenné teszik a város eredetét. Az elhagyott sóbányák, melyeket a rómaiak az ujabbkori művelés módjával ellenkezőleg tölcsér-formára ástak ki, most fürdőknek használtatnak, és a kiásott gödrökben meggyült sósvizben a fürdő- emberek soha el nem merülnek, ha nem is tudnak úszni, mert a sósviz viszi őket. A város környékén sok alabástrom találtatik.

Tordához közel, kelet felé, van az annyi véres csaták által dicsőitett Keresztes-mező, hol rómaiak, törökök, magyarok rendre küzdöttek. A románok ezen mezőt *Pratul lui Trajan*-nak nevezik, mivel itt verte meg Trajan császár a dák királyt, Decebalt. Győzelme sok népébe került a római császárnak, ki saját ruháit szétszaggatta a sebesültek bekötözésére. Későbbi dombok az elhullott törökök tetemeit fedik, kiken a magyarok győzedelmeskedtek.

A város pompás sóaknái a kelet felé vonuló hegylánczban vannak. A só csak nehány ölnyire van a föld alatt oly mennyiségben, hogy a bányászok még fenekét el nem érték

és még talán sok század mulva sem fogják elérni. A bányák nagy templomok belsejéhez hasonlitanak, melyeknek csillámló falai sóból alkotvák és kivilágitásakor regényes alakokban fénylenek. Függő lépcsőzetek vezetnek a mélységbe, hol minden hang a benne rejtőző visszhang miatt mennydörgéssé válik. Az üreg fenekén látszanak a bányászok, kik nagy négyszegü sódarabokat vágnak ki a bánya fenekéről. Szorgalmatos bányász 25 mázsát is vág ki egy nap és minden mázsáért 2 váltó krajczárral fizettetik. Hajdan a só az országé volt, de a német császárok elfoglalák számukra és minden évben 18 millió váltóforintot nyernek azon, mert ugyanis a sónak mázsáját, mely nekik, minden költséget felvetve, csak 12 krájczárjokba kerül, 8 váltóforinton adják el a lakosoknak és ha valamely szegény ember, a szükségtől kényszeritve, hazája bő adományából csak egy darabocskát veszen el, irgalom nélkül megbüntetik, sőt nemrégiben a tettenértek agyon is lövettek. A kormány egykor annyira ment, hogy a vágás közben lehulló aprólék-sót a Marosba hányatta inkább, mintsem a szegényeknek ingyen adja, mi miatt a folyó halai mind elvesztek. Erdélyben annyi só van, hogy 152

ilyen sóbányát lehetne kivágni, most csak hatot művelnek. Legpompásabbak az Alsó-Fejér megyében levő maros-ujvári sóaknák. A magyar földön Deésaknán és Vizaknán is vannak sóbányák. Az egész székelyföld színe alatt kősó terjed el mindenütt, sőt Szovátán, Marosszékben, a só a földszinén csillámlik, gyönyörü sósziklákat képezvén. Nem messze onnan Parajdon más igen szép sóakna van.

A tordai sónak egy részét Maros-Portusra szállitják, honnan a Maroson Magyarországra viszik.

Mielőtt Tordát elhagynók, mondjunk még egy-két szót a már emlitett tordai hasadékról, melyről a lakósok a következőket regélik: Számos üregei közül egyikben kincs vala elrejtve és azután áhitozott egy szegény kéményseprő, ki, hogy a kincsnek birtokába jusson, erővel a nyílásba szoritotta magát. Ekkor a kincsőrző gonoszok megragadák, úgy hogy többé ki nem jöhetett és életével lakolt merénye miatt. Más monda szent Lászlónak tulajdonitja e hasadékot, ki kardjával ketté vágta a hegyet, hogy serege átmehessen azon. Ha valaki a hegy két oldalát összeilleszthetné, látná, mennyire összeillik a hasadék két része, mi kivált akkor ötlik

szembe, ha a Balika-várának nevezett kettészakasztott barlangot megtekintjük. Az említett vezér Rákóczi idejében keresett itt menedéket és sokáig védte magát, földalatti úton keritvén eledelt Jára nevezetü faluból. Végre árulás által a császáriak kezébe került. Székelyek is kerestek itt hajdan menedéket, mikor a tatárok lepék el az országot.

Tordáról az országút az Aranyoson épült fedett fahidon keresztül Enyedre vezet, melynek iskolája nemrégiben a tudományok bölcsője volt, 1849 óta pedig el van pusztitva. Az enyedi reformatum kollégiumot Bethlen Gábor alapitotta és utána az erdélyi protestans urak rendre levének az iskola gondviselői és segitői. Alapitványai részint az angol bankban tétettek le, részint pedig fekvő jószágok megszerzésére fordittattak. Jövedelme 100,000 forintra megy és tanulói száma a 800-at is meghaladta, kik közül csak ötvenen nem laktak a kollegiumban. A tanulás ideje tizenkét évig tart, de nem minden tanuló végez minden tudományt, hanem csak azok, kik szabad mesterségekre szánják magokat. Tizenöt tanár tanitott itt törvényt, történetet, bölcsészetet, földiratot, mennyiségtant, mely utolsóban kivált Szász Károly diszlett. A tanoda könyvtára, régi pénz- és

más régiségek, valamint természetrajzi gyüjteménye jeles volt, melyre nézve Zeyk tanár szorgalma nagy dicséretet érdemelt, mivel maga gyüjtötte az erdélyi gazdag ásványokat és maga tömött ki hazai madarakat és más állatokat. De kivált az iskolának szabadság mellett buzgó szelleme érdemel említést, jóllehet ez uszitá reá az osztrák bérszolgákat, kik az oláhval és szászszal egyetemben, romba döntötték. Most alig néhány gyermek gyűl a nemrégiben annyira virágzó iskolába. A város mostani állapotját ekként irja le egy utas. „Enyed áll, de hamvaiban, egész területén alig maradott meg, a nép dühe miatt, húsz ház épségben, ez is többnyire ott, hol oláhok laktak. Az iskolát fel akarák égetni a dúlók, a felső emeletbeli több szobába szalmát hordottak és felgyujtották úgy, hogy még most is látszanak nyomai az ablakon kijövő füstnek és lángoknak. A könytár sok ezeret érő ritkaságait, közönséges hír szerint, a szászok hordották el és a természettani műszereket összerontották, úgy, hogy az iskolában nem maradott egyéb, csak a kőfal és azon a fedél. Ajtók, ablakok, könyves szekrények összerontva, elégetve, minden szobában a vaskemenczék összetördelve, az épület alsó részén való szo-

bák ablakaiból a vasrostélyok, úgy a pinczék szelelőjéről is, mind leszedve. Juniusban (1850-ben) ott keresztülmenve, betekintettem ezen iskola romjai közé: két alsóbb osztályában együtt 32 gyermek volt, mert csak két osztályt állitottak helyre. Az egyikben rendes tanár oktat, a másikban enyedi születésü tanuló; a gyermekek nagyobb része vidéki, kevés enyedi és csak harminczkettőre olvadott száma azon iskola ifjuságának, mely hajdan ezer felé menő tanulót fogadott be évenkint, sokan ott végeztek minden tudományt.

„Tanár ott jártamkor kettő lakott a városban, a többi széjjel az országban az egykori enyedi lakosokkal, kik mai napig sem kerültek elé mindnyájan puszta falaik közé."

„A város nehezen épül, részszerint a nép tehetetlensége miatt, részszerint azért, mivel félnek ujabb pusztitástól."

„Borzadás nélkül Enyeden nem mehet az utas keresztül, midőn látja azon sok füstös falat, fennálló kéményeket s hall beszélni azon szinte ezerre menő legyilkoltakról, kik a templom melletti mészgödörbe, a kollegium kutjába s a város külső végén levő szőlők sánczaiba behányva, sok kinjaik után aluszszák örökös álmukat."

Ily bús rommá vált tehát az egykori virágzó város és iskola. Reméljük, hogy valamint mult sanyaruságaiból mindig kivergődött, szebb jövendő ismét vissza adja neki előbbi fényét.

Osztrákok és czinkosaik előtt 1658-ban tatárok és törökök törtek a tudományok e szent helyére és a tanulókat öldösték és rabságra vitték. Gyönyörü könyvtára, mely Mátyás palotájából származó könyvekkel diszlett, akkor is lángok martalékává lett. 1704-ben ujra üldöztetnek a II. Rákóczi Ferencz pártját követő tanulók. Ennyi viszontagság, mely Erdélynek majd minden iskoláját érte, nem gátolta a tudományok virágzását. Erdélyi hazánk nagy tudósokat nevelt és nevel most is. A mult kor férfiai közül örök emlékezetet érdemelnek: Pápai Ferencz enyedi tanár, Benkő József és Tótfalusi Miklós, ki külföldön megtanulván a könyvnyomtatást, nagy híre és előmenetele daczára hazájának szentelte mestersége gyümölcseit. Benkő József története ismeretes: nem lévén elég gazdag, hogy könyveit kinyomtassa, számtalan nagyértekü munkáját kéziratban hagyta hátra, melyek talán, fájdalom, 49-ben Enyeden hamuvá lettek. Ifju, ki ezen sorokat olvasod, ha valaha hazádban munkássá lehetsz, lé-

gyen első szent kötelességed mindazon parlagban heverő ritka kézirati kincsek kinyomtatására módot találni és a mi még fennmaradt, az enyészettől megmenteni. Az igazság korszakában ne legyünk háládatlanok azon szorgalmas szerény gyüjtők iránt, kik sanyaraik daczára és nehéz küzdések közt éltök utolsó leheletét hazájuknak szentelék. Külföldi regények fordításai helyett, melyekre hazánknak szüksége nincs, használjuk fel inkább századok óta hasztalanul nyugvó nemzeti kincsünket. Ujabb érdemes erdélyi hazánkfiai közül nevezzük meg röviden a nagy utast Kőrösi Csomát és a tudós Hegedüst, szászvárosi lelkészt. Az élők közül diszlenek Dózsa Elek, ki Vásárhelyt törvényt tanit és ugyanott Bólyai, ki vegytannal foglalkozik.

Enyed vidékén, Krakkó nevü jó bortermő faluhoz nyugotra eső hegyláncz közepén van a hegyes Kecskekő, melynek sziklatetején épült hajdan Kecskés vára, a monda szerint Tündér Ilona lakhelye. E vár rendkivül magas helyzete arra mutat, hogy az első magyar királyok idejében a vidék védelmére szolgált, de később zsiványok tanyájává levén, lerontatott. A Kecskekő oly meredek, hogy csak sziklába vágott keringős ösvényen juthatni fel csúcsára, és oly magas, hogy

orma a felhőkig ér. Szép időben éjszak felé a Királyhágóig és dél felé Szebenig látható a gyönyörü vidék. Krakkó, Igen és még több szomszédos helység termékeny földében nemes boron kivül gyönyörü tiszta búza is terem és az előbbi falu határán levő Hibla nevü hegyecskén orvosi füvek teremnek nagy mennyiségben, melyeket hathatós erejök miatt egész Bécsig elszállitnak.

Enyednél elhagyván az országutat, tüsténT a csodák országába érünk és a vad természet szépségét, valamint kincseit egyaránt bámuljuk. Itt csak néhány órányi haladás kell hozzá, hogy vagy csupa sóra lépjünk, mint Torda vidékén, vagy csupa vasra, mint Toroczkó körül, vagy merő aranyra, mint a Verespatak mentében, hol az arany kőben, vízben, földben egyforma bőséggel található. E kincsek miatt ábrázoltatik Erdély sok mesében, mint gyönyörü nő, a szép aranyhaju Tündér Ilona. Egy nagy tudós (Humbold) hozzávetése szerint Európában minden évben 4200 vagy 4250 márka aranyat ásnak (egy fontban 16 obon vagy unczia van, vagy 32 lat, egy márkában 8 obon, tehát egy márka annyi, mint egy fél font), mely összegben a Magyarországon és Erdélyben nyert rész 4100 márka. 1836-ban csak Erdélyben 3367

márka aranyat ástak Bátran lehet tehát mondani, hogy Erdély egész Európának aranyban leggazdagabb országa. Gazdag anyagi, valamint szellemi kincseire nézve, sok nagy hazafi, sok észszel bővelkedő magyar erdélyi születésü volt. E kis ország a fiui szeretet és a lelkesedés hazája, valamint a nemzetiség szent védfala. Ha némely ujabb fordítóink által annyira elcsufitott gyönyörü nyelvünket keleti tisztaságában és fényében akarjuk megtalálni, Erdélybe kell mennünk, ha a magyar szent szokás és eredeti erény körében akarunk élni. Erdélyi megvont családnak közepette kell letelepednünk, és még nagy urai és városai is, mint Kolozsvár és kivált Maros-Vásárhely, távol vannak a pesti nagy világ vásottságától.

Enyed határán kezdődnek azon rengeteg bérczek, melyek a Királyhágótól Fejérvárig, Brádtól Kolozsvárig terjednek és igy öt vármegyén: Kraszna, Kolos, Torda, Alsó-Fejér és Zarándmegyén keresztül nyúlnak. E havasok, a már szorosai és folyói által védett országban, uj bástyát képeznek, melyekben jó ügy mellett harczoló sereg megvíhatatlan lenne. 1848- és 1849-ben fájdalom, a szászok és osztrákok által uszitott oláhok ellenünk használták, innen törtek az országra és dul-

ták Enyedet, Járát, Felvinczet, Abrudbányát, Kőrösbányát, Brádot, Zalathnát és több számtalan helységet. Zalathna lakosait csaknem kiirtották. E bérczek oláh lakóit mokányoknak vagy móczoknak nevezik: bárdolatlan vad hegyi nép, viselete igen szép. Tizennégy falvok közül Topánfalu legnagyobb, melynek népe, kivált az asszonyok, kitünő szépségüek és gyönyörüen öltözködnek. Finom fehér ingeik, a nyak és előkar körül be vannak ránczolva és ránczokra finom selyemmel gyönyörüen kihímezve. Gazdagon hímezett bőr-mellény fedi mellöket. Finom fehér szövetü szoknyájok térden felül érő számos szegélylyel van ékesítve. A kötény nehéz fekete selyem. Ezer szinezetü kendő képezi a sima katrinczát és derekokat gazdag öv veszi körül. Oldalaikon három, négy, pompás selyem kendő függ le földig. Széles nyakékeik gyöngy, ezüst, aranypénzekből vannak fűzve. Hollószinű hajuk, kétfelé választva, két fényes fonadékban környezi homlokukat, mely felett csipkével szegett finom fehér kendő van megakasztva és fejük tetején ránczokba összeszedve, honnan dús redőket képezve csüng le földig.

Régebben is látott már e környék sok szomorú dúlást, midőn 1784-ben József császár

idejében és talán akkor is az udvar biztatására, zarándi eredetü, Hora nevü oláh és társa, Kloska alatt felkeltek az oláhok és pusztitották a magyarokat. Hora kínos halálra itéltetett. Emlékezete még most is fennmaradt nemzetbeliei közt, sok oláh kunyhóban meg van képe.

Regényes szépségü út vezet Enyedről a toroczkói bérczekbe. Előbb mintegy órácskányi távolságra magas szikla-falak közt kanyarodik, melyek vagy dőlő vagy meredt ormaikkal a fénylő kék eget szük határok közé szorítják. Nyilásaikból rohanó patakok gördülnek az út szélére. Nemsokára meghaladván Toroczkót, mind meredekebb ösvényen járunk tátongó mélység szélén, a szemhatár tágul, a mint feljebb emelkedünk, kékellő hegyek alján csillámlik az Aranyos. De most meg kell állapodnunk, a *buvó patak* csodájához értünk. Magas bástyánál magasabb sima sziklafalon rohan le egy patak, szélesebb viztükröt képezvén, mely a zuhatag alján sodró habbá változik és nagy szikladarabok közt morogva eltünik. Földalatti úton foly sokáig, mig gyönyörü vidéken sziklaboltozat alatt sima tavat képezvén, buvik ki a föld gyomrából, végre e békés medrét is elhagyja és rohanva tovább foly.

E bérczeken, melyek néha zsiványok tanyája, készitik a lakósok sok száz kallómalmaikkal a vastag fejér vagy szürke czondraposztót. A szövet eleinte szita-ritkaságu, mig nagy fahengereken szüntelen nedvesitve és nyomatva vagy kallózva majd félujjnyi vastagságuvá nem válik. Ebből készülnek az oláhok szűk fejér nadrágai, melyeket Erdélyben harisnyának neveznek, valamint a magyarok és oláhok szürke zekéi.

A toroczkói völgyben szüntelen kalapál számos vashámor, mert a bányáiból nyert bő vasát helyben olvasztják a bányászok éjjel-nappal tüzet izzadó számtalan kohókban. Toroczkó és a mellette levő Szent-György lakói magyar ajkuak és viseletüek, jóllehet alakjuk és bőrök fejérsége német eredetet bizonyit. Régi oklevél szerint, mely a budai levéltárban olvasható, Ausztriából hozta be őket II. András a bányák müvelésére. Sokan közülök igen gazdagok. Leányaik aranyos pártát tűznek fejökre, mely hátul számtalan lobogó szalaggal van megkötve, veres vagy fekete pamuttal himzett ingeikre rövid mellényt öltenek, mely veres szalaggal van beszegve és elől füződik selyemszalaggal, narancsszin szegélyü zöld kötény és veres öv teszi ékeik többi részét, melyből csakugyan

ki nem hagyandó az oldalaikon függő selyemkendő és selyem ingujj-hajtóka, valamint hosszu száru hegyes orru piros csizma, mely lábfejeiken ránczba van szedve. Midőn férjhez mennek, fejér fátyolt viselnek fejükön és fejér köténytt kötnek derekukra s férjhezmenetelök első évében islogos ingben diszelegnek. Asszony és férfi gyönyörü bundában jár, ez utóbbiak veres szegésü fejér szük nadrágot s hosszu fekete csizmát viselnek, melyek kék bojttal felczifrázvák, lobogó ingeik elől és ujjaikon fejér himzetüek, nyakravalóik végét rojt ékesiti, fejeiket nagy kerek kalap fedezi, melyre veres zsinórt és tarka szalagot kötnek.

Toroczkón túl kezdődnek a gazdag arany- és ezüst bányák, melyeknek száma Zaránd, Alsó-Fejér és Hunyad megyében igen sokra megy. Ezek közül a nagyági arany- és ezüstbányák legjobban vannak művelve. Aknáik alatt teméntelen, még ki nem puhatolt kincsek rejlenek a föld gyomrában. Az abrudbányai bányák legrégiebbek, mivel *Auraria major* név alatt már a rómaiak idejében is ismeretesek voltak. Zalathnán vannak a kohók és bányahivatalok és ezen városhoz közel Verespatakon is látszanak a rómaiak nyomai. Ott ugyanis egy sziklahegyet annyira

kilyukasztottak, hogy nagy várromhoz hasonlit, melyet a románok *Cetate márenak* (nagy vár) neveznek. Mellette egy kisebb és nem kevésbé kifurt hegyet *Cetate mika* (kis vár) névvel jelölnek. Verespatakon minden ember bányász és minden ház mellett kölyümalom dörömböl, miért is ott a viz ritka drágasággá vált. Az arany e vidéken nem csak a kőben, sziklában, földben, vízben, hanem az utcza sarában is találtatik és a bányászat annyira meggazdagította e falu lakóit, hogy közülök némelyik arany- és ezüst-tálakat rak pohárszékébe. Itt is, valamint mindenütt Erdélyben, az arany majdnem vegyiték nélkül van a sziklában, mi miatt a köveket víz által hajtott kölyűmalmokban zuzzák szét. A kő- és földrészt elhordja a víz, a nehezebb arany pedig a váluban megfeneklik, de mivel egy kevés része a vizzel és földdel együtt lefoly, számtalan aranymosó, köztök gyermekek is, felszedik tekenyőikbe és addig rázzák gyengén-gyengén, vizet elegyitvén hozzá és a vizet újra letöltvén, mig csak az arany marad a tekenyő fenekén. Ilyen aranymosás van nagyban Oláh-Pianon Szászsebes (Müllenbach) székben, hol az aranyos sár bérótt válukba foly és aranyát a rovásokba rakja le. A folyók partjain végbemenő aranymosás czi-

gányokra van bízva, kik nagy számmal folytatják a kereset e módját, mivel Erdélyben majd minden folyó aranyat hord; névszerint a két Szamos, a Lápos, a két Körös, a Maros, a Sztrigy, az Ompoly és több más. Ezen utóbbi folyócska partjain nagy mennyiségü czinober találtatik, melyből minden évben 1180 font kénesőt választanak ki. A czigányok 12 csapatra és megannyi felügyelőkre vannak osztva és a zalathnai főjegyzőnek számolnak, kitől nyert engedélylevél mellett szabadon választják munkásságuk helyét. Kötelességük csak abban áll, hogy minden évben egy pizet aranyport hozzanak, melyért kilencz váltó forintot és tiz krajczárt kapnak. (Egy márkában 53 pizet van.) A nyert aranyat eladni nem szabad. Bánásmódjuk többnyire a leirthoz hasonló, néha pedig az aranyos fövényt, melyhez vizet elegyitnek, gubadarabokra, vagy báránybörre öntik, ugy hogy az aranyszemek a szőrben vagy a bőrön megakadnak.

A bányahelyek közül még emlitjük a Zalathnához tartozó Vulkojt, mely körül 94 bányában ássák az aranyat. E bányák szomszédságában levő keskeny völgyben laknak az első szász bányászok maradékai, kik most oláhokká váltak, és eddig némi kiváltságok-

kal birtak. E vidék lakói közt is vannak igen gazdagok.

A Maros mentében emlitésre méltó: Déva, Alvincz, Szent-Imre, a Kenyérmező, Balázsfalva és Fejérvár, melyekről mind rendre.

A Hunyadmegyéhez tartozó Déva, Fejérvárral együtt két ujabb várát képezi Erdélynek. Mind a kettő régi eredetü, az előbbi alapitását Decebalnak, a másodikét, melyet Gyulafejérvárnak is neveznek, előbb a rómaiaknak, azután a hét magyar vezér egyikének, Gyulának tulajdonitják. Mostani ötszögü alakja III. Károlytól (mint német császár VI.) származik. Nevezetességei közül csak a Hunyadi János által épitett templomát emlitjük, melynek helyén hajdan pogány templom volt. Fejérvárt sok vész érte, melyben minden épülete és temploma is lerontatott. Ezen utolsó újra felépült, de ujabb épitői nem állithaták helyre hajdani ékében és kivált tornya arabs izlésü faragásai rosszul vannak utánozva. Oldalast góth izlésü ajtó vezet a sirboltokhoz, hol nagy Hunyadink sirja van, mely fájdalom, 1601-ben osztrákok és oláhok által kiraboltatott. Hunyadi László sirja is itt van, valamint Zápolya és Izabelláé és Martinuzzié.

Ennek nyughelyéhez közel, Alvinczen, vala

egykor fényes palotája, hol Ferdinánd osztrák császár parancsára meggyilkolta ennek spanyol vezére, Castaldó. Halála után roppant kincseit kirabolták gyilkosai és csak Alvinczen 50,000 aranyat kaptak. Szamosujvári vára kincsei még többre mentek.

Fejérvártól északra csik Szent-Imre és délre a Kenyérmező, mind a kettő nagy csaták színhelye. Az első Hunyadi Jánosnak 1442-ben a törökkel vívott csatájáról nevezetes, mely a magyar had visszavonulásával végződött ugyan, melyet azonban a legfényesebb győzelem vált fel Nagyszeben falai alatt. Ez alkalommal vitte véghez Kemény Simon nagy áldozatát, mely által megérdemli, hogy dicső neve köztünk maradjon. A török vezér, Mezet-Bég megparancsolá embereinek, minden módon igyekezzenek Hunyadi Jánost elejteni. Ezt megtudván Kemény, ajánlá magát, hogy a vezér ruháit magára öltvén és fegyvereivel felfegyverkezvén, Hunyadi lován a török elébe megy és igy a valódi Hunyadiról elháritja a veszélyt. Alig vitte véghez nemes szándékát Kemény, csakhamar elesett, és a törökök babonás ijedségtől megzavarva, midőn a halva vélt Hunyadi rettentő csapásait érzék, futásnak eredtek s közülök 20,000, maga a vezér is, elveszett.

Egy embernyommal később más nagy csatát szemlélünk a Fejérvár és Szászváros közt elterjedő véres emlékű Kenyérmezőn. 1479-ben Ali-Bég megtámadja Erdélyt 100,000 törökkel. Báthori István erdélyi vajda hirtelen összegyüjtvén fegyvereseit, az ellenség ellen indul. De ereje nagyobb része Magyarországon küzdött Mátyás király alatt, ki a törököt megtámadta, ezért hívta Báthori segitségül Kinizsi Pált, a temesvári bánt. Báthori hada már lankadt, midőn Kinizsi megérkezvén lovasai élén és mindenik kezébe kardot fogván, az ellenségre rohan és nagy vérontás után kivívja a győzelmet. Ekkor 45,000 török halott boritá a földet, a magyarok pedig üldözvén elleneiket, sok keresztény rabot kiszabaditának és a győzelem mámorában halotti tánczot jártak a csatamezőn.

A Marostól nyugotra Balázsfalvát látjuk a két Küküllő egyesülése helyén. Itt lakik a román egyesült püspök, kinek felügyelete alatt nevelkednek számos pópák vagy román lelkészek a balázsfalvi iskolában. Ezen intézet hajdani hazafias szelleme elenyészett 48-ban, mikor Balázsfalva a román gyülekezetek főhelyévé lett, ide gyűltek a fellázadt móczok sok ezerei. A gyűlés elnöke magas székre volt helyezve, mely körül szám-

talan fekete-sárga és muszka zászló lobogott. A roppant néptömegben csillag formára utczák nyíltak, melyekben fel és alá jártak a muszka és szász lázítók. Osztrák vasasok őrizték e rosszat forraló gyülekezetet. Balázsfalvát mint az árulás fészkét érte a székelyek boszúja.

Mielőtt e vidékről eltávoznánk, el ne mulaszszuk a természet egy szépségét említeni. A Verespatak és Vulkoj közt levő bazalt sziklákat, melyeket magas fenyőfák környeznek. A bazalt, mint tudjuk, tűzokádó hegy terménye és többnyire barna hatszegű oszlopokban fordul elő. A most említett két szikla oszlopai hol függőlegesen, hol vizirányosan rakott magas falat képeznek, hol pedig minden irányt követnek, vagy le is rogyva elszórvák a hegy oldalán. E környék oláh lakosai azt állítják, hogy iszonyú mennydörgés alkalmával gördült le a szikla egyik része, miért Detonatának nevezik (mennydörgés által sujtott), még pedig kettő közül az egyiket, mely bokorral van benőve, Detonata *flocosenek* (szőrös), a másikat Detonata *golenek* (kopasz).

Az erdélyiek gyakran látogatják meg e gyönyörü vidéket. Egykor a Bánfiak, Bethlenek és más főcsaládokból álló víg társaság

állapodott meg a hegy alján. Levágott törzsökökre rakott, hosszu fenyőfadeszka asztalul szolgált és zajos lakomát ültek az utasok körülötte, kiknek gazdasszonya kitünő szépségü vulkoji oláh nő volt. Az asszony meg akarván tisztelni vendégeit és egyszersmind ruházatját szépségével egyeztetni, fejér hímezett selyem inget vett magára, a nyakára pedig a szokott pénzből fűzött ékszer helyett, jóféle gyöngyöt kötött. Miután a magakészítette mammaligát (olasz polentaformát) és más oláh étkeket, nagy szivességgel osztogatta volna vendégeinek, az úriasszonyok hálájok kimutatásául rendre megcsókolták, mit az oláh nő illendően elfogadott ugyan, de midőn az urak is követni akarák utitársnőik példáját, a büszke gazdasszony szépségéhez illő tartózkodással megköszönte e kitüntetést. A víg és barátságos erdélyiek gyakran éldelik gyönyörü országuk bájos vidékeit és egyszerű szokásaik jól illenek e vad és erőteljes természethez. Egykor az éjt szabad ég alatt töltő társaság nagy szálfákból rakott tűz mellett vacsorált, ivó pohárul óriási lapuk szolgáltak, melyekben hozának a parasztok számukra vizet a csörgedező forrásokból és minden alvó készületök lovaik nyergei valának, melyeket fejeik alá helyezének.

Mielőtt Hunyadi János lakhelyét és a gyönyörü hátszegi völgyet bejárnók, állapodjunk meg egy kevéssé Hunyad megye szélén, Piskinél, hol a Sztrigy a Marosba szakad és hol a Sztrigyen szép híd van. Elfeledhetetlen emlékként éljen e szent hely örökösen emlékezetünkben! Itt vérzett el elnyomott hazájok megszabadításáért ifjaink virága, a halhatatlan 11-dik szászlóalj. Legyenek áldva hamvai. Majd tovább szólunk az erdélyiek hősiessége e szinhelyéről, a Piski-hidnál vívott csatáról; most siessünk a hajdankor dicsősége szemlélésére.

Gyönyörü lehetett Vajda-Hunyad büszke vára, Hunyadi János hazája, mikor nagy ura parancsának hódolt. Az osztrák otromba csufitásai közt, mint gyöngyszem ragyog a Hunyadiak emléke. Nézd ott azon oszlopos termet, melynek hegyes íveire évszámok vannak irva. Itt tanácskoztak egykor a haza megmentése felől rettenthetetlen hősök, innen száguldott gyors lován faluról-falura a véres kardot hordozó követ, csatára híván a híveket. Amott e gyönyörü, könnyü oszlopocskákkal ékesitett folyosó végén, a középső toronyban lakott Szilágyi Erzsébet, Hunyadi László és Hunyadi Mátyás büszke anyja. Itt született nagyobbik fia. Most vasrudak halmai

tornyosulnak ott, hol egykor hősök jártakkeltek és szükkeblü német királyi tisztek épitik alacsony fészkeiket a magas fejedelmi termekbe. Vajda-Hunyad most kamarai jószág és az uradalom vashámoraiból nyert vasnak rakhelye. Áldozzunk egy könyecseppet e megszentségtelenitett nagy emléknek és folytassuk kis kalandunkat. * Amott a távolban ragyog a Retyezát, az oláhországi havasok egyik magas csúcsa. Közelebb hozzánk bájos vidék zöld rétei, arany búzaföldei, csillámló folyócskái és azon túl az annyi változást látott Várhely.

E mostan csekély falu vala egykor *Sarmis* dák király lakhelye, ki nevéről *Sarmizaegethusának* nevezé. Később a Vaskapu szorosán betódult római seregek uralkodának a meghódolt földön és a dák városból Traján nevére keresztelt *Ulpia Trajana* lett. A falu sok romja ez időszakból való, de évről-évre kevesednek, mivel a lakók a nagy márványdarabokat mész-égetésre használják. Hosszukás kerek küzdőhely és négy kapu nyoma még most is igen jól látszik, 1823-ban valamely épitészek régi római házhelyet fedez-

* A lapok azon szomoru hirt hozák e napokban, hogy Vajda-Hunyad leégett és csak egy tornya maradt épségben.

tek fel, melynek két szoba padolata mozaikból állott (szines kövecskékből rakott kép). E két becses emlék a görög hitregéből és történetből meritett jelenetet ábrázolt, de néhány évvel felfedezése után a birtokos gondatlansága miatt elenyészett.

Hátszeg vidékén még *Demsust* kell említenünk. Ezen falu oláh temploma régi római síremlék vala, melyet Trajan a dákoktól elfogott kedvelt vezérének, Longinusnak épitett. A négyszegü épületen hátul tornyocska volt, melynek romját meg lehet kerülni az épület tetején.

A székelyek dicső földére vezető utunkban Fogaras vidékén és a szászföldön haladunk keresztül. Áldozzunk tehát e helyeknek is egykét szót.

Fogaras régi várában hajdan zászlós urak parancsoltak, most fogház, melyben gonosztévő és hazafi egy börtönben sinlődnek. Neve, tulajdonkép Fagaras, onnan ered, hogy az 1299-ben épült vár napszámosai minden este fagarast kaptak, mely a hét végével ezüst pénzzel cseréltetett fel. A havasok tövében elnyúló fogarasi síkságot az Olt nedvesiti. Erdélynek legszebb búzája terem itt, valamint Küküllő megyében, Küküllő vár és Medgyes vidékén igen jó bor.

A szászföld városai közül jegyezzük meg Szebent, a szászok fővárosát; Brassót, mely az előbbinél még népesebb és nagy kereskedést űz: Medgyest, mely Bem győzelméről, Segesvárt, mely ugyan e nagy vezér balsorsáról emlékezetes előttünk, valamint hajdan 1662-ben Kemény János szerencsétlenségéről, ki Ali Basa és Apafi ellen küzdvén Nagy-Szőllősön, Medgyes mellett veszett el. Továbbá Szászvárost (Broos) és Szászsebest (Müllenbach), melynek lakói szabadságharczunk alatt örökös gyalázatot ruháztak magokra, és végre Erdély éjszaki szélén, a hólepte Czibles szomszédságában levő Beszterczét. Mellesleg említjük, hogy az örmények által lakott Ebesfalva, Apafinak romba dőlt kastélyával, Medgyes és Segesvár közt van, és ettől nem messze esik délfelé Keresd és Almakerék, hol Apafi György, a fejedelem testvére, nagy siremléke érdemel említést. Apafi faragott szobra sirkövén nyúlik el, melynek ékes faragásai igen jó izlésüek; az egész munka megitélésében készitése időszakát kell tekintetbe venni. A keresdi vár kápolnájában, mint biztos menedékhelyen, nyomtatta Bethlen Farkas erdélyi történetét. E várban van Kemény János arczképe, kinek testvére, Bethlen Katalin birta Keresdet.

Nagy-Szeben a szász nemzet grófjának, az erdélyi hadi kormánynak és kincstárnak széke, népesebb Kolozsvárnál, lakosainak száma mintegy 20,000-re megy. A felső-városban van néhány szép épülete, azonkivül könyvtárral, muzeummal, fegyvertárral és képcsarnokkal bir a város, melynek kincsei mind Bruckenthal, Mária Therézia idejében erdélyi kormányzó, bőkezüségéből eredtek. E gyüjteményeiben láthatók az erdélyi fejedelmek képei, valamint az ország régiségei és drága ásványainak nagy száma.

A közellevő Schellenberg nevü falu és Szeben közt verte meg egykor Mihály, oláhországi vajda és Basta György, II. Rudolf császár vezére, Báthori Andrást, ki bíbornok volt és Báthori Zsigmond helyébe fejedelem lett. Az emlitett fejedelem, látván, hogy hadának két harmada elesett, Moldovába akart menekülni. Gyors lova egy huzomban vivé nagy távolságra, de végre elesvén, a Székelyföldön nyomába akadának üldözői. Ördög Balázs megpillantván Báthorit és az őt követő egyetlen hivét, Mikó Miklóst, mikor épen holdvilágon tovább vonulának, megtámadá őket oláh társaival együtt és vitéz ellenállás után levervén a menekülőket, levágá az ifju és szerencsétlen fejedelem

fejét és gyémántgyürüs ujját és elvitte Mihály vajdának.

Szeben környékén sok, gyárakkal ellátott, nagy kereskedést üző faluk vannak, melyekkel majd más úton ismerkedhetel meg, kedves kis olvasóm. Most szóljunk e föld második nevezetes városáról, Brassóról, melynek szép vidéke, a Barczaság, Oláhországgal határos. Brassó a török birodalom szomszédsága miatt, keleti színt ölt, mert amannak minden népe megfordul népes utczáin és ezen idegenek gyönyörü viselete, valamint szép nyelve még inkább kitüntetik a nyugotból jött szászok, vagy inkább alföldi németek nyelv és öltözetbeli rútságát (a szalonnát szászul *boflisch*-nak nevezik). Itt láthatni tehát a görögnek hosszú palástját, melyet gyönyörü színvegyitékü persa shállal köt derekára, a fecskefarku szász frakk mellett, vagy zsinóros dolmányt és csinos szövetü székely katrinczát a veres szattyán-topányban járó kifestett és nyakán aranypénzzel megrakott oláhnő mellett, ki világos színekbe öltözik. A kelmék vegyülete nem kevésbé meglepő, nyugoti selyem, bársony, gyapju halmozva itt, görög shál és kendő, török dohány, szépen faragott csibuk nagy mennyisége mellett, hosszú kaftánú, bő nadrágú török, ki-

nek fejére színes turbán van tekerve, konstantinápolyi jó illatú rózsavizet árul az utczán, vagy olvasóra fűzött jószagú keleti rózsagyöngyöt. Amott jóizű dulcsászát (rózsagyümölcs-befőtt) esznek, vagy salakos török kávét isznak a mulatók, keleti kioszkban. Ily jelenetek változnak szüntelen egymással és érdekessé teszik a magyar előtt ezen szász ipar főhelyét, mely testvérei közül leginkább szít a magyarhoz. A sok vészt látott város vastag kőfallal van bekerítve, régi egyháza falain az elfolyt századok történetei valának egykor felírva, de a lakók bemeszelték, miután lemásolták volna.

A barczasági síkságot Vidombák és Tömös nevű patakok nedvesitik, szép búza- és len-termő hely, mely kellemes erdőkkel és rétekkel bővelkedik.

Brassóhoz közel Feketehalom (szászul Zeiden) és Költövény közt nemrégiben igen bő aranyereket találtak. A szász szorgalom mindenütt felhasználja a természet adományait.

E városból a rozsnyói váron keresztül, melyben 80 ölnyi mélységű kút van, Törcsvárra vagy Tömös felé indulva, a bérczen mindenütt szétszórt fatanyákat látunk, melyekben laknak az úgynevezett kalibások, pásztorok, kik soha sem szállanak le bér-

czeikről és télnek idején elhagyván családaikat, messze Törökországba viszik nyájaikat. Eledelök tej és sajt, időtöltésök furulyájok, melyen hol keserves, hol olvadó dalokat fúnak. Még felebb hatva a bérczen, nincs többé rét, sem nyáj, mert kezdődik a sűrüség: száz éves tölgy- és bükkfa, égig érő fenyvesek sűrü boltozatot képeznek, melyen a napsugár soha sem hat keresztül s csak az őzök keskeny ösvényén haladhat az utas a nagy rengetegen keresztül. Néha felvert császármadarak, fajdtyúkok, sasok szárnyai suhogtatása hallik, mely az áradó hegyi patak morajába vegyül, vagy pedig legördülő szikladarab felriasztja a mélység százszoros visszhangját. Nemsokára Erdély legmagasabb hegye, a Buducs aljához érünk, mely 6000 lábnyi magasságra emelkedik a tenger színe felibe és melyet örökös jég és hó fedez.

Törcsvárhoz nem messze, a Sazó hegy oldalán csepegőkő-barlang van. Ezen hegyoldalból ered a Dumbravicza folyama is, mely hasonnevű, őserdőlepte vadonon keresztül foly be Oláhországba. Mentében majd csak két öl szélességü, hegyi patakoktól áradó völgyön halad el, melynek két szélén másfél óra hosszant két vagy három ezer lábnyi magas sziklafal emelkedik, itt-ott egyes karcsú

fenyő- vagy bükkfával benőve. Két órányi vagy még tovább is tartó járás után egyszerre megpillantjuk, a nélkül, hogy a sziklafal tágulna, a zöld pázsittal benőtt bérczen lefelé sietö kristály-tisztaságu Dumbraviczát, mely eléri nemsokára Oláhország határát. Néhány száz lépésnyi távolságra látszó vámház jelöli a határt.

Mulassunk még egy kevéssé e vidéken, melyről még sok mondani valónk van. Nyugot felé nyomulván, magas sziklához érünk, melyet az oláhok Piatra Krajului, vagy király sziklájának neveznek és ettől éjszak felé van az örök emlékü Zernyest, mely mellett hullott el Erdély nagyeszü és tehetségü férfiai egyike, Teleki Mihály, minden magyar hadak fővezére, 80 éves korában augusztus 16-án 1690-ben. Teleki Mihálynak, mint minden nagyeszü, hatalmas férfinak, számtalan irigyei valának, kik nagy emlékezetét néha homályositani kivánták. Hazafisága, valamint szándékai tisztasága, az okos belátásu ember előtt mentőre nem szorul, de a kevésbé felvilágosodott számára feljegyezzük, hogy a nevezett nagy férfi levelezéséből, mely családja levéltárában olvasható, kitetszik hazája java mellől el nem álló, tántorithatatlan erős lelke. A Leopolddal való szerződést a körülmények nehézsége parancsolá; jogait fenn-

tartva fogadá el Erdély az osztrák oltalmat, ha török kézre került országul foglalja vala el Leopold, osztrák tartománynyá vált volna. Nem sejditheté Teleki, hogy az annyi eskü által megerősitett szent szerződés egyetlen-egy pontját sem tartandják meg a hitszegő osztrák fejedelmek. Tanuljunk a multak tükréből. Lássuk most a zernyesti csatát.

II. Soliman, török császár, haragra lobbanván Erdélynek Leopolddal való szerződésén, Apafi helyébe Tököli Imrét ruházá fel a fejedelmi czímmel és negyvenezerre menő török és tatár segitséget adván mellé, rábizá az ország visszafoglalását. Tököli Imrének, ki már gyermekkorában nőruhában menekült osztrák fogságból, most is kedvezett a szerencse ellenei ellen. Erdély határához érkezvén, felszólitja a császári hadak fővezérét, Heistert, adja által neki az országot. Heister megvetőleg felele és a bérczek szorosait jó móddal megerősité, Teleki Mihályt pedig felszólitá: szálljon táborba. Tököli Imre ellenei minden készületét kitudá Rontó nevü kémje által, ki azelőtt Teleki Mihály táborában pecsenyesütő vala. Azonnal kiküldi labanczait * a törcsvári szoros kikémlelésére

* Puskásait, nevök talán lobbantástól ered; a lovasszolgálatot kedvelő magyar megvetőleg nevezé igy a

és ezek az éj és a sürü köd segitségével meglepik és felkonczolják a sánczok őrzőit.

Tököli a törcsvári szoros elfoglalása után ujra felszólitja Heistert az ország átadására, de a német vezér Teleki Mihályt és lovasait maga mellé hivja és Zernyest és Tohan (szászul Tauchen) közt állapodik meg. Teleki Mihály, kiindulván Kálmán nevü lován gernyeszegi várából (Maros-Vásárhely mellett), lova egy kévében megbotlott. *Malum omen* (rosz jel), mondá Vay vejének. Azonban Tököli levágatja a zernyesti magas havasokon levő erdőt és egy-egy szál fát kötvén lovai farkához, gyalogságának pedig földdel megtöltött nehéz zsákokat adván kezeikbe, melyeket magok után huzának, lereszkedett seregestől a borzasztó meredek bérczen. A tatárok ekkor a magyar táborig száguldanak és hirtelen megfordulván, futást szinlelnek és a németeket a jancsárok és a bérczekről leszálló kuruczok elébe csalják,

puskával felfegyverzett német gyalogkatonaságot. Tököli labanczai sárga dolmányt és veres nadrágot vagy veres dolmányt és sárga nadrágot viselének és aranyozott ezüst forgó vala süvegeiken, lábaikon pedig az ugynevezett teleki-bocskor, kis csizma. Fegyverül magyar kardot használának, melynek markolata keresztet képez, és pallost, hátukon puskát hordának.

hol majd mind elvesznek. (Kuruczoknak nevezék a magyar felkelőket, kik kereszttel valának jelelve.)

Az öreg Teleki már sok sebet kapván, még mind bátran küzde az őt körülvevő török ellen, mikor megpillantja hajdani Szántó nevü inasát.

Ezen inast Teleki egykor kővári várában lopásért börtönbe záratta, de vendégei előtt szilaj lovat akarván jártatni, melyen csak Szántó járhatott, kiereszté börtönéből. Szántó használta az alkalmat és lovastól együtt Tökölihez szökött Nagy-Váradra.

„Te vagy, Szántó fiam!“ mondá a magát már nehezen védő Teleki. De a hűtelen „Nem vagyok fiad“ szóval levágja hajdani urát, kinek holttestét Tököli megkerestetvén és saját fejérneműjébe felöltöztetvén, Vér Judit özvegyéhez viteté.

Mielőtt e vidéket elhagynók, említsük még a Szebenből Oláhországba vezető és Veres-Torony név alatt ismert hegyszorost, melyen az Olt foly keresztül. Neve némelyek szerint vértől eredett és inkább véres toronynak mondatnék a sok véres csata miatt, melyeket a magyarok itt a törökök ellen küzdöttek: mint 1493-ban, mikor a győztes székelyek elleneik nagy részét az Oltba fúlasz-

tották és egy fél századdal később, a Martinuzzi idejében, mikor a lesben álló Kendefi és Kemény János 5000 törököt vágtak le. A szoros torony által védetett, melyet II. Rákóczi György az Olt partjára épitett, a hegy felől kőfal zárá el az utat. Most a kőfal nyoma sem látszik többé és a kerek torony egyik oldala ledőlt. A mi korunban itt küzdött dicsőséges tusákról majd tovább.

A székely székek egyenkinti bejárása előtt, emlitsük, miből áll ezen, Erdély többi részeinél egy kevéssé hidegebb föld gazdagsága, melyet lakói hajdan Székelyországnak nevezének. Teméntelen erdővel, vaddal, sóval, mindennemű érczczel és oly hathatós erejű savanyu vízzel bővelkedik, hogy palaczkba töltve, néha az üveget szétpattantja, miért is szállitása igen bajos. E jótevő források vasas és büdösköves fürdőiben sok ezer beteg gyógyul meg minden évben. A rengeteg őserdők, melyekben számtalan őzek, szarvasok, zergék, medvék, (sőt hajdan bölények is), tanyáznak, az ország nyugoti határhavasait boritják el Moldova és Oláhország felől; kezdődnek Borszéken tul és végződnek, Bálványos várát is ide értve, a Bodzai szorosnál és Brassónál. A bércz tetején fenyves van, két oldalán bükk- és cserfa, fenyő-

fái közül némely oly vastag, hogy átmérője majdnem egy öl. Vadászaton kivül, zsendelykészitésre, deszka-fürészelésre és üvegcsűreik fűtésére is használják a székelyek roppant erdőiket, a fürészmalmokból nyert deszkákkal pedig nagy kereskedést űznek, melyeket tutajokon leszállítnak a Maroson. Laposabb vidékein búzát, rozsot, tengerit és kivált teméntelen dohányt termeszt a székely, melynek leveleit őszszel, összefűzve, sövényeire és házai tornáczára akasztja szárasztás végett. A lótartásra nézve, mely a székely gazdaságnak lényeges része, meg kell jegyezni, hogy csak még itt találhatni a híres erdélyi ló angol elegyités által meg nem korcsosított fajtáját, mitől a józan székely mindig őrizkedett; ezért van jó lovainak olyan nagy kelete. A háromszékieknek főgazdagságuk roppant juhnyájaikból áll, melyek havasaik aljában legelnek és télen Oláhországon keresztül egész a Duna partjáig nyomulnak elé.

Brassóból jőve, a székelyföld legdicsőbb székébe, Háromszékbe érünk legelőbb, melynek ujabban is kimutatott hazafiságát majd tovább leirjuk. Sepsi, Kézdi és Orbai fiókszékek teszik Háromszéket, innen ered neve. Éjszaki határa Köpecztől Málnásig terjed.

Folyói az Olt és a Fekete ügy. Dél részét magas havasok választják el Oláhországtól és Moldvától, hová csak az Ojtozi és Bodzai szorosokon keresztül juthatni. A szegény székely mindazonáltal számos bérczi ösvényen jár be ez országokba, mert kénytelen élete koczkáztatásával sót venni Oláhországban, hol olcsóbban kapja, mint sóval annyira bővelkedő hazájában, mivel a német császár elrabolja tőle a természet e nagy adományát és értékét tizszer is meghaladó áron adja el neki. Hajdan a szabad székely sóval is bővelkedett. A háromszéki hegyi sikságon néha kisebb hegyek emelkednek fel a mezők közt, gyönyörü tölgyesekkel benőve, hol még húsz évvel ezelőtt híres zsiványok lappangtak. A szék főhelye Kézdi-Vásárhely, mely város német katonai iskoláját sajnosan kell emlitenünk, mivel az osztrák kormány ezen intézménye által nemcsak németesiteni kivánja e törzsökös népfaj fiait, hanem a romlottság csiráit is beléhinti a népbe. Tekintélyes altorjai lakos szava szerint, soha annyi borzasztó gonosztett nem létezett honában, mint a mióta ezen uj rendszer hozatott be az országba. Az egyszerü földmivelő fiainak ugyanis álnevelés adatik, olyat tanulnak, minek hasznát nem vehetik és az iskolai

élet végével szegénységökkel meg nem egyező uriságra vágyódván, gyakran tévutra indulnak.

Jegyezzük meg e székben: az Ojtozi szoros szomszédságában levő Bereczket, Gábor Áron hazáját. E helység női az 1842-diki égéskor minden egyéb vagyonuk és bútoraik megvetésével, csak férjeik fegyvereit mentették meg. Továbbá Bikszádot, hol üvegcsűrök vannak, Sepsi-Szent-Györgyöt, Előpatakot, Kovásznát, mind fürdőik és borkutaik által nevezetes helyek. Előpatakon számosan gyülnek össze minden évben gazdag bukaresti főcsaládok. Al-Torját, az ugynevezett Büdöshegy alján, mely hajdani tűzokádó-hegyen számtalan büdösköves forrás van és ilyennemü barlang is. Kiütésekben sinlődő betegek számosan gyűlnek e veszedelmes barlangba; ha igen sokáig mulatnak abban, vigyázatlanságuk áldozatává válnak, kivált ha lehajolnak, mert az ártalmas gőz a barlang fenekéről száll fel. Ilynemű, a leirtnál még veszedelmesebb barlangot, ugyancsak a Büdöshegyen, de mely most beomlott, gyilkoslyuknak nevezék a lakosok.

Kevés távolságra a Büdöshegytől vannak, magas hegy tetején, Bálványos vára romjai, mely a most is létező és a hajdan igen ha-

talmas Apor- vagy Opor-család birtoka. Mikor Szent István a magyarokat keresztény vallásra téritette, akkor az Aporok e várat épitették és itt hajdani istenöket imádták, mig keresztény honfiaiktól kényszeritve, ők is keresztényekké nem lettek. Ide zárta Apor László, erdélyi vajda, bajor Ottót, mikor ez Róbert Károly vetélytársa volt. A székelyek Bálványos-várát kincses helynek tartják és most is hallják a földben rejtező arany-bika bömbölését.

Még felebb a bérczben, Málnáshoz mintegy félnapi járásra, van a Büdöshegy magas ágai egyik csucsán Erdélynek nevezetes természeti csodája, a köröskörül órányi kiterjedésü Szent-Anna tava, melyet tengerszemnek hivnak, mivel valóságos tengermaradék. Ehez hasonló tó van a magas Bucsesten is. A Szent-Anna tava fenekét még soha senki el nem érhette, akár mennyi kisérletek tétettek is; vize tiszta, átlátszó, zöldellő, ize ámbár nem sós, de nem is kellemetes; vidéke gyönyörü, szűz Máriának kápolnájához búcsúra járnak ide a csíki székelyek.

Háromszékről még megjegyzendő, hogy bájos vidékét ártalmas szelek járják és néha sok kárt okoznak a lakosok közt. Ilyen szél

a Fekete-ügy mentében dühöngő Nemere, mely jeget, havat fúle a havasokról, néha oly mértékben, hogy egész falukat eltemet. A lakosok ekkor nem mernek kijönni hóba temetett házaikból.

Szent-Lélekről és Kézdi-Vásárhelyről beindulva a Székelyföld várát képező Csíkszékbe, a Nyergesi óriási hágcsón kell keresztül menni, mely Háromszéket Csíktől elválasztja. A sziklák öbleiben visszhangzik itt még most is Gál Sándor neve. A Nyerges vidékén levő Kászony és Tusnád ásványos forrásai nevezetesek, az utóbbi büdösköves erejénél fogva fürdőül használtatik.

A bérczes Csíkszék inkább savanyuvízben, fürdőben, mindennemű drága érczben, mint földje termékenységében leli gazdagságát. A Nyerges tetejéről látszik kies hegyi rónán a szék főhelye, Csík-Szereda, csinos régi várával. E városhoz délre esik Csík-Somlyó, a székelyföld nyolcz kolostora közül a legrégibb, mely már a tizenharmadik században fennállott és melyet Hunyadi János gazdag alapitványokkal ajándékozott meg. Szerzetesei száma apadófélben van, mint a többi zárdában is egész Erdélyben. A székelyek egy része katholika vallást követ, melyben kivált a csíkiak és gyergyóiak igen buzgók. Három-

székben vannak unitariusok, kik nem hiszik a szent háromságot, hanem csak egy Istent. A többi székelyek reformátusok. E vallásbeli vakságuk okozza, hogy a csíkiak leghátrább vannak a fejlődésben, különben ők is mint a székely egyáltalában, szép fajta, csak a havasok mélyében, a Hegyes, Csinot, Say hegyek közt találtatnak imitt-amott törpe, golyvás és buta emberek, ez utolsók a magyar népben ritkaság gyanánt tekintetnek.

Most a derék székely nemzet bús időpontjara kell emlékeznünk, midőn Csík-Szereda és Szent-Domokos közt levő Mádéfalvát emlitjük.

Mária Therézia eleven védfalat akarván vonni birodalma körül, Magyarországon és Erdélyben tizenhét határőrző ezredet alapitott, melyekbe mindenütt a végvidékek lakóit örökös katonaságra besorozta. Erdélyben a Vaskaputól egész Bukovináig harminczhat helység számittatott az erdélyi végvidékhez, hol két oláh gyalog, két székely gyalog és egy székely huszárezred lakik*. Ezen határőrző ezredek egészen különböztek a hajdani magyar királyok által alakitott ezredektől, melyek vitéz vezéreik alatt őrizték az orszá-

* Az 1848. és 49-iki események folytán az osztrák kormány az erdélyi határőrrendszert eltörülte.

got, mert ezen új határőrző-ezredek, maradékostól, földhöz kötött rabok voltak. A székelyek hajdani, határt védő szolgálataik jutalmául nyerék a királyoktól szabadságaikat, kik őket minden adófizetés alól felszabaditották; de az osztrák uralkodóház szabadságaik daczára adófizetővé tevé, nemcsak, hanem Mária Therézia rendes határezredekbe is kivánta sorozni őket. Ellenszegültek és sérelmeiket a császárné elébe juttatták. Válasz kiadása színe alatt összehivták őket Mádefalvára. Sok ezeren gyülekezének, köztök öregek, asszonyok, gyermekek és a hely szűke miatt pajtákban, csűrökben telepedtek le télnek idején. Másnapra virradóra ágyudörgés, puskaropogás költi fel e nyugtalanul várakozókat, kik a golyók záporától sehová sem menekülhetnek, mert minden kijárás el van zárva. Ijedtökben az alig befagyott Oltra szaladnak és ezeren ott lelik irtózatos halálukat. Ez 1764-ben történt. Néhány évvel később, mikor az osztrák kormány, lábbal tapodván a nemzet jogait, a székely sereget a francziák ellen akará vezetni ujra, ellenszegültek a székelyek, mondván, hogy ők hazájuk határai őrzésével vannak megbizva és nem küzdenek idegen ügyért. Ekkor ezredeik megtizedeltettek.

Csíkszéknek nyugoti havasairól, kivált a Rika-, Hargita-, Zuharos- és Barátosról fúnak azon fagyasztó hideg szelek, melyek Háromszéket is bejárják és néha halált okoznak. E szék éjszaki részén, Csík-Szent-Domokoson, hol Ördög Balázs elejtette Báthori Andrást, vannak Erdélynek leggazdagabb rézbányái, melyeknek jó hasznát vette Gábor Áron 1848-ban gyönyörü ágyúi öntésére. A közellevő fenyetői és nagyhagymási hegylánczok és a jeges Szakadáti és Baraczkói havasok üregeiben temérdek, még ki nem fürkészett kincs rejlik.

Az Olt völgyében el és a Lahási csúcson keresztül, mely mellett ered az Olt kristálytisztaságu forrása, vezet az út a gyergyói regényes felföldre. Itt Gyergyó-Szent-Miklós, csakugyan Csíkszékben, a hires csiki túrónak rakhelye. Ide hozzák a havasi székelyek májusban túróikat nagy mennyiségben, melyet juhnyájaik tejéből készitenek és fűszeres fenyőhéjba kötöznek. Ezen kedvelt eledelt kereskedő örmények viszik innen Erdélybe szét. Csíkszék éjszaki határa felé a Tatárhegyeken túl van a hires Borszék, mely ritka jóságu borvize, valamint hathatós erejü vasas fürdői miatt az erdélyi, bukaresti és moldovai főurak gyülőhelye. Lobogó

nevü jéghidegségü forrása csúz ellen használtatik, a bele mártott fájós tag már két percz mulva tűzverességü lesz. E vidék zord fenyveseiben oly nagy számmal vannak a medvék, hogy néha furcsa találkozásokra adnak alkalmat. Kényelmesen nyugvék egykor valamely utas málnabokor árnyékában, midőn egyszerre szokatlan csemcsegés háborgatá. Felpattan és megtekinti a bokor túlsó oldalát, mikor is roppant medvét szemlél, mely átölelvén a málnával bőven megrakott bokrot, azokat nagy szorgalommal leevegeté. Vetélytársa fegyvertelen lévén, jobbnak látta a finom izlésü állattal semmi vitába nem ereszkedni és azt csemegéje teljes birtokában hagyván, minden zaj nélkül eltávozott. A lesben álló székely néha ily találkozáskor veszélyes tusát küzd, elsüti egy, ritkán két csövü puskáját és ha a vad el nem esett, birkózván vele, szekerczéjével veri agyon. A székely földön igen jutalmas áron kaphatni gyönyörü nagy medvebőröket.

Nagy rengeteg erdő, a Rika, választja el Csík- és Háromszéket Udvarhelyszéktől, melynek főhelye Udvarhely, az az: az udvarnak helye, mivel az erdélyi vajdák itt tartottak néha országgyűlést. A nép közt fennmaradt monda, valamint a vidéken látszó

hún sánczok tanusítják, hogy már Attila is tartózkodott Udvarhelyen. E város régi vára némelyek szerint a hajdani Székely-bánja, melyet Székely-támad várával, (későbbi Várhelylyel) együtt, János Zsigmond épite 1563-ban, a fellázadt székelyek megzabolázására. Udvarhelynek nevezetes magyar iskolája van.

E székben Székely- vagy Szitás-Keresztúrt, hol teméntelen szitát készítenek, Homorod-Almást, a fürdőiről nevezetes Korondot, Agyagfalvát, Oláhfalut és Zetelakot jegyezzük meg. Az utóbbi két nagy falu hajdan nevezetes kiváltságokkal bírt, melyet a fejedelemnek deszkával és zsendelylyel fizettek. Oláhfalu minden évben két követet küldött az országgyűlésre. Vidéke hegyes sziklás útja kimondhatatlan rossz. A falu közepén foly a Homorod rohanó vize. Agyagfalván tartották a székelyek 1506-diki hires gyűlésüket. Ősi szokás szerint a székelyek hat ökörtől egyet fizettek a királynénak, mikor ennek fia lett. II. Lajos születésekor a már e szokást régen nem gyakorolt székelyek, mivel sok idő óta királyfi nem született, ellenszegültek és erővel kellett az ökröket felszedni, mire a nép megsértve vélt szabadsága oltalmára fegyvert fogott. Ulászló király Tomori Pált küldte ellenük, kit Maros-Vásárhely közt

meggyőztek és még daczosabban vonultak hegyeik közé, de a másodízben ellenök rendelt erőnek kénytelenek voltak engedni; miután, általlátván, hogy zendülésök régi hűségökkel ellenmondásban van, meghatározták Agyagfalván tartott közgyűlésben, hogy ezután senki se merjen a királynak vagy a vajdának tartozó hűség ellen törekedni, hanem sérelmeit törvényes uton igazíttassa el. Igazságérzet és nemes büszkeség még most is a székely fő jelleme.

Homorod-Almás roppant barlangjáról hires, melynek végtelen üregeiben sok eltévedt szerencsétlen mondott le életéről. Most a barlang oldalai helyenkint számokkal vannak megjegyezve, hogy az út megtalálása könnyebb lehessen. Hajdan egész faluk népsége keresett itt menedéket az üldöző kutyafejü tatárok ellen. Népmonda szerint számos kincs rejlik az almási barlangban. Pünkösd második napján nyikorogva nyílik meg abban nagy vaskapu és reggeli két óráig marad nyitva, de senki sem mer keresztül menni azon. E mondánál bizonyosabb az, hogy némely ásványhoz értők megvizsgálván a barlang fenekét, ágátot, jaspist, kalczedont, ónikszet, topázt, rubint és gyémánt-forma egeczet találtak benne.

Marosszéken, melybe most eljutunk, van a székelyföld fővárosa, Maros-Vásárhely, a Maros bal partján. Itt mindenek felett a város magyar iskoláját és gyönyörü könyvtárát említjük, mely 60,000 kötetből áll és a hajdani kanczellár, széki Teleki Sámuel gróf adománya. Ezen nagy tudós maga irta könyveinek lajstromát, mely 1796-ban költ munkából minden ifju a régi római és görög irók legjobb kiadását könnyüséggel megtanulhatja. (Bibliothecae Samuelis S. R. I. Com. Teleki de Szék. Viennae. MDCCXCVI. Könyveivel együtt alapitványokat is hagyott a városnak új könyvek megszerzésére és a hivatalnokok fizetésére. Mátyás király, Wesselényi, Magyarország nádora, Bethlen Gábor, Teleki Mihály és az alapító arczképe diszitik a könyvtárt. Teleki mellén fénylik a Szent-István rend nagy keresztje.

Mivel alapitványról szólunk, említsük, hogy egy Gemse nevü magyar azon feltétel alatt hagyta minden vagyonát a maros-vásárhelyi reformatum kollegiumnak, hogy az iskola csak akkor fog hozzányulni, mikor az alapitvány egy milliót elért, mi mintegy ötven év mulva fog megtörténni. Az ujabb alapítók közül a szabadság nagy hősét, Wesselényi Miklóst, kell emlitenünk, ki az elnyo-

mott székely nemzet jogait is tántoríthatatlan bátorsággal védte. Midőn 1830 körül felkölté Erdélyt húsz évi álmából és a királytól megnyerendő országgyűlés egybehívását sürgeté, mely törvénytelenül húsz év óta nem tartatott, minden megyében vett telket, hogy minden megyegyülésen beszélhessen, mert a gyülésben csak a birtokos szólhatott. A Marosszéki székelyek szeretetök és háládatosságuk jeléül maguk gyűjtének pénzt és Makkfalván telket vettek számára, melyre e nagy hazafi iskolát építtetett ily felirással:

Adták a székelyek Wesselényinek hazafiságáért. Szenteli hazafisága kifejeséséül a székely nemzetnek Wesselényi.

Az iskola mellé 18,000 váltó forint alapitványt is adott. Maros-Vásárhelyt választatott egykor II. Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelemnek. 1848 előtt az első erdélyi törvényszéknek, a királyi táblának székhelye volt.

A székelyföld legkisebb széke Aranyosszék egy kevéssé el van szakasztva a többitől, mert a magyarok földén van Torda és Enyed közt. Ennek főhelye Felvincz, az oláh dúlás alkalmával egészen porrá égett.

Mielőtt elhagynók a székelyföldet, említsük még, hogy az osztrák zsarnokság óta sok derék székely hagyja el hazáját és Oláh-

ország- és Moldovában telepedik le az ott levő magyarok közt, miért is emezek amazokkal szüntelen érintkezésben vannak, igy gyöngül el a magyar nép legtörzsökösebb osztálya, mely még a mult század végén hun irást is tanult iskoláiban.

Marosszék határán kezdődik az ugynevezett Mezőség, mely Kolozs és Doboka megye nagy részét teszi és nevét onnan származtatja, mivel vidékén sem erdő, sem bokor nincs. A Mezőség se nem lapály, se nem bérez, de számtalan egyik a másikat érő gyepes dombból áll, melynek termékeny fekete földe néha gyönyörü búzát és akkora tengerit terem, hogy lovas ember se látszik ki abból. Minden domb közt rendesen tó van félig magas náddal benőve, hová a tó szárnyas lakói fészkeiket rakják, mint hóda, daru, gólya. Az első madár tojásai igen jóizüek. A Mezőség lakói sokra használják e tavak magas nádját, sövényeiket fa nem létében, ebből fonják, agyagházaikat evvel fedik. Tavaik partjára pedig malmot építenek. E tavak közt legnagyobbik a Dobok megyében levő Hódos tava. Marhatartáson kivül méhtenyésztéssel is foglalkoznak a mezőség lakói; méhes kerteik néha csűreik közelében vannak, hol sok ezer fűszeres virágból bő ele-

delt nyernek a méhek és sok mézet gyüjtenek. Néha nagy tengeri kasok képezik a mezőn a méheskert kerítését. Az egyébiránt áldott Mezőség gyötrelmei közé tartozik számtalan szunyog, mely fellegként lebeg ház és mező felett és embernek és állatnak egyformán alkalmatlan és a falvait ellepő nehéz szagu füst; mert e vidéken egyáltalán fa helyett tengerilevéllel összegyurt száraz marhaganéjjal tüzelnek.

A mezőségi helységek közül Szent-Pétert jegyezzük meg nagy országos vásárai miatt, hová Erdélyből, Oláhországból, Moldovából egész méneseket és csordákat hajtanak el és a hová külföldről is nagy számmal gyülnek a vevők és a nyerekedő zsidók, kik mindennemü mulatsággal csalogatják a szegény föld népét. A sátraik hosszu sorban egy hétig lepik el a szomszéd dombokat és azok közt székelyek, oláhok, magyarok, örmények, szászok, czigányok, zsidók, nagy urak, koldusok tarka vegyületben tolonganak és az adók-vevők zsibongásába és a mulatók hahotáiba néha az út szélén tanyázó vak koldus keserves dalai elegyednek, ki a mult fényét dicsőiti. A vásár olykor 1000 forint jövedelmet hajtott be birtokosának.

Szent-Pétertől éjszak felé a Maros mellett,

Szász-Régenen és Görgény-Szent-Imrén túl, mely utóbbit csak porczellán-gyára és papiros-malma, valamint Kemény János vetélytársa, Barcsai fejedelem meggyilkolása miatt említünk, van Vécs régi vára, hol Verbőczy István a 16-ik század elején híres törvénykönyvének egy részét irá, melyben a Magyarországon szokásban levő törvényt és szokást mind meggyüjtötte. A vár falai rendkivül vastagok, bejáróját oldalast levő kis ajtó képezi, belseje legborzasztóbb része az úgynevezett gyilkos torony, honnan setét mélységbe dobták a gonosztevőket. A külső mély árkokban napszámosok egykor sok idegen alaku nagy fegyvert találtak, mely körülmény, valamint a közellevő római-út, római eredetre mutatnak. Hajdan Vécsvára, mely gyönyörü vidéken épült, Kendi Ferencz erdélyi vajda és Báthori Zsigmond lakhelye volt. A hegy alján foly a Maros és a távolban látszik az Isten-széke, különös alakja miatt így nevezett hegy. A monda itt is mindenütt, kincsről regél, melyre hajdan falból kiálló nyitott kéz mutatott, de bizonyos egyén hasznát vette egykor az intésnek és leleményével azonnal tovább állott.

A Besztercze mellett levő Kerlésről (hajdan Cserhalom) is sokat tud a monda. Itt

vágta le Szent-László a kún rablót, ki a nagy-váradi püspök leányát vitte el. László herczeg, mert ekkor még nem volt király, látván a bús atya keservét, Zug nevü jó lovára pattan és üzőbe veszi a rablót, ki mindig szalad, szalad előtte, végre eléri Erdélyben, de a kún lovas az ördög segitségével Cserhalom nevü meredek sziklára menekül, a jó Zug utána ered és itt levágja Szent-László ellenét és kiszabadítja a fogoly hölgyet, ki jutalmul zöld ágat nyujt szabadítójának. Kerlésnek mostani neve a később Cserhalmon épült Kyrie eleison nevü megerősitett zárdától ered.

Erdély éjszaki szélén, a Szamos mentében szemléljük Radnát, hol híres fürdő és borvíz van (vidékén gránát, gyöngy és bórax találtatik); Naszódot, mely az Urbán gonosz eljárásáról lett ujabb időben ismeretessé, a második oláh gyalog ezred főhelye volt; Deést, hol a monda szerint legelőbb állapodott meg Erdélyben a hét magyar vezér, kiknek képeik meg vannak a városházban, valamint az Óvárban azon kő, melyre leülének tanácskozás végett, mikor fejér lovat áldozának. Deéshez közel Aknán nevezetes sóbánya van.

Jegyezzük meg még Erdélyben a kővári

várat, Telekiék birtokát, mely egykor kettős várnak neveztetett s melynek akkori ura Rákóczi részén volt; most romba dőlt, vidékében, Kapnyikbányán, bő ezüst bánya van. Továbbá az úgynevezett jó bor termő Szilágyságot, mely Közép-Szolnok és Kraszna megyében nyúlik el. Ebben nevezetes hely: Zilah, Közép-Szolnokban a Meszes tövében, a megye széke, bortermő hely, és Szilágy-Somlyó Krasznában. Ugyancsak Közép-Szolnok megyében van Zsibó is, Wesselényiék birtoka, nemrégiben nagyhírü ménese által ismeretes, hajdan Rákóczi balsorsának színhelye. A zsibói hegyeken fútták ekkor legelőbb tárogatón a bús erdélyi Rákóczit, mely a reményhagyott sereg elvonulását zengi. A Zsibón napjainkban végbement bús jelenetet majd tovább leirjuk.

E vidéktől nem messze a nagyváradi úton van Csucsa, hol Bem dicsősége kezdődött; erről is később. Kővár, Közép-Szolnok és Kraszna most Magyarországhoz számíttatnak.

Imé, kedves kis olvasóm, megismertettünk téged, tőlünk kitelhető legjobb módon, erdélyi hazáddal, melyet majd ha francziául tanulsz, nagy barátunk, De Gerando Ágost Transilvaniájából még sokkal jobban kitanulhatsz, mostani leirásunkba e gyönyörü könyvnek

csak árnyéklatát vehettük be. Mielőtt tovább haladnánk, kis barátaink közül azok számára, kik egykor hazájok védelmére készülnek, rövid kivonatban közöljük más érdemes iró, Czecz tábornok nehány sorát, melyekből kitetszik, mily könnyen védhető ország Erdély.

Klapka Györgynek szabadság-harczunk Lipcsében 1851-ben megjelent leirásának végén így szól Czecz János: „Az Erdélyt környező magas havasok természet által alkotott erős várrá teszik az országot, melynek bástyáit rengeteg őserdővel boritott hegycsúcsok, középsánczait pedig alacsonyabb hegylánczai és szorosai képezik. A megtámadónak, akármely felől igyekezzék az országba betörni, épen e középsánczokat kell mindenekelőtt elfoglalnia, mi lehetetlenné lesz, ha egyetértő lakosok és óvatos vezér, valamint derék és bátor altisztek az elszánt védelem minden segédeszközeit kimeritik; mert mi módon merészelhetne az ellenség a szorosok szűk utjaiba hatni, mikor körülötte a járást ismerő rendes katonaság minden hegycsúcsot röppentyűvel vagy hegyi ágyuteleppel megrakott, kik még azon kivül portyázó csapattól támogattatnak. Ha mindemellett a sánczok által megerősített szorosokon keresztül akar rontani az ellenség,

ezeknek elfoglalása seregének felébe kerül, feltéve, hogy a szerencse kedvez neki; ha pedig ellenkezőleg történik, egész ereje is beleveszhet a kisérletbe.

Tekintetbe kell még venni a következőt is: minden ellenséges seregnek, akár éjszak, akár nyugot vagy kelet felől jöjjön, több ponton kell egyszerre előhaladnia és ha ezen pontok közül csak egyen is megveretik, az ott munkálódó seregosztály, a másik kettőnek oldala és háta megtámadásnak van kitéve, annál is inkább, ha a védelmező a kivívott győzelmének hasznát veszi és a különálló seregosztályok egyesülését akadályoztatja. Ha megvizsgáljuk a szorosok egymástól való távolságát és helyzetét, bizonyosan elismerjük ez állítások igazságát.

Feltéve, hogy szörnyü áldozat daczára mégis sikerült az országba a betörés, délen és keleten az Olt és Feketeügy, az ország közepén a két Küküllő és a Maros, északra és nyugotra megannyi erősített pontot képez, melyek védelemre igen alkalmasok. Az ország déli részén levő szász városok mind kőfallal levén bekerítve és tornyokkal ellátva, névszerint Brassó, Szeben, Szászsebes, Szászváros, Kőhalom (Reps), Medgyes, Segesvár, Szerdahely (Reusmarkt), künnyü szerrel rög-

tönzött erősségekké átalakíthatók, melyekhez járulnak, mint jól ellátott erősségek, Fejérvár, Déva, a Verestorony, a brassói és fogarasi vár, Törcsvár, Rozsnyó, Csík-Szereda, Maros-Vásárhely, Besztercze. Az Erdély közepén elhuzódó hegylánczok, melyek többnyire a folyók irányát követik, azaz keletről nyugotra vonulnak, csúcsaikon ujra elég módot nyujtanak, hogy hirtelen erősített pontokat vagy vonalokat képezzenek, vagy pedig megannyi várakul tekintessenek, melyek közül meghódithatatlan erősségül szolgálnak a Fejérvártól, Kolozsvár-, Brád-, Vas-koh- és a Királyhágóig nyúló bérczek, fejérvári nagyszerü előbástyájokkal.

Azon ellenség, ki az országot már bevette, kénytelen lesz itt munkáját újra kezdeni és még több erőlködéssel, mint azelőtt. Ily örökös menedékhelyet képez kelet felé a székelyföld is, azon esetben tudniillik, ha az ellenség Magyarország felől jönne.

Erdély keskeny völgyei a fősereg és annak egyes osztályai közt közlekedési vonalul szolgálnak, e völgyek hossza, erdőborított vagy kopasz léte, a hegyoldalok csekély távolsága melyekről lerohanó számtalan hegyipatakok, keresztül vágnak a lapályon, kimondhatatlan erős állást adnak a tartalék-seregeknek.

A védelemben követett rendszer a megtámadás után módosíttatik. Ha az ellen Oláhországból jön, Brassó, Fogaras, Szeben, Szászváros, Déva lesz első, Segesvár, Medgyes, Fejérvár második, Maros-Vásárhely, Kolozsvár harmadik, Besztercze, Nagy-Bánya, Szilágy-Somlyó negyedik védelmi vonal, mely városok lerakóhelyekül és egyesülő pontokul szolgálhatnak.

A Bukovinából berontó ellenségnek Besztercén, Maros-Vásárhelyen, Udvarhelyen, Brassón első, Kolozsvárt, Fejérvárt, Szebenben második vonalban állunk ellen.

Ha az ellenség mind a két oldalról egyszerre jön, legjobb Szebent, Medgyest, Maros-Vásárhelyt és Kolozsvárt a védelem alaphelyének kijelelni és Fejérvárt mint utolsó menhelyet tekinteni.

Nyilvános tehát, hogy Erdélyt meghódíthatatlan országnak nevezhetni, annál is inkább, mivel lakói kevés száma 100,000-ből álló sereg bő ellátását is lehetségessé teszi.

Vedd számba ezt, hadi pályára készülő ifju. Vajha egykor szép erdélyi hazánk a szabadság örökös fészkévé lehetne!

ERDÉLY 1848. ÉS 49-ben

Mielőtt e testvérhazánk közelebbről lefolyt vérnapjait leirnók, tekintsük egy pillanatig a hajdankort, hogy a magukat szabadságharczunk alatt dicsőitő vagy örök gyalázattal bélyegző nemzetek eredetével megismerkedjünk.

Erdélyt, a mint tudjuk, az országot lakó dák népekről Daciának nevezék és régi királyai emléke mai napig is fenmaradt általuk épitett városok neveiben. Ilyen város volt a többek közt Sarmisaegethusa, Dacia fővárosa, melyet Sarmis dák király épitett, ki Nagy Sándor idejében élt. A dákok utolsó királya Decebal vala, ki több izben küzdvén Trajan római császár ellen, végre tönkre téve általa, kardjába dőlt s igy vége szakadt a dákok hatalmának. Utána az ország helytartósággá vált és új urainak 160 évig hódolt. A rómaiak alatt Dacia gyönyörüen virágzott. Még most is járható sima utak vezettek

egyik ékes várostól a másikig, melyek majd mind íveken épült vízcsatornákkal, templomokkal, mindennemü márvány-szobrokkal és emlékekkel, faragásokkal, diadalívekkel, néha még körszínhelyekkel is el voltak látva. Legpompásabb vala ezek között Sarmisaegethusa, mely Ulpia Trajana uj neve alatt újra az ország fővárosává lett. A rómaiak bánya- és földmíveléssel is foglalkoztak nagyban és sok hasznát vették Dacia kincseinek, mig végre Aurelian császár alatt vége szakadt hatalmuknak Erdélyben és újra vad népek csordái rommá tevék a római müveltség gyönyörü emlékeit A most Daciat bejáró gothok, gepidák, dákok közt. őseink megelőzői, az avarok is megfordulának az országban és nemsokára követték őket a nagyhírü hunok. Ezen utolsók hatalmának vége szakadván Pannoniában, az eltávozóknak egy része Dacia hegyei közé vonult és ott, székelyek neve alatt, őseink szép intézvényei szerint élt.

Országukat ugyanis nemzetségek és családok szerint székekre oszták fel és ez, mint mondja a tudós Benkő, sokkal előbb történt, mint mikor Szent-István Magyarországot vármegyékre osztá fel, mert akkor a székelyek már hat század óta lakák Erdélyt. Min-

den székben lakó néposztály szabadon választá főbiráját és a közös vezért, ki alatt a szabad nép mindig kész volt önvédelmére fegyvert fogni. Biráik és vezéreik választása, valamint az igazság kiszolgáltatása nagy gyülésekben ment véghez, melyeknek emléke sok helyt fenmaradt, mint Eresztvényen, hol még most is láthatók az egymást érő kövek, melyekre, mint a monda tartja, ülének a székely nép öregei. Szent-István nem bántotta a székelyek e kora műveltségre mutató intézvényeit, csak, az általa behozott új rendszer meg nem zavarása végett, egész földjöket egy vármegyének vevé és igy lett közös vezérök vagy bánjokból mostani grófjok (comes).

Mi az erdélyi magyarokat illeti, ők mint tudjuk, a hét vezér közül egyikkel, Tuhutummal jöttek Erdélybe, miután a rómaiak maradékait a románokat vagy oláhokat Gyalunál legyőzték volna, kiknek Gelu nevü vezérök ott elesett. *

A szászok Erdélynek legkésőbbi lakosai, mert ők a tizenkettődik században jövén Németalföldről, II. Géza őket Erdélyben telepitette meg.

Erdély a magyarok megérkezése óta untalan

* Mikor e sorok keletkeztek, általános hit volt, hogy az oláhok a honfoglaláskor már itt voltak.

Magyarországgal egyesült tartomány vala és a magyar királyok országlása idejében vajdák által igazgattatott. Csak a mohácsi vész után szakadt külön, mikor is választott fejedelmek kormányozták 1698-ig, tehát mintegy 172 évig. E fejedelmek sorában méltán nagy nevet érdemelnek: Báthori István, ki János Zsigmond, Zápolya és Izabella fia helyébe következett és később lengyel királylyá is választatott; továbbá Bocskai István, ki 1600-ban ruházván magára a fejedelmi czímet, számos győzedelmei által rémületbe hozá a császáriakat. E két fejedelem közt mind csak Báthoriak foglalják el a fejedelmi széket, ugy mint: Báthori István után ennek testvére, Báthor Kristóf és utána fia, a kegyetlen Báthori Zsigmond, kit a rendek csak a Báthori név iránti tiszteletből választának fejedelmökké; a gyermek véres kézzel született és kormányzása igazolá e gyászos jelt, mert országlása kezdetén mindjárt nyolcz erdélyi főurat végeztetett ki, köztük Kendi Ferenczet is, kit Kolozsvár mellett Kendi-Lónán fogtak el a kertjében levő nagy kőrisfa alatt, mely még most is megvan. Báthori Zsigmondot követte a szerencsétlen Báthori András, kinek bús történetét már elmondók. Bocskai István után az igazságtalan Báthori

Gáborban ujra találkozunk a Báthori-családdal, mig végre Bethlen Gábor dicső neve derül fel, ki a protestánsoknak nagy támasza volt. Bethlen Gábor 1613-ban választatott fejedelemnek és 1619-ben felkelvén a II. Ferdinánd által elnyomott protestánsok védelmére, majd egész Magyarországot elfoglalta és németországi hitsorsosaival szoros szövetséget kötött. E fejedelem el nem fogadá a magyarok által neki ajánlott királyi czímet és II. Ferdinánddal szigoru feltételek mellett békét kötött, de midőn e hitszegő császár a béke pontjait megsértvén, előbbi vallási üldözéseit folytatá, Bethlen Gábor egész Morváig hatolt és épen készült a habsburgiak hatalmát örökre eltiporni, midőn a szabadság nagy kárára meghalt. Bethlen Gábor után I. és II. Rákóczi György lépének a fejedelmi székre, kik közül az első Bethlen nyomait követé, de fia lengyelországi szerencsétlen kalandjai által, mely ország királyává akart lenni, véget vetett az erdélyi fejedelmek dicsőségének. Utána Rhédei és Barcsai előzik meg Apafi Mihályt, kinek fia utolsó erdélyi fejedelem volt. A Rákóczi-felkeléskor Rákóczi Ferencz leve még kevés időre erdélyi fejedelem, ki 1707-ben Maros-Vásárhelyt ruháztatott fel e czímmel.

Erdély fényének e rövid vázlatát más fényes történet leirásával fogjuk pótolni, melyből kitetszik, hogy háromszáz évi német zsarolás után is még megvan népében a hősiesség eleme, mely a háromszéki székelyekben és az erdélyi 11-ik* és 12-dik zászló-

* A 11-dik zászlóalj felől igy nyilatkozának a magyar lapok: Midőn a magyar kormány, a forradalom kezdetén rendelé, hogy Magyarországon 10, Erdélyben 4 zászlóalj állittassék, rögtön alakult Erdélyben a tizenegyedik szám alatti zászlóalj. Bethlen Olivér megkezdé a táborozást és seregesen állott hozzá az erdélyi fiatalságnak virága. Az 1200-ból álló zászlóaljnak, mondhatni, három negyede iskolát végzett ifjakból állott. Ezen zászlóalj volt Bem dicső győzelmeinek főtényezője. Ez vivá ki az első győzelmet Csucsánál deczemberben 1848-ban Ez vívott Piskinél és Szeben alatt márcziusban 1849-ben. Kitüntetésül ezen zászlóalj veres sapkát viselt, mint Magyarországon a halhatatlan 9-dik zászlóalj. Bem a magyar kormánytól a harmadik rendü érdemjelt kéré meg a 11-dik zászlóaljnak, s midőn kérése rögtön teljesülésbe nem mehetett, saját kezével tüzé fel, a medgyesi csatatéren, e zászlóalj lobogójára az ezüst babérkoszorut. E zászlóalj közlegényeit Bem gyakran más zászlóalj tisztjeivé nevezé ki és számtalanszor történt, hogy társaiktól nem akarván elszakadni, nem fogadák el a kitüntetést.

Tiszteik közül Bethlen Olivért és Inczédit nevezzük meg. Az elsőbbikért éltek-haltak legényei, bátorságának párja nem volt, halvány arcza átszellemült a lelkesedés perczeiben, mindig legelől, mindig golyózá-

aljban, a Mátyás (előbb Kossuth-) huszárokban, valamint Mikes Kelemen, Bethlen Gergely, Ihász Dániel, Kiss Sándor, Kemény Farkas, Gábor Áron, Gál Sándor, Czecz János és mások neveiben örökös emléket nyert.

Midőn az 1847. és 48. évi pozsonyi országgyűlés a magyar nemzet sérelmeit egyszerre orvosolta, Erdélynek visszakapcsoltatását is törvénybe iktatta, feltévén, hogy a testvérország ez egyesülésben megegyezik, hogy legyen a közös haza minél egyesebb és minél nagyobb és Erdély örömmel látá hatalma e nevekedését, melyet 1848-ban májusban tartott országgyűlésen törvényesen el is fogadott. De rettegett tőle a vétkes császári család és most sem irtózott ingadozó hatalma támogatása végett hallatlan eszközökhöz nyulni, vérbe füreszteni hitszegő kezeit, csak zsarolását tovább folytathassa. Valamint magyar hazánkra nézve kilencz oldalról való megtámadást tervezett, úgy Er-

porban látja őt zászlóalja. Inczédit szintúgy bálványozták emberei. A világosi bús fegyverletétel után, mindkettő közlegénynek soroztatott be. Bethlent álruhában fogták el az osztrák határszélen, midőn menekülni akart. Inczédit nehéz sebbel lábán gyalog hurczolták Olaszhonba, nem engedvén, hogy saját pénzén is szekeret fogadjon.

dély vesztére is fekete árányt forralt és ennek végrehajtását hadi bérszolgáira és az ország örökös elleneire, a szászokra bízá. Egyfelől tehát Szebenben Puchner hadi kormányzó és osztrák altábornagy, meg Friedenfels és Rosenfeld szász főhivatalnokok, másfelől pedig Naszódban Urban, a második oláh gyalogezredben főtiszt, bujtogatták minden úton-módon a vak oláhokat és elhitették velök, hogy a magyarok az egyesülés által csak őket akarják elnyomni és kiirtani és a császártól nyert szabadságaiktól megfosztani. Urban Naszódon gyüléseket tartott és minden oláh faluból követeket fogadott el, kiknek biztositó leveleket osztogatván (pazsura), őket és küldötteiket a megyék hatóságai iránt való engedelmesség alól felmentette; egyszersmind kibocsátott körleveleiben tudtára adá a megyéknek, hogy a császár jogai védelme és az egyesülés megsemmisitése végett minden 100 oláhtól két katonát fog szedni. Oktober 2-áig Doboka, Kolozs, Torda megyék felső kerületei, az egész Mezőség és Maros völgye mind fel vannak esketve Naszódon és Monoron, nem V. Ferdinand magyar király, hanem I. Ferdinand osztrák császár hűségére.

Az ország déli részén nem kevesebb si-

kerrel munkáltak a szász bujtogatók: minek következtében az oláhok ezrenként gyűlének össze Orláton (Szebenhez közel első oláh gyalog-ezred főhelye) és Balázsfalván. Azt végezék, hogy ők az egyesülést el nem fogadják, a magyar kormányt el nem ismerik, hanem ha a császár parancsolja, a magyarok kiirtására utolsó emberig mind felkelnek. A magyar kormány Erdélybe küldött biztosai, kiket az országban létező osztrák erő kétes magaviselete sem ébresztett fel, fájdalom, elejét nem vevék e mozgalmaknak, mikor még könnyü szerrel tehették volna, hanem megvárák, hogy az oláhok és osztrákok végkép szervezve, századosok és tribunusoktól vezettetve, majd minden várat és bányahelyet elfoglaljanak. Igy történt, hogy a többek közt Fejérvár az osztrák katonaság kezében maradt pénzverőházával és fegyvertáraival együtt. E vár csak akkor nyilvánitá ellenséges szándékát, mikor a magyar honvédelmi bizottmány parancsának ellenére ki nem tűzé a nemzeti lobogót.

Addig minden felszólitásra, hogy fegyvert adjon a magyar erőnek, mentegetéssel felelt, a szebeni hadi kormány parancsait pedig elfogadta és az oláhokat és szászokat fegyverrel bőven ellátta. Fejérváréhoz hasonló sze-

repet vitt minden osztrák parancsnok, szép szóval tartották a magyar kormányt, alattomban pedig szüntelen izgatták a magyar vesztére törekvő oláh elemet, sőt fegyverforgatásban is gyakorolták. Végre Puchner közrebocsátá Szebenben október 18-iki felszólitását, melyben megtagadja a magyar kormánytól az engedelmességet és a szászokat és oláhokat nyilván fegyverre hívja.

Az ország e végveszélyében csak a derék székely nemzetben lehete remény, mely buzgón készült bosszúállóként vagy szabaditóként testvérei segítségére indulni. Mennyire ment a lelkesedés e derék népben szabadságharczunk egész folyamatja alatt, meg lehet azon készségből itélni, melylyel az ifjak felcsaptak és melylyel az egész nemzet felkelt, valamint azon türelmetlenségből, melylyel várá az alkalmazást. A Kossuth-huszárcsapat alakulásakor alig hordozák körül a lobogót Maros-Vásárhely piaczán, tódult a nép körülötte, sokan sírtak, ha visszautasíták őket. A főiskolából pedig példátlan lelkesedéssel omlott az ifjuság zászló alá. Egyszerre harminczan felcsaptak, jóllehet szünidő levén, nem valának begyülve és kevéssel azelőtt közülök hatvanan állottak volt be a gyalogsághoz. Udvarhelyszéknek 300 Kossuth-huszárt kelle állítania,

ezernél is több jelentette magát. Marosszékben Geges nevü faluban egyszerre tizennégyen csaptak fel és az apák ostorral hajtották vissza 14—15 éves fiaikat, kik sírva futottak a toborzók után ezen szavakkal: hogy ők vagy meghalnak, vagy Kossuth-huszárok lesznek. (Emlitsük itt mellesleg a magyar nép buzgósága tanúságául azon 16 éves nagybányai ifjut, ki, midőn a mérték meg nem ütése miatt visszautasíttatott, sírva fakadt, mondván: vegyenek be csak, hiszen majd megnövök a táborban. Ugyan ez történt Karczagon: szomszéd-tanyából elszökött gyermek lóra ül és a karczagi városház mellett fához kötvén lovát, a jegyzőhez siet, ki felírá a beállókat. Miért akarsz beállani? kérdék. — Hogy védjem a hazát, mint a többi. — Hány éves vagy? — Tizenegy. — Gyermek, igen kicsiny vagy. Erre a kis hős, felvetvén fejét, szikrázó szemmel mondja: majd megnövök a csatában!

Másfelől volt olyan apa, Gál József, kinek fia már hadnagy lévén, más két fiát is ajánlotta, sőt maga is kész volt menni szükség esetében. Pap Mihály őrnagynak három fia tüntette ki magát a csatamezőn. Szüntelen folyt a panasz a székelyföldről ezredeik tétlensége miatt: vajjon mi lehet oka, irá ugyan Gál József fiának, hogy az I. székely zász-

lóalj a harczmezőre ki nem mozdíttatik, holott örömmel várja az abbeli rendeletet. A csíki székely, mondja másutt, megvetve érzi magát, hogy csupán a háromszékiek (a II. székely ezred, mely Magyarországon a ráczok ellen küzdött,) vétettek igénybe. *Adj uram vezért!* ez vala a székelyek mindennapi imája. *A székely nép készen áll*, igy folyamodának egyre a kormányhoz, *rendelkezzék velünk a magyar kormány, ne engedje csak testvéreinknek a dicsőséget. Országos képviselők, figyeljetek a székely kardra, ne hagyjátok megrozsdásodni a tétlenség miatt, küldjetek vezért, vezért ide!* A magyar kormány kiküldé tehát Berzenczei László kormánybiztost, hogy a székely földön gyűlést tartson és szavára minden székely ember és székely határezredi katona 1848-ki oktb. 16-án nyolcz napi élelemmel ellátva megjelent a már 1555-ben híressé lett Agyagfalván. A gyülekezők száma 95—100 ezerre ment, kik közül 35,000 lőfegyverrel, 40,000 lándsával, a többi más hadiszerekkel volt ellátva. Komolyan tanácskozott itt e szabadságszerető deli nemzet az oláhok által kiirtani kezdett magyar testvéreinek oltalomnyujtás és az országszerte megbomlott rend helyreállitása felett, valamint arról, mikor és hányan és minő irányban kelljen indulni,

midőn egyszerre villámcsapásként azon hír lepé meg a gyűlést, hogy Urban Maros-Vásárhelyt elfoglalta, s azonnal *menjünk mind!* kiáltással ellenzé a lelkesedett tömeg azon vélekedést, hogy csak a fegyveres erő induljon, a többiek pedig tartalék-seregül a székben alakítsanak zászlóaljakat, szerezzenek fegyvert. Október 18-án tábor alakult, kikiáltattak a vezérek és öt nap hosszant folyt ki mindent összeromboló árként Keresztúrszékből a székely tábor. 80,000 termetes bátor és lelkesedett férfi indult a szeretett haza mentésére és derék vezérek alatt országokat hódított volna meg. De fájdalom, gyáva áruloktól vezettetve, kivívott győzelmei után rendbomlottan vesztét találta, vagy tűzhelyeikre viszszatérvén, Háromszék kivételével, ott leigáztatott.

A fellázadt oláhok dühöngése addig Erdélyben tetőpontját elérte. Naszód-, Balázsfalva és Vajda-Hunyadra hurczolt magyar hivatalnokok, főurak, nevezetes családok tagjai, mind a két nemből, kikötöztettek és lenyirt fővel a becstelenítés minden nemeivel illettettek. A falukból kitódult oláhság minden utat elfoglalt és a harangok éjjel-nappal szüntelen félreverése mellett, kaszákkal, vasvillákkal felfegyverkezve, vad csordaként

hegyen-mezőn tanyázott és a köztök levő magyarságot vagy leöldöste, vagy fegyverfogásra kényszerítette. Az udvarházak cselédei mint elhajtva, utasok elfogdosva és iszonyu kinok közt leölve. A közlekedés országszerte elzárva. Mintegy 15 helyen gyülekezének roppant oláh tömegek, kik mind a szebeni oláh bizottmánynak engedelmeskedének és fészkeikből csapatonként rabolni és öldökölni járván, az utjokba eső falukat, városokat felégették, lakóikat legyilkolták.

Zalathnát október 22-ikén kezdék a környékbeli falvak oláh lakosai háborgatni. Ezen időtájban ugyanis követeket küldének Nemegyei zalathnai bányaigazgatóhoz azon felszólítással, tétesse le a fegyvert a város magyarságával. Nemegyei e kivánatot határozottan visszautasitotta és az összehivott nemzetőrökhöz hathatós beszédeket intézett, mire ezek megnyitván a templom ajtait, ott felváltva őrködtek, mig családaikat, mint védhelyre, az Isten házába el nem szálliták. Az egész éj ily szoros őrködésben és zajban telt el. Másnap 9 órakor sok ezer oláh vette körül Zalathnát és alkudozott a lakókkal. Egyik fél sem akart engedni. A magyarok végre már kivándorlást és vagyonuk feláldozását hozták szóba, mikor nehány nem-

zetőrre történt lövést a zalathnaiak 200 lövéssel viszonoztak. Az oláhok megfutamodtak, de nehány percz mulva a város lángba borult, s a magyar lakók lefegyverkeztetve, mind leöldöstettek. 1200 magyar menekülő útközben gyilkoltatott le, úgy hogy közülök csak két férfi és harmincznyolcz asszony vihette meg Enyedre a gyászhírt. Ezen utóbbi városra két ízben tört rá a vad oláh sereg, egyszer osztrák katonasággal és szász nemzetőrökkel együtt novemberben, mikor a kollegium könyvtára, muzeuma, pénzgyüjteménye feldúlatott, de a házak falai megmaradtak, az osztrákok ellenezvén azoknak lerontását. Másodszor január 9-én, mikor Bem már több fényes győzelmet kivívott volt. Ekkor Prodan vezérsége alatt lepé meg a várost 9000 re menő oláh sereg. A város megadá magát élet- és vagyonbiztositás mellett. De alig nyíltak meg kapui, mindent feldúlt a hitszegő sepredék, férfit, asszonyt, gyermeket irgalom nélkül lemészárolt, a házakat felgyujtotta, lerontotta. A lángok dühe és a gyilkosok kése elől menekült lakosok, 15 foknyi hidegben, erdőkben fagytak el. Nehány nappal később hasonló kiirtás érte Járát, hol 800 magyar lelte irtózatos végét.

Abrudbányát legkésőbben érte a vész. E

város feldulása ily alkalommal történt: sok drága magyar vérbe került volt már a hegyeiken majd megvíhatatlan móczok legyőzése * mikor a magyar kormány egyezkedést kisértett meg velök, és ennek végrehajtását román születésü képviselőre, Drágosra bizá. A küldött czélt ért, nemzetbeliei egy része lerakta a fegyvert. De ujra és még dühösebben, mint azelőtt tört a magyarra, mikor Hatvani szabad csapat-vezér, parancs néikül és a havasokat körülvevő sereg parancsnoka, Csutak alezredes távollétében, május 16-án a móczok ellen indult. Janku, a havasok királyának népe az árulónak tartott Drágost azonnal széttépte és Hatvani csapatját szikláikról szakadó lövöldözések és a hegyormokról hengeritett kövek által semmivé tevén, a körüllevő hegyekről vad üvöltéssel Abrudbánya felé özönlött, a várost kizsákmányolták, felégették és mintegy 3000 ma-

* Ellenek indulva hullott el a háboru végnapjaiban számtalan másokkal együtt, Vasvári is: a vész szellemétől vonva, mint irá levelében, vezeté bátran újonnan alakult Rákóczy-csapatját a vészes bérczre, mint bizonyos halálba. E nagyreményü ifjuban nagy kincset vesztett a haza, akár lelke tisztaságát, akár buzgó honszeretetét, akár derülő irói pályáján gáncsolhatatlan tiszta magyar nyelvét tekintsük.

gyar lakost felkonczoltak. Sok kétségbeesett szülő leve ekkor előbb gyermekei, azután önmaga kivégzője. Hogy az öldöklők példátlan kegyetlenségeit elkerüljék, mások magzataikat a megáradt Abrud vizébe hányták és magok is utánok ugrottak. Még a síroknak sem kedveztek a dühöngők. A megszökött Hatvani tüzérhadnagyot, ki látván, hogy a vezér a csapatját és ágyuit elhagyva menekül, igy szólott bajtársaihoz: „Mintsem ily gyalázatosan hagyjak veszni mindent és ágyuinkat is, inkább meghalok!“ és elszántan ágyujára feküvén, az oláhok csapásai alatt kimult. Térjünk vissza a székely táborhoz.

Október 19-én már három irányban indult meg húsz-húszezernyi sereg. E hó 23-án Vidrátszegnél, Ugránál, Gernyeszegen, Radnóton csatázott. Az első helyen 10000-nyi oláh sereg egyetlen rohanásra összezúzatott. Ugránál az égő házak és boglyák tüzébe szoritott oláhok százanként vesztek. Irtózatos volt a fészkéből kizaklatott székely boszuja. Egyetlen napon Nyárádtő, Vidrátszeg egészen, Csapónak egy része elhamvadt, más nap Beszterczétől Deésig a Szamos mentében 14 falu lángolt. Irtó háboruval viszonzák az irgalmat nem ismerő bosszulók testvéreik gyilkolását, mindent elsodró vészként rohan-

tak az ellenre. Az üzőbe vett Urbán kétségbeesve segitséget kért Puchnertől: „Annyi a magyar, írja elfogott levelében, hogy talán még az 50 év előtt meghaltak is mind feltámadtak.“ Végre Szász-Régent rohanták meg a székelyek, melyet bevettek és felégettek. Azután oktober 31-én ujra Szent-Iványnál verék meg Urbant. Egyőzelmek után rendetlen és áruló tiszteik miatt, minden szükséggel küzdő erejök egy része, azon hamis hírre, hogy az ellenség Moldovából betört, zsákmánynyal megrakva, tűzhelyeik oltalmára hazatért, más része Maros-Vásárhelyt állapodott meg, melyet Gedeon fenyegetett. Az összeütközés november 16-kán történt. 16 ágyu ontá záporát a fegyvertelen népre. Alig volt minden tizedik embernek egy puskalövése. Az egész tábor Isten nevére kérte a töltést, hideg vérrel nézte az ágyuk felvonását, esdekelt tiszteinek, lehessen azokat megrohanni. De az áruló német Dorschner ezredes golyóval fenyegeté azt, ki előre lép, s mikor az ágyuk megdördülnek, a vezérség megforditván lovait, majd elgázolja futtában az árulást kiáltó népet. E bús nap dönté el egy időre Erdély sorsát. A székely táborok egymásra oszlottak szét. Nagy-Enyed, Maros-Vásárhely, Deés, Szamosujvár, Kolozsvár az ellen ke-

zére került, Gedeon Marosszéket, Haydte Udvarszéket nyomta el és az áruló Dorschnernek sikerült Csíkot hamis hírek, vesztegetések és papi cselek által az iga alá meghajtani. A székelyek százankint hurczoltattak fogságba, nemesség, papság, (az tudniillik, mely Csík-Gyergyó- és Háromszékből fegyveresen vezette a népet a táborba), önkénytesek egyaránt üldöztettek. A lenyügzött székelyföld az egész országtól elzáratott és a nép zsarolóitól megmentett fegyvereit, jobb időre, mint legbiztosabb helyre, koporsókba rejté, melyeket halotti szertartással kikisért a székely papság a temetőbe.

Nem annyira fegyverei erejével, mint inkább alacsony ármánykodással és csábitással győzé le az osztrák a derék székely nemzetet. De a levert hazának közepette létezett egy szent föld, melyre sem ármány, sem fegyver nem hatott. A dicső Háromszék minden hamis hír és elszigetelt állapotja daczára kész volt inkább utolsó emberig elveszni, mintsem zsarnokainak hódolni. Három havig tartó elzárása alatt, hír és segéd nélkül, a kétségbeesés harczát küzdé és midőn végre a küleseményekről értesitett osztrák békére hajlott, Háromszék az 1848-diki törvények és az egyesülés sértetlenségét

kikötve tevé csak le fegyverét és igy, mikor a köz hazát már leigázva vélte, egymagára akará megóvni az 1848-iki törvények és az egyesülés szentségét.

Kossuth hirlapjának Szebenben meghamisitott példányai azt hirdették, hogy Windischgrätz Pestet bevette, Kossuth megszökött és Magyarhon a régi állapotba visszaállitatott. „Nem kell-e méltán bámulni, folytatá a hazug szerkesztő, hogy mind ezt számba nem véve, a maroknyi Háromszék vakmerően nemcsak a császári vitéz hadseregnek ellenáll, hanem még a császár ő felsége hű népét Brassóban és vidékén is háborgatja!" De a magyar szent ügynek e gyáva rágalmazói Háromszéken czélt nem érének, mert a háromszéki vitéz székelyek e hamis hirek olvasása következtében gyűlést tartának és megesküvének: „hogy ha Magyarhon már csakugyan elesett, minthogy, haza nem levén úgy sincs miért élniök, inkább mind egy szálig elvesznek, mintsem osztrák vagy szász és oláh rabszolgává legyenek." Közülök egy tisztes öreg őrnagy, Pap Mihály, három harczban kitünt fiai dicsőségétől buzditva, hathatós felszólitást intézett hazafiaihoz, hazaárulónak hirdetvén azt, ki tűzhelye védelmére csatára nem száll. Ki csatára nem

száll, mondá, szomszédja lőjje főbe s birtokát foglalja el, mert Háromszék határán csak az itteni nép holttestén fog belépni a rablócsorda!" Kézdi-Vásárhely e felszólítást magáénak vallván, minden székely falunak megküldé és a nép az ellenállást elhatározá, melyben minden osztály egyforma buzgó részt vett. A lelkesedés dicső útján elől járt Kézdi-Vásárhely. Rövid idő alatt oltalmi bizottmányt állítván, minden polgára vetekedve és jutalom nélkül fáradozott a haza oltalmában. Fegyverfogható férfiai csatára indultak, öregei salétromot főztek, puskaport gyártottak, gyermekei Turóczi hazafias üstösnél, véka számra golyót öntének, kézművesei, pléhesei kartácsot, gyutacsot, törőgépeket készitének, női pedig munkásságban mindenkit felülmulának, mert ők kor- és helyzet különbsége nélkül a legterhesebb foglalatosságtól sem rettentek vissza. Némelyek salétrom-főzéshez földet hordának, mások tépést készitének, beteget, sebesültet ápolának, kórházat alakítának, sokan férfiruhába öltözvén, a harczban is részt vevének, a honmaradtak pedig a csatát elhagyó férjeiket vagy fiaikat tüzhelyeikről elűzék, sőt még azt is elhatározák, hogy a város végveszélyében hőshalállal mulnak ki. Mindezen erőlködés mellett még sem arattak volna

a háromszékiek annyi dicsőséget egy nagylelkü hazafi, Gábor Áron hozzájárulása nélkül. Ő ugyanis a gyűlésben magát ágyuöntésre ajánlá, csak anyagot kaphasson, de ismeretlen levén, ajánlata eleinte megvettetett. Nem csüggedt el a nemeslelkü hazafi, birtokát eladta, anyagot szerzett és két hat fontos ágyut öntött, melylyel kisérletet tevén, remény felett boldogult. Az első csatában, Háromszéken, már lankadt a székelyek ereje, mikor Gábor Áron megérkezett, még akkor egyetlen Jancsi nevü hatfontosával. „Vissza, vissza! kiáltának a csüggedtek, megérkezett Áron bácsi Jancsival", melynek hathatós segitségével kivivták a győzelmet és azóta mindig dicsőséget szereztek.

E derék férfi Bereczken, a határszélen születvén, katonai pályán mint közvitéz tölté ifjuságát, később tüzértizedes lett és végre, nyugalmaztatva, birtokán élt, hol szántással, vetéssel és gépek készitésével foglalkozott. Első, jól sikerült ágyuöntő-kisérletei után az egész Székelyföld vetekedve bizá kezére a gyüjtött anyagot és ekkor a harangok mind eltüntek tornyaikról, hogy fegyverré átalakulva hazamentésre konduljanak meg a csatamezőn ágyudörrenésben. „Jobban szólanak ágyuink az osztrákokénál!" így kiáltozának

a székelyek, mikor virágkoszoruzott ágyuik kiséretében harczba rohanának. Január 25-éig már 25 darab hat- és tizenkétfontos ágyuja volt Háromszéknek, melyeknek megjelenésén elbámulának az osztrákok és azt vélék, Moldovából valók. De nemcsak ágyu-öntésre terjede Gábor Áron munkássága. Moldovából kénkövet hozatván és Szacsvai János háromszéki birtokossal egyetemben törőgépeket készitvén, és a serházakat salétrom-főzésre alkalmazván, lőporgyárt állitott, hol naponként 53 font lőpor készült. Ugyane derék férfi fáradozása nyomán készült mindennap 5—6000, később 10 és 100,000 gyutacs is, miután Laurenczi nevű puskás és más kézdi-vásárhelyi gyógyszerész vegybontás utján kitanulta a gyutacs alkatrészeit.

Kézdi-Vásárhely ez élénk mozgásának megfelelének a határszélek, hol a nép puskával, nemzetiszínre festett lándzsával * özö-

* Ily nemzeti szinre festett lándsák már régóta vannak szokásban a székelyföldön. Tröster János (1666-ban) eként írja le a székely lovasokat:

„Közülök a legvitézebbek mente helyett kaczagányt viselnek, fegyverök buzogány, balta vagy csákány, kard és hegyes tőr, melyet az ellen pánczélja szétfeszitésére használnak. Nagy ékökre szolgál azonkivül, minden lovasnak hosszu fenyőfakopja vagy dárdája,

nölvén zászló alá, egyre alakulának a zászlóaljak, dandárok. Nemsokára 10,000-ből álló sereg van talpon. De derék vezetők még mindig hiányoznak, régi vezéreik ugyanis, a nép ámitására, lehangolására törekesznek. A bodzai szorosnál történt első ellenséges becsapáskor Dobai parancsnok gyűlést hirdet és előterjeszti népének, hogy mind pénz, mind lőszer, mind ágyu hiával van, mert a Háromszékben öntött ágyú nem harczba való, de a visszarettenthetetlen székely népnek hatalmas szava által megczáfolva, kénytelen a fővezérséget magára vállalni és melléje két derék férfi, Móricz Sándor és Gál Sándor kiáltatik ki segédvezérekül. Komolyabb jelenetek is következtek a vezérek ámitásából. Balázs őrnagy Haydtéval vala titkos érintkezésben, mig tehát Háromszék elszánt ellenállásra készül, addig az Erdővidéken levő önkénteseket áruló hadnagyuk fegyverletételre ösztönzi. „Csík- és Háromszék úgy

mely felső végén araszny hegyes vassal van ellátva; a vas tövében kétvégü, veres vagy kék bagaziából készült zászlócska lobog a veres- és fejérre festett dárdán. Csatarendben állván, alsó nagy kerek bogján alól fogja a lovas dárdáját és jobb lábára állitja, küzdvén pedig, e bogját jobb karján alól melléhez támasztja és igy rohan ellenére."

is meghódolt már, mondá, pénzem nincs (irományaiból kitudódott, hogy még 6000 pengő forint volt nála) ti az éhhelhalást csak ugy kerülhetitek el, ha Puchnerhez álltok, ki a multakat feledve, kész titeket három évre elfogadni; ha pedig önkényt nem mentek, kényszeritve fogtok tizenkét évre menni; én tanácslom ezt nektek, ki magam is Kossuth párthíve valék, annak a Kossuthnak, ki most már megszökött!" De a derék ifjuság inkább akara bujdosni világul, mint fegyverét letenni és egy csapat rögtön Csíkba indult, más Háromszékbe. Dániel Imre szintén ily bujtogatással törekvék Háromszék lefegyverzésére. A vezérség árulása csak akkor szünt meg, mikor a felbőszült háromszéki honvédek, kitudván Balázs őrnagy cselét, őt, a néppel együtt, Sepsi-Szent-György piaczán szétszaggatták és rabok által a bitófa alá temettették. E percz óta a vezérség ellenállása le van győzve és a nép buzgósága többé akadályra nem talált, mely a borzasztó hideg és szegény öltözete daczára, páratlan elszántsággal küzde. Önzéstelen honszeretetének mindenütt nagy jeleit adta a háromszéki honvéd és huszár. Hermánynál (a Szászföldön), mely védelem miatt felgyujtatott és felprédáltatott, a honvédek minden

más prédát elmellőzve, csak üstöket és rézedényt gyüjtöttek és ágyuöntésre 2090 font rezet küldöttek Kézdi-Vásárhelyre. Köpecznél az ellenséges nagy erő miatt visszanyomulván a honvédek, egyik osztályuk a rákosi hídon elmarad, hol két szakasz dragonyos rohanja meg a rendetlenül visszavonuló ifjuságot. De ezek Pap Károly hadnagyuk példájára lefeküsznek mint halottak és az ellenséges lovasságot átvágtatni hagyják magukon, s azután felkelvén és a haladókra keményen tüzelvén, visszaforduló társaikkal annyira lelődözik az ellenséget, hogy csak 8—9 lovas menekülhet meg.

Hasonlókép védte magát Szent-Péteren (Hermány szomszédságában), a 12-dik zászlóalj, mely a menekülő kaszások és nemzetőrök közül csak magára állott, de nem levén még eléggé betanulva, hogy az őt megtámadó dragonyosok ellen tömeget képezzen, földre borult és miután a lovasok keresztül vágtattak rajtok, felkeltek és hátukba sütvén puskáikat, 75 lovast elejtének, úgy hogy menekülő társaik szerencsésen elérték a székelyföld határát. Egyesek vitézségét leirni hosszu lenne. Egy 17 éves, Hermánynál, két szászt vág le, elől rohanván ez ellenre; más, Székely nevü, negyedmagá-

val egy szakasz dragonyos közé bevág és szörnyü küzdéssel megzavarja a csatarendet.

Ily lelkesedéssel foly a harcz három egész hónapig, mely idő alatt Háromszék egész Brassóig minden falut megvett. De Magyarhonból és Erdélyből még mind nem jő tudósitás. Elszáná magát tehát 17 székely hazafi, hogy testvéreiknek hírt hoznak, van-e még valahol és ha van, hol van magyar tábor a föld hátán?

Ezen elszánt férfiak oly egyezkedésre lépnek, hogy semmi veszély vagy akadály miatt szándékuk kivitelétől el nem állanak és ha közülök csak egy is maradna életben, ezen egy vinné meg hazájába a kivánt tudósitást. A háromszékiek pedig fogadák, hogy küldötteik visszatértéig nyugosznak, rossz hír vétele esetében halálig küzdenek, de ha a nyert hír örvendetes, előtörnek és mindenek előtt Brassót kerítik hatalmukba. Az utasok, kik közül öt, részint megbetegedve, részint elfagyva, társaitól elszakadt, január 4-én érének a már Bem által elfoglalt Kolozsvárra és innen rögtön e jó hírrel éjjel-nappal visszasietének hős hazafiaik vigasztalására, kiknek vitézségök és hazaszeretetök már nemsokára Bem nagy vezérben méltó jutalmat talált. A szabadság e hős

bajnoka deczember közepén küldeték Erdélybe, annak visszafoglalására és azonnal kivívá csekély erővel csucsai első győzelmét. Bem mindössze 8000 rendezetlen és fegyvertelen hadsereggel jött be azon országba, melyben másfél millió dühös nép és 15,000 sorkatona állott fegyverben ellene és 4 hó alatt minden ellenséget kiverve, felszabadítá egész Erdélyt. Ily gyors eredményt kitünő jellemének kell tulajdonítani. Nemcsak vakmerő, bátor, de igazságos és kegyelmes vezér is volt, ki derék magyar és székely vitézeit érdemök szerint méltánylotta és szerette, minél fogva őket kevés idő alatt mind hősökké tette. Agg kora daczára és akármily vészes harczban, mindig serege élén küzdött, többnyire csak vesszőt vagy kis lovagkorbácsot hordozott kezében, melylyel néha csodatetteket vitt véghez, mint szebeni híres visszavonulása alkalmával Szászváros előtt, hol utolsó két ágyujáról teljességgel le nem akarván mondani, jót vágott az azt elfoglalni törekvő ellenségre, kiáltván: „El innen, gazemberek, ez az enyém!“ és az ellen nyakra-főre távozott. A piskii hidon történt szörnyü küzdésben, hol támadó és védő rendetlen tömeget képezett, Bem kis vesszőjével sujtá az osztrákot és úgy tolá vissza a

hídról. Mindezekért, melylyel ritka éles belátás és jószívüség párosult, éltek-haltak vitézei éltes vezérökért, a székelyek Bem apónak nevezék és szavára, kivált mikor mondá: „Előre magyar!“ a lehetetlent is lehetségessé tevék, mint Besztercze vidékén, Erdély másodszori szomorú elfoglalása idejében, hol egyetlenegy zászlóaljjal, a 17-ikkel, hét óra hosszant küzdött 8000 muszka és osztrák ellen. Bem akkor hívei közepére állván, tántoríthatatlan nyugalommal és bátorsággal, mindig akkor vezényelt tüzet, mikor bizonyos volt, hogy minden golyó talál és így roppant lovasság és gyalogság megtámadásával daczolt. Fényes erdélyi hadjáratát Pataki és Czecz, Bem melletti derék tábornok, irá le legjobban, őket követve adjuk tehát elő neked, kedves kis olvasóm.

Más vezérek módjával éppen ellenkezőleg, Bem mindig előre jelenté a magyar kormánynak, mely napon fogja ezt vagy azt a helyet elfoglalni és ritkán csalódott számításában. Igy foglalá el csucsai győzelme után december 26-án Kolozsvárt, ekkor is előre tevén jelentést, mikor fog a városba bevonulni. Bem a szaladó Urbánt Besztercze felé kergeté és nemsokára a borgói szorosnál kiveré az országból Bukovinába, de itt sem hagyá nyu-

godni és egy csapat önkénytessel végkép széjjel veré, s azután, a borgói szorost megerősitvén, Háromszékkel egyesülni visszatér. Ez utóbbi szándéka teljesitését Puchner megtámadása még egy időre akadályoztatta. Az ekkor is győzelmes vezér Puchnert Medgyesen keresztül Szeben felé űzé, mely várost azonnal el akarta foglalni, de a védők szörnyü tüzelése miatt czélt nem érhetett. Január 21-dikén hullott el Szeben előtt a derék Mikes Kelemen ezredes, Bethlen Gergelylyel együtt a Kossuth-huszárcsapat alakítója, Térei, Bem segédje és mások. Iszonyu keresztttüzben küzdött Bem serege élén. Hasztalan, kénytelen volt nagy veszteség után Szelindekre (szászul Stolzenburg) visszavonulni, hol táborba szállott. Számos megtámadást dicsőségesen visszavere itt a magyar sereg, ekkor mászék fel a 11-ik zászlóalj négykézláb magas hegyre, az ellenséges ágyu elfoglalására. Nagy vesztesége és erejének megosztása miatt (a székely földre küldött volt nehány zászlóaljt), csekély számmal levén, újra visszavonult Bem Vizaknáig, itt a székelyeket bevárandó, hogy velök együtt Szeben felé induljon.

Puchner, azt vélvén, hogy megszorult ellenét semmivé teheti, annak harmadszori oly

tüzes megtámadásához fogott, hogy ez kénytelen ismét tovább vonulni. Eléri Szerdahelyt (szászul Reusmarkt), fáradt serege utczán és téren táboroz, mivel az ellenséges szász lakosok bezárák ajtaikat. A betegek és sebesültek, vesztökre, még azon éjjel Szászsebesre (Müllenbach) szállittatnak, hol a gyáva szászok borzasztó mészárlást követnek el rajtok. Tettetett buzgó vendégszeretettel fogadják az érkezőket, borral itatják és alattomban a fejérvári osztrák őrizetnek és a közellevő dühös oláh tábornak hirt adnak. Két órakor éjszaka osztrákkal egyesült oláh csorda lepi meg a várost, hol a lakók édesen alvó vendégeiket mind felkonczolják és szekereiket kirabolják, csak két magyar menekülhetett az öldöklésből, kik azonnal hírt adának Bemnek a történtről. Bosszutól sarkalva érkezett meg a magyar sereg Szászsebes kapuihoz és nem várva ágyui hatását, mindent széttipró rohammal vevé be a gyáva várost, melyből fél óra mulva oláh és osztrák annyira szaladott, hogy még a lovasság sem érheté utól. A fenyitékhez szokott magyar sereg minden méltó bosszuja mellett fel nem prédálta a várost.

Tizezer ellenség kerité körül Szászsebesen Bem már csak 2000-ből álló haderejét, melyet levertségtől csak nagy vezére biztató

szava óvott meg, mondván, hogy gondos atyaként mindenik gyermekét megmentendi. Keresztül is tört szerencsésen és páratlan vakmerőséggel az ellenség roppant tömegén, seregét előre bocsátván, minden falut meggyujtatott, mely előtt felállitott két ágyujával szüntelen lövöldözte ellenét. Mikor látta, hogy serege túlnyomult az égő falun, akkor ágyuival a lángon keresztül hajtatott és igy feltartóztatta üldözőit. Végre Szászvároson keresztül, melyet az oláhok nehány faágyuval védtek, elérte a dicső emlékü piskii hidat, hol az 55-dik zászlóaljat vezető Keménynyel egyesült. E fontos pontot Keményre bizván, Dévára sietett Bem segitségnyerés reményében. „Ha e hidtól elesünk, vége Erdélynek“ mondá a távozó vezér híveinek és e szavaira emlékezve, oly elszántsággal küzde a halhatatlan 11-ik és az Inczédi-zászlóalj, hogy másfél napig védte a piskii hidat tízezer ellenség és 30 ágyu ellen. A 11-ik zászlóaljról énekli Petőfi:

Félig elhullt, de egészen győzött!

és tovább:

Csak felének fele maradott meg.

Végre megjött a vezér segitséggel és ekkor szörnyü harczban meggyőzé az osztrákot, kinek 2000 halottja maradt a csatamezőn. E

dicső győzelem megtöré az ellenség erejét és ezután az ország visszafoglalása hamar végbement. Piskiről a megvert osztrák sereg Fejérvárra és Szebenbe vonult, Bem pedig a székelyekkel való egyesülés végett harczszomjas seregével Medgyest foglalá el. Ezalatt 15,000 muszka ronta be az országba és Brassót és Szebent megszállotta. Másfelől Urbán árulás segitségével Beszterczénél újra bevonul. Bem új székely csapatok élén ott terem, megveri Urbánt és kiűzi az országból. Márczius 2-dikán Puchner megtámadja Bemet Medgyesen és megveretik tőle, mely győzelem után ez Segesvárra vonul és ott megerősíti magát. Ejjel-nappal sánczot és a lelkes védősereg. Ez időben jelentékeny nevü Null (czifra) tábornagy érkezett az osztrák sereghez, ki hevenyében igen ravasz tervet forralt, hogy Bemet hálóba kerítse. Megkerüli a magyar sereget és hátulról akarja megtámadni. Mikor közeledik, nagy csodájára sem táborszemet, sem előörsöt nem lát.

„Vén esztelen, mondja, elől körülárkolja magát, hátul pedig védtelen!“ Előrenyomul és a magyar sereg hült helyét találja. Bem azalatt az országúton kényelmesen Szebenbe ment 9000-re menő seregével. Szebent ugyanannyi

muszka és szász nemzetőr védte, kik a Szeben előtti téren csatarendben állva, várák a magyarokat, de néhány órányi harcz után, a szászok elől futván, mindnyájan ordítva elszaladának. Bem ekkor parancsolja: lövessék be a város kapuja", mikor a kapun belől „éljen a magyar" szózat hangzik, a most először csatázó ifju székelyek felmászván a város falain, belőlről nyiták ki a kaput. Márczius 15-én kétfelé osztá Bem seregét és az egyikkel Verestoronynál veré ki a muszkát, hol négy ellenséges tábornok szalada egyszerre: Puchner, Pfersmann, Gräser, Jovich, a másikkal Brassót foglalá el, hol végre a közatyát óhajtva váró székely fiaival egyesülhetett. Annyi székely zászlóalj gyűle itt Bem körül, hogy serege kevés idő mulva 40,000-re ment. A derék háromszékiek, ennyi vitézül kiállott sanyaruság és hősies küzdés jutalmául Bem atyjokat néhány napi mulatásra kebelökbe hívák és a derék tábornok szívesen megtisztelé látogatásával e hozzá illő vitéz nemzetet. A kitűzött napon, Brassó bevételére következő vasárnap, Háromszék határán fogadá Bemet a székely nemzetőrség, mely Sepsi-Szent-Györgyre vezeté. Ezen nemzetőrséget képező tisztes öregek dsidákkal és lándzsákkal

valának felfegyverkezve, a lovasok és gyalogok hosszú sorai közt halada el a nagylelkű hazamentő. Más hosszu sorokban állának az éltes asszonyok vasárnapi diszruhájokban és melettök az ifju nők és leányok menyasszonyi öltözetökben, szalaggal és virággal felczifrázva. Száz meg száz lobogó repült felettök és számos zenekar győzelmi dalokat húza. Elfogadási szónoklat után ezer meg ezer szívreható „éljen Bem apánk!" tisztelé a nemzet kedveltjét, ki virággal behintett úton érkezett a városba. Az asszonyok közül sokan virágot szórának az elvonulóra, vagy pedig karjaikat feléje nyujtva, hol sírva, hol mosolyogva mondák el buzgó áldásaikat. A Sepsi-Szent-Györgyi városházban nemes nők folytaták e jeleneteket és lelkes magyar beszédben üdvözlék a szabadítót, ki tolmács segitségével megértvén a tiszteletére elmondott számos verseket és beszédeket, hasonló szívességgel viszonozta. Válaszaiban értésökre adá szép gazdasszonyainak, hogy ezen gyönyörü ünnep életének legszebb emlékeihez fog örökösen tartozni.

Háromszáz évi elnyomás és szenvedés közt rövid örömsugár vala ez a szép ünnep a székelyföldön. A most szüleiket örömmel

ölelő ifjak nemsokára kétségbeesett utolsó erőlködésben vérzének el a haza szent földje oltalmában.

Bem nemsokára a Bánát felszabaditására hivatik meg a magyar kormány által. Első belépése itt is győzelem volt. Derék ifju székely századai élén kivívja április kezdetén a vaiszlovi győzelmet. A mintegy két ezerre menő két ellenséges zászlóalj futtában Karánsebesig meg sem állott s onnan is másnap tovább állott, két ágyuját is odahagyván. Ezek közül egyet Vaiszlovánál négy derék székely fiu foglalt el egy patak szélén, melyen keresztül gázolának, neveik: Deák Máté, Nagy József, Nagy Imre, Szabó Márton. Az Erdélyből kivert Puchner Oláhországon keresztül Bánátba hatolt, az ottani osztrák sereggel egyesülendő, de Bemtől megveretve, kénytelen Orsovánál a Dunán átkelni, mig a második osztrák sereg Temesvárra menekül. Igy a Bánát húsz nap alatt felszabadul. A lakók Bemet üdvözitőként fogadják, ki itt is, valamint Erdélyben, a végvidékeket felszabaditá. Még a bánáti német is annyira dicsőiti a nagylelkü vezért, hogy Ferencz-hegyét Bem-hegyének nevezi és minden szállitást ingyen tesz.

Nagy tervet forrala ekkor Bem, harczed-

zett seregével ugyanis Fiumét akará elfoglalni, mig másfelől Görgei Bécset vette volna meg és egy harmadik seregosztály Gácsország felé működendett. Ezen Európa felszabadulására törekvő tervet a magyar kormány, fájdalom, elmellőzte. Jegyezze fel az utókor, hogy csak ezen az úton lehetne az osztrák erőt egyszerre megtörni, valamint kikötőjénél fogva, Magyar hazánknak a világgal való egybeköttetését gyors módon kieszközölni. De ily nagyszerü tervek kivitelére nagy és biztos vezérek kellenek; ha egykor két Bem küzdend szabadságunk mellett, kik mint Ő, mindent előre kiszámitva, seregeik megmaradásáról felelnek, akkor bátran előre, magyar! Fiume és Bécs felé, törd szét egy csapással a zsarnokság megrögzött fészkét.

A magyar kormány, azon remény fejében, hogy a még mind zuduló 40,000 hegyi oláhval alkudozás útján boldogulhat, elszólitá Bemet Erdélyből, még mielőtt ezeknek legyőzését végbevihette volna. Távolléte alatt tehát újra kezdék dúlásaikat és ekkor lepék meg Abrudbányát és más helységeket. Rablásaik által napról-napra erősödtek, úgy hogy most már körülkeritésökre nagy erő kivántatott, mi nagy mértékben gyengité a magyar sereget. Még más, sulyosabb veszély is fenye-

geté az ujra árvaságra jutott Erdélyt: a muszkák nagy tömegekben körültáborozák e szegény országot, de terveiket titkolák, úgy hogy a Bánátból visszatérő Bem maga is csalódott és a határszélek beutazása után semmi rendkivüli készületet nem tett. Igy történt, hogy a szorosokat híven őrző hősök: Ihász a Verestoronynál, Kiss Sándor Tömösnél, Szabó Törcsvárnál magokra hagyatva, kétségbeesett küzdéssel sem tartóztathatták fel az ellenséget. Kiss Sándor Tömösnél, mint egy második Leonidas, hazája szent földjét utolsó csepp véréig védvén, dicső életét áldozá és mellette hullott el a székely ifjuság virága. Tömösnél és Törcsvárnál hazájokat halálig védő 1000 székely holttestén keresztül törhetett be csak a két vezértől vezetett roppant muszka sereg.

Bem az országot bejáró útjában épen Kolozsvárt tartózkodott, midőn hírül esik neki, hogy a borgói szorosnál 20,000, Tömösnél és Törcsvárnál pedig 25,000 muszka rontott be egyszerre Erdélybe. Azonnal Beszterczе felé siet és ott eleinte megveri a muszkát, de később kénytelen a nagy erőnek engedni és visszavonulni. A tömösi szorost Kiss Sándor, brassói hadi kormányzó, keményen el-

sánczoltatá és az ellen közeledésekor hív székelyeivel a sánczok előtt foglalt helyet. Julius 20 án korán reggel támadá meg itt Lüders 15—20,000-nyi haddal és teménytelen ágyúval. A sánczok előtt csatarendben álló 400 főnyi székely két óráig mozdulatlanul küzdött a roppant sereggel és végre a sánczokba vonult, honnan egyesült erővel visszaverék az őket rohanva követő muszkákat. Rakásra hullott az ellenség, de Lüders, a golyók zápora daczára, a sánczok elébe vonatta ágyúit és szörnyü lövöldözés közben négy izben vezetett új meg új csapatokat a halált megvető székelyek ellen, kik rettenhetetlen vezérök vezényszavától buzdítva, éljenzések közt önték a hazáért drága véröket. Csak derék vezérök két golyó által való megsebesülése után, és miután a bérczeken átkelt kozákok hátban is megtámadták volna a székelyeket, sikerült Lüdersnek rajtok erőt venni és a vértől ázott földön keresztül bevonulni Háromszék szabad határára, hová Törcsváron keresztül más muszka sereg behatolt. Az elfogott Kiss Sándor, midőn hallá, hogy a székelyek megverettek, letépvén sebei kötelékeit, hős halállal kimult.

Ezalatt Gál Sándor Csík-Szeredáról Kézdi-

Vásárhelyre sietvén, faluról-falura küldé a vérlobogót és csatára hívta az egész népet, mely veres keresztet tűzvén mellére, nővel, gyermekkel, öreggel együtt keresztes haddá alakult és Uzonnál küzdé az utolsó szörnyü harczot, de szerencsétlenül. Miután a hazáját oly soká híven szolgált hős Gábor Áron is elhullott Kőkösnél maga készített ágyúja mellett, a reményhagyott székely nem gátolhatá többé Háromszék eddig soha meg nem hódolt földe feldúlását. Kőkös, Uzon, Réty, Sepsi-Szent-György felégettek, Kézdi-Vásárhelynek is egy része, ágyuöntő műhelyével együtt. Az éjszaki határszélről ide vonuló Bem megforditá egy szempillanatig a szerencse koczkáját, julius 21—24-iki Sepsi-Szent-Györgyi győzelme által, mely után, a minden felőlről berontó vész elháritására, Moldovában igyekezett segitséget nyerni és oda tett kirándulásban fegyverre hivá a lakókat a közügy mellett. De terve nem sikerült és odajárta alatt az északi és déli muszka sereg mind közelebb vonult egymáshoz, egyesülése által Bemet körül akarván keríteni. Ezt tehát meggátolandó, a Moldovából visszatérő vezér Segesvár környékén újra csatára kelt és csak 2400-nyi ereje mellett is soká kétes kimenetellel küzdött. De végre a

nagy erő által elnyomatván, élte megmentését is csak hív huszárai eszközölték, kik a kozákok által mocsáros árokba döntött vezéröket onnan kisegitették. E vészes csatában veszett el a költő Petőfi, ki Bem segédje vala. Maros-Vásárhelyt egyesült a szétszórt magyar sereg, hová nemsokára, hívei nagy örömére, a már veszve vélt szeretett vezér is megérkezett. Miután másodszori tervében, hogy Moldovából segitséget hozzon, Szeben előtti augusztus 5-iki szerencsétlen csatája által megakadályoztatott, Magyarország felé fordult és talán nemsokára újra felszabadítandotta kedvelt Erdélyét, ha a világosi * szomorú árulás minden reményt egy időre meg nem szegett volna. Igy semmisité meg egy álnok árulása Erdélyben is az annyi vérrel kiküzdött szabadságot. De kisarjadzik egykor a földet öntözött hős vér, új, megvíhatatlan sereggé a nyugoti és keleti önkény széttiprására.

* A Görgeiéhez hasonló árulást követett el Erdélyben Kazinczi, ki 8000-ből álló sereggel és 20 ágyuval felső Magyarországból Tokajon és Máramaroson keresztül Zsibóra vonult és ott az erdélyi sereg 3—4000-nyi maradványával egyesült, melyet Gál Sándor ezredes mindennel daczoló bátorsággal vezetett ki a Székely földről, muszka seregek tengerén keresztül. Kazinczi, Görgeinek hív utánzója, hasonló eszközök által kivánta

derék seregét a fegyverletételre hajlandóvá tenni, azért mindennemü szükség, nagy útak és minden csata elkerülése által igyekszett vitézeit kifárasztani és elcsüggeszteni. Augustus 24-én végre nyilván kijelentette Zsibón akaratját, hogy a fegyvert Görgei példájára leteszi, egyszersmind Váradról érkezett muszka tiszt Görgeitől hozott iratot mutatott elő a seregnek, melyben ez fegyverletételre szólítja fel az erdélyi tábort „Iszonyú elkeseredés mutatkozott a népben (mondja a honvédek naplója, Pest, 1853) a buzgóbb tisztek felszólíták közlegényeiket, ne hagyják magokat ámítatni, meggyaláztatni. A tábor fegyveres csapatokban mozgani, békétlenkedni kezde, végre bomlik a zajgó néptenger, több ezer főre menő tömeg, hadtestben, Nagy-Bányának indúl, hogy a gyalázatot elkerülje. A lengyel légió tisztjei kétségbeesett zokogással törik el kardjaikat, átkozzák az árulást. Gál Sándor azonnal elhagyja táborát és menekül. A Zsibón megmaradtak az ágyúkat rendbe állítják, fegyvereiket gúlába rakják, egy zászlóalj elszaggatja zászlóját és egymás közt sírva felosztja. Itt dobot, szuronyt rontanak szét, ott puskát tördelnek. A vadászok és utánok a többiek, lábaik közé vevén töltényes ládáikat, egész éjen át lövöldöznek csatatüz folytonosságával, néha vigyázatlanságból egymást meg is sebesítik. Ki nem dühöng, az vagy szónokol bajtársainak, vagy vadász-sip méla hangja mellett forradalmi, fájdalmas dalait énekli. Az eső szakadott, de csak magyar könytől is megázott volna a föld.

„Reggelre nem marada egy töltés, sem ló a szekerekben, a fegyverek eső és tüzelés rozsdájától egészen megfeketedtek, s alig vala talpalatnyi hely, hol fegyverromra nem tapodott volna az ember.

„Késő este azon hír jött, hogy az osztrák erő, a muszkákat megelőzőleg, hajnalban Zsibón lesz. E hírre a legénység megmaradt része is elment és a tisztikar nagyobb része.

„Megjött az osztrák alkudozó (parlamentair). Kazinczi kijelenti, hogy ő a fegyvert már letette és magát orosz fogolynak tekinti.

„Egy órával később megjöve az orosz erő is. Mindössze egy ezred uhlanból, egy csapat kozákból s négy ágyuból állott. A magyar sereg a muszka tisztikart komolyan, némán fogadta. Halotti csend volt, mit azon leverő parancs szakita meg, hogy a tisztek kardjaikat letegyék. (Kazinczi azt hitette volt el velök, hogy rangjokat, kardjokat megtartják, a magyar pénz járni fog stb.)

„Felgyült a tisztikar a kastély termébe, hol szállásolt Kazinczi. Szivrepesztő sohajjal, könyes szemmel oldák le a tisztek drágábbnál drágább kardjaikat. Fényes fegyver, ragyogó bojt, nemzeti toll halomra dobva, melyből az ellen kedve szerint válogat.

„Igy tevé le fegyverét fia azon Kazinczinak, kit, a Martinovics-féle összeesküvésben való részvétele miatt, hét évig börtönöztetett be az osztrák kormány. Igy gyászolá meg Zsibó a mohácsi vész évnapját. Azon helyen, hol Rákóczi csillaga lehanyatlott, hol a közelebbi forradalom első szikrái éledének, a kastély ura, Wesselényi Miklós kebelében, ott kelle nemcsak az erdélyi, hanem az összes magyar seregek utolsó táborának is fegyverét letenni.

„A közlegények és altisztek elbocsáttattak, a tisztek pedig harmadnap mulva az aradi várba fogságra vitettek el, hol Kazinczi gyávaságának érdemlett jutalmát aratta." (Kivégeztetett.)

KOSSUTH LAJOSNAK,

MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJÁNAK MENEKÜLÉSE ÉS FOGADTATÁSA KÜLFÖLDÖN.

Miután Görgei gyáva árulása véget vetett volna 1848. és 49-iki dicső szabadságharczunknak, Kossuth Orsovában állapodott meg, a hol Wisoczkitól vezetett lengyelek és az olasz légió által védette az utat, melyen a magyar menekülők Törökországba átkeltek. Mehádiánál seregünk más vitéz maradványa addig küzdött húszszoros osztrák erővel, mig az Orsovánál őrködő lengyel és olasz hív bajtársak is Serbiába menekülhettek. Azután minden golyóikat rálövöldözvén elleneikre, küzdve vonulának ők is Orsovába. Az itt összegyűlt magyar menekülők, Kossuthtal együtt, augusztus 18-án fogadtattak be a török-orsovai vezteglőházba, miután a haza édes földétől könyezve elváltak. Kossuth letérdelvén a Dunaparton, buzgón megcsókolta a haza szent földjét, és kéré az

Istent: könyörüljön e vértől ázott hazán, és adjon neki mielőbbi feltámadást.

Kevéssel ezután, török kiséret mellett, Viddinben (Bolgárország fővárosa, Sia basa kormányzó lakhelye) érkezett, hol török oltalom alatt 5000-nyi magyar, köztök Bem, Dembinski és Kossuth is, táborba szállott.

A muszka régóta hatalmaskodik Törökországban, most is követelte az osztrákkal együtt a magyar menekültek általadását és a muszka követ cselszövényei által kivivé, hogy a gyenge diván (kormánytanács) az általadást elhatározta, melynek végrehajtása ellen a magyar ügyet pártfogoló török kormány más módot nem talált fel, csak hogy a magyar menekültek a török vallást elfogadják. Igy lettek Bem és több magyar tábornokok és tisztek törökökké. Ezen eszköznél még hatalmasabb vala az angol és franczia követ Stratford Canning és Aupik tábornok eljárása, mert ők visszavétették a török császár, Abdul Medjiddel az általadási oklevelet és ez újra biztosítá a magyar menekülteket, hogy becsületszavok lekötése mellett birodalmában védelmére számolhatnak. Ekkor a muszka megtámadással fenyegeté a törököt, de az angol követ azonnal elzárá a Dardanellák tengerszorosát angol hajósereggel, a franczia

hajósereg is indult a muszka ellen és a törökök mintegy 200.000-en egyesültek Konstantinápoly körül és igy a muszkának hadi szándéka füstbe menvén, a magyar menekültek Törökországban biztos menedékhelyet találtak.

Nehány havi mulatás után, menekült hazánkfiai Viddinből Sumlába vitettek, mely útra a viddini kormányzó igen szép kocsit ajándékozott Kossuthnak és ajándéka viszonzásául gyönyörü hazai régiséget, t. i. gyémántos aranysarkantyut kapott Kossuthtól.

Sumlai útjok Plevnán vivé keresztül a menekült magyarokat, mely bolgár városocskán 140 évvel azelőtt a menekült Rákóczi Ferencz és kisérete is keresztül vonult. A Balkánhegy éjszaki ágán levő Sumlában nehány hónapig mulattak magyar és lengyel menekültek és ott a török parancsnoktól sok sanyargatást szenvedtek. Ezen időtájban adta meg magát Komárom és a szabadság ezen utolsó védőbástyája eleste után az osztrák és muszka udvar ujból követelte a töröktől a menekültek átadását. A török császár, kit az angol és franczia hajóseregek bátoritottak, követeléseik megvetésével, csak abban egyezett meg e két hatalmassággal, hogy a magyar és lengyel főnököket Kis-Ázsiába át-

szállíttatja, a közvitézeket pedig kívánságuk szerint útlevéllel ellátja. Ezen egyezésnél fogva szállittatott Kossuth 60-ad magával február 15-én 1850-ben az ázsiai török birodalom Kutahia nevü városába, a török valláshoz általállott Bem pedig 30-ad magával Syriának Álep nevü városába, hol nehány havi mulatás után, a jó ügy nagy kárára, hirtelen halállal kimult, a mint már fennebb emlitők. Kossuthnak jobban kedvezett a szerencse, mert őt, mintegy év leforgása után, amerikai hajó, a Mississipi, kiszabaditá fogságából és győzelmesen átszállitá Európába.

Mikor a nagy számüzött Marseille-ben kikötött, távíró útján engedelmet kért a franczia kormánytól, hogy nejével és gyermekeivel együtt Frankhonon keresztül utazhassék Angliába. De az akkori szükkeblü franczia kormány, mely csak czímére nézve volt köztársasági, megtagadá neki az átkelést, mi miatt hajón folytatta útját.

Mind e mellett nem távozott el Kossuth Marseilleből, a nélkül, hogy a nagylelkü franczia nemzet részvéte dicső emlékét ne vigye el magával: egy franczia munkás, látván, hogy nemzete a nagy számüzöttel való közlekedéstől el van tiltva, a hánykodó habokba ugrott és a Mississipihez úszván, meg-

fogta Kossuth kezét. „Fogadd a franczia nép szíves kézszorítását, mondá, elzárnak bennünket tőled, ki a szabadságot képviseled, de ime egyesülünk veled, *semmi sem akadályoztathatja azt, ki elszánt akarattal bir!*“ E közember szép szavai a franczia nép által emlékpénzre verettek Párisban Kossuth számára és a nagy menekült jelszavává váltak. Kossuth Lajos pedig ily gyönyörü levélben köszönte meg a marseille-ieknek szíves fogadásukat.

Kossuth Lajosnak a marseille-i néphez intézett levele.

„Hazafiak!

„A franczia kormány megtagadván tőlem azon engedelmet, hogy Frankhonon keresztül utazzam, Marseille városa népsége rokonszenvét oly módon jelenté ki előttem, mely a franczia nagyság örökös kútforrásának, t. i. népe ösztönszerü nemes érzeteinek újra bizonyságául szolgál. Rokonszenvének e nyugodt, elhatározott és férfias nyilatkozása olyan, mint a természetben uralkodó mély csend, mely a zivatart előzi meg.

„Hallám, mikép vegyült nevem a Marseillaise buzdító hangjaival és a köztársaság éljeneztetésével. Nincs ennél törvényesebb

éljeneztetése e nemzetnek, ki szabadságát annyi vértanúja vérével vásárolá meg.

„A szabadságszeretet és a szabadságért való szenvedés csak kötelesség, de a dicsőségek dicsősége az, ha a franczia nép vélekedésében egygyé válunk a szabadság elvével.

„Nem vadászom a dicsőséget, de ezen dicsőséget elfogadom, hogy megérdemelhessem.

„Elfogadom, mint a franczia nép testvérsége és minden népek iránti kölcsönös köteleztetése zálogát; elfogadom, mint szeretett hazám üdvözlését.

„Titeket, francziákat, köztársaság polgárait, illet ez üdvözlés tisztelete és minket, magyarokat, azon kötelesség, hogy megérdemeljük.

„Meg fogjuk érdemelni!

„Nemzetem megértendi felhívástokat és vitézül megfelelend annak, mint illik ahoz, ki büszkélkedik, hogy a franczia nép testvérnek nevezi.

„Csak ezen köszönetet ajánlhatjuk a marseille-i népnek, csak ez felel meg azon elfogadásnak, melylyel nem engem, de nemzetemet dicsőíté és nemzetemnek nem annyira multját, mint jövőjét!

„Ne említsük hát többé a franczia köztársaság kormánya tilalmát, hogy határán ke-

resztül utazzam, tudom, hogy a franczia nép nem részesül tetteiben.

„Tegnap este testvéreitek (inkább testvéreink) egyike, marseille-i munkás — oh! tudom nevét, és el nem felejtem — a hideg daczára amerikai fregátunkhoz úszott, hogy kezemet megszoríthassa. Buzgón és megilletve viszonzám kézszorítását és szemére hányám vakmerőségét. „Mikép tehettem volna másként, válaszolá, meg akarám illetni kezét; nem kaphattam csolnakot, a vízbe ugrottam; és ime itt vagyok. *Akadályoztathatja-e azt valami, ki igazán akar?*

„Meghajlottam e nemes szavak előtt!

„Szabadságszeretet, kötelesség és testvérségérzet már lelkesített, mikor Marseillebe jöttem; de Marseille-ben tanultam e jelszót: *nincs akadály, ha akarunk.*

„Elfogadom e szavakat jelszavamul.

„Éljen a köztársaság!

„Üdvözlet és testvérség!

„Kossuth Lajos.

„Marseille-i révszél, az egyesült álladalmak Mississipi fregátján, szept. 29-én 1851-ben."

A franczia nép-egyesület rokonszenvének még más szép jelét adá Kossuth iránt.

Néhány nappal ennek Londonba való meg-

érkezése és fényes fogadtatása után, két tagja a párisi *alkotmány barátai* czimü népegyesületnek, átveveze a calais-i szoroson és e következő lelkes felírással tisztelé meg Magyarország volt kormányzóját:

A párisi alkotmánybarátok Kossuth Lajoshoz intézett felírása.

„Két évvel ezelőtt, midőn Lengyelország kivégzői Magyarország határain is átkeltek, a szabadság barátai világszerte egyesiték szavokat, hogy minden szabad haza veszedelmét kijelentsék!

„*Hazánk, minden szabad haza, veszedelemben van!*

„De Frank- és Némethon, önviszályaikkal elfoglalva, nem hallák e felhívást és Europa elővédje megsegítetlen elesett!

„Komor előérzeteink még sem teljesültek mindenben: Az isteni gondviselés megmentett téged, hős nemzet képviselője; megsegített, hogy nemzeted szent lobogóját átvihessed idegen földre, azt egykor a felszabadult Duna mentén kiterjesztendő!

„Megfosztának bennünket azon örömtől, hogy köztünk üdvözöljünk, azon Párisban, mely minden dicsőséget felszentel.

„A nemzet harczias lelke érintésed által igen hatalmasan riadt volna fel!...

„Ilyen vendég nagy serkentője lett volna mindannak, mit önzés és anyagi jólét vágya negyven év óta kebelünkben elfojtani igyekeznek: nagy elődeink nemes hagyományát, az áldozatkészség és elszántság ihleteit, a 92-diki hajdani erényt.

„De talán igazok volt azoknak, kik kizártak téged határunkból!

„Azon férfi, ki a hajdani ékesszólás csodáit megujította, mely seregeket teremtett.

„Azon férfi, ki csak két birodalom egyesülése által verettethetett le.

„Azon férfi igen nagy volt, hogy kisszerüségünk és nyomorúságunk tanúja legyen.

„Pirulva mutattuk volna meg neki, miként kivánják Frankhont megsemmisiteni.

„Jobb, hogy várjon!

„Mikor Frankhon visszanyerendi önerejét és rendeltetése teljes öntudatát, mikor nemcsak számüzöttek menedékhelye, hanem szabadulás eszköze lesz.

„Akkor Frankhon visszahívandja.

„Nem istenhozzádot mondott neked népünk, mikor hajódon üdvözölt, hanem viszontlátásra hivott meg!...

„Semmi sem akadályoztathatja Frankhon

felébredését, valamint a népek felszabadulását . . . .

„A különvált nemzetek meggyőzettek.

„Az egyesült nemzetek győzni fognak.

„*Semmi sem gátolhatja azt, ki igazán akar.*

„Frankhon—Europa akarandanak.

„Csak az Isten tudja az órát, de órája eljön.

„Viszontlátunk téged, Kossuth!

„Éljen a népi köztársaság!

„Éljen a népek szent egyesülése!!!"

Nagy illetődéssel fogadá Kossuth a franczia nép rokonszenvének e szép jelét. „Elnyomott testvéreim nevében, mondá a felírást általadó küldötteknek, és a két nemzet kölcsönös kötelezetetése zálogául fogadom és köszönöm e szép szavakat. Frankhon, folytatá, nemcsak a népszabadság első szülöttje Európában, hanem minden szabadságra törekedő népnek szükséges szövetségese, azon csillagzat, mely felé fordulnak mindenkor az elnyomottak szemei és szívei. —

„Sőt mikor e fénycsillag homályba borul is, még akkor sem csökken benne helyzett hitünk; biztosan reméljük, hogy ujra fényleni fog jövő jobb kor felé vezető úton. — Frankhon Európa szíve. — Ha meg sem felelt még minden reménynek, fel fog kelni

újból, igéreteit teljesitendő, mikor köztársasági elvei, melyek most nála még csak elméletileg léteznek, valósággá válandanak. Frankhon a szabadság szükséges támasza, valamint Muszkaország a kényuraságé."

Nemcsak szóval, de irásban is köszöné meg Kossuth a franczia nemzetnek iránta és ügye iránt mutatott rokonszenvét és feleletét általadá a párisi népegyesület követeinek.

Angolhonban nem kevésbbé buzgón jelenté ki a nép a magyar szabadsághős iránti rokonszenvét.

Kossuth Marseille-ből Gibraltarba evezett és ott kiszállott a Mississipiből, mely egyenesen Amerikába visszatért. (Gibraltar megvíhatlan erősség, a Földközi tenger kulcsa, Spanyolhon Andalusia nevü tartományához tartozott. 1704 óta az angolok birtoka.) Kilencz napi mulatás után Madrid nevü angol gőzhajó átszállítá Kossuthot és családját Gibraltárból Angliába, hol oktober 23-ikán Southampton (mond Szauhzhemptn) nevű városban szállott partra. Megérkezése napján teménytelen népség lepé el reggel óta a kikötőhelyet és valahányszor gőzhajót pillantott meg, az érkezők elébe tódult, remélvén, hogy Kossuthot üdvözölheti. Végre a

Madrid közeledése jeleztetett és a város bírája, magyar rózsát tűzvén mellére, azonnal csolnakba szállott, hogy Kossuthot elfogadja, kit a kikötő valamennyi hajója ünnepélyesen üdvözölt. Ekkor a tömeg, melyben sok magyar is volt, összerontván a felállított sorompókat, a vízpartig közeledett és az érkező vendéget zajos örömmel üdvözölte. Ezer meg ezer kar emelkedett a Kossuth ölelésére, annyira, hogy csak élete koczkáztatásával szállhatott ki hajójából és ülhetett fel a számára készen álló pompás kocsiba. Minden szem könybe lábadt és soha Southhampton városa ily jelenetek tanúja még nem volt.

Végre indulhatott a díszmenet. Gazdagon felhámozott gyönyörü négy ló huzá Kossuth és családja kocsiját, mely számtalan magyar zászlóval és Magyarország czímerével vala ékesítve. Induláskor a kocsit megelőző számos zenekar vig dalokat harsogott és előttök magyar zászlók tengere lobogott. Kossuth fennállva köszöntött a számos üdvözlőnek, kik közül gazdag és szegény, egyforma lelkesedést tanusított. Minden utczán, ablakban, erkélyen, házfedelen, ezer meg ezer kalapot és kendőt lebegtetett a nézők sokasága. Végre megérkezett a kocsi és kisérete

a bírói lakhoz, hol a vendégek úgyszólva földet nem érve, de a tömeg karjain szállottak le kocsijokból. A bírói szálláson hazánkfiai körülvevék Kossuthot és elragadtatva üdvözlék. Számtalan mindkét nemü angol mutatta be magát hősünknek és a nép azalatt türelmetlenül várta kedvencze erkélyen való megjelenését. Alig mutatkozott, új éljenzések és új zene fogadák és csak később köszönheté meg szóval az angol nép iránta mutatott szivességét.

Mikor a szónok elhallgatott, neje és gyermeke megjelenését is kivánta a zajos sokaság, kiket hasonlókép mennydörgő éljennel köszönte.

A nagy száműzött Londonban való fogadtatása nem kevésbé fényes volt, hol október 30-án szónokolt a városházban, nagy tömeg jelenlétében. Itt is az utczák és házak, melyek alatt Kossuth kocsija elhaladott, fuladásig tömve valának, mindenki látni akarván a nagy hőst. Az angolok közül sokan magyar színü szalagot viselének melleiken és sok helyt magyar zászlók ékesíték a házakat. *Éljen Kossuth számos évekig! veszszen Ausztria!* ilyen kiáltások kisérék mindenütt. Néha 6—7000 ember tódult körülötte és csak nagy bajjal haladhatott.

Midőn Londonban szállásából a városházba vala menendő, minden kérése ellenére roppant néptömeg kisérte kocsiját és elkábitó éljenkiáltásokkal tisztelé meg untalan; a város némely részeiben, mint Szent-Pál temploma előtt stb. még hathatósabbak levének ezen éljenzések. Kocsiját zászlókat vivő csapatok követék, ily felirásokkal: *Kossuth, szabadság, függetlenség.*

Mielőtt hazánkfia tengerentúli fogadtatását is leirnók, emlitsük még Angliában tett birminghami útját, hová október 11-én utazott gőzkocsiban; (Birmingham Warwick grófságban, Angolhonnak legnagyobb érczgyárhelye, 250,000 lakos.)

Ezen útjában Kossuth csak a rendőrség segítségével juthatott a gőzkocsihoz, annyira tolongának körülötte a látására vágyódók, kik majd mind magyar színekben díszlettek. A nők ily szinü szalagokat viselének kalapjaikon és melleiken. Ezen utolsók közül sokan virágfüzérekkel tisztelék meg a dicső vendéget, melyeket Kossuth nyájasan fogadott.

Megérkezvén a városba, Kossuth az előljárók kiséretében számára készített kocsiba ült, melyet négy pompás almás-szürke húzott, a kocsisok skarlát-ujjasokba valának öltöztetve és magyar szinü szalagokat vise-

lének. Puszta szóval leírhatatlan, milyen nagy lelkesedést gerjesztett Kossuth megjelenése e gyárhelyen. A lakosság összesége kisérte nagyhírü látogatóját. A diszmenetet hat ember vezeté, kik Anglia, Magyarország, Amerika, Török-, Olasz- és Lengyelország zászlóit vivék, a hangászkar magyar symphoniákat húzott. Minden mesterség egyenként 50 ember által vala képviselve és Kossuth kocsiját őrserget képező 150 lovas vevé körül. Kossuth fennállva köszöntötte a népet, mely zajos éljenezéssel tisztelé, és melyet lelkesedésében alig lehete visszatartóztatni, hogy közelről ne üdvözölje a kedvelt hőst. Sok helyt nagy halmokban égének a *Times* (mond taimsz, angol lap) lapjai, mely Kossuth ellen nyilatkozott volt, másutt lándsán hordák a gyűlölt lapot, ily, nagy betükkel irt felírással: *a hazug Times* és a nép nevetés és gúnyoló röhögéssel fejezé ki megelégedését.

Száz franczia, kik e czélra egyesülének, a Kossuth kocsija mellett járának és szép zászlót vivének ily magyar nyelven irt felírással: *Éljen Kossuth!* Kossuth örömmel nézé e magyar felírást.

Ezen ünnep oly nagyszerü volt, hogy népgyülésekhez szokott emberek vallomása szerint alig tartatott azelőtt Angliában ehez

fogható ünnep, mivel ez alkalommal legalább is 500,000 ember gyült egybe Birminghamben.

Kossuth mellbeli gyengeség miatt nem szólott ekkor maga a néphez, hanem gazdája, Geach úr (mond Gíes), köszöné meg a tömegnek, vendége iránt mutatott szivességét.

Manchestert, más gyárhelyet, is bejárt Kossuth Angliában és hasonló elragadtatással fogadtatott ott is.

Ezen Angolhonban történt fényes fogadást még feljülmulá az amerikaiaknak Kossuth iránt mutatott buzgósága és lelkesedése. Itt ugyanis nagyszerü fogadási ünnepélyeken kívül, hol lakomák alkalmával 5000 frankkal vásárolának meg egy helyet, tettlegesen is tanusítá a nép, mennyire pártfogolja a magyar ügyet. Aláírások nyitattak és egész tartományok népsége adakoza nagylelküen hazánk felszabadulása elősegítésére. A magyar ügy igazságában és közel győzelmében annyira bíztak az amerikaiak, hogy magyar bankjegyeket nyomattak, melyeken Kossuth vala leábrázolva és más oldalán a szabadság nemtője, ki összetiporja az osztrák zsarnokot, ily aláírással: *sic semper tyrannis*. Ezen bankjegyre az vala írva, hogy a szabadság után egy évvel fog visszafizettetni. Az ily módon kölcsönözött és forgásban levő összeg némelyek

szerint 100,000 dollárra (egy dollár mintegy öt váltóforint), mások szerint még sokkal többre ment.

Kossuth 1851-dik évi deczember 12-én érkezett meg Amerikába és legelőbb New-York (mondd Nyujork) városában állapodott meg. Miután Staten Island szigetén (mondd Stétn Eilend) levő veszteglő-intézet orvosa házánál leszállott és ott nehány órányi mulatása alatt több hozzá intézett felírásra felelt volna, partra szállott és a 31 tartomány nevében, magyar tüzér által elsütött 31 ágyúlövés jelenté a népnek közeledését.

A hatóságok nagyszerü készületeket tettek volt elfogadására. Minden irányba kiküldött követek értesiték a falvak és mezővárosok lakóit, hogy érkezik Magyarország volt kormányzója. New-Yorkban minden nagy épület gyönyörüen ki vala ékesítve: virágok, magyar színü redőzetek, zászlók, átlátszó képek lepék el a paloták erkélyeit és homlokzatait. A vendég szállására vezető úton több helyt gyönyörü diadalívek ragyogtak, magyar és amerikai színekben és némelyen *Washington*, *Lafayette* és *Kossuth* szobrai valának felállítva. Mindenütt felírások lepék el a falakat, valamint oly festmények, melyek a hős élete jeleneteit ábrázolák.

Partra szállván, eget s földet rendítő kiáltások fogadák az érkezőt: *Isten hozott, Kossuth!* hangzék minden felőlről száz ezerek ajkairól. Nyolcz fogatu kocsija, melyben a new-yorki városbíróval foglalt helyet, alig haladhatott a tolongó népségnek közepette. A kocsit kiséré a new-yorki polgári katonaság, mely közül *Lafayette őrség* névvel jelelt franczia csapatok valának legkitünőbbek, tartásuk és komoly harczias viseletök által. E polgárkatonaság különböző egyenruhája, a dobok pergetése, az ezredek bandái által húzott hazafiui zengzetek, még nevelék a közelragadtatást. Az első kocsit több más kocsi követé, melyekben a kormányzó neje és bajtársai, valamint barátai foglalának helyet, a menetet több társulat és szerzet tagjai követék. E diszmenet New-York városa legszebb utczáján, Broadway (mond Bradué) vonult keresztül, melynek hossza majd mértföldnyi és szélessége mintegy 80 lábnyi. Az egész utcza ezer színü zászlók tengerét képezé, melyek közé télizöld- és virágkoszorúk vegyültek. Az ablakokból lelkesedett hölgyek virágokat szórának magyar hőseinkre, kik hálájok kimutatásául zászlóikat lobogtaták, sőt néha buzgó örömükben magyart is járának. Kossuth fennállva köszöné meg az

egyre növekedő éljenzéseket és nyájasan fogadá a kocsijához közeledőket, kik hol költeményekkel, hol virágokkal tisztelék meg őt. Egy fejérbe öltözködött és magyar színü övet viselő hölgy gyönyörü gyümölcsesel megtöltött kosarat adott által neki. A nő rózsakoszorut tarta kezében ily aranyos felirással: *Isten hozott, Kossuth!* „Nemes Kossuth, mondá az adományát általadó hölgy, fogadd honunk e gyümölcseit, bár szabadságát kivívott nemzeted rövid idő mulva más elnyonyott népeknek is ily gyümölcsöket ajánlhatna.“

Midőn a menet a nagy vendég számára készített pompás szálláshoz közeledett, a kormányzó leszállíttatott kocsijából és tágas kertben, nagy márványpalota lépcsőin készitett magyar színü mennyezet alá vezettetett, honnan szemlélé az előtte ezredenként elvonuló katonaságot. E polgár-vitézek tartása, pontos mozdulata, harczias bátor tekintete, valamint viseleti csinossága örömmel tölté el száműzött hazánkfiát és megelégedéstől dagadozó kebellel mondá: „Boldog azon hon, melyet ily szabad polgárok védenek.“ A szemle után palotájába vonult Kossuth bajtársaival együtt.

E fényes nap kezdetén az ágyútelep köze-

lében is szemlét tartott Kossuth és akkor, négyszegbe állván a katonaság, Merril őrnagy húsz éves derék fekete hadi ménén, melyen ez Mexikoban és Floridában küzdött, lovagolt közikbe hősünk, több tábornok kíséretében, és a tömeg elkábító éljenzésétől üdvözöltetett. Ez ünnepély alkalmával nyolcz ízben szónokolt az annyira megtisztelt vendég és oly módon buzditá hallgatóit, hogy országszerte a szabadság nemtőjének nevezék. New-York bejárása után más tartományokat is bejárt és mindenütt hasonló hódolatot nyert.

Mielőtt e leirásunkat bevégeznők, említsük még azon áldást, melyet egy tisztes szent öreg mondott nyilvánosan ügyünkre és nagy védőnk honába való eljárására.

— Kossuth Lajos, Bostonban mulatása ideje alatt, a köztisztelet és becsületben levő áldott öreg tiszteletes Lowell Károlyhoz folyamodott, kérvén őt, adná áldását szerencsétlen magyar hazánk javára törekedő eljárásaira. Az öreg tiszteletes, terhes betegségből gyógyulván fel épen akkor, gyenge állapotjában igen érzékeny vala és e kérés buzgó teljesitése nagy hatással volt reá. Szive mélyéből eredő ihletes szavai akarata ellen is imává váltak és a jelenlevőket forró könyek hullatására

indíták. E szent áldás az amerikai lapokban is megjelent és mindenki ítélete szerint soha tisztább ajkak nem kértek az Istentől áldást igazságosabb ügyre!

Nagy Isten, meghallgatod választottjaid fohászait!

HAZAI TÖRTÉNETEK ÉS ADOMÁK.

KAMILLÓ.

Bizonyos kis magyar városban lakó kincstári főhivatalnok, megmagyarosodott német család, a forradalom alatt megtartá hivatalát és nagy lelkesedést mutatott a szabadság ügye iránt. Neje zászlóanyja lett a nemzetőröknek és férje szónoklatokat tartott nyilvánosan. Ez ünnepélyeken gyermekeik is mindenütt jelen voltak s tökéletesen magokévá tevék a szabadság eszmeit, melyeket valóban érezének is.

Történt a forradalom megbukta után, hogy Urbán fenyegeté a kis várost megszállással. Említett német hivatalnok megijedt e hír hallatára, s rögtön a nemzeti czímer helyett kétfejű sast tétetett lakóházára és elhatározták nejével, hogy minél nagyobb udvariassággal és hódolattal fogják Urbánt fogadni.

Midőn ez előkészületeket tevék, komoly aggodalom fogá el őket s igy szólalt fel a

házaspár közül egyik: Minden jó volna, csak a gyermekekkel nem tudjuk, mi történik, ezek nem fogják megállani, hogy Urbánnak valami kellemetlent ne mondjanak; el kell tiltanunk, hogy magyarul beszéljenek; különösen a kis Kamillót el kell zárnunk, hogy ne is láthassák. Erre a kis fiu, kinek jelenlétét nem is vették észre, előlép és megsértett nemzeti büszkeséggel, így szólal fel: „Nem bánom, akármit tesznek édes apámék, de én német sohasem leszek és nem is fogok beszélni németül és ha el is zárnak, én mégis csak úgy fogok érezni és gondolkozni, mint most, és Urbánnak nem fogok köszönni.“

A KIS DEZSŐ

Forradalom után valamely magyar földesúrnál többen összegyűltek s az ebéd felett az elmult esemény felől beszélgettek. Többféle vélemény közt említé a háziur, hogy Magyarország nem erélytelensége miatt bukott meg, hanem hogy nem tudta megismerni az árulót.

Erre a komolyan hallgató hat éves fia a gazdának felugrik és nagy tűzzel kezdi

mondani: „Ne búsúljon édes apám, majd ha én nagy leszek, megismerem ám az árulót s akkor nem bukik meg többé a haza.“

A társaság, mely közt nem mind a legbizalmasabb egyének valának, meglepetve hallgatá a fellelkesült kis honfit.

A KIS BÉLA

Forradalom alatt és után legtüzesebb pártolói szabadságdalainknak a gyermekek valának, s ha e dalok közt néha erősebb kifejezésüek is voltak az ellenség irányában, a gyermekek azokat pártolták legjobban.

Nézz schwarzgelb a szemembe,
Mit olvasol belőle?
Ugyé azt mondja, ugyé azt mondja,
Készen van számodra a nagy akasztófa.

A kis Béla igen lelkes családnak ivadéka, hol a nagyatyától apáig mind magyar szellemüek voltak, sok ilyen dalt tudott.

Egyszer házukhoz megyen a császári biztos, kit szivesen kellett a szüléknek fogadniok, ha az üldözéseket ki akarták kerülni. A négy éves kis Béla gyermeki elfogulatlan-

sággal elébe áll a főtisztnek és elkezdi hangosan dalolni:

Nézz.....

Erre a császári biztos, ki magyarul igen jól tudott, kérdé, ki tanitotta kis Bélát erre a dalra? — Mire ő felelé: a *polgártárs*. — De hát ki az a polgártás? kérdé ismét a biztos. — Hát a *kegyed*, felelé, s igy a kormánybiztos sohasem jöhetett nyomába, hogy kitől került a dal. Ezen elnevezések alatt a házi tanítónőt értette, kit ő más néven nem szólított.

—

Magyarországnak egy városában szokás szerint a közös iskolába járó leánykák vasárnaponként templomba mentek.

Egyszer egyik közülök nagy szomoruan jön haza, s tanitónője kérdi: mi lelte, miért olyan bús? — A leányka szomoruan felelé: „Hogy ne lennék bús, midőn most mindig a császárért kell imádkozni a templomban. Bár csak megint Kossuthért imádkoznánk.“

—

A forradalom után a kormány azt szerette volna terjeszteni, hogy a felszabadított népnek ő adta meg a szabadságot. E végre

ünnepélyesen összegyüjték, a többek közt, egy kis faluban a népet, hogy jelenjenek meg a templomban fontos és kegyelmes császári rendelet meghallgatása végett. A nép azt gondolá, hogy talán a roppant nagy adóból lesz valami elengedve, s ezért tömegesen megjelent.

Midőn kijövének a templomból, kérdé egyik földésztől egy arra menő hölgy: „Mit olvastak fel a templomban?“ — Semmi ujat biz a, csak hogy a császár is megengedi azt, a mit Kossuth uram már megadott. Az ilyen felvilágosodott, józan értelmü néppel nem boldogult a császár, hogy őket magához hódítsa és földesuraik ellen ingerelje.

—

Midőn Schlick Kassa körül táborozott, 49-ben, és már szinte győzedelmesnek hitte magát, akkor Klapka állíttatott az ellene küzdő magyar sereg élére. Az osztrák vezér mindenfelé keresett kémeket, hogy az új tábor állását kinyomozhassa, de egyáltaljában, bárminő igéretek mellett, nem kaphatott. Végre, nagy fenyegetések közt, egy szegény vargát rábirt, hogy kémül menjen Klapka táborába, hová szerencsésen el is érkezett. Berohan a

tábornokhoz és sietséggel mondja: „Tábornok úr, én a Schlick ispionja vagyok, minő hírt vigyek neki?

Tudjuk, hogy Klapka mindenütt megverte e táborozásban Schlicket.

—

A forradalom után a magyar huszárokat besorozták az osztrák hadseregbe, s találtatott köztök több olyan is, ki 48 előtt császári huszár volt, és onnan átszökött a magyar seregbe. Egy ilyentől kérdezi az ezredes, miért szökött el az osztrák seregből? — Mire azt felelé nagy komolysággal: „Nem szöktem, ezredes uram, erővel fogtak meg.“ — De hát miért nem igyekezett visszatérni? folytatá az ezredes. — Akartam biz én, ezredes uram, de nem lehetett, felelé a huszár, bajuszát hamisan pödörve, Szolnoktól fogva Pestig mindig szaladtam az osztrák sereg után s még se érhettem el.

—

Következő tényből meglátszik, hogy a magyar huszár előtt nem a harcz utáni zsákmány, hanem a győzelem és a honfiszeretet volt főérdek.

Győzelmes csata után (Kassa körül) szabad rablást engedtek a huszároknak a megszaladt osztrák tisztek holmiaiban. Egy huszár megtalálja tárczáját az elszaladt tisztnek, melyben nehány osztrák bankjegy van, kivesz egy százast belőle és felpödört bajusza egyik végére akasztja, a másik százast szembe vele s nagy büszkén belép a korcsmárosnéhoz s kiáltja: „Bort ide!“ Lehet képzelni, hogy sietve adtak a kétszáz bankjegy látására.

CZIGÁNY HONVÉD A 9-dik ZÁSZLÓALJBÓL

(A VERESSAPKÁSOKBÓL.)

Egy czigány honvédet a veressapkások közül be akartak sorozni az osztrák seregbe 49-ben ősz felé. Mindenképen mentegetődzött, hogy sánta és nem lehet katona többé, nem szaladhat. Erre a tiszt megjegyzé, hogy ha sántán szolgálhatott a magyaroknál, úgy itt is lehet katona. „Jaj uram, az más dolog, felelé a czigány, a magyaroknál soha sem kelletett szaladni.“

—

49 vége felé Cs. melletti csatában az osztrákok elfogtak egy megsebesült magyar főtisztet; a magyar seregnek rögtön vissza kellett vonulnia. A osztrák tisztek körbe ültek, középre ültetve az elfogott magyart s győzelmi ünnepet tartának. Egyszer a látkör távolában feltünik egy sugár alak, száguldó paripán, s alig hogy idejök volt szemlélhetni, ki a lovag, ott terem, szétcsap a tisztek közt, felragadja a sebesült parancsnokot, visszavágtat, és mint villám elrohan. A mámortól kábult tisztek nem tudták, hová legyenek bámultokban, s mire összeszedték volna magokat, hogy utána szaladjanak, már eltünt a lovag szemök elől.

(Szemtanu az osztrák tisztek közül beszélte társaságban.)

—

Ugyanezen tiszt beszélé, hogy a huszár név minő rémületes volt előttök, s erre borzadva összehuzta magát, mintegy jelentve a nyert csapások fájdalmát.

A temesvári csata után, midőn a magyarok visszavonultak és az osztrák sereg győzelmesnek akará magát hirdetni, az osztrák katonák leszállának lovaikról, hogy megpihenjenek. Ekkor hirtelen felkiált egy tisz-

tecske: „Jönnek a huszárok!“ mire a köztök levő ezredes zavart ijedtségben ugrik fel lovára, de meg se nézé, hogy a nyereg fel van-e kötve, melylyel együtt hirtelen a tulsó oldalon levő pocsolyába zuhant.

A katonai fegyelem daczára is roppant nevetés követé e jelenést, mivel a huszárkiáltás tréfa volt. Nem sült ki, hogy melyik tisztecske kiáltotta.

—

A máramarosi oláh nép tökéletesen egy szellemben volt a magyarral, már több idő óta és így a forradalom alatt nem lázadt fel, hanem a magyart segítve működött. Végre sikerült az osztrák kormánynak, Urbán által, titkos kémek utján, nehány borsai oláhot fellázítani a magyarok ellen, kiket ezek csakhamar le is győztek.

50-ben a császár érdempénzzel tisztelé meg ezen bajnokait. De nagy volt a meglepetés, midőn a kijelelt egyének tömlöczben találtattak, az új osztrák hivatalnokok által mint rablók, zsiványok elítélve. Ilyenek valának a császár hívei.

—

Aradon 49 végén temérdek magyar tiszt volt összegyűjtve, kik igen rossz bánásmódban részesültek. Több anya és rokonok mentek kérni a parancsnokhoz érettök, de az vigasztalás nélkül hagyá őket távozni.

Egy kétségbeesett anya, midőn a parancsnok szobáját elhagyá, így kiáltott fel bánatában: „Az Isten meg fogja büntetni e kegyetlenséget.“

Kevés időre ezután a honvédektől még ott maradt lőporos hordó véletlenül felrobbant a vár pinczéjében s történetesen ugyanazon termet löké fel, melyben az elkeseredett anya nagy átkát kimondá, s a tábornok halálosan megsebesült.

A nép ezt úgy vevé valóban, mint Isten büntetését, s azt mondák: ez volt utolsó bosszuja a honvédnek.

—

Perényi Zsigmond, Ugocsa örökös főispánja, martyr halála ismeretes.

48-ban, midőn ismét főispáni székét visszszavette (melyet törvény ellen administrator bitorolt), Ugocsa megyébe ment. A lelkes fogadás után, ősi lakát (Beregvég-Ardóban) látogatta meg. A barna tornyokat

nemzeti zászlókkal ékesítette fel, s a falu népét összehivatta. Előttök gyönyörü szónoklatot tartott, melyben elmondá, hogy most egyenlően szabadok, s a miért ő is, több hazafiakkal együtt, sok év óta küzdött, el van érve, s ezentúl jobbágy nem létezik a hazában. Azért örömmel jelenti most polgártársainak, hogy neki ennekutána dolgozni nem tartoznak s csak mint barátok állandanak egymás mellett. A nép kitörő lelkesedéssel fogadá e szép beszédet s egy akarattal felkiáltának, hogy tovább is akarnak neki dolgozni. Meg akarják mutatni, hogy nemcsak mint jobbágy, kötelességből, hanem mint őszinte barát, ragaszkodásból akarnak neki segíteni. Perényi visszautasitásai nem használtak semmit s végre el kellett fogadnia, hogy minden héten egyszer összegyűljenek nála volt jobbágyai dolgozni, mit ő rendesen víg lakomával jutalmazott meg.

Egy ifju, jobbágyai közül, beszélte ez eseményt és mély fájdalommal nyilvánítá bánatát a nagylelkű férfi borzasztó kivégeztetése felett, mely mintegy 65 éves korában történt. E hírnek hallatára az egész falu gyászba borult.

Midőn Perényi 49-ben fogságba tétetett, nagy szigorral őriztetve, mint bizonyost várta bekövetkező kivégeztetését. Nején kivül senki más hozzá nem mehetett, és kedves fiacskáját is, kiért élni még óhajtott volna, csak ritkán láthatá. Egyszer nejének némi ismerősei azon gondolatra jövének, hogy ha Perényi őrültnek tettetné magát, az által felszabadulhatna a kínos vallatások- s reá bizonyosan várandó haláltól. Perényi, bár kis fiáért ragaszkodott még az élethez, ez ajánlatot büszkén visszaveté, mondván: teljes életemben józan észszel és meggyőződésből tevék mindent, most sem akarom, hogy azt higyjék rólam, miként végnapjaimban, talán gyávaság vagy félelem miatt, eszemet vesztém. Ily áron nem akarom az életet megvásárolni.

Nagyszerüek levelei, melyeket három nővérének irt, nehány perczczel kivégeztetése előtt, melyeket csak négy évvel halála után küldött el a kormány az illetőknek. Julia testvére levelében megemlíti a többek közt: te ismersz engem, kedves testvér, tudod, hogy egész életemben mily nemes czél vezérlé lépteimet, melyen az igazság felé törekedtem, és így érteni fogod nyugodtságomat is e végperczekben s dicsőségednek fogod tartani,

mint én, a talán némelyek által lealázónak vélt halált.

Bámulatos nyugodtsággal ment a halálra, köszönt a környező népnek, vidáman és még szivarát is szájában tartá.

—

Mikor az ismeretes debreczeni lelkészt T. M.-t. hadi törvény elébe idézték s elémutatták nyomtatott szónoklatait s kérdék tőle, hogy elismeri-e saját munkájának: Elismerem, felelé. Mire a hadbirák (auditorok) folytatták: Ön bizonyosan a kormány rendeletéből és annak parancsára írá e beszédeket s ha úgy van, akkor az ön sorsán könnyitve leend.

T. M. felelé: „Ezek mind saját meggyőződésemből eredt egyházi szónoklatok, a kormány soha sem parancsolta meg, mit mondjak, mindég csak lelkem sugallatát követém. És ha még egyszer a mult időket ismételhetném, nem cselekedhetném másként, akkor". Ő csakugyan húsz évi nehéz várfogságra ittéltetett, éjjel-nappal vasban, mely utoljára testét feltöré és ruháit mind összeszaggatá.

Szülővárosa negyvenezer forintot fizetett érte, így történt szabadulása a közbocsánat előtt pár évvel.

—

Midőn Kufsteinban megjelenő tábori magyar evangelikus lelkész megnyerte az engedelmet, hogy a vár templomában magyar isteni tiszteletet szolgáltasson, mind felgyültek a várban szállásoló ifju magyar katonák. Ők, kik annyi év óta meg valának fosztva lelkes szónoklattól, buzgón kedték énekelni az ismert szép zsoltárt: *Mint a szép hüves patakra* . . . . Hasonló érzelemmel zengtek a most elöször együtt összejött rabok is. Az akkor (56-ban) Kufsteinban fogva levő magyar nő, L. K. szintén megnyerte felügyelőitől, hogy ő is jelen lehessen az isteni tisztelet alatt. A templom ajtaja előtt fogadá őt a tiszteletes és ünnepélyesen vezeté be hallgatói közé. De mikor az annyi vérző szívből ég felé emelkedő ének kezdődék, akkor a sok lelkes honfi közt egyedül levő nő, ellen nem állhata a varázserővel kitörő hazafiság érzetének és könyek árját hullatta, úgy hogy a mellette ülő porkoláb is elérzékenyedett. Csak nehány percz mulva vehetett a hölgy erőt megilletődésén és akkor ő is énekelte a zsoltárt a kétszáznyi katonasággal, mely hazájából eltávozása óta templomban magyar szót nem hallott. Mintegy nemzeti hymnus, úgy emelkedett az ének ég felé. Látszott a szegény ifjak lelkesült kifejezésén, hogy a szarvas

óhaja alatt a haza iránti ragaszkodást és oda vágyódást értik, melytől ők távol űzettek. A bekövetkező gyönyörü szónoklat megfelelt a helyzet ünnepélyességének és nagy ellentétben volt az ugyanazon templomban, a helybeli tisztelendő által addig elmondott beszédekkel, ki pl. a majd éhen elvesző sánczosoknak untalan az elavult mérsékleti intéseket mondá el, vagy a várbeli raboknak, kiket minden kézimunkától megfosztottak, el szokta papolni, milyen rosz a henyélés.

L. K. elkéré a szónoklatot, örök emlékül, és a tiszteletes fel is jegyzé, de a kegyetlen parancsnokság kezébe nem juttatta. Szorgalmatosan fojtanak el azon országban minden felvilágosodási szikrát, a papok nem műveltebbek híveiknél.

A KIS FERENCZ,

VAGY

AZ ÁLLHATATOS TANULÓ.

Mintegy 36 évvel ezelőtt élt Magyarországon Pétervárad környékén egy kis fiú, kinek anyja istenfélő nemes asszony volt, és ki ezen jó anyjától sok lelki tulajdont örökölt. Nem sokáig láthatá maga előtt szülője szép példáját, mert a derék nő korán elhunyt és kedves atyja ifjú és tehetős ember lévén, ujra megházasodott. A mostoha anya sokalta a gyermekek nagy számát, azonnal kivánt magán segíteni és a kis fiút már hét éves korában elküldötte a háztól. Szabadkán volt iskolában és mikor ott végezett, Pestre küldötték, hol tanult és egy ismerősnél bérben lakott. Nyolcz év telt le Pesten, mig az ifju tizenhat éves lett és a bölcsészetet végezte. Ekkor haza szólították szülei, azt kivánván tőle, maradjon most otthon és legyen segéd a ház körül. Számba

kellett neki mindent vennie és mint eszes és pontos ifjú, nagy hasznot hajtott a háztartásban, miért is szülei igen óhajtották, maradjon végkép körülöttük. De Ferencz megkedvelte a tanulást és már pályát is választott magának, orvos kivánt lenni. Esedezett tehát édes atyjának, ne akadályoztassa haladási szándékát és engedje meg, hogy fogjon hozzá az orvosi tudományok tanulásához. Atyja és mostohája ennek kérésére semmit sem hajtván, untalan tartóztatták házuknál. Azonban közeledett az iskolák megnyílása. Ferencz ekkor határozott feleletet kívánt atyjától és így szólott hozzá: „Kedves apám, a deákok már felgyűlnek Pestre, nemsokára kezdődnek az iskolák, kérem tehát, határozza el, mi módon tegyem meg az utat: elinduljak-e atyámfiaival vagy fogadjak magamnak kocsit? mert mennem kell, orvosi tudományt akarok tanulni és két hét mulva kezdődik a tanítás.“ Az atya neheztelt fiának e kérdése miatt és csak ennyit felelt neki: Neked nem kellene így beszélned atyáddal. Ferencz látván, hogy atyja segítségére nem számolhat, maga útján akart járni és ezért kérte testvérét, adjon neki vásznat és czérnát. Zsákot varrt magának és holmiját kezdette belé rakni. Pod-

gyásza közt elvitte Ferencz latin- és görög szótárát, hangjegyeit, mert tudott hegedülni és más ilyen tárgyat, mi miatt a csomó jó nagy és jó nehéz lett Egész éjszaka rendezéssel és úti készülettel telt el. Reggel négy órakor, testvérei felkelvén, látták, hogy a szoba ablakai nyitva vannak és Ferencz kis köpenynyel hátán és zsákkal vállán el akar indulni. A testvérek mind összegyűltek és megtudván, hogy fivérök minden pénz és kocsi nélkül akar eltávozni, mind ajánlották erszényeiket és utravalóról gondoskodtak. De Ferencz megköszönte fáradtságukat, mondván, neki nincs szüksége semmire. Végre atyja is megjelent és ő is tartóztatni akará fiát. De Ferencz megmaradt szándékában. Könyezve búcsúzván el övéitől és podgyászát vállára vetvén, elindult gyalog, ősz felé, oda hagyván az atyai házat. Alig gyalogolt háromnegyed óráig, a gyaloglóshoz nem szokott ifju elfáradt. Elfelejtettük mondani, hogy Ferencz Pesten levén, sok különféle fajta gyümölcsöt gyűjtött és családjának igen nagy gyönyörü almát s egyéb ritka gyümölcsöt hozott haza. Mikor testvérei útravalóval kinálták, egyebet nem vett el csak egy roppant nagy almának felét és egy darab kenyeret. Ezt vette tehát elé

most és evett. Ülőhelyül az úttól félre eső határdombot választotta; itt komoly gondolatokba merült. Éhes, fáradt volt. Mikor falun ment keresztül, a nagy kutyák üldözték és mindenfelől megtámadták. Meggondolta e rögtöni elhatározása merészségét. Mit fogok majd tenni ily magamra? Mennyi veszedelemnek van kitéve az, ki övéitől elszakad. Ily gondolatok közt ette meg csekély útravalóját és pihent. Ekkor megpillant egy kocsit és megismeri atyját és leánytestvérét, kik azon jöttek. A kocsi hamar haladott az úton. Ferencz köszönt, övéi nem adják viszsza a köszöntést, nem látták az ifjút, mivel az úttól félre eső dombon telepedett volt meg. De Ferencz ezt másképmagyarázta és el keseredése még nevekedett. Habozva mulatott egy ideig a dombon, végre nem volt mit tennie, el kelle indulnia. Fáradtan folytatta utját és jóllehet se pénze, se útravalója nem volt és még az utat sem tudta, megmaradt állhatatosan azon egy gondolat mellett, hogy neki minél elébb Pestre kell jutnia, hogy orvosi pályáját elkezdhesse. Ezért a földképen irányozván magát, a legegyenesebb vonalt követte, mi miatt néha nagy vadonságokba és járatlan helyekre vetődött. Vad kutyák támadták meg és csak botja volt minden fegy-

vere. De mindezen kedvetlenségek mellett is folytathatta útját, mert a magyar vendégszeretetnél fogva a lakók mindenütt befogadták a tanulót és megvendégelték. Egykor Tabolyához közeledvén, sok szétszórt házat látott, és nem tudván, hová forduljon, megszólított a mezőn egy vén aratónét, szállást kérvén tőle. „Jó szívvel befogadnálak, mondá az öreg, de kis házam van, csak két szobából áll és ott férjem-, fiaim-, vőimmel lakunk, alig lenne hely számodra, de benn a faluban találsz egy csinos házat, a hajdani postamesterét, ott jó szívvel befogadnak.“ Ferencz oda indult és találta a háziasszonyt leányaival és más tanulókkal együtt. Az ebéd ideje már eltelt volt, de lágy kenyérrel, különös jó, a méhéskertből hozott mézzel, meleg tejjel és burgonyával jól tartották. Azután kamarában ágyat vetettek neki, szőrderékaljat tevén a földre, saját podgyásza szolgált neki párnául. A kamara ablaka nyitva volt, a hold besütött. De alig szenderedett el a fáradt utas, úgy tetszett neki, hogy fekete alakot lát maga előtt. Nem tudta, ki az. Talán az ablakon jött be valaki, gondolá, vagy csalódom és álomképet látok. Hallgatódzik, suttogó beszédet hall, végre az alak közelít és letérdepel mellette. Ferencz ekkor vette podgyászát és

kirohant az ajtón. A család felriadt, mi lelt! mi lelt! — Járnak a szobámban, letérdelnek mellettem. — Oh az József! kiálták. A fáradt utas nem vette észre, hogy társa van a kamrában. József hajdan postalegény volt és urát feldöntötte, miért az ura meghalt, ezért nem volt nyugta, esze megzavarodott és tartották élte fogytáig. „Nem bánt senkit" mondák, de Ferencz inkább nem akart aludni, mintsem olyan társsal egy szobában lenni. Kihúzták tehát ágyát és aludt. Másnap tovább indult. Két nappal ezen esemény után, újra azon egyenes vonalt követvén, melyet legrövidebbnek tartott és mely az országúttól eltér, a Kunságban valóságos pusztaságba jutott, hol futó homoknál nem volt egyéb. Növény nem nőtt e pusztaságban, még fűszál sem mutatkozott, semmi eleven teremtés, sem légy, sem állat, az egy kigyón kivül Ferencz már oly sok nap óta vándorolt, majd mindenkor éhesen, egy darab kenyérrel megérvén hat órától reggel, hat óra estig, hogy össze volt törve és ezen sivatagon alig mehetett keresztül. Lábai nem birták, kénytelen volt egy fövény-gödörbe lefeküdni és aludni. Nehány óra mulva felkel, kirázza köpenyét, melyet feje alá terített, valami nehéz hull ki belőle, felveszi,

megismeri leánytestvére erszényét, ki azt útra köpenye zsebébe dugta volt. Örült e kincsnek, mely három ezüst forintból állott. Ferencz igen gazdagnak vélte magát. Tovább indult s Orcziék jószágába ért, hol nagy tanya felé tartott. A nap már leáldozott; az ifju előbbi útjaiból, mikor szűnnapokra haza jött, ismeretes épület felé ment. Az uradalom hajduja megállította. Ki jár itt? — Tanuló vagyok, szállást kérek. — Nem fogadunk be senkit. — De nincs hol maradnom. — Nem tehetek róla, ide be nem jöhet. — Künn nem hálhatok. — Sajnálom, a falu két óra járás ide. — Már setét van. Látja ott kigyelmed a tanítót az ispán gyermekeivel, forduljon hozzá. — A tanító nem felel. — Ugy hát nem segíthetek; a mult héten minden asztagainkat felgyujtották, azóta meg van parancsolva, senkit se fogadjunk be. Tova van a pásztor laka, folytatá, talán ott kap szállást, de el kell buvnia. A pásztor hajlandó vala a szegény utas befogadására, csakhogy senki se tudja meg. Másnap tovább indul a vándor, ámbár alig birja magát. Podgyászából itt-ott elhagyott valamit, hogy könnyebb legyen, még sem birta magát. Egykor lát egy csapszék előtt egy kocsit, mely úgy levén befogva mint hazájában szokás vala, rá-

ismer, hogy oda való. Négy tanuló volt benne. Kérdi, hová mennek. — Pestre. — Megkérdezi őket, nem akarják-e elvinni? Jószivvel, ha a kocsis elviszi. — Mennyit kér kend azért, hogy a bakra felüljek? — Tiz váltó forintot. Ferencz pénze már 6 váltó forint és egy néhány garasra apadott. Nincs annyi pénzem. — Tudom, kicsoda, ismerem apját, van kigyelmednek pénze. — Nem volt mit tenni. Ha Ferencz képét elrejthette volna, talán két forintért is elviendette, de így el kellett mulasztania a jó alkalmat.

Tíz napi utazás után végre megérkezik Pestre. De hogy menjen ilyen koldus állapotban a régi gazdájához? Köntöse el volt kopva, porosodva, pénze elfogyott; képe el volt barnítva a naptól. Ilyen szegény állapotban nem akart megérkezni. Eladta mindenét és bérkocsit fogadott; így érkezett meg gazdájához. „Későn jösz" mondá ez és befogadta.

Alig telepedett le tanulónk, megtudta, hogy állhatatós törekvése czélját Pesten nem érheti el, mert boncztant kivánt tanulni és azt ott rosszul tanitották. Ez tudomására esvén Ferenczcznek, nehány napi pihenés után egy reggel jelenti gazdájának, hogy el fog menni Bécsbe. Tudja-e édes apád e szándékodat? — Nem tudja, de majd megirom. — Van-e

pénzed? — Nincs, ezen lehetne segíteni, ha kölcsönt kapnék. — Adhatok, csak boldogulhass magadra Bécsben. — Háromszáz forintot ád gazdája Ferenczneк és ő dúsnak vélte magát. Gyorskocsin utazik és megérkezik a nagy városba, hol senkit sem ismer, kivéve egy osztrák tanulót, kihez ajánlólevelet kapott. A tanuló jól fogadja, de megvallja, hogy bajos Bécsben idegennek boldogulni. Kérdi van-e pénze? Ferencz azt feleli: van. — Hátha ellopják? Inkább ide kell adni, hónapszámra kiadom, a mi kell. Ferencz odaadja a pénzét. A tanuló kiadja az első hónapra eső négy forintot, de azontul megvallja, hogy nincs már azon pénzből, mert mind elköltötte. Ferencz tehát újra igen szegény lett. És nagy inségben élt, megbarátkozott ekkor éppen oly szegény tanulóval, mint ő és megegyeztek, hogy együtt fogadnak szállást. Ferenczнek még volt harmincz jegye ebédre Fájok sem volt a kemény télben, ágyban tanultak tehát. Ágyaik szemben levén, egymást hallgatva mondák el leczkéiket. Két órakor éjszaka kezdett olvasni az egyik, maga mellé tevén a gyertyát; nehány óra mulva a másik vette a gyertyát és olvasott, míg társa hallgatta. Igy tanultak nagy nyomorúságban, de áll-

hatatosan. Az orvosi egyetem a régi templom mellett volt és e templomot boncteremmé változtatták át, hosszú fekete márvány-asztalok nyúltak el végig benne. Ferencznek asztala ablakban volt. Egykor oly szorgalommal boncolgat, hogy nem veszi észre, mi késő van, gyertyája pislog, felnéz, nincs senki, a többi tanuló mind elment, elalszik gyertyája, Ferencz setétben van. Az ajtó felé akar menni, de a hosszu sor asztal és szék közt nem találja az utat, sokáig keres, végre elhatározza, hogy a fal mellett elhúzódván, kivergődik az ajtóig.

Minden tanulónak szekrénye vala a falon végig, hová lerakták műszereiket. Mind csak ajtókat talál; egy üveges szekrényben csontvázak voltak, betöri a setétben az ablakot és a csontvázakba belé megy. Más helyt holttestbe akad, mely kinyújtott karral feküdt, leveri. Nem tudja, mit csináljon, mindenképen ki kell mennie. Meg fog egy széket és addig vágja földhöz, mig végre meghallják a felügyelők. A nagy ajtó felett levő kerek ablakon gyertyavilág látszik, ekkor még inkább dörömböz Ferencz, látván hol van az ajtó, oda vergődik. Jönnek a felvigyázók, fordítják a kulcsot, de ezt vélik, hogy a halottak lelkei járnak. Ki vagy? kiáltanak.

— Tanuló vagyok, ki akarok menni. — Mit csináltál ott? — Bonczolgattam. — Bonczolgattál éjszaka? — Hát hány óra van? Egy az óra. Hol van bonczjegyed? - Nem kaphatom meg. — Mutasd magad. Kinyitják egy kevéssé az ajtót. Ferencz mutatkozik, végre kieresztik, sok fenyegetések közt, hogy a tanárnak bejelentik. Az ifju várta az iskolából elutasítását, de a helyett egykor arra szólítá fel a tanár: irjon le neki egy csontot, mi igen bajos feladat Ferencz akadozás nélkül leirja neki. Ujra kéri: irjon le egy ideget. Megteszi. Még egy kérdést intéz hozzá. Kitünő módon felel. A tanár meggyőződik, hogy igen jól készült. Nehány héttel azután bonczolgat Ferencz, a tanár körüljár a teremben, minden tanuló munkáját vizsgálandó és megáll Ferencz előtt. Akar ismértető lenni? — Jószívvel. Beszerzi egy tanulóhoz Ferencznek volt már, miből vegyen jegyeket ebédre. A többi tanuló számba kezdi venni Ferencz ügyességét, mind követik, mind hallgatják, végre kénytelen nyilvánosan tanítani. A tanulók kétes állapotban levő betegeiket elhozzák hozzá, híres lesz, igen jól van dolga, de ideje nem marad további tanulásra, kiképezésre. — Öt év mulva elmegy Párisba és itt ismeretlenül, a nö-

vénykerthez közel, a Szent-Lajos szigetén megtelepedik. Vaudenois, Blainvil, Dumas lesznek tanárai. Minden leczkére feljár, szorgalmatosan tanul négy évig, mig egy más tanuló tudtára adván társainak hollétét, ujra kénytelen nyilvánosan tanítani. Azon tanuló mindenüvé követi és kérdéseivel üldözi. Ferencz végre felhívja szállására. Mikor a tanuló hallja nevét, igen örül. Önt kerestük Bécs óta, hála istennek, hogy megtaláltuk. Ferencz a Faubourg Saint-Germain-ben tanít, azután a *Három testvér* fogadóban megszáll. Mig végre Szent-Lázár utczájában, hol még most is lakik, ezer meg ezer hozzátóduló betegnek mentőül szolgál és jóllétben él.

Ennyire megy az ifju, ha állhatatosan követi pályáját. A nagyhírü orvos, Gruby, sok ezernek menti meg életét. Fáradhatatlanul tanul és halad még most is. Nagy híre tömérdek beteget vonz hozzá, alig tehet eleget mindenkinek, azért alig enged pihenést magának. Vasárnap úgy fogad, mint hétköznap, a szegényeket pedig ingyen gyógyitja reggel korán. Sok tehetetlennek joltevője lett, azért áldják nevét sok ezeren és azok, kiket a haláltól megmentett, kifogyhatatlan hálával ragaszkodnak hozzá. Áldjátok nevét, gyerme-

keim és kérjétek az Istent, ti is oly állhatatosan folytathassátok kitűzött pályátokat. Az erőst semmi sem téritheti el kitűzött útjáról. Sőt úgy látszik, az akadály még neveli buzgóságát; megedzve a viszontagságok által nagyobbra emelkedik és lángesze szabadabban fejlődik. Igy történt Ferenczczel. Sanyarúságában bő tapasztalást szerzett magának és a társaságnak minden osztályával megismerkedvén, megtanult bánni mindennemü emberekkel. Sokkal inkább tágult lelke és emberismerete, mint ha küzdés nélkül és kényelmesen folytatta volna tudományát. Az orvosnak nem csak a testet, a lelket is kell néha orvosolnia, ezért oly üdvös emberismerettel birni. Dicsőitést érdemel tehát azon önálló erélyes egyén, ki másnak segitsége nélkül vergődik oly magasra és róla el lehet mondani, hogy sorsának művésze volt. Akarjatok, gyermekek, a legnagyobbat, a legbajosabbat is kiküzdhetitek, csak állhatatosak legyetek!

A KALÁKA,

VAGY

A REJTEKHELY.

Kis színjáték egy felvonásban, előadatott a thiais-i kertben október 4-én 1857-ben.

SZEMÉLYEK:

DELNEI JÓZSA, üldözött család gyermeke, kit az osztrákok el akarnak fogni menekült atyja helyett . . .		MÓRICZ.
DELNEINÉ, JÓZSA anyja		MÁRIA.
IMRE, ESZTER,	a falubíró gyermekei. Delneiék barátjai.	ATTILA. ANTONINA.
ERZSI, ANIKÓ, RÓZSI,	Eszter barátnéi.	CECILIA. MÁRIA. ZSUZSÁNNA.
ANDRÁS, ifju legény		ÁRMIN.
FERUS, Delneiék cselédje		HENRIK.
RENDŐR, német *		HENRIK.
1-ső kereskedő		HENRIK.
2-ik kereskedő		ÁRMIN.
SIPOSNÉ **, szomszédban lakó asszonyság, Delneiék ellensége . . .		CECILIA.

Falusi biró háza.

* E rendőr szavait németesen kell kimondani az előadásban, azaz minden *a*-t *á*-nak és sok helyt a *d* és *t*, *b* és *p*-t felcserélve.

** Az előadásban a két asszonynak nem kalaposan kell megjelennie, öltözetök magyar, tehát magyar főkötő és fátyol pótolja a kalap helyét.

I. JELENET.

Fonó.

(Magyar leányok körben ülnek, s fonnak, magyar ifjak danolnak, magyart járogatnak, kötekednek a leányokkal.)

ESZTER, ERZSI, ANIKÓ, RÓZSI, IMRE, ANDRÁS.

IMRE. Végezzétek már a fonást, forogjatok egyet velünk.

ESZTER. (*felugrik*). Bizony bele fáradtam. (*Forog egyet Imrével.*)

ANIKÓ. Hát a munkát ki végzi?

ERZSI. Nincs már sok hátra.

ANDRÁS. (*Rózsihoz*). Jer, te vagy legkisebb.

RÓZSI. Azért nem vagyok kevésbé szorgalmatos.

ESZTER. Hagyjatok még egy keveset dolgoznunk, anyám meg lesz lepve, ha látja, hogy mind elvégeztük lenét.

ERZSI. Munka után vigadunk, de hogy hamarabb pergessük orsóinkat, meséljetek.

ANIKÓ. Bizony jól mondod, mese mellett szapora a munka.

RÓZSI. Ki kezdi?

ANDRÁS. (*Imrére mutatván.*) Ki más, mint a híres mesélő. Mondd el azt, melyet Siklóson hallottál.

IMRE. Én inkább a lányokat hallgatom.

ESZTER. Oh, nem tudunk.

Imre. Jánostól kérdeztem a minap, mit csevegtél annyit Eszterrel a kútnál, azt felelte, mesét mondott.

Eszter. Hogy is ne, ujra kötekedik velem.

András. Eszter leányasszony csak Jánosnak mesél.

Erzsi. Hagyjatok békét Eszternek.

Imre. Hiszen tudjuk hogy egy gyékényen árultok.

Anikó. Áruljanak bár, nekünk nem árt, csak az árt, ha nem hallunk semmit.

Imre. Tehát Rózsi kedvéért mesélek, a sarkon forgó várról, vagy tündér Ilonáról, vagy nem-látom-bunda és nem-tudom-tarisznyáról, vagy vasfogu bábáról.

Eszter. Halljuk, halljuk mind a négyet.

Imre. De azután te is elmeséled nekem, mit Jánosnak mondottál a kútnál.

Erzsi. Nem jól fog hozzá Imre bácsi, ha azt akarja, hogy Eszter meséljen.

Rózsi. Halljuk most a sarkon forgó vár meséjét.

Imre. „Egyszer volt, hol nem volt, egy király, kinek három gyönyörü leánya . . . . .

Anikó. Miért siet Ferus erre felé, vezeti a kis Józsát.

András. Nyilván bajban van azon család.

II. JELENET.

FERUS, az ELŐBBIEK.

Ferus. Isten áldjon mindnyájotokat, ide hozom a kis Józsát, rejtsétek el, mert veszedelemben van.

(*A leányok körülveszik*) Oh kis angyal!

Imre. Hát megtörtént már, a mivel fenyegették Delneiéket?

Ferus. Rátörtek a házra, de csak hült helyét találták az úrnak.

András. A barátok jó előre megintették.

Eszter. Minden ember szerette azon áldott házat.

Ferus. Épen ez okozza romlását.

Erzsi. Hát a nagyságos asszony?

Ferus. Hon van, csak fiát küldé el velem, kit el akarnak vinni atyja helyett.

Anikó. Elviszem haza.

Erzsi. Vagy én.

Rózsi. Vagy inkább én.

Imre. Nem, itt kell hagyni, legbiztosabb rejtekhelye a biró háza.

Eszter. Ne féljen kend, gondom lesz reá.

András. De gyülekezetünknek véget kell szakasztani.

Eszter. Ki vígadhatna, ha más sír? azt a

szegény anyát nem ismerem, de képzelem bánatját.

Erzsi. Oszoljunk el hát, lenünk is már fogytán van.

Rózsi. Én itt maradok szükség esetében.

Ferus. A kémek mindent el fognak követni, hogy kicsalhassák a gyermeket.

Anikó. Ha szükség lesz rám, én is maradhatok.

Eszter. Köszönöm leányok, egy is elég lesz, nehogy gyanút gerjeszszünk.

Ferus. Indulok hát, csak arra emlékeztetem, édes kincsem, vigyázzon, nehogy álanyának általaldja a gyermeket.

Eszter. Ne féljen, megismerem az igazit.

Imre. Nehéz feladat, de Eszternek helyén az esze.

András. Kivált, ha nem mesél a kútnál.

Erzsi. Még most is hamiskodnak.

Imre. De már bevégeztük, jerünk el mind és segítsünk, a kin lehet.

Erzsi, Anikó, András. Isten hozzád! Isten önnel!

El.

Eszter. Isten vezessen! (*ölébe veszi a kis Józsát*) én leszek anyád, szeretsz-e?

Józsa. Szeretlek.

Rózsi (*melléje térdel*). Bujósdit fogunk játszani, nem kell mocczanni.

Józsa. Tudom! Tudom!

(*Szózat kün*). Ez a bíró háza?

Eszter. Szaladj Rózsi, vidd Józsát a kertbe.

Rózsi. Bokorba rejtczem vele.

Eszter. Jó lesz, jó. Már jön a német.

III. JELENET.

NÉMET RENDŐR.

Rendőr. Jó napot, leányasszony!

Eszter. Adjon Isten.

Rendőr. Tessék mindenüvé elvezetni a házban.

Eszter. Édes apám biró.

Rendőr. Jól tudom, azért mégis meg kell lenni.

Eszter. Az egész ház üres, most senki sincs itthon.

Rendőr. Nincs szükségem a gazdára, kend is megmagyarázhat mindent.

Eszter. Erre van a konyha, amarra a kamara, ott a pajta, a csűr, egyebünk nincs.

Rendőr (*mindenüve benéz*). Hát ott azon fák nem ide tartoznak?

Eszter (*habozva*). Bizony van kertünk is, de fa nincs benne.

RENDŐR *(a kert felé indul, Eszter retteg, rendőr visszatér.)* Tudja meg, ha igazat nem szól, keményen fog bünhődni.

ESZTER. Miért hazudnám?

RENDŐR. Mindent megmutatott?

ESZTER. Mindent.

RENDŐR. Ugy hát távozom.

Köszön, el.

ESZTER *(szalad a kert felé)*. Kibujhatol a bokorból, Istenem, mint rettegtem!

RÓZSI *(jön a kis Józsával)*. Nem is szuszogott a kis fiu. Látod, a hamis rendőr nem kapott meg.

ESZTER *(megcsókolja Józsát)*. Játszunk ujra bujósdit?

JÓZSA. Hogyne!

ESZTER. Majd, ha megint valaki jön.

RÓZSI. Ki kémlelődik megint a ház körül?

ESZTER. El szaporán a ház héjába.

RÓZSI. Megyek, jer Józsa bujoskába.

El.

IV. JELENET.

I-sö és II-dik kereskedő *(mindkettőnek motyó hátán, az elsőnek szalag, a másiknak kláris kezében)*.

I-SŐ KERESKEDŐ. Jó napot adjon Isten! *(Eszter felel.)*

II-ik KERESKEDŐ. Tessék választani e kendők közül.

Mutatja csomóját.

ESZTER. Nem vásárlok semmit.

I-sŐ KERESKEDŐ. De a kis fiúnak mézes bábot.

ESZTER. Nincs gyermek a háznál.

II-ik KERESKEDŐ. Talán házi nincs, de van idegen.

ESZTER. (*félre*) Nyilván kém. (*fenszóval*) A kis gyermekek anyjoknál vannak.

I-sŐ KERESKEDŐ. Láttunk itt egy kis fiút.

ESZTER. Talán a szomszédból ide szaladt és újra eltávozott.

II-ik KERESKEDŐ. Itten van leányasszony, ezen veres kaláris, magáé.

I-sŐ KERESKEDŐ. És ezen csomó szalag is.

Ad szalagot.

ESZTER. Köszönöm, de nem veszek semmit.

I-sŐ KERESKEDŐ. Nem kell venni pénzen, ingyen adjuk, édes kincsem.

II-ik KERESKEDŐ. Megszolgálja majd. (*félre*) A fiuért száz forintot is adnak.

ESZTER. Mivel szolgálhassam meg?

I-sŐ KERESKEDŐ. Adja ki a kis Józsát.

ESZTER. Rendelkezhetem-e vele?

II-ik KERESKEDŐ. Láttuk, mikor bejött.

Eszter. (*háborog, Imre, ki azalatt bejött, int neki*).

Imre. Mit keresnek kendtek a biró házánál?

I-sõ kereskedõ. Bocsánat, csak árúlni jöttünk.

II-ik kereskedõ. Van válogatott holmink.

Imre. (*Eszterhez*). Mit kivánsz? (*int neki*)

Eszter. Ezen veres szalagot.

Imre. Hogy adják kendtek?

I-sõ kereskdõ. Egy váltó forint.

Imre. (*kifizeti.*) Nem kivánsz egyebet?

Eszter. Egyébre nincs szükségem.

(*A kereskedõk összerakják csomóikat*) Isten áldja meg!

El.

Imre Igy beszélnek a kémek mind, de nem kell megzavarodni.

Eszter. Atyánk élete forog koczkán.

Imre. Minél nagyobb a veszedelem, annál nyugodtabbnak kell lenni.

Rózsi. (*Az ajtó elõtt*) Bejöhetünk?

Imre. Inkább maradjatok. Várj Rózsi, jobb helyre vezetlek.

El.

V. JELENET.

SÍPOSNÉ (*Berohan.*)

Síposné. Kedves Eszterem, köszönöm hogy

gyermekemet befogadta, oh mily szorongatásban voltam miatta.

Eszter (*figyelemmel nézi*). Nincs szerencsém ismerni.

Síposné. Annál háládatosabb vagyok. Az Isten is megfizeti.

Eszter. Nem érdemlem e sok szép szót.

Síposné. Kedves leány, hol van fiam?

Eszter. Hihető, hon lesz.

Síposné. Fel van dúlva házam.

Eszter. Sajnálom.

Síposné. Nem panaszkodom, csak fiamat menthessem meg.

Eszter. Ha segithetnék.

Síposné (*sír*). Itt kell lennie.

Eszter (*félre*). Ez nem az anya (*fennszóval*). Csendesedjék asszonyságod, megsegíti az Isten.

Síposné (*kémlelve néz mindenfelé*). Bár láthatnám.

Eszter. (*Kinyitja a konyha és a kamara ajtaját.*) Itt senki sincs.

Síposné. Megyek tehát, de repedt szívvel.

El.

Eszter. Nem az anya, bizonyos vagyok benne, igen csalfa tekintetü; de hogy ismerjek majd az igazi anyára. — Erre tart újra

egy asszonyság, nemes tekintetű. — Félrevonulok, hadd lássam, mit csinál.

Elrejtezik.

VI. JELENET.

DELNEINÉ.

DELNEINÉ. Csalódtam, itt senki sincs. Ferus azt mondá, itt fiam. (*Térdre hull.*) Szent Isten, hadd hogy gyermekemet elvihessem atyjához.

Eszter kilép.

ESZTER (*félre*). Ez az anya, nem csalódom.

DELNEINÉ. Nemde, a biró házában vagyok?

ESZTER. Ugy van.

DELNEINÉ. Oh bocsáss meg, kedves leány hogy alkalmatlankodom és talán még veszélyt is hozok reátok.

ESZTER. Apám hűsége ismeretes.

DELNEINÉ. Elismerem. — Egy reményem volt, mikor ide jöttem, hogy fiamat itt találom.

ESZTER. Hosszu, fekete haju kis fiu van itt.

DELNEINÉ. Oh, az nem az enyém (*elcsüggedve.*) Az enyém szőke, kondor.

ESZTER (*kiszól*). Rózsi!

JÓZSA (*az ajtó előtt, hallotta anyja szavát*). Anyám!

Delneiné (*felugrik*). Ez fiam! *megöleli a bejövő gyermeket*). Megvagy kedvesem! Csak a halál választ el ezután.

VII. JELENET.

ERZSI, ANDRÁS, IMRE, FERUS, az ELŐBBIEK.

Imre. Apám épen érkezik, szekere készen várja nagyságodat, hogy a közel levő határra induljon. A nagyságos úr ott várja.

Ferus. Épen tőle jövök, azt mondá, hozzam el nejét és gyermekét, ha lehet.

András. Apám is ajánlja szolgálatját.

Erzsi. Édes anyám kész befogadni az anyát és a gyermeket egy-két napra.

Delneiné. Köszönöm barátaim, mind készen vagytok szolgálatra a veszedelem daczára, mely rátok hárulhat. A szekeret választom. Ugy titeket is kevésbé háborgatlak. Az idő borus, használjuk eltávozásra. Áldjon meg az Isten mindnyájatokat és kétszeresen azt, ki egy gyámoltalan gyermeknek biztos rejtekhelyet nyujtott.

A függöny leereszkedik.

A ZAVAR

Kis színmű egy felvonásban, előadatott a thiais-i kertben szeptember 19-én 1857-ben.

SZEMÉLYEK.

ROSTINÉ, főrangu nemes asszony		CECILIA.
ILONKA, unokája		ZSUZSÁNNA.
AURÉL,	Új földbirtokos gyermekei	ATTILA.
HEDVIG,		ANTONINA.
DOROTTYA,		MÁRIA.
FABIÁN,	Ákos barátjai	HENRIK.
AMADÉ,		ÁRMIN.
JULINKA, HEDVIG és DOROTTYA szobaleánya		CECILIA.
MAJOROSNÉ		ANTONINA.
KERTÉSZNÉ		MÁRIA.

A történet helye falusi lak. A színpad kertet képez.

I. JELENET.

HEDVIG, DOROTTYA.

Hedvig. Meg vagyok zavarodva az öröm miatt, oh kedves Dorottyám, mily boldogok leszünk ezen új lakhelyen, (*tapsol örömében*). Jőjj hamar!

Dorottya (*oda szaladva*). Hála Istennek, hogy itt vagyunk, vizsgáljunk meg mindent.

Hedvig (*szalad mindegyik fához*). Kedves fák!

Megöleli.

Dorottya (*szalad a virágokhoz*). Kedves virágok!

Hedvig. Nézd, itt van halastó!

Dorottya. Ezer halacska úszik benne.

Hedvig. Ott hinta, tovább kis kertünk. Oh mily mennyország!

Dorottya. Egész nap szaladgálhatunk.

Hedvig. Semmi sem akadályoztat.

Dorottya. Nézd, arra van a nyulas-pajta.

Hedvig. Erre a galambbúg.

Dorottya. Azon toronyban?

Hedvig. Nem tudtad még, a galambok abban laknak, mindennap öt órakor eresztik ki.

Dorottya. Tudom, ablakomra repültek.

Hedvig. De azt nem tudod Dorottyám, hogy mig aludtál, kis madár jött be szobánkba.

Dorottya. Hogy vetted észre?

Hedvig. A kéményben kis zörgést hallottam, a kandallóra néztem, és látok ott egy kis madarat, ki cseresznyémet eszi és a tükörre csiripol.

Dorottya. Nyilván azt vélte, ott is madár van.

Hedvig. De hol mulat Aurél?

Dorottya. Hálóit és horgait készíti.

Hedvig (*elkomolyodik*). Jó, hogy eszembe jut.

Dorottya Mi háborgat?

Hedvig. Atyám megbízása.

Dorottya. Jaj nekünk! Siess.

Hedvig. Majd elfelejtém (*kikiált*) Julinka, Julinka!

Julinka (*jön*). Parancsoljon a kisasszony.

Hedvig. Hozz tüstént papirost, tentát, levelet kell irnom (*Julinka el.*) Hány óra lehet?

Dorottya. Talán nyolcz az óra, igyekezzél, hogy el ne késsél.

Julinka (*hoz papirost, tentát*). Elhoztam, kisasszony.

Hedvig (*elmondja, mit ír*). „Üdvözlöm kedves nagynénémet és apám megbízása szerint tudtára adom, hogy a tűzijáték és a zene ma *reggel* lesz 10 órakor. Bocsánatot kérek, hogy ily későn tudósítom.“ Nesze, eredj. (*Julinka el akar menni, Hedvig visszahívja*) Julinka, még egyet!

Julinka. Parancsoljon a kisasszony.

Hedvig. Tudósitsd egyszersmind Fábián és Amadé urfiakat, hogy ne halászatra, hanem vadászatra készüljenek.

Dorottya (*azalatt virágot szed és nem ügyel Hedvig szavaira*). Szép koszorút fonok majd.

Julinka. Értem parancsát.

El.

Hedvig. Julinka!

Julinka (*visszajön*). Mit parancsol a kisasszony?

Dorottya. Megvitted a levelet?

Julinka. Még el sem mentem.

Hedvig. Igaz! tartóztatlak, szaladj hát! (*Julinka menni akar*) Csak azt akartam mondani, (*Julinka visszatér*) magam fogok gyümölcsöt venni.

Julinka. Értem parancsát.

El.

Hedvig. Jőjj Dorottyám, készitsünk el mindent. Menjünk a majorba, ott irósvajat, tejet és tojást vehetünk.

Dorottya. Gyümölcsöt a kertészeknél kaphatunk.

Dorottya. Nagynénénk meg lesz elégedve.

II. JELENET.

JULINKA bevezeti FÁBIÁNT és AMADÉT.

Julinka. Tessék az urfiaknak bejönni.

Fábián. *Julinkához.* Azt mondja kincsem, hogy a zene reggel lesz, ezt meg nem foghatom.

Julinka. Előttem irta a kisasszony a leveleket.

Amadé. Ugy hát minden rendelésünket meg kell változtatnunk.

Julinka. És azt is meghagyta a kisasszony, hogy ne halászatra, hanem vadászatra tessék készülni.

Fábián. Hol vadásznánk? itt nem látok erdőt.

Amadé. Ha csak macskákra nem lövöldözünk.

Fábián. Azon esetben kivinne minket Ákos a kertből.

Julinka. Tiszta szóval mondta a kisasszony.

Fábián. Hal van itt elég, miért ne halásznánk?

Amadé. Meg kell tennünk Aurél akaratját.

Julinka. Meglehet, hogy reggel vadászat és este halászat lesz.

Fábián. Jól mondja, szivem, úgy hát csak elhozzuk agarainkat.

Julinka. Alázatos szolgálója az urfiaknak

El.

Amadé. Bár Auréllel találkozhatnánk, nem bizom ezen szobalepke szavaiban.

Fábián. Ha nem halásznánk, nem venném meg az új halászkészületet, mely tiz pengő forintba is kerül.

Amadé. Miért oly drága?

Fábián. Csak az aranyhorog a zsineggel együtt öt pengő.

Amadé. Az én horgász-vesszőm sokkal olcsóbb és ép oly alkalmas.

Fábián. Ha a mai ünnepre nem kell, nem veszem meg.

Amadé. Ne siess a vétellel.

Fábián. Nem mondá a leány, hogy reggelre készüljünk?

Amadé. Vadászatra. Lesz dolgom, mig kutyáimat felszerelem.

Fábián. Kivált Murit, mely még nem is tanult. Nehezen szenvedi a kopószíjat.

Amadé. Mikor vadászkürtöt hall, már megbolondul, hát ha még nekieresztem. Imhol jön Aurél.

Jön Aurél.

Aurél. Isten áldjon, kedves barátaim. Üresen jöttök hát?

Fábián. Mivel csak estére kell.

Aurél. Ki mondja?

Amade. Testvéred irta meg nagynénédnek. atyja parancsolatjából.

Aurél. Ezt nem tudtam, de csalódtok, reggeli mulatság az. Hallok valakit.

Fábián. Nagynéned érkezik a zene miatt.

Aurél. El kell hogy fogadjam, várjatok

meg, sétáljatok addig, de ne távozzatok el messze.

Mind el, Rostiné szava hallik még künn.

III. JELENET.

ROSTINÉ, ILONKA.

Rostiné. *(künn.)* Hatszor bókolj, fiam, mélyen, igen mélyen.

Ilonka bejön s rendre minden fának bókol. Rostiné utána jön s látván, hogy unokája bókol, mélyen meghajtja magát, azután felveti a szemeit.

Rostiné. Hiszen itt senki sincs.

Ilonka. Csak fák vannak itt, édes anyám.

Rostiné. Kinek bókolsz hát, kis ügyefogyott?

Ilonka. Kedves nagyanyám azt mondá, mind együtt lesznek rokonaink és hatszor bókoljak.

Rostiné. Talán azt gondolod, a fák mellé bujnak. Bizony kitelik tőled. Egy lelket sem látok.

Ilonka. Imhol jön unokabátyám.

IV. JELENET.

AURÉL, ROSTINÉ.

Aurél *(mélyen meghajtja magát)*. Üdvözlöm kedves nagynénémet.

Rostiné. (*bókol, Ilonkához, ki szájtátva áll.*) Most volna ideje köszönteni, kisasszony.

Ilonka oly mélyen bókol, hogy feldől.

Aurél. (*felemeli*). Oh kedves hugocskám, ez igen mély volt, kivált férfinak.

Rostiné. Bocsánat kedves öcsém, a szegény gyermek végkép meg van zavarodva. (*Ilonkához félre*). Pirulok ügyetlenséged miatt.

Aurél. Örülök, hogy kedves nagynénémhez ily korán van szerencsém.

Rostiné. Nyakra-főre siettem, a levél még ágyban talált; de látom, nem volt miért tartanom az elkéséstől.

Aurél. Oh, kimondhatatlanul sajnálom! nem tudom, mi indithatta apámat arra, hogy a zenét reggelre rendelje.

Rostiné. Képzelheti kedves öcsém. Én pihenek az ágyban, ezen gyermek alszik, mikor jön a meghivó-levél, hogy egy óra mulva itt legyünk, hangversenyt hallgatandók.

Aurél. Ha a fiui tisztelet nem akadályoztatna, azt mondanám, kedves apám meg van tébolyodva.

Rostiné. Tehát nem is festhettem magamat, sem pittyeket nem rakhattam, parókámat ugy tettem fel, amint tegnap levétet-

tem, jó, hogy kávás szoknyám mindig készen van.

Aurél (*megcsókolván nagynénje kezét*). Bocsánatért esedezem mindenikünk nevében.

Rostiné. De magyarázza meg, kedves öcsém, hogy lehet tűzijáték nappal.

Aurél. Már azt talán édes nagynéném, bölcsebb levén nálam, inkább megmagyarázhatja.

Rostiné. Ha kedves atyja tisztelet-megadó, jó és illendő rokon nem volna, azt vélném, csúfot űz velem.

Aurél. Tisztelet-becsület kedves apámnak, de most az egyszer mondhatom, nem értem intézkedéseit, bár jönne, hogy mentené magát, én nem is tudom, mit mondjak.

Rostiné. Sokáig várakoztat valójában.

Aurél. Képzelheti kedves nagynéném, mennyi foglalkozása van, néhány nap óta költözvén ide; mindazáltal remélem, nemsokára haza jön, már három órája, hogy láttam, mikor kocsin elment földjeit bejárandó.

Ropogás hallik, Ilonka megrémülve fut nagyanyjához.

Ilonka. Nagyanyám! nagyanyám!

Rostiné. Csendesedjél, ez a tűzijáték, (*kiveszi szemüvegét*) semmit sem láthatni.

Ujra ropog.

Ilonka. Jaj! jaj!

Aurél. Mintha lőnének, puskapor-szag érzik. Hallom testvéreimet.

V. JELENET.

MAJOROSNÉ, KERTÉSZNÉ, a TÖBBIEK.

Majorosné (*hoz kosárban tojást és tejet, árjegyzéket nyujt Rostinénak*). Méltóztassék ezt megfizetni.

Rostiné. Ez igen sok! tojást venni jöttem ide?

Aurél. Mit gondol kend, hogy ő nagyságát háborgatja?

Kertészné (*gyümölcsöt hoz, oda nyujtja az árjegyzéket*). Három napnyi.

Aurél. Ki küldi kendet?

Majorosné. Megkövetem alásan, öt kosaramat is kérem.

Aurél. Micsoda kosár?

Kertészné. Ő nagysága számára hoztuk mindezeket, a kisasszonyok küldenek.

Rostiné. Jer leányom, ezen rokonainkat a gőg zavarta meg, most, hogy új birtokosok, azt vélik, számba nem vehetnek.

Aurél (*ujra kezeit csókolja nagynénjének*). Drága, tisztelt nagynéném, az Isten nevében kérem, csak most az egyszer engedjen meg, lelkemre mondom, édes apám mindebben ép

oly ártatlan, mint én magam, minden készület estére volt megtéve.

Majorosné. Ő nagysága veszi-e a tojást?

Kertészné. És a gyümölcsöt?

Aurél. Takarodjanak el, édes szíveim, hiszen látják, hogy ő nagysága idegen; mondják meg a kisasszonyoknak, jőjjenek szaporán, mert nagynénjök megérkezett.

Majorosné. Kertészné. Bocsánatot kérünk, hogy alkalmatlankodtunk, Hedvig kisasszony mondta nekünk, itt van nagynénje és hozzunk neki tojást és gyümölcsöt. *(Mindketten el.)*

Kürtölés hallik és kutyaordítás.

Ilonka *(feláll)*. Köszönöm, édes bátyám a szép elfogadást

Rostiné. Csitt, kis oktalan, mit papolsz?

Ilona. Édes nagyanyám tanita erre, hadd mondjam, mikor a zene kezdődni akar.

Ujra ordítanak a kutyák.

Rostiné *(nagyot hall)*. De a zene-e ez?

Aurél. *(félre)*. Ki nem állhatom többé ezen szégyent, elillanok, vergődjék ki belőle, a ki szerezte.

El.

VI. JELENET.

FÁBIÁN és AMADÉ *(vadászöltözetben)* az ELŐBBIEK *(az ifjak köszöntenek)*.

Rostiné. Az urak-e a hangászok?

Fabián. Megkövetjük alázatosan, de most csak kutyáink ordítottak.

Rostiné *(hallgatódzván és számba nem vevén a feleletet)*. Tessék hát elkezdeni, mert haza sietünk.

Amadé. Kutyáink készen állanak.

Ilonka. A kutyák fognak-e zenélni?

Fábián *(nevetve)*. Nem, kis kincsem, vadászatra vagyunk meghíva.

Amadé. De nem látunk semmi készületet.

Rostiné. Az urak talán úgy járnak, mint mi, kik zenére vagyunk meghíva és kutyaorditásnál egyebet nem hallottunk.

Fábián. Épen jő Aurél hugaival, majd mindent megfejtenek.

VII. JELENET.

HEDVIG, DOROTTYA, AURÉL, az ELŐBBIEK.

Dorottya. } *(kezeit csókolva nagynénjöknek.)* Szívünkből sajnáljuk, hogy
Hedvig. } kedves nagynénénk hiába fáradott.

Dorottya. Mi oka lehet a tévedésnek?

Rostiné. Reggelre vagyok meghíva és ti még csodálkoztok, inkább nekem kellene neheztelnem.

Hedvig. Édes apám vacsorára rendelt mindent.

Dorottya. Estére vártuk kedves nagynénénket.

Rostiné. Estére vártok és reggelre hívtok meg.

Hedvig. Nem gondolnám.

Rostiné. (*kiveszi a levelet*). Mi van itt?

Aurél (*olvas*). Üdvözlöm kedves nagynénémet és atyám megbízása nyomán tudtára adom, hogy a tűzijáték és zene ma *19-én reggel* lesz 10 órakor. Bocsánatot kérek, hogy oly későn irok.

Dorottya Igazán reggelt írt este helyett?

Hedvig. Oh mily hibás vagyok, kedves apám igen fog neheztelni. Bocsásson meg, édes nagynéném.

Rostiné. Megbocsátok édes gyermekem, de másszor ne hamarkodjál az irásnál.

Aurél. Örvendek, hogy kedves nagynénémet mégis mulattathatjuk, barátaim ügyes hajósok és halászok, majd csolnakunkba méltóztatik beszállani.

Fábián. De halászati készületeinket odahaza hagytuk, mivel kedves húgod szoba-

leánya által megizente, csak este fogunk halászni.

Hedvig. Nem, édes Fábián, tévedés van, azt izentem, este lesz halászat, reggel pedig vadászat.

Dorottya. Hiszen épen ez, a mi rossz volt.

Aurél. Este halászszunk, mikor setét van?

Hedvig. Most vétettem el épen, édes bátyám, azt izentem: reggel lesz halászat és este vadászat, holdvilágon, a mint tervezted.

Amadé. Bocsásson meg kisasszony, azt izente, a mit elébb mondott.

Aurél. Ugy hát nincs sem horgászvesszőtök, sem hálótok?

Fábián. Minthogy vadászatra készültünk, csak kutyáinkat hoztuk el.

Rostiné. Ezen mulatságban pedig részt nem vehetek.

Aurél. Kedves atyánk soha sem bocsát meg, hogy kedves nagynénénket igy fogadjuk.

Hedvig. Én vagyok a hibás, jószívvel bünhödöm, csak megengesztelhetném kedves nagynénémet és kedves apámat.

Dorottya. Engem is illet megfeddés, miért nem ügyeltem jobban szavaidra és leveledre.

Aurél. Remélem, az esteli mulatságok helyre hozandják a reggeli kedvetlenséget,

különben igazán mondhatni, rossz felszentelési ünnepe ezen új lakhelynek.

Dorottya. Ha jó is lesz az este, de hogy mulatassuk kedves nagynénénket estig?

Ilonka. Kocsikázzunk, kedves nagyanyám!

Rostiné. Jól mondod fiam, behajtatok a város ligetébe, és büntetésül hugaimat is elviszem magammal, nehogy az esteli mulatságokat is megzavarják.

Aurél. Mi pedig barátokul elmegyünk vadászni, minthogy a halászattól úgy is elestünk.

Fábián. Jó őz- és nyúlsülttel engeszteljük majd meg a nagyságos aszonyt és a házigazdát.

Amadé. Vagy inkább fogolymadárral és szalonkával.

Aurél. De inkább tokaji borra van szükségünk, hogy moshassuk le a szégyent.

Rostiné. Arra én is számot tartok, hogy elköszönthessem a poharat az új birtokos, a szerencsés vadászok és (*hugaihoz fordulva*) engedelmetekkel, a zavar királynéira.

Hedvig. Csak engem illet ezen czím.

Aurél. Hiszem és remélem, hogy a mai keserves tapasztalás után, a zavar királynéja rend és pontosság királynéjává fog válni.

Hedvig. Szentül fogadom, hogy minden igyekezetemet arra fordítom.

Rostiné *(és a többi, kivéve Hedviget)*. Nyugodjunk meg hát e reményben, úgy legjobban végezzük be a *zavart*.

Vége.

A SZÜNIDŐ,

VAGY

AZ ÁLDOZAT.

Kis színdarab két felvonásban, előadatott a thiais-i kertben október 4-én 1857-ben.

SZEMÉLYEK:

ALADÁR		ÁRMIN.
KLAUDIA, BERTA,	testvérei	ANTONINA. MÁRIA.
KATICZA, JUSZTI,	az előbbiek barátnéi.	CECILIA. ZSUZSÁNNA.
GYÖRGY, ALADÁR barátja		HENRIK.
EGYED szegény ifjú, igen jó tanuló		ATTILA.
ZENDINÉ, EGYED anyja		CECILIA.
PISTI, LINI,	apró gyermekei	MÓRICZ. ZSUZSÁNNA.

Kert mezővárosban.

I. FELVONÁS.

1. JELENET.

ALADÁR (*magára*).

Hála Istennek, hogy kiszabadultam a városból, a meleg, a por, az égő kövezet, a falak vakító fénye, mily gyötrelem ez mind az itteni élethez képest; de vége ennek. Ej!

haj! most van gyöngyélet, csak szaladás, ugrálás napestig.

Szökdécsel.

II. JELENET

KLAUDIA, BERTA, ALADÁR.

Klaudia. Ki csap itt oly lármát?

Berta. Nem vagyunk ehez szokva!

Aladár. Elfelejtitek, hogy jutalmat nyert tanuló van köztetek.

Klaudia. Az igaz, visszaveszem szavamat.

Berta. Annyi igyekezet után van jogod vígadni.

Aladár. Édes apám azt mondá, soha sem pótolhatom ki azon három hónapot, melyet útazásaink miatt vesztegettünk.

Klaudia. De látom, csalódott.

Berta. Mikép fogtál hozzá, hogy nálad még sokkal idősebb tanulótársaidat utolérted, jóllehet ők nem vesztegették az időt?

Aladár. Bizony eleinte majd elcsüggedtem, Megvallom nektek, sokszor sírtam titkon.

Berta. A búsulás pedig rossz eszköz a haladásra.

Klaudia. Fogadok, hogy nem kesergett sokáig, ez nem jelleme.

Aladár. Igazad van, eleinte kétségbe es-

tem és azután feltettem magamban, törik-szakad, elérem az elsőséget és el is értem.

KLAUDIA. De honnan jutott idő mindenre?

ALADÁR. Emlékeztek levelemre, melyben megkértem kedves apámat, hogy most egy vasárnapra, egy ünnepre se hívjon haza.

BERTA. Leveled még most is megvan, és elteszszük szent emlékül.

ALADÁR. Olyankor haladtam tehát leginkább, egyes-egyedül levén fenn az iskolában, untalan tanultam.

KLAUDIA. Édes anyánk akkor nyughatatlan volt. Hej, mondá, ismerem tüzes lelkét, megöli magát.

BERTA. De kis húgod jó tanácsot adott.

ALADÁR. Valóban jó volt és követtem, nem tudom, honnan tanultál annyi bölcseséget.

KLAUDIA. Szabad kérdeznem, micsoda tanács volt az?

ALADÁR. Hogy járva és kivált a kertben tanuljak.

KLAUDIA. Csak kár, hogy iskolákban ritkán van kert.

ALADÁR. De volt ám udvar, az udvar egy szegletében rózsát ültettem, akkora rózsáim nyiltanak, mint egy-egy kis tányér, oda vittem asztalkámat és ott tanultam.

Berta. Értem, illatittasan irtál, tanultál.

Aladár. Dehogy ittasan, igen-igen ébren.

Klaudia. Már akármint legyen, elég az, hogy első vagy.

Aladár. És most két hónapig nyugszom.

Berta. Játszunk, lovaglunk, sétálunk.

Klaudia. Csupa öröm lesz életünk.

Aladár. Barátaim mind tudják már megérkezésemet.

Berta. Nemsokára meglátogatnak.

Aladár. Legelébb is Egyedet kivánnám látni.

Klaudia. Ki az az Egyed?

Berta. Nem tudod, azon derék tanuló?

Aladár. Vetélytársam és egyszersmind legjobb pajtásom.

Klaudia. Ugy hát nem egyedül vagy első.

Aladár. De az vagyok osztályomban.

Berta. Értem, Egyed idősebb és vetélytársak csak azért vagytok, mivel egyenlő szorgalommal tanultok.

Aladár. Kitaláltad, Egyed volt kalauzom, őt követve mentem annyira. De ime felénk jön, György barátommal együtt.

Klaudia. Katicza és Juszti is erre tartanak, kezdődik a vígság.

III. JELENET.

KATICZA, JUSZTI, GYÖRGY, EGYED, az ELŐBBIEK.

ALADÁR. Isten hozott barátaim!

KLAUDIA, BERTA. Üdvözlünk Katiczánk, Jusztink! Szüleitek néhány napra jöttek el, ugy-e bár?

KATICZA. Remélem, oly boldog vagyok, hogy nem is kérdeztem.

JUSZTI. Egy-két nap mulatnak minden esetre.

GYÖRGY. Isten áldjon, kedves Aladár, mekkorát nőttél, mióta nem láttalak.

EGYED. Testére nézve még sem annyit, mint lélekre, tudományra nézve.

GYÖRGY. Hallottam szép előmeneteledet.

ALADÁR. Elég erről! most visszafelé akarok nőni és igaz kis gyermek-módjára henyélni és játszani.

KLAUDIA. Fogjunk hozzá, mi leányokul jószivvel részt veszünk.

KATICZA. Részemről lelkesen elősegitem a mulatságot.

BERTA. Kezdjük az igennel és nemmel.

JUSZTI. Jó gondolat.

KATICZA. Nem bánom, tréfás lesz.

Körbe ülnek.

Aladár (*a fiukhoz*). Nem akartok leczkét hallgatni?

György és Egyed. Nem! Nem!

A gyermekek mind. Zálog, zálog!

György. Te csalfa, ezt kell szünidő kezdetén kérdezni?

Egyed. Mikor még jó formán meg sem pihentünk a tanulástól.

Aladár. Fortélyos kérdés volt bizony, de miért nem vigyáztok jobban? és még mindketten feleltek.

György (*levelet szakaszt.*) Ime zálogom!

Egyed (*kövecskét ad.*) Most rajtam a sor. (*Katiczához*) Rosszul mulat köztünk, kedves Katicza?

Katicza. Igen-igen jól.

A gyermekek. Ha-ha-ha! még két igent is mond.

Katicza. Ez türhetetlen, igen gonosz édes Egyedem. Ime két zálogom!

Két virágot ad.

Klaudia. Látom, egyikünk sem kerüli el a zálogot.

Berta. Hogy lehessen figyelemmel most ülő-játékot játszani?

Aladár. Igazad van, kedélyünkhez jobban illenék most a mozgás.

György. Labdázzunk!

Klaudia. Mi pedig leányok fussunk cziczét.

Egyed. De megoszlanánk, együtt jobban vígadunk.

Aladár. Inditványt teszek.

György. Halljuk.

Aladár. Válasszunk mulatság-ispánt.

Egyed. Helyes, helyes.

György. Minden három nap tisztujitás lesz.

Klaudia. Nem bánom. Ispánunk ma az lesz, ki a királyosdiban kitalálja az izeneteket.

Mind. Fogjunk hozzá. Ki ül a szégyenszékre?

Klaudia. Ime ülök, király vagyok.

Egyed. Én leszek hirmondó.

A gyermekek (*körbe állanak*). Mi vagyunk az alattvalók.

Katicza (*halkkal Egyedhez*). Szeretem azért, mert kegyes és igazságos és nem szeretem azért, mert igen ritkán látom.

Egyed minden gyermekhez hajlik és végre Klaudia elébe lép.

Egyed (*mint posta*). Kakas István jó napot!

Klaudia. Récze-rucza fogadja.

Egyed. Összejártam felséged birodalmát és felszedtem mindenünnen a híreket, lyukas tarisznyámból a hazugakat mind elhullattam

és csak az igazakat adom elő. Felségednek egyik alattvalója azt mondotta, hogy beillik királynak, mivel kegyes és igazságos, de neheztel azért, mivel ritkán látja.

KLAUDIA. Ez Katicza!

FIUK. Éljen, emeljük fel ispánunkat.

BERTA. Ezen tisztelet csak a férfiakat illeti.

KLAUDIA. Ugy hát lemondok Aladár részére.

A GYERMEKEK. Helyes, helyes, emeljük fel Aladárt!

JUSZTI. De ez nem volt rendes választás.

ALADÁR. Jól mondja szívem, utánozzunk igazi választást, mint a hogy még néhány évvel ezelőtt szokásban volt.

KATICZA. Két követelő van, Klaudia és Aladár.

GYÖRGY. Álljatok sorba.

EGYED. Szavazzunk, szavazzunk!

JUSZTI. Aladár!

Felemeli karját.

BERTA. Klaudia!

Ugyanazt teszi.

KATICZA. Aladár!

Felemeli karját és Juszti mellé áll, kinek ágat ad, magának is hasonló ágat veszen.

EGYED (*tollat tüzvén süvegére*) Klaudia!

Berta mellé áll és hasonló tollat ad neki.

György (*ágat szakasztván*). Aladár! számláljuk a szavazatot, Aladárnak egygyel több van.

A gyermekek. Éljen ispánunk!

György és Egyed vállaikra emelik és körülhordozzák, Juszti zászló után szaladott, melyet az ispán előtt hordoz. Katicza és Berta követik, énekelnek.

Virágzik a tulipán,
Aladár az alispán. Éljen, Éljen Aladár!

Aladár. Köszönöm barátaim, tehát én leszek most vezéretek. Épen hetivásár van, azonnal indulok és tekét, labdát stb. veszek, hogy játékszerekben semmi szükséget ne lássunk.

A gyermekek mind. Mi is követünk téged, nekünk is kell vásárolnunk.

II. FELVONÁS.

Vásár a távolban, ireg-forog a vásárló tömeg.

I. JELENET.

ALADÁR, EGYED.

Aladár (*megrakodva játékkal, azután*) Egyed. (*Kinek karja be van kötve.*)

Aladár. (*Egyed felé fut*). Oh kedves barátom, soha sem költöttem annyi örömmel, mint ma; most mondhatjuk, hogy akármit akarunk játszani, semmi fogyatkozásunk nem lesz.

Egyed. (*Szomorúan mosolyogva.*) Mindent magadra raktál?

Aladár. A leánykák sokat haza vittek, de te miért vagy oly szomorú?

Enyed. Nagy csapás ért bennünket, hajlék nélkül vagyunk.

Aladár. Az Istenért, mondd el bajodat.

Egyed. Tudod, hogy nem vagyunk gazdagok. Anyám az iskolamesternél lakik, kinek fonogat és takaritgat, de evvel nem fizethette volna meg szállását, ha én nem szolgálnék gazdánknak irnokul, kivált a szünidőt egészen neki szentelem; ekkor iszonyu csomó irást szoktam neki leirni, mi oly könnyebbség reá nézve, hogy alig várhatja hazajövetelemet az iskolából. Már holnap hozzá fogtam volna munkámhoz, ha egy ló meg nem rug. A vásáron forogtam én is, nem vigyáztam és egy csikóhoz közel állottam, a vad csikó kétszer, háromszor is rugott egész erejéből és karomat összezúzta.

Aladár. Szegény drága barátom, nem jártál-e orvosnál? mit mond?

Egyed. Jártam, de vigasztalót semmit sem hallottam.

Aladár. Oly rossz állapotban van karod? talán csak nem kell levágni? az Isten mentsen, hogy ezt csak gondoljam is.

Egyed. Nem kell, ne félj, de mindamellett is szerencsétlen vagyok, mert nem dolgozhatván, hajlék nélkül maradunk. Nézd, ott jön anyám kis testvéreimmel, mint az útonjáró koldus vándorol házrol-házra és mindenünnen visszaútasítják.

II. JELENET.

ZENDINÉ, PISTÁVAL és LINIVEL, az ELŐBBIEK.

Zendiné. Üdvözlöm kedves urfi, használ om ez alkalmat, hogy a sok jót megköszönjem, melyet fiammal tett.

Aladár. Kedves Zendiné, ne is tegyen arról említést.

Egyed. Kapott szállást, kedves anyám?

Zendiné. Nem, édes fiam, talán faluról-falura kell járnom, mig hajlékot kapok. Ezen árvát sajnálom leginkább. (*Simogatja fiát*). Éhes vagy, kis angyal?

Pisti. Nem.

Zendiné. Fáradt vagy?

Pisti. Nem?

Lini. Nem mondja, hogy kedves anyját ne búsítsa.

Aladár. Drága szép gyermek, oh neked nem kell szenvedned.

Egyed. Az iskolamester haragja nem csil-

lapodik-e ? hiszen ha kigyógyulok, inkább nem megyek iskolába, csak neki szolgálhassak.

Zendiné. Nincs remény, csak azért is gyűlöl bennünket, mivel magyarok vagyunk; az orvos, kivel épen most beszéltem, azt mondja, hat hónap is kell, mig karod annyira meggyógyúl, hogy irhass. Jer, jer fiam, ne búsitsuk többé barátodat.

Aladár. Ne siessen kedves Zendiné, maradjon, tanácskozzunk, mitevők legyünk.

Egyed Tudom, hogy mindenre kész lennél kis barátom, de gyenge korodban mit tehetnél ?

Aladár. Hiszen te csak két évvel vagy nagyobb nálam, a mit te tész, én is magamra vállalnám.

Zendiné Végezzétek kedves gyermekek, indulnunk kell.

Aladár. (*Megcsapja homlokát.*) Miért költöttem ma el mindenemet ?

Egyed. Ne háborogj, élj boldogul és emlékezz meg rólam.

Zendiné. Ha Egyed kigyógyúl, visszatérünk a jövő szünnapokra.

Aladár. De ha rábirom az iskolamestert, hogy fogadja be újra.

Egyed. Kértük eleget.

Aladár. Igérjétek meg, hogy két perczig

nyugosztok a közellevő korcsmában, mig hírt hozok.

ZENDINÉ. Hiábanvaló.

EGYED. Ne ellenezze, kedves anyám, teljék kedves Aladár kedve

ALADÁR. Csak egy órát kérek.

ZENDINÉ. Legyen meg akarata, a fogadóban várok tehát.

III. JELENET.

A vásár Aladár szobájává változik, a játékszerek egy szegeletben halomra vannak rakva. Aladár ir az asztal mellett, künn játszó gyermekek zaja hallik.

ALADÁR. (*figyel*) Fogósdit játszanak, hallom György hangját is. (*Akarata ellen felkel és kettőt lép.*) Mit akarok? nem! nem megyek, egy negyedórából majd egy óra lenne, és el nem végezném mai feladatomat; kiszámitottam, minden nap hat órát kell irnom, ha el akarom végezni. Testvéreim nincsenek megelégedve. (*Koczognak az ajtón.*) Szabad.

Leül.

IV. JELENET.

KLAUDIA, azután BERTA, ALADÁR.

KLAUDIA. Mi változás történt tegnap óta? az véltem, hogy két hónapig nem is nyulsz tollhoz.

Berta (*jön*). Megkaptad végre! ki gondolná, hogy szobájába zárkozik ily szép nap. Fel, fel! jőjj játszodni.

Aladár. Sajnálom Berta, de nem mehetek.

Klaudia. Mi történt veled Aladár? tegnap más terveid valának.

Katicza, Juszti, György (*künn*). Szép, most még ők is elszaladnak; hol vagytok mindhárman?

Aladár. (*Klaudiához.*) Pajtásaid hínak.

Berta. Hadd jőjjenek, talán rábirják Aladárt, hogy kövesse őket.

Aladár. Nem mehetek, csak hagyjatok.

V. JELENET.

KATICZA, JUSZTI, GYÖRGY, az ELŐBBIEK.

Az érkezők. Mi a csoda, ez a szünnapi vígadás.

György. Mit csinál itt? Isten úgy tartson! ír!

Juszti. Hát a teke, a labda, a többi játék?

Katicza. De most emlékezem. Játszás ispánja vagy, fel, fel, rendezd a mulatságot.

Aladár. Lemondok tisztemről, vállald fel helyettem.

Klaudia. Senki se mondja ezután, hogy az asszony változékony.

Berta. De csak mondanád meg, mi indít ily magaviseletre?

Aladár (*félretevén tollát, vagy kezében tartván, de nem ír*). Ne kérdezd. Mit tennétek ti, ha tudnátok, hogy becsületes magyar családot üldöznek német hivatalnokok, ha tudnátok, hogy egy gyenge nő két gyámoltalan gyermekkel, kénytelen házról-házra vándorolni, hogy hajlékot találjon, ha tudnátok, hogy egy jó tanulót, egy kitünő ifjat elutasítnak, mert szerencsétlenség érte?

György. Segitenők.

Aladár. Tehát ezt teszem, már többet ne kérdezzetek.

Klaudia. Mit, irásod által megsegítsz egy családot?

Aladár. Ugy van.

Berta. Tudod Aladár, hogy az nagy vállalat, még nem irsz sebesen, neked sok idő fog kelleni.

Katicza. Talán egész nap.

Aladár. Csak czélt érhessek, a többi miatt nem aggódom.

Juszti. És melyik azon család?

Aladár Ne kérdezze.

Berta. De szeretnők tudni az egész összefüggést.

György. Hogy tudtad meg ezen család szükségét?

Aladár. Tegnap a vásárban; többet nem mondok.

IV. JELENET.

EGYED *(berohan)*, az ELŐBBIEK.

Egyed. Nagylelkü gyermek, ezt nem engedem, annyi tanulás után még szünidődet is feláldoznád? nem, nem, ezt el nem fogadjuk!

Klaudia. Karod be van kötve?

Berta. Sápadt vagy!

Egyed. Oh csekélység, csak lórugás.

György. Kezdem érteni az egész dolgot.

Katicza. Miattatok dolgozik, ugy-e bár?

Egyed. Az iskolamester, kinek írnokul szolgálok, el akara utasítani és íme ezen derék barát kivívta, magára vállalván irományai leirását, hogy újra befogadott és még sokkal nyájasabb, mint a milyen volt azelőtt. De el nem fogadhatjuk Aladár ajánlatát.

György. Helyesen cselekedtél, én is azt tettem volna.

Klaudia. Megvallom, ámbár általlátom, hogy nehéz vállalat, másként nem tehet.

Berta. Tudjátok mit, mivel egyfelől magyar családot elveszni nem lehet hagyni, és mivel

másfelől testvérünk egészségét is számba kell vennünk, megosztozom vele a munkában.

KLAUDIA. Egy harmadot én is magamra vállalok.

ALADÁR. Nem, én vállalkoztam, én végzem.

GYÖRGY. Már bizony, ha nem osztozol velem is a munkában, mulatságaidban nem akarok részt venni.

KATICZA. Én egy ötödrészre kötelezem magam.

JUSZTI, Mondd inkább, hatod részre, én is dolgozom.

EGYED. Nagylelkü gyermekek, nem tudjátok, mit tesztek.

MIND. Nosza ide az iratokkal, megosztjuk.

ALADÁR (*felkelvén*). De nézzétek, mennyi.

GYÖRGY. Épen mivel annyi, kevesíteni kell.

KLAUDIA. Osztozzunk, osztozzunk!

A gyermekek felosztják az irásokat.

ALADÁR. Ugy hát hat óra helyett csak egy órára van szükségem.

GYÖRGY. És mégis játszhatunk.

KATICZA. Hadd lássuk, mennyire ment már Aladár.

JUSZTI. (*Megvizsgálván irását*). A mait elvégezte.

KLAUDIA. Menjünk hát mulatozni.

BERTA. Egyed is jön velünk.

Egyed. Sírok örömemben.

Berta. Megszáritjuk könyeidet.

Aladár. Ugy hát még sem költöttem hiában.

Juszti. (*Megpillantja a játékokat*). Mennyi játék.

Klaudia. Ispánunk, vezérelj.

Aladár. Induljunk ! mindennap dolgozzunk és játszunk, igy kettős haszonra forditjuk a szünidőt.

A függöny leereszkedik.

A KÖNNYELMŰ

SZEMÉLYEK:

SZÉLES nemesember.
FERENCZ, fia, 15 éves,
TÚRINÉ, rokona.
AMÁLIA, } Túriné leányai.
TERCSA, }
KÁROLY, Ferencz barátja.
KARÁCSONYI ügyvéd, és vásárbiró.
FOGADÓS,
HORKA, czigány.
PÁSKUJ, zsidó.
SZOLGABIRÓ
HAJDUK.
INAS.

Vendégfogadó.

I. JELENET.

FERENCZ (*magára*).

Ferencz. Azt mondotta apám, el ne távozzam innen, mert itt hagyta pénzes ládáját, híven őrizem tehát, jóllehet tudom, itt rossz ember nem jár; nem baj, apám parancsolatját teljesitem. (*Leül az asztal mellé.*) Itt alhatom, mig apám hazatér, pedig én is szerettem volna vásárolni holmi apróságot.

II. JELENET.

KÁROLY (*jön*), FERENCZ.

KÁROLY. Isten áldjon Ferencz, igen örülök, hogy itt talállak; talán a vásárra készülsz?

FERENCZ. Isten hozott. Bejöttünk, édes apám csikókat vásárol.

KÁROLY. Tudom, apámmal jár. Annyi nép van, hogy alig lehet mozogni.

FERENCZ. Vettem észre, mikor érkeztünk.

KÁROLY. Láttad a vad állatokat a tér közepén?

FERENCZ. Nem bizony, micsoda állatok?

KÁROLY. Van oroszlán, tigris, párducz, medve, igen szépek.

FERENCZ Honnan jöttek?

KÁROLY. Egész Európát bejárták, gazdájok közelebbről Lembergben volt. Oly merész ember, hogy borzadnak a nézők.

FERENCZ. Mit tesz?

KÁROLY. Bemegy a vaskaliczkába és játszik az oroszlánnal, a tigrisnek pedig beleteszi fejét szájába és a fenevad még sem zuzza össze.

FERENCZ. Csak tréfálsz.

KÁROLY. Becsületemre mondom. Azt állitják, hogy nézése igézi meg az állatokat, szemökbe pillant, mikor bemegy hozzájok.

Ferencz. Vagy talán ismerik

Károly. De még bárányt is viszen be az oroszlánhoz és még sem tépi szét.

Ferencz. Ezt sohasem hiszem.

Károly. Csak menj a piaczra, majd meglátod. Még más csodákat is tesz azon vadállat-hordozó: hol szilaj lovat lát, melyet tulajdonosa meg nem állithat, vagy meg nem vasalhat, oda megy, szemébe néz két perczig és a ló azonnal szelid lesz, mint a bárány és hagyja magát vasaltatni.

Ferencz. Ezt látnom kell, jer vezess oda.

Károly. Jószívvel.

Mindketten el.

III. JELENET.

HORKA CZIGÁNY (*lassan közeledik, körülnéz, gyémántgyűrűt vesz ki zsebéből.*)

Horka czigány. Ej be szipen csillámlik, mint a tűz, vagy mint sok ezer nyüsgő Sz.-János bogara; de mit csináljak vele, sem nem arany, sem nem ezüst, valami kilenes lehet; ha eladom, azt gondolják, elloptam s nem is tudom, mit ér. Bár valamely pinzes ládikóba betolhatnám és onnan kivehetnék érte, a a mennyit kivánok. — *Megpillantja a pénzes ládát.* Isten ugy tartson! ipen itt van kis ládikó. (*Közelebbről vizsgálja*). Nem hiában

tanétott ides apám kovács mesterségre, a zár könnyen nyílik, imé ezen soróf már ki is jött, de még azon másik, csak feszétem egy keveset, vagy inkább elviszem biztos helyre és itt hagyom tokját.

El.

IV. JELENET.

FERENCZ (szaladva.)

Ferencz. Apám ládáját kellene őriznem (*Meglátja a tokot.*) Hála istennek! hogy senki sem nyult hozzá. De imé, néném jön leányaival, oh már nincs mit félnem.

El.

V. JELENET.

TURINÉ, AMÁLIA, TERCSA.

Turiné (*ledől egy székre.*) Szerencsétlen séta, oda van a gyűrü, már mindenütt megkerestem.

Amália. Talán zsebében lesz, kedves anyám!

Turiné. Nem vettem le ujjamról.

Tercsa. Csak nem emlékezik édes anyám, keresse meg mindenütt

Turiné (*kifordítja zsebeit*). Ime itt nincs.

Tercsa. A bélésbe csúszott.

Turiné. Uj köntösnek hogy csúszott volna

bélésébe, lyukasnak kellene lennie. Bár enyém volna a gyűrű, nem búsulnék, de másnak ilyen kárt okozni.

AMÁLIA. Kitől kapta kedves anyám?

TERCSA. Nagynénénké.

TÚRINÉ. Az a jó kedves néném mindig felcziczomáz, valahányszor hazunnan elmegyek, most is erővel ujjamba dugta a gyűrüt, mondván, joba árut adnak a boltokban, ha gyémántos gyűrüt látnak ujjamban.

AMÁLIA. Ha ezt sejditette volna.

VI. JELENET.

KARÁCSONYI (*köszön*), az ELŐBBIEK.

TÚRINÉ. Édes Karácsonyi, ne hagyjon el e bajban, jöjjön fel nagynénémhez, az egész vásárban meg kell kerestetnem az elveszett ékszert, meg kell, hogy kapjam, mert ha meg kellene térítenem árát, koldusbotra jutnék, és szegény néném régi családi emlékét még sem szerezhetném vissza.

KARÁCSONYI. Mikor nagyságod a vásárba kisértem, még nem veszett volt el a gyűrű.

TERCSA. Akkor nem is nézte kedves anyám.

AMÁLIA. De emlékezem, hogy egy helyt lehuzta keztyüjét és gyolcsot vizsgált meg, ott kellett elvesznie.

TERCSA. Annyi ember tolongott ott és kíváncsian nézték anyám csillámló gyűrűjét.

KARÁCSONYI. Ügyvéd létemre könnyen segíthetek a keresésben, de a fogadóból nem kell eltávoznunk, mert itt közelebb vagyunk, mint ott az udvarban.

VII. JELENET.

FERENCZ (*köszön*) az ELŐBBIEK.

FERENCZ. Mulatni jöttek nénémék?

TÚRINÉ. Körüljártunk egy keveset, vásároltunk is.

KARÁCSONYI. Nem bomlik még a vásár?

FERENCZ. De sőt nőttön nő. Derekasan mulattam.

KARÁCSONYI. Nem kell késnünk a hirdetéssel, azonnal megyek.

AMÁLIA. Mi pedig, kedves anyám, kerüljük meg ugyanazon sátort, hol vásároltunk.

KARÁCSONYI. Itt is kell maradnia valakinek, hogy az eltávozókat kérdőre vonhassa, kik nem hallanák a hirdetést.

TERCSA. Itt leszek.

TÚRINÉ. Nem volna helyes egyedül maradni fogadóban.

FERENCZ. Védőnek ajánlkozom.

TÚRINÉ. Élek szívességével, hanem más értelemben.

Ferencz. Parancsoljon, kedves néném.

Túriné. Ne távozzék el innen, és ha vásárosok jönnek, adja tudtokra, hogy gyémánt gyűrű veszett el ma és hogy díjt nyerhetnek, ha megkapják.

Ferencz. Nyugodjék meg bennem, majd minden embert megállitok.

Turiné. Ha pedig oly idegen kezében látná, kinek sietve el kell távoznia, vezesse el a gyolcsos sátorhoz.

Karácsonyi. (*Ki azalatt asztal mellett irt.*) Jobb lesz még e hirdetést elolvasni neki, melyben 50 váltó forint jutalmat igérek annak, ki visszaadja a gyűrüt. Nem sokalja nagyságod?

Turiné. Korántsem, hiszen a gyűrü sok ezreket ér.

Amália. Ferencz, ne ereszszen el senkit.

Tercsa. Vagy ha nem akarnak várni azok, kik a gyűrüt megkapták, kérjen pénzt a fogadóstól.

Turiné. Inkább itt hagyom az 50 forintot.

Ferencz. Itt van tárczám, nem fogom elveszteni.

Turiné (*bankjegyet tesz belé.*) Kedves Ferenczem, csak annak adja a pénzt, ki a leíráshoz épen hasonló gyűrüt mutatna.

Ferencz. Bizzék bennem, kedves néném, óvatos leszek.

Amália. Hiszen tudjuk, hogy nem együgyü.

Túriné. Siessünk tehát, kedves gyermekeim.

Kölcsönös üdvözlések, el.

Karácsonyi (*megállván, Ferenczhez.*) Nem fogja magát itt megunni.

Ferencz. Nem, nem, majd kinézek az ablakon.

Karácsonyi. Úgy tehát én is megyek segíteni, bár megkeríthetném azon derék aszszonyság ékszerét.

El.

VIII. JELENET.

FERENCZ (*magára, azután*) PÁSKUJ *zsidó.*

Már ujra őr vagyok, bizony jól mondja a magyar: *közös lónak túrós a háta.* Mások vigadnak, én itt nézhetem a ház falát. — Magam ajánlkoztam. Bár csak az a semmirevaló Károly jönne, legalább beszélgethetnénk. — Nem jön senki. — Hát ha a fogadósnak adnám által a pénzt és az egész megbizást, de nem ismerem. — Látok valakit a tornáczon, ő lesz, beszólitom. Fogadós uram!

Páskuj. Tessék parancsolni.

Ferencz. Ön a fogadós, e pénzt akarom általadni.

Páskuj. Igen is, én leszek az!

Ferencz. (*mutatja a hirdetést*). Itt van tárczám, leteszem ezen szekrénybe. (*Zsidó oldalast nézi kapzsian*). Ha jönne olyan, ki a gyűrüt megkapta, ezen pénzt kell általadni. De akkorára itt leszek, csak egyet fordulok. (*Gondolkozik*). Apám ládáját pedig elviszem. (*Emelgeti.*) Nem nehéz.

Páskuj. Szép kis embereket mutatnak, csak félsingnyi magasak.

Ferencz. Signyi magas embereket? oh az furcsa lehet. Mit mondanak?

Páskuj. Hallani kellene őket, tudom mulatságost beszélnek.

Ferencz. Merre vannak? futok, szaladok.

Páskuj. Siessen méltóságod, nemsokára elmennek. A templom mellett van sátrok.

Ferencz. (*sietve.*) Megyek, futok, tehát a hirdetés, a tárcza, a jövő-menők. Itt leszek két percz mulva.

Páskuj. Eligazitom, nagyságos urfi.

Ferencz el

Páskuj kiveszi a tárczát és zsebébe dugja.

Páskuj. Itt jobban őrizhetem. (*Mosolyogva*

néz a közönség felé.) Kedves urfi, majd előkérheted a fogadóstól, addig elsuhanok.

El.

IX. JELENET.

FERENCZ (*jön vásárossal.*)

Ferencz. Kedves apám hozzám küldötte kegyedet, hogy fizessem, de honnan fizessem?

Vásárcs. Fiamnál van pénzes ládám, mondá ő nagysága, ezen írás után megadja az összeget, én meg tinókat vásárlok. A kulcsot ezen levélbe zárom.

Általadja.

Ferencz. Bizony igaz, ládája itt van. (*Veszi a kulcsot*). Ah, beh furcsa dolgot láttam, azon kis emberek nem állhatnak, csak ülnek, az egyik nő, a másik férfi. Szemök veres, szólanak, de nem lehet érteni, mit mondanak.

Vásáros. Messze országból valók, a tengeren túl, ugy gondolom. Mellettök óriás volt.

Ferencz. Óriás! ne mondja, nem láttam. Szép volt?

Vásáros. Nagy szál ember, én sem vagyok kicsiny, de hóna alatt elmehettem könnyen.

Ferencz. Függöny mellett állott?

Vásáros. Szabadon járt, keleti pompás öltözetben; néha leült kerevetre és pipázott

néhány singnyi hosszu szárból, mely ezüst edényen ment keresztül.

Ferencz. Micsoda nyelven beszélt?

Vásáros. Magyarul is értett, már néhány hónapja, hogy az országban van.

Ferencz. Szeretném látni, nem lenne-e oly szives, engem oda elkisérni?

Vásáros. Csak a pénzt akarnám általvenni.

Ferencz. Igen is, kiadom (*kinyitja a tokot*). Istenem, apám csak tokját hozta el. Szaladok apámhoz.

Találkozik Túrinéval, ki megállitja.

X. JELENET.

TURINÉ, az ELŐBBIEK.

Túriné. Köszönöm, kedvesem, hogy ily híven felelt meg megbizásomnak, de most elkérem az ötven forintot, leányaim holmi apróságot vettek, és nem akartam az udvarig elmenni, úgy sem kerül meg a gyűrü. Itt nem járt senki?

Ferencz. Egy lélek sem.

Túriné. Szegény ifjú, megfosztottam mulatságától, örökösen le vagyok kötelezve, hogy ily híven őrködött.

Ferencz. Ugy állottam, mint a czövek.

Túriné. Felmentem most és általveszem pénzemet.

Ferencz. Itt van bántatlan, (*a szekrényre mutat.*) nekem sietve apámhoz kell mennem, nagy bajban vagyok. Isten áldja!

El.

Túriné. Nincs, mit tennem.

A szekrényhez akar menni.

Ferencz, (*visszajön*). Most jut eszembe, a fogadós elkapta tőlem és most nincs itt.

Túriné. (*ki egyebet ért*). Oh mily örömmel hallom azt a jóhirt. (*Törülközik zsebkendőjével.*) Vége szakad aggódásomnak.

Ferencz. Megkeresem a fogadóst.

El.

Vásáros. Sürgető dolgom van, nem várhatok, inkább elviszem lovaimat.

El.

XI. JELENET.

AMÁLIA. TERCSA, KARÁCSONYI, TÚRINÉ.

Amália. Édes anyám oda maradt a pénzzel.

Tercsa. A kereskedő oly szives és elteszi nekünk vásárlott apróságainkat.

Túriné. Jó hirt mondok, kedves gyermekeim, megvan a gyűrü, a fogadós kapta meg, már

nyugodtan haza mehetünk. Majd onnan megküldöm a pénzt.

KARÁCSONYI. Úgy hát leszedetem a hirdetéseket.

AMÁLIA. Oh mily nagy szerencse!

TERCSA. Ki adta által a fogadósnak?

TÚRINÉ. Még nem tudok semmit, az a kedves Ferencz elsietett, hogy beszólítsa.

XII. JELENET.

KÁROLY (*hozza a ládatokot és leteszi az asztalra*), az ELŐBBIEK.

KÁROLY (*köszön*) Örvendek, hogy szerencsém van találkozni. Talán a kötelenjáró szemlélésére gyültek ide?

AMÁLIA. Oh Károly! nem mulatunk ma.

TERCSA. Mind csak kerestünk, aggódtunk.

TÚRINÉ. Ha kedves barátja nem vet véget háboruságunknak, még most is halálos gyötrelemben lennénk.

KÁROLY. Ferenczről van szó? láttam őt, csikókat próbál a téren.

TÚRINÉ. Oh nem, a fogadós után indult.

KÁROLY. Épen most szólottam vele, ezen ládát adta által és megkért, nyerjem meg kedves néném től, hogy Amália kisasszonynak is szabad legyen velünk lovagolni, mivel oly kedves mulatsága, és minthogy Szontágh

rokonunk három lovát engedi át néhány órára.

Túriné. Jószivvel beleegyeznék, de Ferencz szórakozott. — Csak a fogadóst láthatnám, mert fontos dolog miatt akarnék vele beszélni.

Amália. Talán lóháton könnyebben megkapnók.

Túriné. Nem merlek Ferenczre bízni.

Károly. Idősebb vagyok, ha nagyságod megtisztelne bizalmával, gondját viselném leányának.

Inas (*jön*). Károly urfi, kedves atyja hivatja.

Károly. Mi miatt?

Inas. Bátyja ő méltósága megérkezett, körül kell hordozni a vásárban.

Károly. Ugy hát nem lovagolhatok, de kisérem a kisasszonyt lováig, és felültetem.

Amália. Anyácskám, vigyázni fogok, engedje, hogy Károlylyal menjek.

Tercsa. Ugyis lovagló-köntösben vagy.

Túriné. Talán már előre megegyeztél Ferenczczel?

Amália. Nem anyácskám, reménlettem, hogy bátyánk el fog vinni.

Túriné. Eredj hát, de ha bajod lesz, nem lovagolsz többé.

Károly a tokot vevén és Amália el. Fogadós jön.

Fogadós (*mélyen bókolván*). Mivel szolgálhatok?

Tercsa. Oh csak jó hirt mondjon!

Fogadós. Van gyönyörü dinnyém, sült kukoriczám, aludt tejem, borvizem, mindennemü frissitőm.

Túriné. Köszönöm szivesen csak a gyűr . . .

Tercsa. Ferencz bíztatott, hogy ön e miatt indult el a fogadóból.

Fogadós. Malaczokat vásároltam.

Túriné. Nem kapta meg senki?

Fogadós. Követem alásan, egy czigány megkapta, társa rejtette volt el.

Tercsa. Oh mint örülök! kedves anyám.

Túriné. Hogy akadott reá?

Fogadós. Röfögött. —

Tercsa. Hiszen nem szól.

Túriné. Együgyü vagy, leányom, röhögött jó kedvében, a ki találta.

Fogadós. Bocsánat, inkább azért, mert szorosan volt.

Túriné. Az orzót eltették-e már?

Fogadós. Bizony az füvet tett a talpa alá.

Túriné. Őrizzen az Isten, csak nem zsákmányával együtt?

Tercsa. Hiszen előbb ideadta, kedves anyám.

Turiné. Oh hát kérem, adja által tüstént, hadd vigyem el nénémnek.

Fogadós. Örömest, ugy hát megkeféltetem.

Tercsa. Talán sárba esett?

Fogadós. Nem baj, embert rendelek.

Túriné. Nincs szükségem kiséretre.

Fogadós. Isten mentsen, hogy nagyságod méltóztassék maga vinni.

Túriné. Gyűrümet?

Fogadós. Egy undok malaczot.

Túriné. Micsoda malacz? a gyűrümről . . .

Fogadós. Nem értem, méltóztassék parancsolni?

Tercsa. Ferencz általaladta az ötven forintot, mivel megkap . . .

Fogadós. Nem láttam Ferencz urfit.

Tercsa. Hol az ötven forint? selymeinket, szalagainkat ki kell fizetnünk.

Túriné. Adja kérem a gyűrüt, ha nyomába akadt.

Fogadós. Semmit sem tudok semmiről.

Túriné. De fogadós uram azt mondá, megkapták.

Fogadós. Igenis a malaczot, melyet Panni czigány ellopott.

Túriné. Odavagyok.

Tercsa. Oh kedves szegény anyám! de Ferencz szólott a fogadóssal?

Túriné. Bizonnyal mondotta, hogy az ötven forintot általaladta.

Fogadós. Nem tudom, micsoda pénzről van szó, az szent igaz, hogy Ferencz urfit nem láttam.

Túriné. Szíveskedjék minket elkisérni, e bonyolodásból ki kell fejlődnünk. Jer Tercsa, keressük meg Ferenczet.

Mind el.

Horka czigány. (*hozza a ládát.*) Már nem lész többé fistes, itt hagyom, kévánnám hogy tokjába tehetném, de nincs sehol, megyek, mint a szil.

El

XIII. JELENET.

SZÉLES, a VÁSÁROS.

Széles. Jó hogy találkoztunk, igen sajnáltam volna csikóimat, melyeket lógóra akarok befogni, azonnal kifizetem.

Vásáros. Csak a kulcs lenne nálam, de a teens urfi elvitte.

Széles. Azt kérdezte, megengedem-e, hogy lovagoljon, a kulcsról nem szólott, talán mivel megfedtem, hogy ládámat elhagyja.

Vásáros. Elszaladt a tokkal.

Széles. Bizony látom, elvitte, de nem láttam kezében.

Vásáros. Igen meg volt ijedve.

Széles. Mi miatt?

Vásáros. Nem tudom, azt mondotta, elszaladok apámhoz.

XIV. JELENET

KÁROLY *vezeti* AMÁLIÁT, *kinek karja fel van kötve.*

Károly. Kedves Amáliám, soha sem nyugszom meg, én vagyok oka mindennek. Nem ütötte meg fejét?

Amália. Nincs más bajom, csak karom vérzik.

Széles. Mi történt, kedves kisasszony?

Vásáros. Talán öklelős marha megdöfte?

Amália. Oh nem, kedves földi, mocsárba estem lovammal együtt.

Széles. Magára lovagolt, kedves kisasszony?

Amália. Kisérőm elhagyott, elől vágtatott csikójával, vén kanczám nem akart menni.

Széles. Épen azért, nem kellett volna elhagyni.

Amália. Oh nem hibás szegény, miért nem fogadtam szót anyámnak. Egyébiránt nem volt semmi veszedelem. Gyepen lovagoltunk a cserjében, csak mikor kijöttem a rétre, nem vettem észre, hogy forrásos helyen járok, gyepnek látszott a láp, melybe lovam hasig belésüppedt, kiáltottam, de nem hallott senki.

Vásáros. Karját ütötte-e meg a kisasszony?

Amália. Valamely régi fűzfa gyökerébe vertem karomat és fejemet, a hogy leestem a lóról.

Széles. Borzasztó esemény, de ki az az esztelen lovász?

Amália. Nem lovászunk.

Széles. Miért bízta magát idegenre, kedves kisasszony.

Amália (*nem akarván felelni.*) Vergődtem egy darabig, szerencsére lovam nem mozdult, különben megnyomott volna. Végre jöttek oláhok a vásárról, kik csak összecsapdosták kezeiket és azt kiáltozták. Váj gye minye, si gye minye!

Vásáros. Ugy tesznek az oláhok, jajgatnak vagy szaladnak, de nem segítnek.

Károly. De végre mégis kihúzták a kisasszonyt lovával együtt.

XV. JELENET.

TURINÉ, TERCSA, az ELŐBBIEK.

Túriné (*megijedve nézi leányát.*) Mi lelt Málcsa? sápadt vagy, köntösöd csupa víz, karod bekötve, bajod van, kedves kedves gyermekem?

Tercsa. Oh kedves testvérem, rosszul jártál?

Amália. Nincs semmi bajom, ne is tuda-

kozza, édes anyám, csak forrásba mártottam köntösemet.

Túriné. Leestél lovadról!

Széles (*üdvözölvén az asszonyságokot.*) Igen puhán, úgy vélem.

Túriné. Két perczig sem voltam nyugodt, de még is reméltem, hogy Fer . . .

Amália. Széles bácsi oly aggódva tudakozódott bajom felől, hogy már nem is érzek semmit.

Vásáros. (*Széleshez*). A teensúr engedelmével hazamennék.

Széles. Csak az az eszeveszett fiam kerülne elé.

Vásáros. Ugy tetszik, hogy látom, ott jön sietve.

XVI. JELENET.

FERENCZ az ELŐBBIEK.

Ferencz (*futva,*) Engedjen meg, drága apám, pénzes ládájának tokját odaadtam Károlynak, ki egy örmény kereskedőnél tette le, hadd őrizze, mig elkérem. Épen most jövök haza lovaglásból és már nem látom az örmény sátrát, azt mondják a szomszédok, bomolván a vásár, haza ment és talán elvitte a tokot.

Széles. Mind csak haszontalankodol, de most a kulcs kell, azután feddlek meg.

Túriné. Ferencz, nézze leányomat.

Ferencz. Nem tudom, hová legyek szégyenemben.

Széles. Ez is a te műved, szép dolog, de most add ide a kulcsot.

Ferencz. Itt a kulcs, édes apám.

Csodálva nézi a ládát.

Széles. (*Nyitja a ládáját*) Mi a patvar, nincs benne semmi!

Vásáros. Bocsásson meg az Isten, csupa babona.

Széles. Nem bíztam e reád a ládámat?

Ferencz. Kedves apám, csak két perczig futottam a vadállatokhoz.

Széles. Keritsd elé pénzemet!

Túriné. Kérjen engedelmet leányomért.

Fogadós, Károly és Karácsonyi ez alatt bejöttek.

Fogadós. Magyarázza meg az ötven forintot!

Károly. Állj szót az eligázott csikó miatt.

Karácsonyi. Feleljen a levett falragaszért!

Ferencz. Én vagyok oka mindennek! hová meneküljek?

Túriné. Hol a gyűrü?

Tercsa. Hol az ötven forint?

Széles. Kire biztad a ládámat?

Fogadós. Kinek adta a pénzt?

Karácsonyi. Miért hírlelte, hogy a gyűrű megvan?

Széles. Felelek helyetted, mert nálad könnyelmübb ember nincs a széles világon és mert a könnyelmü majd annyi bajt szerez, mint a gonosz.

Tercsa. Édes anyám, a kereskedő majd elveszi holmimat, ha ki nem fizetjük.

Amália. Ne hozzak pénzt hazulról?

Turiné. Épen te, kedves leányom, összezúzott kezeddel.

Tercsa. Legyen oly szives Ferencz, kisérjen haza!

Turiné. Nem, nem lányom, haza nem mehetsz Ferenczczel, első dolga az volna, hogy nagynénénknek tudtára adja veszteségét.

Széles. Örvendetes ilyen fiúnak atyja lenni, kiben senki sem bízik.

Tercsa. Ugy hát fel kell hagynom minden reménnyel.

Széles. Mennyi pénzre van szüksége?

Tercsa. Ötven forintra.

Széles. Kisegítem.

Turiné. De ki segít rajtam a gyűrü miatt?

Széles (*keres üres ládájában.*) Ezen rejtekhelyben mindig szoktam egy kevés pénzt

tartani. (*Megnyom egy rugót, a gyémántgyürü kipattan a titkos gödröcskéből.*) Mi ez ?

KARÁCSONYI. ! Tekintetes úrnak is van gyémántgyűrüje ?

TÚRINÉ. Hasonlít az enyémhez.

AMÁLIA. (*Kezébe veszi.*) Épen úgy ragyog.

TERCSA *elveszi tőle és körüskörül megnézi*). Anyám ! nagynénénk neve van itt felírva.

TURINÉ. Édes Istenem, ez gyűrüm.

SZÉLES. Nem vitatom, nekem nem volt, csak engem tolvajnak ne tartson.

KARÁCSONYI. Az eset érdekes.

SZÉLES. Ügyvéd úr, kételkedik becsületemben ?

KARÁCSONYI. Várom a megfejtést.

SZÉLES. Mikép tudhassam ? három óra óta vagyok oda.

FOGADÓS. Az urfi a bűnös.

KARACSONYI. Alig lehet kételkednem, kénytelen leszek perbe fogni. A kiket ma háborgattunk, a vásárból el nem eresztettünk, azoknak mind meg kell tériteni kárukat és a mellett, mint orzót becstelenitő büntetésben is elmarasztalom.

FERENCZ. Védjen, édes apám.

SZÉLES. Méltó díja magaviseletednek. Add el mindenedet, fizess.

KARÁCSONYI. Nemcsak a tett kár miatt kell

bünhődnie, hanem a gyűrü fortélyos elrejtése miatt is, mi által édes atyja hírét, nevét, be akarta mocskolni.

AMÁLIA. } (*sirva*) Oly gyalázatos csak nem
TERCSA. } lehet rokonunk.

KARÁCSONYI. Nem tehetek róla, a törvény szigorú.

SZÉLES. A hiba nagyságához kell mérni a büntetést, nekem három ezer forintomba kerül könyelműsége.

TÜRINÉ. Csak ki nem állítják az ifjat a pellengérre?

SZÉLES. Mikép javithassuk, ha keményen nem bánunk vele. Nem igéri már tiz év óta javulását?

FERENCZ. De ha esküszöm, hogy a gyűrüt se nem láttam, se nem tudtam, hogy a ládában van.

SZÉLES. Csak édes apád nem tette be oda, te pedig, mint mondod, hiven őrizted ládámat. (*Félre*). Tudom hogy nem lop, hadd büntessék, fog tanulni.

TÜRINÉ. Ez megfohatatlan.

KARÁCSONYI. Fogadós, küldjön hajduk után. Sajnálom, hogy ily kellemetlenség történik, de ki kell találnunk az igazat, mert ártatlan esik gyanuba.

SZÉLES. Az igazság ezt követeli, habár fiamat illeti a büntetés, nem mondok ellene.

XVII. JELENET

SZOLGABIRÓ, HAJDUK *hozzák* PÁSKUJT és HORKÁT, az ELŐBBIEK.

Szolgabiró. Ezen két bujdosó itt a fogadó kertjében leskelődött.

Ferencz. (*felkiáltva*). Itt a fogadósom. Add elé az ötven forintomat.

Horka (*megijedve és azt vélve, őt szólítják meg, hogy adja által a ládából kivett pénzt.* Bizisten nem loptam el a pinzt, csak gyirimért cseréltem!

Karácsonyi. Széles. Túriné. } Mit beszél gyűrűről? hát ő lopta el?

Horka. A felden találtam Exellentiád a vásznas bolt előtt.

Túriné. Ugy van, ott vesztettem el.

Széles. Most már világos minden, ő tette be ládámba, mikor és mi módon, nem tudom.

Károly. Ferencz barátom velem jött, hogy a vadállatokat nézze, én vagyok talán hibás.

Széles. Nem tudta ő mit biztam reá?

Fogadós. Mily könnyen hozza az embert bajba, lopásra ide szoktatja a zsidókat.

Ferencz. Nem tudtam, hogy zsidó. (*Páskujhoz.*) Add elé pénzemet!

Páskuj (*reszketve odaadja*). Azt véltem, méltóságod fogadósnak fog ajánlani és előpénzt ad.

Szolgabiró. Páskuj, Páskuj, vége a pálinkafőzésednek, ha tolvaj vagy.

Páskuj. Tévedés, tévedés, méltóságod.

Ferencz. Én levén a hibás, önként ajánlkozom, hogy mindegyikért fizetek, veszszen bár oda lovam, órám, majczos kantárom, medvebőröm, kétkerekü kocsim, mindenem.

Széles. Ezen ajánlat dicséretedre válik, de ha a gyűrü találója meg nem került volna, oda becsületed, ez lett volna drága ára könynyelmüségednek.

Turiné. Hiszem, örökösen fog emlékezni ezen napra.

Karácsonyi. Nincs többé bajom Ferencz úrral, minek atyja kedvéért igen örülök.

Szolgabiró. Hajduk, Páskujt és Horkat egy-két napra hüvesre kell tenni.

El a hajdukkal.

Széles. Nézd fiam, oda mentél volna te is, csak történet, hogy elkerülted.

Ferencz. (*Túriné, Amália, Károly, Karácsonyi és atyja közé állván és atyja kezét megfogván, mindegyikhez.*) Mindnyájatok ellen vétettem, bocsássatok meg, ez utolsó pillanatja

volt könnyelmüségemnek, holtom napjáig fogok emlékezni, hogy a könnyelmü és a becstelen közt majd nincs külömbség, mind a kettő egyforma rosszul, azaz mind a kettő eblábon jár.

Leereszkedik a függöny.

MILY NAGY BAJ A FÉLÉNKSÉG!

SZEMÉLYEK.

ZOVÁN JÓZSEF.
SEBESTYÉN, fia.
SALOMÉ, 16 éves, } leányai.
VICZA 11 éves, }
KÁLLAINÉ.
LILA, }
DÁVID, } gyermekei.
DÁNIEL, }
VÁRDAI, kerületi kapitány.
NEJE.
VERNYIKE, } gyermekei.
ILLYÉS, }
BORIS, dajka.
ZSUZSA, kulcsárné.
BERTA, Boris leánya.

Történet helye Zován és Kállainé szomszéd udvara.

I. FELVONÁS.

Szoba Zován házában.

I. JELENET.

SALOMÉ, VICZA.

VICZA (*benéz az ajtón.*) Salomé!
SALOMÉ. Vicza!
VICZA. (*belépvén.*) Mi szalad a folyosón?

Salomé. Hogy tudjam? Szaladhat mindenféle: ember, kutya, macska, ki adhat számot arról?

Vicza (*kinéz.*) Hidd el, se nem ember, se nem kutya, se nem macska. Nem megyek Sebestyénhez.

Salomé. Gyermek, ott jól mulatnál, meg akarja mutatni új képes könyvét.

Vicza. Nincs érkezésem.

Salomé (*csufolódva.*) Mi fontos foglalatossága van a kisasszonynak?

Vicza. Meg kell várnom apámat.

Salomé. De nekem el kell mennem.

Vicza. Nem akadályoztatlak.

Salomé. Igen örvendek, eleinte már megint gyanakodtam.

Vicza. Oh az régen elmult.

Salomé (*felteszi a kalapját.*) Isten veled Viczám, mondd kedves atyánknak, hogy általmentem nénénkhez.

Vicza (*megöleli Salomét.*) Hát ha veled mennék?

Salomé. Nem mondád, hogy atyánkat akarod megvárni?

Vicza. Ugy van, megvárom, Isten veled!

Salomé el.

Vicza. Azt véli, magamra maradok ezen

roppant teremben. Ah! hogy süvölt a szél, recsegnek a fák; nem tudom, az a Salomé hogy van alkotva, nem fél semmitől (*roppant recsegés.*) — Még házfedelünk is leszakad. — Nem szabad félnem, hiszen nem is! — Által mennék Sebestyénhez, de az a hosszu folyosó. — Mi tevő legyek? oly süvöltés, recsegés, talán világ vége van. (*Bagoly ütödik az ablakba, Vicza sikolt.*) Jaj! jaj!

II. JELENET.

BORIS, ZSUZSA (*beszaladnak.*)

Boris. Mi bajod Viczácskám?

Vicza. Semmi, semmi, csak menjünk innen!

Zsuzsa. Édes anyja azt parancsolta, várjuk meg itt. De miért reszket, kisasszony?

Vicza. Be — be — be . . .

Boris. Nem értem. Sikoltást hallottunk.

Vicza. Fejér kép nézett be az alakon, égő szeme volt.

Zsuzsa. Isten őrizzen bennünket, hu! hu! hu!

Boris. Nem jó lakni ezen nagy házban.

Vicza. Hogy-hogy?

Zsuzsa. Azt mondják, a nemzetes ur nagyanyja még most sem nyugszik.

Boris. És üldözői leskelődnek.

Vicza. Különös topogás van mindig azon a folyosón.

Zsuzsa. Ma van épen kilenczven éve, hogy meghalt.

Boris. Nem is aludtam az éjjel.

Zsuzsa. Egy este kimentem szobámból és láttam, hogy valamely fejér alak fut.

Boris. Fut hát! képzelődtél.

Zsuzsa. Lelkemre mondom, nagy csomó kulcs volt kezében, mely csirgett-csörgött.

Boris. Nagy gazdasszony volt az öregasszonyság, az Isten nyugoszsza meg lelkét.

Zsuzsa. De nem nyughatik, három koldus jött egykor a házhoz, mindegyik kért enni, éhhel halt és az öreg úrasszony nem adott nekik, azt vélvén, hogy zsiványok, e miatt mind a három meghalt kastélya küszöbén; azóta nem nyughatik és csak a ki azon koldus családokat feltalálhatja és jót teszen velök, az fogja megadni nyugalmát. Addig mindig körüljár és jajgat, a koldusok pedig üldözik és mindenkit háborgatnak.

Vicza. Borzadok, ha rágondolok, hogy édes apám és Sebestyén mindig magokra járnak.

Boris. Jer Zsuzsa, dolgunk van oda lenn.

Vicza. Mit csináltok? segitek.

Zsuzsa. A nemzetes úr nem szeretné.

Vicza. Most jut eszembe, atyám azt parancsolta, igazitsuk meg a régi ágynemüt.

Boris. Nincs arany szálunk.

Vicza. Van itt a Salomé fiókjában.

Zsuzsa. Nosza fogjunk hozzá hamar, mert azután egyéb dolgunk lesz. Sütés, főzés, szapulás, mosás.

Kivesznek egy takarót a szekrény fiókjából, leülnek és varrnak.

Vicza. Szép himzés ez.

Boris. Furcsa, inkább azt mondaná az ember boszorkányirás.

Zsuzsa. De talán az is. A darabont, az öreg Csukuri, sokat tud a régi dolgokról. Mikor a minap nyitva hagyta az átalagot, úgy hogy kipárállott a bornak minden ereje, azt kiáltá: hej, ha Andrásné látta volna!

Boris. Igenis, úgy hivták a hajdani kulcsárnét, ki nyers asszony volt és nem hagyta volna ám kipárologni a borát; azt mondják, ő varratta mind ezen vánkusokat.

Vicza. Tudom, az, kit az akkori cselédek nagyasszonynak neveztek.

Zsuzsa. Hej, tudós asszony volt ő, tudott latin nyelvet is és a gazdasszonyságban egész csoda volt.

Vicza. Édes apám behívott egyszer a pinczébe és olvastatta velem mind azon régi palaczkok felirását. Csak eczetje volt tiz féléje is: bor-, levendula-, málna-, pipacs-, rózsa-, sör-, tárkony-, még bodza-eczetje is volt.

Boris. Hát még szesze mennyi lehetett! Nem látta Viczácska, ugyanott a pinczében azon roppant régi lombikokat, melyeken szeszt pároltatott le?

Zsuzsa. Fenmaradt a nagyasszonynak híre a faluban; csak Andrásné tudta azt, mondják még most is az asszonyok.

Boris. Mindenféle sebet be tudott gyógyitani, mindig járt az erdőre és ott füveket szedett, melyekkel orvosolt mindenkit, sokaknak megpárállotta testét, kiket a csúz bántott.

Zsuzsa. De nem hiszem, hogy ugyanazon füveknek most is hasonló erejök lenne.

Boris. Tudománya rendkivüli volt, hihető, a gonoszoktól vagy tündérektől örökölte.

Vicza. Mutasd Zsuzsa, hogy varrják ezen öltést.

Zsuzsa. Nem tudom kisasszony, talán Boris tudja.

Boris. Én sem tudom, de Beta leányomnak megmutatta az öreg Veresné.

Vicza. Oh szeretném megtanulni! Hol van Beta?

Boris. Oda fenn, tollat foszt.

Zsuzsa. Már elvégezte, most riskását szemel és majd egy kevés borsót fog hüvelyezni, nincs sok, mert mind kipárlott a melegtől. Azután nincs dolga.

Vicza. Mind ebben segíthetem, fél annyi idő alatt elvégzi, azután taníthat.

Zsuzsa. Meg nem tanulja, lelkem.

Boris. Bajos az igaz, de ha igyekszel.

Vicza. Egész erőmből rajta fogok lenni, ha napestig sem tennék egyebet, meg kell tanulnom, mert azután édes apámnak ingujjat himezek így.

Boris. Jerünk hát Betához, örülni fog, hogy segítsége érkezik.

Mind el.

II. FELVONÁS.

Sebestyén szobája.

I. JELENET.

VICZA, SEBESTYÉN.

Sebestyén. Az csak sok Vicza, hogy két asszony kisér téged, mikor fényes nappal a folyosón jösz által.

Vicza. Ne hibáztass, Sebestyén!

Sebestyén. Szörnyen szégyenlem, hogy ily testvérem van; tudod, hogy szépanyánk, Zován Katalin, maga oltalmazta házát tatárok ellen.

Vicza. Hagyjuk őseinket!

Sebestyén. Miért hagynók? igen szeretek rólok beszélni, dicsőségesek voltak.

Vicza. Még sem nyughatnak, reggelenként fejér alakok járnak a kertben.

Sebestyén Uj babona, akármibe fogadok, már ismét félsz valamitől. Reggel párállik a föld, attól nincs mit rettegned.

Vicza. Nem voltál-e jelen vasárnap, mikor égi háború volt, mocczantam-e?

Sebestyén. Az igaz, akkor derék voltál, nem sikoltottál minden villámlásra és még Zsuzsát is megdorgáltad, ki fejét betakarta, hogy ne lásson, ne halljon. De hát miért rettegsz már megint?

Vicza. Te csak igért képes könyvedet akarod megtartani, azért beszélsz így, pedig már vége a próbahétnek és elnyerem.

Sebestyén. Az egész héten nem kaptalak rajta nyúlszivüségen, de nem is értem rá veled foglalkozni, azért, hogy hiába ne adjam azon gyönyörü ajándékot, még igen-igen bajos próbára foglak tenni.

Vicza. Semmitől nem rettegek.

Sebestyén. Lelkektől sem?

Vicza. Már ez kivétel; ha lelkek járnak, akkor ne kivánd, hogy ne borzadjak.

Sebestyén. Csak nyúlvitéz vagy, Vicza! (Előveszen egy nagy képeskönyvet.) Nézd ezen szép állatokat; itt van a szép struczmadár, mely oly telhetetlen és oly erős bélű, hogy kövecskéket, vas-, üvegdarabokat, de még a szenet is megeszik. Itt van az éktelen Lepcses Dudu és a Mankóczok, melyek vízi madarak. Itt növények vannak, nyúlárnyék vagy spárga és bab.

Vicza. Mutasd, mutasd, igen szeretem a madarakat és növényeket.

Sebestyén. Még szebb is van itt, nézd ezen arany halakat.

Vicza. Oh be felséges! kérlek, add által már könyvedet, hiszen lelkemre mondom, nem félek többé.

Sebestyén. Ha megigéred, hogy nem hallgatod a vénasszony-meséket és ha megmondod, ki beszélt neked kisértetről, odaadom az első kötetet.

Vicza. Nem kisértet, Sebestyén, nagynénénk lelke jár házunkban.

Sebestyén. Ugyan Vicza, tizenegy éves vagy már, tanultad a természettant, magyarázd meg, mikép jár a lélek, nincs lába.

Vicza. Mégis topog, láttam, benézett az ablakon.

Sebestyén. Milyen volt?

Vicza. Sápadt — gondolom — nem is néztem, akkor, ha nem is félek, borzadni lehet.

Sebestyén. Tudom, úgy megijedtél, hogy se büt, se bát nem mondhattál, bagoly volt az, az én ablakomhoz is ütődik.

Vicza. Ugy-e, bagoly? — meglehet.

Sebestyén. Látod már mily együgyü vagy.

Vicza. Már most bizonyos lehetsz, nem félek semmitől; add a könyvet.

Sebestyén. Megállj, próba kell.

Vicza. Kiereszszem Bodrit, Bundást, Kormost és Vidrát az ebtartóból?

Sebestyén. Az a peczér dolga.

Vicza. Nyitott ablakkal háljak?

Sebestyén. Akkor szobád oly hideg lenne, mint a farkas-ordító, te pedig benne olyan, mint egy hidegvette legyecske.

Vicza. No mit tegyek hát? (*sírva*) nem akarsz hinni puszta szavamnak.

Sebestyén. Tudod a közmondást: Asszony sírásnak, eb szomoruságnak...

Vicza. (*hizelkedve*). Tyénikém, add ide a könyvet.

Sebestyén. Adom, de meg kell érdemelni.

Vicza. Mikor?

Sebestyén. Ma este a kertben.

Vicza. Mit tegyek?

Sebestyén. Magadra végig mégy a fasoron és akár az ördögöt magát látnád, nem rettegsz.

Vicza. Hát ha verembe esem?

Sebestyén. Nincs ott verem. A lugasban foglak várni.

Vicza *(kezet ad.)* Parolámat * adom.

Sebestyén. Holnap tiéd A könyv. *(Kopogtatnak.)* Szabad!

II. JELENET.

DÁVID, DÁNIEL *(bejönnek)*, az ELŐBBIEK.

Sebestyén. Isten hozott, barátaim! hogy mint vagytok? mit csinál Lila?

Dániel. *(Viczához.)* Csókolja Viczát és várja! Salomé is ott van, meg más leánykák, hunyósdit és gyűrüsdit játszanak.

Vicza *(kinéz az ablakon)* Igen sajnálom, de nem mehetek, szép öltést kell tanulnom Betától, már elvégezte dolgát és vár, azonnal elszaladok hozzá.

Sebestyén. Áll a vásár?

Vicza. All bizony. Dávid, Dániel, azon halom könyv az enyém.

---

* Parola: fides data. Az oltár előtt adott parolát nem oly könnyü fölbontani, mint a rossz varrást. Km.

Sebestyén. Majd meglátjuk.

Vicza. Oh felviheted már szobámba. (*Megöleli testvérét, kezet ad az ifjaknak.*) Viszontlátásig.

El.

Dávid, Vicza olyanforma, mintha büszke volna.

Sebestyén. Készül ma estére, — hallom apámat. Visszatért már a városból.

III. JELENET.

ZOVÁN, az ELŐBBIEK.

Zovan. Isten áldjon fiam, barátaim; örülök, hogy itt talállak titeket; igen jó barátom, Várdai, a kerületi főkapitány fog nálunk ma meghálni nejével és két gyermekével együtt. Kérlek titeket, mindnyájan gondoskodjatok a gyermekek mulattatásáról, majd oly koruak, mint ti, legjobban fogjátok tehát tudni, mi tetszhetik nekik. A kert rendelkezéstekre van bízva, kérjetek a kertészektől és tiszteimtől, akármit kivántok. Megparancsoltam nekik, mindenben segítsenek. Remélem ezen zivatar után igen szép idő lesz és a megfrissült kertben mulathattok kényetekre.

Sebestyén. Ertjük, értjük, kedves apám, bízza reánk, tanácskozunk majd Lilával és Saloméval.

Dávid. Lila igen találós, ő szépet gondol majd.

Dániel. Salomé még találósabb, de mindnyájan erőlködünk, nagy vigság lesz.

Zován. Nekem még a szomszéd faluba kell mennem határjárás végett. El ne felejtsd fiam, mondd meg az asszonyoknak, készítsék a vendégszobákat és még egy babfekeketényi port se hagyjanak.

Sebestyén. Mi is indulunk Liláékhoz, mert tanácsukra szükségünk lesz.

Mind el.

III. FELVONÁS.

Szoba Kállainénál.

I. JELENET.

LILA, SALOMÉ (*fáradtan két székre dőlnek*).

Lila. Mily jól mulattunk. Ugyébár különös leány az az Osváth Rózsa? kapkod hosszú karjaival, mintha pók lenne.

Salomé. Kétrét hajol és kaszál inkább, mint kapkod, nyomban megfog valakit.

Lila. Be kár, hogy Vicza nem jött el.

Salomé. Meg nem foghatom, mit csinál.

Lila. Talán Sebestyénnel mulat. Amott látom testvéreimet, Sebestyén is velök van.

Salomé. Hozzánk jönnek.

II. JELENET.

DÁVID, DÁNIEL, SEBESTYÉN, az ELŐBBIEK.

DÁVID. Alig vége a mulatásnak, újra mulatságra kell gondolni.

DÁNIEL. Lila, hozzád folyamodunk, nagy, roppant nagy vigadásnak kell lenni, vendégek érkeznek.

SEBESTYÉN. Még pedig este a kertben kell vigadnunk.

LILA. Kertben este nem látunk.

SEBESTYÉN. Holdvilág van.

LILA. Miért nem szobában?

SALOMÉ. Nekem tetszik a kertbeli uj vígadás módja.

DÁVID. Helyes, kivilágítjuk. Te Viczánál sokkal derekabb leány vagy, Száli.

SALOMÉ. Miért lennék derekabb? Vicza igen kedves.

DÁVID. Kedves, kedves, nem mondom, de...

SALOMÉ. Nála nincs vígabb, szívesebb gyermek.

DÁVID. Azt el kell ismerni, de — van mégis egy kis gyengeség benne.

SALOMÉ. Kiben ne lenne gyengeség? Viczában nem tudom, mit lehet hibáztatni.

DÁVID. Néha itélete nem épen helyes.

Sebestyén. Kedves barátom, ne kerengesd annyit, mond ki a bökkenőjét,* egyszóval: félénk.

Salomé. Igen szigorú vagy öcsém, Vicza már nem fél.

Lila. Oh ti vitatók, miért nem vállaltok tanárságot?

Dániel Salomé meg Dávid nem lehetnek két perczig együtt, hogy ne bölcselkedjenek.

Lila De nekem nincs kedvem bölcselkedni, frissen a kertbe és vígadjunk!

Dániel. Megállj, Lila, fontos dolog van reánk bízva

Lila. Hiszen már elhatároztuk, kivilágítjuk.

Sebestyén. De mi módon?

Salomé. Lámpákkal.

Lila. Őrtüzekkel.

Dániel. Szövétnekekkel.

Sebestyén. Nem találtad ki.

Lila. Hozzám jöttetek és mégis ti határoztok.

Dániel. Én nem határoztam semmit, aszszonyi találékonyságot akartam igénybe venni.

Sebestyén. Ne táblabíróskodjál testvéreddel.

Lila. Köteles szolgálója.

Sebestyén. Ne neheztelj, szép ötletem van.

---

* Bök = pungit, figit; általböki; bökkenő = offensator.

Salomé. Közöld.

Dániel. Fáklyahordók legyünk?

Sebestyén. Szebb.

Lila. Nincs türelmem.

Sebestyén. Szobrok leszünk.

Salomé. Ha kővé válhatnánk.

Dániel. A gabonásból kihozzuk az új zsákokat és belé buvunk.

Lila. Ha, ha, ha, ez gyönyörü, a szobrok ugy is helyt állanak.

Dávid. De fel kell írni, hogy szobrok vagyunk, különben azt hiszik, zsákokkal tisztelkedünk.

Dániel. Inkább lefekszünk egymás mellé, mert a zsákokban nem állhatnánk.

Sebestyén. Csak rajta, végre mégis meg kell vallanotok, szép tervem van.

Salomé. De közöld már végre, kedves Sebestyén, alig várom, hogy megfejtsd e talányt.

Sebestyén. Lilám, vannak anyádnak himezetlen lepedői?

Lila. Ha, ha, ha, már még lepedős czigányok leszünk.

Sebestyén. Kitaláltad.

Dániel. Nincs azon mit nevetni Lila, kezdem érteni a dolgot.

Dávid. Istenasszonyok lesztek.

Sebestyén. És mi Isteneitek.

Salomé. Ez pompás mulatság, de Bertuchodra lesz szükségünk, ott mind le vannak festve az Istenek.

Sebestyén. Haza szaladok és elhozom.

Lila. Hídd el egyszersmind Viczát.

Sebestyén. Megnézem, mit csinál.

El.

Lila. Válaszszunk addig! Száli Vesta lesz.

Salomé. Te meg Flora.

Dániel Én Esculapius.

Dávid. Én meg Hercules.

Dániel. Hercules nem lehetsz, mert neki nincs ruházatja, csak tigrisbőre.

Dávid. Oroszlán-bőrt akarsz mondani.

Dániel. Nem, tigrisbőrt.

Dávid. Megmutatom.

Lila (*bedugja füleit*). Már újra vitatnak.

Sebestyén (*vastag negyedrét kötetet hoz*). Ime itt a könyv.

Salomé. Hát Vicza?

Sebestyén. Nem akar jönni, új öltést tanul.

Lila. (*lapozgat*). Be gyönyörü képek vannak benne, hadd lássam, majd mind növények vagy állatok, engedd néznem.

Sebestyén. Most nem végezhetnéd el, tíz kötet van ilyen.

Lila. Tiéd?

Salomé. Bátyánk ajándéka.

Sebestyén (*ráfordít az Istenekre*). Lásd Lila, itt mindent meglelünk.

Lila. (*olvas*). „Vesta ábrázoltatik állva, jobb kezében lámpást, mint az örök tűznek képviselője, bal kezében pedig királyi pálczát tartva.“ Épen van édes apámnak római régi mécsese, melyet Herculanumból ástak ki. Ezen kárpitrúd lesz királyi pálcza. Ez derék, Salomé öltözete már ki van gondolva.

Salomé. Hadd lám, kinek leszek leánya? (*Olvas.*) „Saturnusnak és Rheanak, a halhatatlan tűznek Istenasszonya.“ Ez szép szerep. Lássuk, milyen lészesz te . . .

Sebestyén. Lila Ceres lehet.

Salomé. Nem, Flóra. Tudod mit, Sebestyén, hivjuk által Boris dajkánk leányát is, mert kell még egy Istenasszony, hogy hatan legyünk; ő lehet Ceres.

Sebestyén. Jó lesz bizony, kérlek Dávid, eredj utána.

Dávid. Szívesen megyek.

Lila. (*Olvas.*) Tehát „Flóra a virágoknak és tavasznak Istenasszonya, kezébe virágkoszorút tartva ábrázoltatott.“ Erre könnyü elkészülni, megyek a kertbe, hogy szedjek virágot.

El.

III. JELENET.

DÁVID *bevezeti* BETÁT, az ELŐBBIEK.

Lila találkozván Betával, visszatér és csak később megy el.

Sebestyén. Imé itt van Beta.

Dávid. Jól jártunk, hogy az öreg Veresné épen által vette Vicza tanitását, különben el nem eresztette volna.

Beta. Parancsoljanak a kisasszonyok!

Lila. Istenasszony fogsz lenni.

Beta (*nevet.*) Mi lehet az, édes kisasszonyom?

Salomé. Nem emlékezel? hiszen jelen voltál, mikor hitregét tanultunk.

Beta. Igaz, már tudom, a régi görögök meg rómaiak istenei.

Lila. Ugy van, te ez fogsz lenni.

Mutatja a képet.

Beta (*olvas.*) „Ceres, a görögöknél Demeter, Istennője vot a földmivelésnek, Kronosnak és Rhéanak leánya.

Sebestyén. Ne azt olvasd Beta, inkább azt, hogyan kelljen ábrázolni.

Dániel (*olvas*) „Matrona formában ábrázoltatott, jobb karján egy csomó kalászt, bal kezében királyi pálczát tartva.“

Dávid. Futok a csürbe és hozok szép búzakévét.

El.

Dániel. Csak ujjasodat fogod levetni Beta, hadd látszassanak karjaid és nyakad; imé ezen rajztekerőfa jó lesz királyi pálczának, mert ez rövid.

Beta. Nem vetem le ujjasomat urfi, nem illik.

Salomé. Bolondocska, Lila meg én nem járunk-e kivágott köntösben és meztelen karokkal? szoknyádnak van dereka és karodon tiszta ingujj, ne félj, majd redőzöm a lepedőt, szép fogsz lenni.

Lila *(visszajön a kertből, feje tele dugva virággal, kezében gyönyörü koszorut tart.)* Itt a virág.

Salomé. Ki illesztette fejedre? igen jól illik.

Lila. Édes anyám mindjárt hoz hat lepedőt.

Dániel *(hozza a kalászt)*. Látod Beta, szép kalászt hoztam, fogd kezedbe.

Oda adja neki.

Sebestyén. No! már csak mi vagyunk hátra, a leánykák mind választottak magoknak; hadd lássuk, mik lehetnénk.

Dániel. Már mondám, Eskulapot ábrázolom, az orvosi tudomány és orvosok Istenét. (*Megkeresi a képet.*) Itt van: „kigyó övedzte bottal rajzoltatik. Öreg, erős, szakállas ember, szép bő köntösbe öltöztetve ábrázoltatik.“ De honnan veszszük a kigyós botot?

Dávid. Ez nem jó, hiszen szakáll is kell, imé Apollo, Vulkán és ha más nincs, Serapis lehetünk.

Sebestyén. Én leszek Vulkán, mire van szükségem? (*Megkeresi a képet, olvas*): „Közönséges kovács-formában, mezitláb, rövid és felövedzett ruhával, sapka fején, kalapácsot és fogót kezeiben tartva, ábrázoltatik.“ Ez könnyü, csak a kurta ruhát és a mezitlábot hagyjuk el. Fejér süveget varrsz te nekem, ugy-e bár Salomé vagy te Beta?

Dániel. Én leszek Serapis, ki itt van (*mutatja, olvas*): „Egyiptomnak legrégibb Istene, közönségesen mint Jupiternek köntösös oszlopképe, fején vékával ábrázoltatott.“ Ez sem bajos, véka gyanánt fog szolgálni anyámnak ezen szép kerek szőrtartó kosara.

Dávid. Hát én mi legyek?

Lila. Apollo; hogy is ne, ez neked való, sugár koszorú lesz fejeden.

Dávid. Nem bizony, babérkoszorú.

Salomé. Nem a napnak Istene-é?

Dávid. Nem ám, a költészetnek.

Salomé. Nem hajt-e fel az egen?

Dávid. Nem találta-e fel a lantot?

Lila. Csend és béke, vagy mindketten bünhődtök.

Salomé. Mivel büntetsz Lila?

Lila. Hogy nem leszek Flora.

Salomé. Ugy inkább engedek.

Sebestyén. Nincs mit engedned, mindkettőnek igaza van, imé a kép. (*Mutatja.*) Minthogy a napot ábrázoló Apolló igen bajos, legyen a művészet Istene (*olvas*): „A görög lantot pengetve, fejét babérral koszoruzva ábrázoltatik.“ Ez nem bajos. Már mindnyájan tudjuk szerepeinket, csak a lepedők kellenének.

Lila. Hallom kedves anyámat.

IV. JELENET.

KÁLLAINÉ, az ELŐBBIEK.

Kállainé. Isten áldjon kedves gyermekeim! (*Megcsókolja Salomét.*) Isten hozott Beta, milyen nagyot nőttél.

Beta. (*Kezét csókolja.*) Már 13 éves vagyok.

Salomé. Engedelmet kérünk, hogy alkalmatlankodunk.

Kállainé. Igen örülök, ha mulattok; készen

van minden, menjetek az oldalszobába, komornám segíteni fog öltözködni.

Sebestyén. Még csak mécsesekre lenne szükségünk, hogy kezeinkben tartsuk.

Kállainé. Annál jobb szeszes edény, mert a kékes lobogó láng regényesebben mutatja a fejér alakokat.

Dániel. Hát azt kérünk, édes anyám.

Kállainé. Rendeltem már, valamint kerek székeket is, bevonattam vászonnal, melyek talapaitok lesznek.

A gyermekek (*tapsolnak*). Ez derék!

Dávid. Szabad-e a kertésztől babérágat kérni?

Kállainé. Bátran, kedves fiam.

Gyermekek. Indulunk hát, hogy mindent elkészítsünk.

Mind el.

IV. FELVONÁS.

Kert, elől kerek hely, hátul fasor, oldalt bokor megett gabonás, ajtaja előtt alacsony fedetlen lisztes hambár; este van, a gyermekek lepedőkbe burkolva körben állanak, szobrokat képezve. Vicza háttérben félve halad a fasorban.

I. JELENET.

VICZA, BORIS *bokorban*, a GYERMEKEK *mint szobrok*.

Vicza. Oh az a kegyetlen Sebestyén, mit kivánt tőlem, alig vehetek lélegzetet. —

Nem szörnyeteg-e az a feketeség amott? — nem, az bokor. — Boris, ott vagy?

Boris (*a bokorból*). Itt vagyok Viczám, ne félj semmit.

Vicza. De szépanyánk?

Boris. Nem jár most, még nincs éjfél.

Vicza. Valami reám néz amott.

Boris. Holdsugár, Kedves Viczám, haladj, haladj, bejártam a kertet egy órával ezelőtt, még kutya sincs benne.

Vicza (*megáll*). Pihenek egy keveset, már megvan fele, enyém lesz a könyv.

A gyermekek nevetnek.

Salomé. Állítsuk meg, majd elvisítja magát, pedig jön már apám a vendégekkel.

Sebestyén. Ha most szólunk, még inkább megijed.

Lila. Hát ha énekelnénk.

Dávid. Jó ötlet! dicsőítsük a bátorságot.

Sebestyén (*énekel*).

Elő, elő!
Nincsen veszély,
Haladj bátran,
Kis vitéz.
Rajta, rajta!
Derék Vicza,
Képes könyvem
Tiéd lesz.

Vicza *(helyt marad)*. Boris! Boris! hallod a hangokat?

Boris. Csendesedjél leányom, künn énekelnek a gyermekek.

Vicza. Nem birnak lábaim.

Boris. Térj vissza!

Vicza. Odavagyok!

Gyermekek. Hallgassunk, még inkább fél, ne moczzanjunk, talán nem lát.

Vicza *(halad)*. Jaj! jaj! Boris, megfogta a vasfogu bába köntösömet.

Boris. Tövisbe akadott, elszakasztod; tudod, ma este bál lesz, ha rongyos lennél, mit csinálnál?

Vicza *(köntösét kifejti)*. Igazad van, kedves Borim, már nem fogok többé félni, hát ha... *(meglátja a szobrokat)* Irgalmas Istenem! Boris! Boris!

Salomé. Ne félj Vicza, mi vagyunk.

Lila leszáll és feléje megy.

Vicza. Boris! Boris! szépmama, meghalok, meghalok!

Egész erejéből fut, ijedtében a hambárra ugrik és beledől a lisztbe, fejét eldugja.

II. JELENET.

ZOVÁN, VÁRDAI, VÁRDAINÉ, VERNYIKE, ILLYÉS, az ELŐBBIEK.

VÁRDAI. Szép kerted van, kedves barátom.

VÁRDAINÉ. Nagy élvezet holdvilágnál sétálni.

VERNYIKE. Balzsamot lehelnek a virágok.

ILLYÉS. Látod Vernyike, ezen kis fénybogár, mily tündöklő,

VERNYIKE. Tedd kezemre.

ILLYÉS. Nesze, el ne ejtsd.

ZOVÁN. Barátom, nézd ezen nyárfákat, ugyebár nagyok?

VÁRDAI. Mi ültettük azokat ketten.

ZOVÁN. Akkor ifjak voltunk.

VÁRDAINÉ. Van már tiz éve. Vernyike alig volt két éves, de Illyés emlékezhetik.

ILLYÉS. Igen is emlékezem, apám azt mondotta, ezen szilvásban szép szekérút legyen, hogy ő kocsival jöhessen be

VÁRDAINÉ. (*Zovánhoz*). De hol vannak kedves gyermekei?

ZOVÁN. Mindjárt meglátja őket, még pedig különös helyzetben.

Vernyike és Illyés előre futnak.

VERNYIKE. Édes anyám, micsoda fejér alakok vannak ott!

Várdai. Ez gyönyörü meglepés, mily jól illenek a szobrok a fák közé.

Várdainé. Látjátok gyermekeim, kis barátaitok most igen hatalmasok.

Zován (*a szobrokhoz*). Hallgassátok meg kéréseinket, szálljatok le a földre és vegyüljetek közinkbe.

A gyermekek levetvén lepleiket, ünnepi öltözetben jelennek meg; inasok mindenfelé lámpákat gyujtanak, bokorban rejtett zenekar csárdást húz, a hambárba hullott Vicza a homályból feltünik.

Zován. Mi az, leányom a lisztben?

Várdai. Ez a legszerényebb istennő.

Vicza. Jaj, mily világos a kert.

Várdainé. Mi történt kedvesem?

Sebestyén (*kiemeli Viczát*). Ez bátorsága jutalma.

Salomé. Nem láttad, hogy mi vagyunk?

Vicza (*sirva.*) Gonoszok vagytok ti, bocsásson meg, édes apám!

Vernyike. Szép köntösöd össze van gyürve.

Illyés. Rázd meg magad.

Zován. Mulattassátok vendégeiteket, gyermekeim, te pedig, szegény, gyámoltalan leányom, eredj aludni és fontold meg egész éjjel, *mily nagy baj a félénkség!*

A függöny legördül.

A BARÁTSÁG JUTALMA

SZEMÉLYEK.

IRSAINÉ főbányaigazgató özvegye.
TIMA (Klementina) unokahuga.
VARGA ILONA, nemesasszony, Irsainé rokona.
ELEMÉR, fia.
KENDERESI PONGRÁCZ, paraszt fiú.
ORSOLYA, kertész leánya.
HADNAGY.
KATONATISZTEK.

A történet helye falusi lakhely.

1. FELVONÁS.

I. JELENET.

ILONA, ELEMÉR.

Ilona. Nem ellenzem, kedves fiam, hogy Pongráczot felkeresd, megvallom, jó és nemesszívű ifjú, csak azon kérlek, tulságos ne légy, azaz, az illendő határon túl ne menj.

Elemér. Ne szeressem úgy, mint Pesten szerettem?

Ilona. Szeresd, szeresd, csak emlékezzél arra, hogy itt nem tanulótársad többé, azért mindened, hajkenőcsödtől kezdve, erszényedig vele megosztani nem lehet, annál kevésbé

derekaljadat magad alól kihúzni és neki adni, úgy hogy az úrfi szalmán, a szegény legény pedig dunyhán háljon.

Elemér (*nevetve*). Oh édes anyám ezt is emliti, Pongrácz akkor beteg volt, most egészséges, nem kell neki dunyha, gyepen is elhál ő.

Ilona. Jól teszi, kinek semmije sincs, ugyan hibás, ha kényelemhez szokik.

Elemér. Édes anyám mindig mondá, életünk csak pára, a világ kincse összehordott hangyaboly.

Ilona. Nem való-e, Elemér?

Elemér. Pongrácz gazdag, kimondhatatlan gazdag, esze kimerithetetlen aranybánya, szive pedig éltető verőfény.

Ilona. Neki felejteni kell, hogy tanult; félek, félek fiam, barátságod inkább ártott neki, mint használt; ha szereted, ne bolygasd, meglásd, szerencsétlen lesz.

Elemér. Nem értem kedves anyámat.

Ilona. Megmagyarázom egykor, most Timával mulass, ki nemsokára megérkezik; tudom, nem egyeztek, de nagynénéd kívánságát teljesíteni kell, ő bécsi léget szivott be, pór barátságot nem helyesel. Egykori sorsod tőle függ.

Elemér. Sérteni nem fogom, mert néném, de hűségtelen semmi áron nem leszek.

Ilona. Ime hallom, hogy érkeznek.

Elemér. Elillanok egy perczre, azonnal itt leszek.

El.

II. JELENET.

TIMA. ILONA.

Tima. Üdvözlöm kedves néném; — Elemért nem látom.

Ilona. Hihető, nagynénéd elébe ment.

Tima. Nagynéném szobájába vezettette magát, ott nyugodni kiván.

Ilona. Jó utatok volt?

Tima. A város körül jó az út, de faluhelyt a jó út oly ritka, mint a fehér holló.

Ilona. Ugy hát fáradtak vagytok.

Tima. Nem, édes néném, nagynéném szendergett, én ide gondoltam.

Ilona. Jól mulass, azt kivánnám leginkább.

Tima. Ne tünődjék, nénikém, a városi mulatságokban oly bőven részesültem, hogy beleuntam már.

Ilona. Mit fogsz itt tenni egész nap?

Tima. Kertészkedni, futkosni.

Ilona. Eredj a kertbe kedvesem, én nénédhez sietek. Küldöm Elemért.

El.

Tima (*kinéz az ablakon*). Imhol jönnek és még ketten. Kertészlegény az egyik, de miért tart erre?

III. JELENET.

PONGRÁCZ, ELEMÉR (*ruhát cseréltek*), TIMA.

Pongrácz. Isten áldjon, kis hugom.

Tima. Kis hugom! mióta lettél olyan nagy?

Pongrácz. A tizenhárom évest czímezni kell-e már?

Tima. Anyádat kicsinynek nevezed, nagyobb vagyok nála.

Elemér. Az igaz, hogy nagy a kisasszony.

Tima. A kertész virágokhoz tud inkább.

Elemér. Bocsánat, ha megsértettem.

Pongrácz. Nagy hugom tehát, isten áldjon, de ezen ifju nem kertész.

Tima. Nem tudakoztam, mi legyen, ruhája mutatja, hogy nem hozzánk való.

Pongrácz. Ujra bocsánat, szép és nagy hugom, legjobb barátom ezen ifju.

Tima. Hahaha! furcsa a falusi barátság.

Elemér. Fakó szekér kenderhám, nemes ember szürdolmány. Ugy-e bár, kisasszony? távozom.

Pongrácz. Maradj, az Isten nevére kérlek
Tima. Nem tartóztatom kegyedet.
Elemér. Alázatos szolgája.

El.

Pongrácz. Ennek te vagy az oka.
Tima. Az kellene még, hogy betyárokkal játszodjam.
Pongrácz. Miben betyár ő? Nem deli képü-e?
Tima. Nem nézem a közembert.
Pongrácz. Nem illedelmes módja?
Tima. Az igaz, módosabb mint te, nagy bohócz, ki őt tartóztatni akarod, de akármint, csak durva pór.
Pongrácz. Miért nem küldesz el engem is?
Tima. Mert hozzám illő, bátyám vagy.
Pongrácz (*nevetve*). Öt év óta nem láttál, alig ismersz.
Tima. Ismerem nevedet, nem elég-e?
Pongrácz. Itt maradjak-e, Tima?
Tima. Hogyne, Irsainé nénénk azt akarja, szüntelen együtt legyünk.
Pongrácz. Ugy mulattatlak hugom. Nézd e szép képeket.
Tima. Mit jelent? magyarázd.
Pongrácz. A görög hitregét tanultad-e?
Tima. Nem bajlódom olyannal, mondd röviden.

Pongrácz. A hajdankorból két hű barátot ábrázol: Phintiast és Damont, kiket Dénes syrakusi zsarnok ki akar végeztetni. Az elitélt Damon halála előtt hazájába akar visszatérni és azért engedelmet kér arra, hogy mehessen, barátját hagyván maga helyett. . . . . de te nem hallgatsz. Érted-e a barátságot?

Tima. Hákom-bákom *! miért vagy oly veres, mint a szegszárdi bor?

Pongrácz. Mert sajnállak, Tima.

Tima. Ne sajnálj, mulattass.

Pongrácz. Hivok leánykákat.

Tima (megvetőleg.) Liliputerek.

Pongrácz. Testedre igen büszke vagy; de mondok valamit, nekem csak szerény leány tetszik.

Tima. Nem kívánok neked tetszeni.

Pongrácz. De mikép legyünk barátok, ha nem tetszünk egymásnak?

Tima. Hiszen nyájasságom miatt mindenkinek tetszem és a miatt fáradnom nem kell, ezt százszor mondták nekem.

Pongrácz. Felelnék ezen állitásodra, de épen látom Orsolyát, ki felénk jön, örvendek, hogy ezen kedves lanyka elfogadásá-

* Nugae.

ban azonnal tanusíthatod annyira magasztalt tulajdonidat.

IV. JELENET.

ORSOLYA, az ELŐBBIEK.

Orsolya tisztán, de egyszerüen öltöztetve.

Pongrácz *(halkkal hozzá.)* Elemér vagyok, el ne felejtsd.

Orsolya. Csókolom kezét, kedves kisasszony, a méltóságos asszony parancsolt ide, segítsem meg Elemér úrfit vendége mulattatásában.

Tima *(megvetőleg szemlélgeti.)* Köszönöm, nem szorultunk segitségre.

Orsolya. Asszonyunk hallván, hogy a kisasszony kertészkedni akar, nekem, mint a kertész leányának, meghagyta, készítsem a földet, adjak virágmagot és mutassam, hogy ültetnek.

Tima. Majd szolgál körülöttem Elemér.

Pongrácz. Kedves Orsolyám, a kertészkedésben merő tudatlan vagyok, azért igen szívesen fogadom el útmutatásaidat.

Tima. Nincs szükségünk útmutatásra, nyugodjál meg Elemér, tanultam a füvészetet.

Orsolya. Ugy hát várom parancsait.

Tima. Az előszobában, ha tetszik.

Orsolya (*szerényen*) Nem alkalmatlankodom többé.

Pongrácz (*halkkal Orsolyához.*) Elkényeztetett anyja leánya. (*Fennszóval.*) Kedves Orsolyám, eredj haza, majd elmegyek vigasztalásodra. (*Orsolya el.*) Ez a te híres nyájasságod? szép próbáját adtad.

Tima. Én csak selyem-ruhásokkal társalgok.

Pongrácz (*tükör elébe vezeti*). Nézd magad, szép vagy-e most?

Tima. A falusi lég talán nem kuruzsol boszorkánynyá.

Pongrácz. De az együgyü gőg undoritó kifejezést ad képednek, nézz meg, milyen vagyok, ha szám két végét lehúzom.

Tima. Ha-ha-ha! egészen más vagy.

Pongrácz. Tudod, Tima, mit mondottak a régiek? ha szép a lélek, szép a test.

Tima. Mi által bizonyitod?

Pongrácz. Nem is sejdíted, hogy Orsolya három hónap óta ma legelőször járt ki, és hetekig virrasztott.

Tima. Mi miatt?

Pongrácz. Nagyanyja terhes beteg volt, Orsolya el nem mozdult ágya mellől.

Tima (*megindulva*). Sajnálom szegényt.

Pongrácz (*újra a tükör elé vezeti*) Nézd most magadat.

Tima. Nem tagadhatom, képem szebb, mint az imént.

Pongrácz. Lásd, ez bizonysága, hogy a régiek igazat mondanak.

Tima. Hiszen. ha le is eresztem szám végét, nem marad mindig úgy.

Pongrácz. Attól függ, hányszor vagy együgyü kevély egy nap.

Tima. Falun vagy kis városban, hiszem, reggeltől estig, mert a közönséges embereket nem szenvedhetem.

Pongrácz. Ugy hát megmarad képeden azon kedvetlen kifejezés.

Tima. Nem tudom, micsoda hatalmad van, soha sem szenvedhettem az oktatást és téged mégis hallgatlak.

Pongrácz (*megszoritja kezét*). Bizonysága annak, hogy nem vagy megfásulva!

Tima. Hát ha egészen meg lennék fásulva?

Pongrácz. Szerencsétlenebb lennél a fánál, mert emberi eredetedet meg nem tagadhatván, mégis érzéketlen lennél.

Tima. Jőjj Orsolyához, engedelmet kérek.

Pongrcáz. Ne felejtkezzél e perczről.

Kezet adván egymásnak, indulni akarnak, mikor Ilonával és Irsainéval találkoznak.

V. JELENET.

IRSAINÉ, ILONA, az ELŐBBIEK, azután ELEMÉR.

Irsainé. Mit látok Tima, te ily módon veszed számba nevedet, hogy inasoknak adsz kezet?

Tima. Elemér, édes nagynéném

Ilona. Mit jelent ezen átalakulás?

Elemér (*berohan*). Én vagyok a hibás, édes anyám, meg akartam lepni Timát és őt arra kényszeriteni, hogy Pongráczczal megismerkedjék, mit máskép el nem érhettem volna.

Pongrácz. Méltóságos asszony, nem éltem vissza a bennem helyezett bizalommal.

Ilona. Oh abban nem kételkedem.

Irsainé. Mit hallok, kedves hugom, még a vakmerőnek pártját fogod? jőjj tüstént Tima, nem neked való ezen társaság és ha fiadnak meg nem tiltod az ily ifjakkal való egyetértést, idehagyom házadat.

Ilona és Elemér. Bocsánatért esedezünk, kedves nénénk, ez nem fog többé történni.

Irsainét kisérve, el.

II. FELVONÁS.

Sétatér.

I. JELENET.

IRSAINÉ, ILONA, TIMA.

Irsainé. Csendesedjél, kedves hugom, fiad ki fog józanodni.

Ilona. Nincs reményem, reggel óta egy falatot sem eszik.

Tima. Addig fogok tréfálni, mig elneveti magát.

Ilona. Bár nevetne, de félek, más következése lesz ezen erőltetett állapotnak.

Irsainé. Mi azon szörnyü nagy csapás melyért kesereg?

Tima. Hajdani inasával nem társaloghat, ez az egész.

Irsainé. Látd hugom, ez a következése a te újdivatu elveidnek: mind egyenlőek vagyunk, a születés, a rang semmi.

Ilona. Erre inkább az iskola tanitotta, mint én.

Irsainé. Tima is volt intézetben, még sem lett komornája lelki barátnéja. Kapás kapással, úr úrral társalkodjék.

Tima. Mint nagynéném oktatott, csak a selymesekkel és bársonyosokkal társalkodtam.

Ilona. Elemér a lelki tulajdont méregeti.

Tima. Pongrácz eszes és tanult, nem lehet tagadni.

Irsainé. Tima kisasszony halad, egymás tehetségeit kell megvizsgálni?

Tima. Bátyám volt vagy két óra hosszant, kénytelen voltam beszélgetni vele.

Irsainé. Elemér jobban meg nem sérthe-

tett volna, ha más figyermek lenne családunkban, utóljára látna.

Ilona. De hol lehet fiam? idejöttünk, hogy keressük és imé itt sincs.

Tima. Csak ebédre jelenik meg és akkor sem nem szól, sem nem eszik.

Irsainé. Fonák nevelésnek mi más következése lehet?

Ilona. Meghagytam, várjon bennünket itt, sajnálom, hogy sétánkban akadályoztat.

Irsainé. Folytassuk nála nélkül.

Tima. Én leszek a vezető.

Ilona. Ki soha itt nem jártál?

Tima. De Elemér megmagyarázta, a forrás merre esik.

Ilona. Kedves néném, támaszkodjék karomra.

Irsainé. Köszönöm ajánlatodat, majd elfogadom, ha fáradt leszek.

Tima. Előre tehát vigan és . . . . . .

Három katonatiszttel találkozik, kölcsönös üdvözlés.

Első tiszt. Bocsánatot kérünk, hogy háborgatjuk nagyságtokat.

Ilona. Talán a kertet tetszik megvizsgálni?

Második tiszt. Erre járván, megpillantottuk a szép fákat és őrnagyunknak megmutatni, engedelmet akartunk a tulajdonosoktól kérni.

Irsainé. Húgom kertje valóban kitünő, tessék az uraknak megfordulni benne.

Harmadik tiszt. Igen le vagyunk kötelezve, azonnal indulok őrnagyunk után.

Ilona. Sajnálom, hogy fiam vezető nem lehet.

Irsainé. Eredj Tima, parancsolj ide valamely cselédet.

Első tiszt. Ne fáradjon kisaszony, találomra fogunk menni.

Ilona. Nem is oly nagy, hogy az utat el lehetne téveszteni.

Irsainé. Te Magyarország téreihez vagy szokva, kedves húgom; Bécsben és egyáltaljában Ausztriában, hol a népesség oly nagy és természetesen, az ebből eredő müveltség is, az ily kert határtalannak neveztetnék.

Ilona. Vad, az igaz, de mi falusiak így szeretjük.

Első katonatiszt. Élünk kegyes engedelmével és őrnagyunkat is elhozzuk, ha nem lesz a méltóságos asszony ellenére.

Második tiszt. Ő merő német, nem is sejdíti, milyen a magyar föld.

Ilona. Akkor értem az érdeket, a merő német vagy csupa tót nem is tudja, milyen a tiszta magyar élet.

Irsainé. Nem dicsérem minden oldalról; (*a tisztekhez*) bécsi lakos vagyok.

Harmadik tiszt. Őrnagyunk gróf Hatzingstrauss, épen onnan jön.

Irsainé Alig várom, hogy újra müvelt országban legyek, itt csak betyárok laknak.

Tima. Pedig kedves nagynéném tiszta magyar.

Irsainé. Magyar, magyar lehetek, de ha Bécsben nem módosultam volna, én is üvöltenék a farkasokkal, a mint mondják Bécsben.

Ilona. Kedves néném, félek, esteledik.

Irsainé. Alázatos szolgálója az uraknak.

A tisztek meghajtják magokat, az asszonyok egyfelől, az urak más felől el.

II. JELENET.

PONGRÁCZ, ELEMÉR (*sétálnak*).

Elemér. Mitől tartsz, drága Pongráczom?

Pongrácz. Érzem barátságod egész értékét, de megvallom, inkább örökös magányban élek, mintsem kedves anyád parancsolatját megszegjem.

Elemér. Én is igyekszem anyám iránt szófogadó lenni, de ezen utolsó találkozást ne tagadd meg tőlem; ha egyszer sorsod felől megnyughatom, akkor legyen, elválunk.

Pongrácz. És te kétségbeeséssel fenyegetsz!

ELEMÉR. Küzdök magammal, megigérem, de éltem öröme el lesz metszve.

PONGRÁCZ. Oh bár ne ismertelek volna soha!

ELEMÉR. Háládatlan! azon boldog pillanatokat, melyeket már éldeltünk, senki sem rabolhatja el tőlünk.

PONGRÁCZ. Hiszen magamat nem annyira sajnálom, mint téged, kedvesem.

ELEMÉR. Én jólétben részesülök.

PONGRÁCZ. Én testi munkában és fáradtságban találok enyhülést.

ELEMÉR. Testi munkában? talán csak földmivelő nem lész?

PONGRÁCZ. Szégyen-e az eke szarvát fogni?

ELEMÉR. Tudományodból mi lesz?

PONGRÁCZ. Eltemetem barátságommal, (*halkan*) talán életemmel együtt.

ELEMÉR. (*nyakába borul*). Nem hagylak.

PONGRÁCZ. (*Kifejti magát karjaiból.*) Ne folytassuk így, még enmagamat megvetem.

ELEMÉR. Nagylelkű barát, tudom, mily ritkán eresztesz ki egy sóhajt kebledből.

PONGRÁCZ. Most vétkes voltam.

ELEMÉR. Találjunk valamit számodra.

PONGRÁCZ. Ne fáradj, Elemér.

ELEMÉR. Egyetemi álmunknak vége van, nagynéném levonja kezeit rólunk, ha veled indulok és azért megparancsolta anyámnak

egyedül küldjön vagy azon irtózatos bécsi majmokkal.

Pongrácz. Előre mondtam neked, reggeli tréfánknak sajnos következése lehet.

Elemér. Timát akartam jobb útra tériteni, más módom nem volt.

Pongrácz. Hidd el, nemes lelke van, csak azon gőgös rokonság önti belé a nevetséges önhittséget.

Elemér. Most avval nem törődöm, csak neked kaphatnék vígasztalást. Fel kell menned Pestre.

Pongrácz. Anyámat nem hagyhatom.

Elemér. Mindenre van hajlamod, mérnök, orvos, ügyvéd lehetnél.

Pongrácz. Mérnök lettem volna, ha lett volna alkalmam.

Elemér. Alkalmad? azaz havi rendes összeged; lesz, anyám megtilthatja, hogy lássalak, de azt, hogy veled osztozzam, sohasem.

Pongrácz. Félek Elemérem, eddig is csak édes álom csalogatott, elvégzett tanulási pályám után, örökségem művelésére haza kellett volna jönnöm.

Elemér. Nem helyeslem azt, más által nem lehet műveltetni?

Pongrácz. Anyámat el nem hagyhatom, ő innen eltávozni nem akar. Apám gyengélke-

dik, ha meg találna halni, egyedül nem élhet. Látd hát, Elemérem, téged pénzedtől megfosztanálak, a mellett még sem érnék czélt.

Elemér. Oh sziklaszivű nagynéném! mi örömünk volt e világon barátságunkon kivül? Én sem vagyok boldog oly családban, mely épen ellenérzésű, csak szivedben volt enyhelyem.

Pongrácz. Ha hazánk lenyügözve nem lenne, nem találhatnánk-e a közellevő városban alkalmazást?

Elemér. Igazad van, szerencsétlenségünknek az a valódi oka, nagynénénk sem szólana oly fennhangon, ha köztársaságban élnénk.

Pongrácz. Már hét éve, hogy gyászba borúltunk.

Elemér. Átkozott osztrák, ha találkoznám egygyel, szemébe mondanám, hogy gaz urat szolgál.

Pongrácz. Édes apámat az adó nyomja sírjába.

Elemér. Ha megélne, szabad lennél.

Pongrácz. Ő nem ellenzi a tudományos pályát.

Elemér. Forr a vér bennem és mégis hallgatnom kell, mikor nagynéném ellenségeinket dicséri.

Pongrácz. Értem szenvedéseidet, de azt mondják, szenvedés sarkal nagy tettekre.

Elemér. Mitevők legyünk! — Miért szalad Orsolya felénk!

III. JELENET.

ORSOLYA, az ELŐBBIEK

Orsolya (*sirva*). Pongrácz bátyám, segitsen rajtunk, nagyapámat lánczra verték!

Elemér. Hogy-hogy? mi baj? mi történt?

Pongrácz. Az őrnagy, úgy-e bár?

Orsolya. Kutzinger német erdőkerülő apám legszebb tinóját kivánta olcsó áron megvenni, mivel oda nem adták, megesküdt, hogy bosszút áll. Ma az őrnagyhoz ment és feladta nagyapámat, ki szegény Petrit befogadta.

Pongracz. Megkapták Petrit?

Orsolya. Ő odább állott bátyámmal együtt és mivel hült helyét találták, szegény öreg nagyapámat fogták el. (*Sír.*) Oly nehéz láncz van rajta, hogy alig birja, ki fogják végezni.

Elemér. Talán újra kieresztik, mi hasznuk van, egy nyolczvan évesnek nehány perczét megröviditeni?

Pongrácz. Folyamodjunk mindnyájan szabadon eresztéséért!

Elemér. Hogy került Petri nagyapád házához ?

Orsolya. A Bakonyban tartózkodott a szabadság óta, de most haza jött anyja meglátogatása végett.

Pongrácz. És nem mert anyjánál lakni, tartván attól, hogy megkapják.

Orsolya. Sejditették az őrök hazajövetelét, egy egész nap nyomában voltak, de ő az erdőben bujdosott, kiéhezve került éjszaka házunkhoz, nem volt egyebünk, csak kenyerünk és hagymánk, avval is jóllakott. Reggel elhagyott. Ferencz bátyám azt mondotta neki, térjen be minden éjjel, majd jobb eledele lesz. Elfogadta Petri, három éjt töltött nálunk.

Pongrácz. Nem is lett volna baja, ha e zászlóalj nem jött volna ide szállásolni.

Orsolya. Az erdő-kerülő mindjárt kedvében akart járni az őrnagynak és több falusit feladott.

Elemér. Ha lenne is ok feladásra, mi joggal fogják el az öreget ?

Pongrácz. Neki kell lakolnia, jóllehet nem ő a gazda.

Orsolya *(sír.)* Még kezét sem csókolhattam meg, puskaagygyal döftek vissza.

Elemér. Vad vérzsoldosok.

Pongrácz. Hogy a kormány kemény, nem csodálom, de ezen köznép!

Elemér. A szolgaság aljasulása.

Lánczcsörrenés hallik.

Orsolya. Jaj nekem, ott viszik szegényt!

Elemér. Jer Pongrácz, menjünk segítségére.

Pongrácz. Induljunk, legyen, a mi lesz.

Elemér. Éljen a szabadság, éljen a haza!

Orsolya. Irgalmas Isten, még önöket is elfogják!

Elemér. Siessünk, mert hamar haladnak.

Pongrácz. A vérebek, ne hagyjuk az öreget!

Elemér. Éljen a magyar!

Mindhárman el.

III. FELVONÁS.

Elemér szobája.

1. JELENET.

PONGRÁCZ (*Elemér ruhájában*).

Pongrácz. Még egyszer csalok, bocsásd meg, Isten, a rossz eszközt a jó szándék kedvéért. — Elemér oda lenne, ha ezt nem tenném. — Hevétől elragadtatva, irtózatosakat mondott az őrizetnek, Pesten is már mágára vonta a figyelmet, most még ez kellett, bizonyos vagyok, elfogják. Vigyenek engem helyette, hála Istennek, nem annyira különbözünk egymástól, hogy reám ne illenék a

leírás. — Kisérd az öreget, mondám, távolról és rejtezve, talán hallhatsz bizonyost sorsa felől. — Azt véli, haza mentem, de itt vagyok és őrangyalod leszek. Eddig megtörtént a feladás. (*Kopogtatnak*) Szabad!

II. JELENET.

KÖZKATONÁK ÉS TISZT, PONGRÁCZ.

KATONATISZT. Ön Varga Elemér?

PONGRÁCZ. Szolgálatjára, mi tetszik?

KATONATISZT. Sajnálom a kedvetlen parancsot.

PONGRÁCZ. Jelentsék az urak, kész vagyok.

TISZT. Foglyul kell hogy őrnagyunkhoz vigyük.

PONGRÁCZ. Mit vétettem?

KATONATISZT. Csak elfogatása van reánk bizva.

PONGRÁCZ. Induljunk.

Mindnégyen el.

III. JELENET.

ILONA, TIMA (*jönnek*).

ILONA. Itt sincs fiam! csak való, a mit mondanak, hogy elvitték.

TIMA. Oh szegény Elemér!

ILONA Néném, legyen közbenjáró, talán kiszabadíthatjuk.

Tima. Fáradt nagynéném, de talán mégis megy.

Ilona. Kisértsük meg őt rábirni, ha a faluból elviszik, még bajosabb lesz.

Tima. Siessünk.

El.

IV. JELENET.

Elemér szobája az őrnagy szállásává változik.

ŐRNAGY, PONGRÁCZ, ŐRIZET.

Őrnagy (*Pongrácz hoz*). Sajnálom önt ifju, de ha Pestre kellene küldenem, kérem mérsékelje szavait.

Pongrácz. Hogy nézhessem csendesen az égrekiáltó igazságtalanságot?

Őrnagy. Ön még fiatal, fiam, foglalkozzék tanulmányaival, ha Irsainé ő nagysága nem lenne oly derék asszonyság, már eddig útban volna.

V. JELENET.

IRSAINÉ, az ELŐBBIEK. (*Pongrácz elfordul.*)

Irsainé. Gróf Hatzingstrauss, ezen esztelenért engedelmet esedezek, bécsi lakos vagyok, gyűlölöm a betyárokat, de csak visszanyerhessem öcsémet, majd megzabolázom.

Őrnagy. Tessék méltóságodnak helyet fog-

lalni, ismerem tiszta gondolkozásmódját, azért nem fogom az ifjat tovább letartóztatni; de kérem, téritse eszére, mert olyan dologba avatkozik, mihez semmi köze.

Irsainé. Elviszem magammal ezután, remélem, Bécsben eltünik minden vadsága. (*Kiszól*) Ilona, Tima, jöhettek.

Bejönnek.

Őrnagy (*az őrizethez*). Bocsássátok szabadon!

Ilona (*fiára akar borúlni*). Pongrácz?!

Tima. Derék ifju!

Irsainé. Elhülök.

VI. JELENET.

ELEMÉR (*Pongrácz karjaiban*) a TÖBBIEK.

Elemér. Mit tettél újra, derék barát?

Ilona. Csendesedjetek ifjak, együtt maradtok.

Irsainé. Az ily barátságnak nekem is kell engednem.

Tima. (*Pongrácznak kezet adván.*) Befogadtok engem is?

Ilona. Jertek mindhárman szivemre!

Irsainé. (*az örnagyhoz, Pongráczra mutatva*) Hajdani tanulótársa, paraszt fiu.

Őrnagy (*megilletve*). Az ilyent csak ezen honban láthatni.

ELEMÉR. Az öreg ártatlan.

ÖRNAGY. Nem lesz bántódása.

ELEMÉR.
PONGRÁCZ.
TIMA. } Úgy hát semmi sem szomorít.

IRSAINÉ. Vígadjatok gyermekeim.

ILONA. Élvezzétek a mindent meghódító igaz barátság jutalmát.

A függöny leereszkedik.